

קובץ גליונות

פרשת שמות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

דברי שי"ח-
דרכי החיזוק-
ממגד גרש ירחים-
פניני חשוקי חמד-
תורת רבותינו-
עומק דעת-
הארה מוסרית-
רשימות תלמידים-
מים חיים-
שואלין ודורשין-
מסביב לשולחן-
הפרשה המהנכת-
נשיה בחוקיך-
גאון יעקב-
פנינים משולחן רבינו-
דהזיתיה-
תיקוני עירובין-
וידבר משה-
מתורתם של בונים-
אוצר הספרים-

קטעים נבחרים מספרו החדש

'הגבורה היהודית'

מאת הר"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א

לתרומות והקדשות ע"ג הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

אוצר הספרים

מחבר ספר?

חדש! מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות התורה
על פתיחת מדור חדש 'אוצר הספרים'

במדור תנתן סקירה מקיפה
על ספרים וסופרים.

לפרטים נוספים -
פנה למערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת

מרת דינה בת לוי יצחק ע"ה
כ' טבת תשנ"ט
תנצב"ה

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

הדף היומי

התעוררות גדולה רואים בציבור בהצטרפות רבים
ללימוד הדף היומי ובפתיחתם של שיעורים ומסגרות
שונים להגדיל תורה ולהאדירה,

הבאנו השבוע כמה עלונים מיוחדים
בהלכה ובאגדה ובסיכום לימוד הדף היומי,
נשמח לשימוע מהציבור תגובות על עלונים אלו.
כמו כן אירגונים המעוניינים לפרסם על מסגרות לימוד
מיוחדים וכד' נשמח לפרסמם במדור מיוחד.

הקבצים הבאים

י"ד טבת	יחי	כ"ט אייר	במדבר
כ"א טבת	שמות	ז' סיון	חג השבועות- נשא
כ"ח טבת	וארא	י"ד סיון	בהעלותך
ו' שבט	בא	כ"א סיון	שלח
י"ג שבט	בשלח	כ"ח סיון	קרח
כ' שבט	יתרו	ה' תמוז	חוקת
כ"ז שבט	משפטים	י"ב תמוז	בלק
ד' אדר	תרומה	י"ט תמוז	פינחס
י"א אדר	תצוה	כ"ו תמוז	מטות מסעי
י"ח אדר	כי תשא	ד' אב	דברים
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ט' אלול	כי תצא
ג' ניסן	ויקרא	ט"ז אלול	כי תבוא
א' אייר	תזריע מצורע	כ"ג אלול	נצבים ולך
ח' אייר	אחרי מות-קדושים	א' תשרי	ראש השנה
ט"ו אייר	אמור	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה - יו"כ
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	ט"ו תשרי	חג הסוכות

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 370 פר' שמות
תש"פ שנה שביעית

גליון זה יו"ל לעילוי נשמות
אבי מורי הרב יוסף בהרה"ג בצלאל זאב ז"ל
ואמי מורתי אסתר בת ר' יעקב זאב ע"ה
תנצב"ה
נודב ע"י בנם הר"ר אליהו שפרן שליט"א

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

הנהגת שובבי"ם

האם רבנו עושה משהו בימי שובבי"ם?
זה הובא במשנה ברורה סי' תרפ"ה סק"ח ובשו"ה סי' תרפ"ד סי"ג הענין הזה הוא של קבלה. והיה משתמע מדברי רבינו כי הוא לא נהג להתענות, ולא שמע אצלם שנהגו בזה. בעלי תשובה שואלין היום ימי שובבי"ם ובירושלים יש בליל שישי סדר שלם סביב השובבי"ם - לומדים בלילה ובבקר מתענים עד חצות האם לנסוע לשם, וזה לא על חשבון ביטול תורה? זה ענין. ומהו בכה"ג שזה יהיה על חשבון הלימוד? הלימוד חשוב יותר. (כל משאלותיך)

פנינים על הפרשה

"וימרו את חייהם בעבודה קשה וגו'" (א, יד)
שאלה: בספר "באר יוסף" הקשה על מה שאמרו במסכת פסחים (ל"ט, א) "מצוה בחזרת - תחילתו רך וסופו קשה", ומה לנו לזכור שתחילתו רך (שנשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן)? תשובה: זה מבאר לנו כיצד נעשה ל"כ מר, שהרי אי אפשר בפעם אחת לשעבד עם שלם, ולכן התחילו עם "תחילתו רך", ולכך מדגישים ומזכירים כיצד נעשה מר כל כך.

"ואם בת היא וחיה" (א, טז)
שאלה: מה שייך זה לגזירה ולמה הוצרך לומר "אם בת היא וחיה"?
תשובה: אמר בדווקא שיחיו הבת, שאל"כ לא יקראו להם, כך כתבו המפרשים.
שאלה: שמעתי בשם הגר"ד סולובייצ'יק זצ"ל, שגם זה בכלל הגזירה שיחיו ויצטרכו לשאת גוים, ולכן "ויעש להם בתים" - בתי כהונה ומלכות, שכלל ישראל היה מתקיים גם בלי הצלתן של המיילדות, כי עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד ישראל אבל מלכות וכהונה לא היה.
תשובה: כך כתוב במדרש שהחיה הנקבות כדי שינשאו עם נכרים וע"ז ישארו בארץ ולא יעלו מן הארץ.

(דרך שיחה)

עלי שי"ח

רשימות אישיות מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה בן שמואל קרלבוך זצ"ל, ממה שזכה לראות, לשאול ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ)

פרק ח'

- מקפיד מאד על שרואים ארוכים טענתו שיש שכחת התורה מפני זה. וכמו שאמרו חז"ל מה הטעם שנולד עם שליט"א שלא יהיה ערום ק"ו כשיצא מרחם אמו לא יהיה ערום ואומר שכך ראוי מיום שנולד גם לענין כיפה.
- שאלו על המאריך בתפילה ובכך מפסיד קדושה ואמנים האם נכון שיקצר בתפילתו - מו"ר ענה, לא, ושומע כעונה.
- שכן ולא אמר משיב הרוח מה עדיף לחזור מיד או לחכות למנין אחר, תשובה: לחזור מיד.
- אחד רוצה לכתוב קונטרס במוסר לחוק ידי הנדיבים לתרום עבור תורה בלשון אנגלית. מו"ר השיב, ח"ו! התורה לא ניתנה לגוים ורק בלשון הקודש יכול להדפיס והוסיף וסיפר שאחד רצה להדפיס שונה הלכות באנגלית ושאלו את הסטייפלר ואמר חס ושלום.
- מו"ר הרבה מעודדני ומשמח את לבי הנשבר, כשאני מגיע שואלני מה שלומך איך אתה מרגיש והשבתי 'כאן אני מרגיש מצוין' השיב, 'כאן אתה נח מכל הצרות'...
- והוא בענותנותו הגדולה כשצריך ספר מארון רחוק קורא לבנו שיביא לו. ואמרתי לו שאני יושב כאן כדי לשמשו, הושיט את ידו ואמר, תאמר שאתה מוהל בלב שלם שהנני משתמש בתלמיד חכם [א"ה, כאן רשם רבי שלמה זצ"ל, בפשטות: הוא לא חושב שאני ת"ח רק רוצה לעודדני].
- מו"ר עונה על מאות מכתבים על כל חלקי השו"ע ובקושי פותח ספרים כמעט אחד לאף ושאלו את מרן הגר"א"ל היתכן והשיב מה הפלא הרי לחנוני יש אלפי פריטים בהנות ולא פותח ספרים כדי לראות מחירם אלא הכל מונח בראשו כן אצל מרן שליט"א הוא חנוני בכל התורה כולה.
- כשגומר את המכתב מקפיד על סידורם כהן לוי ישראל וחוזר ומסדר שוב ושוב, שאלתי אותו איזה וקדשתו יש שהכנים לא יודעים מזה והשיב אתה יודעו ויש עוד שידעו.
- פלא פלאים מידת הסבלנות שלו בענייני מכתבים ובהשבת תשובות וברכות למאות שבאים ערב ערב ולא מתייאש לחזור שוב ושוב לאלה שיש על ידם שעון אתה אשה או איש וכאשר מוריד את השעון אומר עכשיו אני רואה שאתה איש.
- וכן לענין השרואים חוזר ואומר שיהיה לך כסף לקנות שרואים, ולענין הפאות זה מאד יפה למה אתה מתבייש ולפחות תשאיר עד הדלת וכשנשאל מה הרווח אם חוזרים להניח הפאות לאחר האוזן משיב כל דקה זה שווה.
- אחד סיפר שפעם הראשונה שנסע לשליחות עבור הישיבה הרב ברכו שיהזור עם מחיר הכרטיס וחזר עם המישים אלף דולר!! בפעם השני' כשנסע הרב ברכו שיהזור עם 'מחיר הכרטיס ופרוטה' וחזר עם תשעים אלף דולר!! ועתה בירכו שיהזור עם 'מחיר הכרטיס ושתי פרוטות'...
- אחד סיפר שכאשר הרב אמר לו להוריד את השעון הכניסו לכים וכאשר יצא החוצה רצה להחזירו לידו וראה שהרצועה נקרעה אמר שוב וודאי לא אתקן את הרצועה והרב שמח מאד, וכששאלו את הרב הרי גם מרן הגר"א"ל הולך עם שעון השיב, מלך שאני כמבואר ביו"ד.
- האם במזמור לדוד שמזכר 26 פעמים שם ה' צריך לעמוד - לא שמענו.

התלמוד הירוק פרק ה' - טוב לשמוע געזרת חכם

תמונה נדירה: פורים תשע"ג, עומס ההמונים שצבאו על הבית הביא לקריסה של טור (מימין התמונה) מארון הספרים בחדרו של רבינו. מכון שפורים אסור במלאכה, המתינו למוצאי הפורים כדי לתקן את הארון.

כאן חובה עלינו להוסיף, כי באופן שיטתי, רבינו היה מעיד רק לבני ביתו או תלמידיו הקרובים שראה אחריות עליהם, אבל מעבד לכך כמעט לא העיד הערות, אלא א"כ ראה שעוברים איסור או עוולה גדולה.

גם בבית הכנסת ובבולל בו למד, עיניו וליבו היו להעיר לעצמו ולא לבקד את הזולת, כמעט לא התערב לאחרים.

כיוצא בזה סח רבינו שליט"א, על הנהגתו רבו הגדול דבן של ישראל מדין בעל החזון איש זי"ע, שהיו דרכו שלא לבקד ולהעיד לאחרים זולת מה שהיה מוכרח מסיבה שהיא, מהטעם הזה, אין ללמוד מכל מיני הנהגות והלכות שנהגו בקרבתו או בנכותו, כי יתכן שלא היה ניהא ליה אבל לא היה מדבב בביקורת כלפי אחרים.

גם בשהותו בכולל אברכים, לא העיר הערות וביקורת. בתמונה הנדירה: רבינו שליט"א כאברך מן המניין בכולל אברכים 'חזון איש', מחפש ספר בארון הספרים.

חשוב להדגיש שוב ושוב: לפני שצועקים על הילד, צריך להתיישב שאכן המעשה הוא נורא כל כך, ושבאמת התוכחה תועיל,

בגיל הבוגר

לא ניכנס כאן להבדלי הגילים, אך מיותר לפרט כי לא הרי החינוך של הגיל הרך, כהרי החינוך של הנער המתבגר, וכולל גדול ממש. אידע באחד הימים, ואחד מבני רבינו – והוא כבר מעל גיל שלושים – איחד לתפילה. כשהסתיימה התפילה לחש לו רבינו בחינך, היה מגיע לך סטירה על האוזן, אבל לא תקבל אותה, עברת את הגיל...

רק 'היכי תמצו' לגדום שהילד יביא נחת... הנה במקורותינו אנו מוצאים כי ההתייחסות לחינוך הוא מטרה בפני עצמה, ומצוה ככל המצוות (ודאה לעיל באחד הפרקים, שרבינו כותב בספרו על התורה שגם ילד שמתנהג כראוי צריך למצוא עילה לחנך אותו). וכך כותב רבינו (בספרו שונה הלכות סימן שמ"ג דין א') מצוה על האב לחנך בנו ובנותיו הקטנים במצוות... ובהמשך שם הוא מדגיש כי להפריש ולמנוע את הבן מעבירות ואיסורים, בודאי חייב (ודאה היטב בטעמו דקרא ואתחנן ד"ה אז, ...מצוות תוכחה היא מצוה ככל המצוות והעוסק במצוה פטור מן המצוה...)

מהסיבה הזו, בכל הנוגע לחינוך הילדים, רבינו לא 'ריחם' ולא ויתר, כי במצוות אין שום ויתורים. הוא היה גוער ומייסר ילד שהתנהג לא כראוי, או שעשה איזה עוול שלא בדיוק, בין אדם לחבירו או למקום, עד שהדבר עצמו תקון.

הוא לא גער רק אם הילד עושה 'עבירה גדולה', אלא גם אם הילד לא נהג במנהג טוב שנהגו בביתם, רבינו היה מעיד על זה (אבל האוירה בבית היתה נוחה, דאה במאמרים הבאים, דברים בזה מחתנא דבי נשיאה הגר"ש שטינמן).

הערות למקורבים בלבד

אלא, שכמו כל מצוה צריך לזכור שלא יצא שכרה בהפסדה, והיו כמה כללים במצוות התוכחה אותה קיים כלפי הילדים: (1) הוא היה מקפיד לגעור מיד, כדי שהילד יתקן את המעוות ויבין את אשר הטא, (2) הגערה היתה כשמה 'גערה' בתמצות ועניני (דאה דש"י בראשית ד' ט"ז) מבלי לומר דרשות ארוכות ולהסביר בארוכה את הטא של הילד...

והזה עובדא: פעם קרע אחד הנכדים הקטנים דף מאיזה ספר בארון הספרים בחדרו של רבינו. כעבור כמה ימים ראה רבינו את בתו – אם הילד ואמר לה, אם הייתי דואה את הדבר מיד בשעת מעשה הייתי נותן לילד מכה לחנך אותו, והוא היה מבין על מה קיבל את המכה, אבל עכשיו שכבר עבר כמה ימים, אם אתן לו מכה הוא לא יבין על מה, וכבר אין בזה תועלת והדבר אסור... (ספר מנחת תורה).

כצפוי, המאמר הקודם הביא לתגובות רבות, הרבה מעוניינים להגיע לעיקר: כיצד לחנך, במקל או בנעם, בדיבור או במעשה, באמירה או שתוקה. מתי להגיב ומתי להעלים עין. ובכן, נשתדל לכתוב בתמצית, מכל דבר על קצה המזלג.

על שלשה דברים העולם עומד

תחילה נביא את שלושת היסודות מהם בונה רבינו את כלל עניני החינוך, והם: תוכחה, דוגמא אישית, יראת שמים ודקדוק הלכה. וכך אמרו בעלי הדרש: קול מראה וריח אין בהם איסור מעילה (פסחים דף כ"ו). ובדרך צחות דרשו המגידים: בשלושה דברים על האדם לחנך את בנו: בקול, יוכיחם וינהיגם בקולו, האסור והמותר. במראה – כשהילדים רואים את הנהגותיו, אין חינוך גדול מזה. ובריש = יראת שמים, כמו שכתוב (ישעיה י"ג ג') והריחו ביראת ה'. יראת שמים כולל תפילה, ושאר אופנים שיש להחדיר בהם יראת שמים. ואז: הילדים ילכו בדרך הישר ולא יהיה בהם שום מעילה בתפקיד של האדם בעולמו ח"ו. (אגב, שלושה דברים אלו, משיבין דעתו של האדם (ברכות נ"ז ב') כי אכן, בחינוך הראוי נהיה האדם המחנך, וגם המחונך, מיושב שמה ורגוע.

בחינוך נכון, החניך מיושב, שמח ורגוע. תמונה נדירה בפרסום ראשון: חלק מילדי רבינו, עם חן לידות על פניהם.

כיצד מונחבין?

יודגש: בכל פעולה במשך היום הילד מתחנך. גם כשאוכל, ישן, לומד, מתפלל, משחק, הוא באמצע להתחנך, רק שלא כל הזמן ההורים צריכים להתערב, אבל עליהם להשגיח כי אכן הוא מתנהג כראוי.

המטרה: חינוך

בתוך ביתו פנימה, רבינו לא העלים עין משום דבר שהיה נראה לו שלא כראוי. בניגוד לדעה הרווחת כי כל נושא החינוך הוא

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשידי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

שהתרבו ובעזרת השם יתרבו עוד, וזהו עסק התורה ממש, אבל התורה-תבלין של לימוד המוסר עדיין אינו בשלמות.

מוסר בקביעות – חיים מאושרים

ואמרו לי אנשים מבוגרים שהתחילו ללמוד מוסר בכל יום, משהו, איזה קביעות קטנה, וכפי שאמר פעם מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל שאפילו חמש דקות ביום אם לומדים בקביעות כל יום בספר מסילת ישרים זה משפיע, ואמרו לי רבים שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות ועל ידי זה כל החיים השתנו, והם מרגישים חיים אחרים, חיים יותר מאושרים, לימוד המוסר אינו מוסיף קושי, אלא הפוך! זה עושה את החיים יותר נעימים ומאושרים.

ומפורש במשנה (אבות ו, ד) שאשריד בעולם הזה הוא עם דרכה של תורה, עם פת במלח ומים במשורה ושאר הקשיים הנזכרים שם – ובתורה אתה עמל, והיינו עם ההבנה שכל הנאות העולם הזה אין להם שום חשיבות, ודי בפת במלח שמוזה הוא כבר שבע ואינו רעב, וכן עם מים במשורה כבר אינו צמא, ועל הארץ תישן הוא אמנם לא ישן על מזון נוח אבל הוא ישן די צרכו וכבר אינו עייף, והעיקר שאפשר לעסוק ולעמול בתורה, שזה נותן את האושר הגדול ביותר.

וכאמור **עכשיו שיש התעוררות גדולה מאד ללימוד הש"ס, לעסוק בתורה, ומסתבר שזה יוסיף הרבה שיעורי תורה שיביאו לתיקון חטא החורבן בעזרת השם, אבל צריך גם להוסיף לימודים בספרי המוסר, שזהו העיקר שמועיל ישר נגד היצר הרע, ובעזרת השם נזכה שמן השמים ירחמו עלינו ונעשה את מה שאנו חייבים.**

~~~~~

א"ה. כאשר בימים אלו סיימו המוני בית ישראל את לימוד הש"ס בדף היומי יצא רבינו שליט"א להשתתף בכמה סיורים לכבוד של תורה ונביא כאן מעט מתוך הדברים שנאמרו בס"ד

דרגת שמחה של מצוה

שמחת הסיום היא שמחה של מצוה, ורבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) הפליג בגדל שכר שמחת המצוה וכתב "כי יגדל וישגה מאד שכר השמחה על המצוות", משמע ששכר השמחה גדול יותר משכר המצוה עצמה, והיינו משום ששמחת המצוה באה מתוך החשיבות שאדם מחשיב את המצוה, כי אדם שמח במה שחשוב אצלו, ומי שמחשיב את המצוה זה דבר עצום, וזו דרגה של אהבה.

יש הרבה דרגות בעשיית המצוות, מיראה או מאהבה, וכאשר עושים לשם השכר בעולם הזה או בעולם הבא זהו שלא לשמה, ואמנם זה גם כן טוב, אבל אם עושים מאהבה לשמה זה דבר גדול מאד, והשמחה במצוה היא דרגה של אהבה וקיום המצוה לשמה.

ובמשנה בסוף מכות אמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר השם חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ופירש בזה הרמב"ם בפירוש המשניות שם: "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתיר"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, ובה בה לחיי העולם הבא, ועל זה אמר רבי חנניא כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה וכו' וזכה לחיי העולם הבא".

והיינו שבשביל לזכות לעולם הבא צריכים לעשות את המצוות לשמן, ולא תמיד אדם עושה לשמה, אבל כיון שיש הרבה מצוות, בודאי יעשה לכל הפחות אחת לשמה, ובה יזכה לעולם הבא, וזהו שאמרו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

עשרה בטבת – תיקון חטאי החורבן

היום היה תענית עשרה בטבת, שהוא יום תחילת החורבן, שבו התחיל המצור על ירושלים, והרמב"ם בהלכות תעניות (ה, א) כתב "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותם הצרות, שבזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתוודו את עונם ואת עון אבותם", והיינו שמטרת כל התעניות היא כדי שנוכח את החטאים שגרמו את החורבן ונחזור בתשובה עליהם. ואם כן עשרה בטבת הוא יום של תשובה מהחטאים שגרמו את החורבן.

והנה מפורש בגמרא (יומא ט, ב) שהחטאים שגרמו לחורבן בית שני היו שנות חנם ומידות רעות, אך כמדומני שראיתי פעם בבית הלוי (עין בה"ל פרשת בא ד"ה והטעם) שהשנאת חנם הייתה גם מחמת ביטול תורה, שאם היו עוסקים בתורה כמו שצריך בשלמות לא הייתה שנות חנם, כי התורה היא תבלין, וכבר לא היה יצר הרע, אבל היה חסר גם בתורה, ולכן הגיעו לידי שנות חנם.

ואמנם היו אז גם תנאים וגדולים כמו רבי יוחנן בן זכאי ותלמידיו, שהם בודאי היו מושלמים, אבל אצל כלל הציבור היה חסר שלמות, והייתה שנות חנם אצל חלק גדול מהציבור, והסיבה לזה מפני שהיה חסר בשלמות עסק התורה, ולא הייתה התורה תבלין לומר שאמרו ביומא שם שביטול שני היו עוסקים בתורה וכו', צריך לומר שמכל מקום לא היו עוסקים בשלמות כמו שצריך.

ואם כן כאשר רוצים אנו לתקן את חטאי החורבן, עלינו להתחזק במידות טובות, שאהבת הבריות תהיה בשלמות, ובמצאיות זה חסר, והאדם רוצה שיהיה לו על חשבון השני, אמנם בודאי שיש גם אנשים ישרים מאד, אבל כנראה שיש בציבור כאלה שצריכים תיקון במידות, וזהו חטא החורבן הנמשך, ואף שהעצה היא תורה תבלין, גם עסק התורה אינו בשלמות כפי שצריך להיות.

ובפרט עסק ספרי המוסר שהוא התבלין המועיל יותר נגד היצר הרע, כמו שהביא המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים שתבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו כי אמנם כל עסק התורה הוא תבלין, אבל בפרט עסק תורת היראה, דברי תורה של יראת שמים, ספרי היראה, זהו התבלין שמועיל ישר נגד היצר הרע, וזה חסר.

כל אדם צריך ביקורת עצמית

אנשים לא מבינים עד כמה שהם צריכים לביקורת עצמית, שזהו ענין לימוד ספרי המוסר, **לבקר את עצמו, לדעת קודם מה היא הדרך הטובה שהתורה דורשת מהאדם, מה השם דורש ממך, ובה לבקר את עצמו, מה איתו, האם הוא בשלמות בכל העניינים הנדרשים ממנו, וזהו מה שספרי המוסר מלמדים את האדם.**

ויש כאלה שבטוחים שהם מושלמים ואינם מבקרים את עצמם, כפי שסיפר לי פעם רב אחד שאמר לאחד מבעלי הבתים בקהילתנו בחודש אלול, הן עכשיו חודש אלול וצריכים להתחזק קצת, וענה לו אותו אדם, אני כבר מחוזק ומושלם, ויש לי סדר יום קבוע שאין מה להוסיף עליו באלול, כך הוא הרגיש, "שהוא מוכן ליום הדין", כזו הבנה מוטעית שהוא כבר מאה אחוז בשלמות, וכאילו שהוא כבר מובטח בכתיבה וחתומה טובה, ומובטח בגן עדן, ואין לו שום חשש שיהיה לו גיהנום, עד כדי כך טעויות כאלה יכולות להיות.

ואפילו מי שאינו כזה ואינו חושב שהוא מושלם, אבל לדעת איך להתחזק ובמה להתחזק צריך לעסוק בספרי מוסר.

ועכשיו באמת יש סיום הש"ס בדף היומי, ועושים מזה שמחה גדולה שיש הרבה שמסיימים את הש"ס, ומתחזקים בזה עוד יותר, עם הרבה שיעורים חדשים שמתרבים ללמוד את הדף היומי, ברוך השם יש הרבה

וכאמור זהו ענין שמחת המצוה שהיא דרגה של אהבה וקיום המצוה לשמה, וזוהי בזה לעולם הבא שאין לשער.

(סיום בבית רבינו מוצאי י' בטבת)

עסק התורה וכבוד התורה

אין לתאר ואין לשער זכותם של הקהל הקדוש שנמצא פה, הגברים והנשים, שעוסקים בכבוד התורה, זוהי זכות גדולה מאד.

ובאמת בכל מה שעושים, כגון מה שדיברו קודם על לימוד הדף היומי, הרי לפעמים יש קשיים, אבל עם זכויות אין קשיים, כשיש זכויות אין קשיים! והזכות של הערב הזה שהציבור הקדוש בא ומכבד את התורה בזה שהוא בא לשמוע דברי תורה, ומכבדים את התורה, את השי"ס, את הגמרא, ואת כל דברי התורה, זוהי זכות גדולה מאד לסייעתא דשמיא שיוכלו להמשיך בלימוד בלי קשיים, וכל אחד במקומו צריך לארגן שיעורים עם מגידי שיעורים בדף היומי, שהוא תקנה קדושה מגדולי הדור שלפנינו ובהם החפץ חיים ועוד מגדולי התורה.

ואמנם דף היומי הוא המינימום, ובעזרת השם כל מי שיוכל למצוא עוד איזה זמן משהו לעסק התורה, כל אחד לפי כוחו, זהו דבר שאין לשער, וגם מי שיש לו פחות זמן ישתדל כמה שהוא יכול, עוד רגע ועוד דקה של תורה אין לשער את הזכות שבו, שתלמוד תורה כנגד כולם, והוא מן הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה כדאיתא במשנה ריש פאה ואנו אומרים זאת בכל יום לפני התפילה.

ועסק התורה זה גם דבר מאד נעים, יש מתיקות בתורה, כמו שכתוב (תהלים יט, יא) ומתוקים מדבש ונופת צופים, יותר מדבש, וזה גם מאד מעניין, יותר מחדשות ודברים בטלים אחרים, **יש טבע של סקרנות לחדשות, והעיתון מלא חדשות ממה שנעשה בעולם, אבל מה זה משנה, ומדוע צריכים לדעת מזה, אמנם זה מעניין, אבל דברי תורה מעניינים עוד יותר, ובמקום סקרנות לדברים שאין בהם שום תועלת יותר כדאי שתהיה סקרנות לדברי תורה, אפשר להתחיל מחומש עם רש"י, ומשניות, וגמרא, כל אחד לפי כוחו, וזו זכות עצומה מאד שאין לשער, עסק התורה וכבוד התורה.**

(סיום השי"ס המרכזי ברמת השרון)

קשיים של תורה ולא קשיים אחרים

תלמוד תורה כנגד כולם, עסק התורה זה הדבר הגדול ביותר שאין למעלה ממנו, וכל משתתפי השיעורים שזוכים בכל יום לעסוק בתורה זה כנגד כולם, ועכשיו שעושים את הכינוס לשמחת התורה, זוהי גם כן זכות גדולה, כי יש בזה כבוד התורה, ששמחים במה שלמדו ובמה שימשיכו ללמוד בעזרת השם, ורואים בזה את החשיבות של תורה, וכל מי שבא לשמחה מתחזק ומקבל מרץ להמשיך ללמוד.

והזכויות האלה של עסק התורה וכבוד התורה נותנים סייעתא דשמיא שלא יהיו קשיים אחרים, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צט, ב) כולוהו גופי דרופתקי ניהו, טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא, ופירש רש"י: כל הגופין לעמל נבראו, אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה, ע"כ. והיינו כי האדם נברא לסבול קשיים, כמו שכתוב (איוב ה, ז) **אדם לעמל יולד, כל אדם צריך לעבור קשיים בחיים, אך הבחירה בידו להחליט איזה קשיים הוא רוצה שיהיו לו, האם קשיים של תורה או קשיים אחרים** כמו בזאת אפיך תאכל לחם.

ובדאי יותר כדאי הקשיים של עסק התורה, שבוה זוכים לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, והקשיים של תורה נותנים זכויות לחיים טובים ומאושרים, ומי שעוסק בתורה מצליח גם בדברים אחרים כמו שאמרו (ע"ז יט, ב) כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו, כמה שיותר עוסק בתורה יש יותר הצלחה, וכל החיים מאושרים יותר על ידי עסק התורה, ובה נפטרם מכל הקשיים האחרים.

ועוד דבר שחשוב לדעת, כי לפעמים אדם עושה מעשים טובים ויש לו קשיים בזה, וחושב שאם יפסיק לעשות את המעשים הטובים ירגיש יותר קל, אבל זו טעות, כי ההיפך! אם יפסיק לעשות מעשים טובים יהיו לו קשיים אחרים יותר גדולים, קשיים אחרים בלי מעשים טובים, ואי אפשר לברוח מהקשיים, כי במקומם יבואו קשיים אחרים, ועדיף שיהיו קשיים של מעשים טובים, שהם זכות עצומה מאד.

והעיקר זה תלמוד תורה, עסק התורה, שהוא כנגד כולם, יותר מכל המעשים הטובים, וכבר אמרנו כי הדף היומי הוא המינימום, וכל אחד צריך לפי כוחו למלא את היום בתורה, אם יש עוד זמן פנוי משהו צריך גם באותו הזמן ללמוד מה שהוא יכול, גמרא או משניות, ואפילו אגדתא, תורה נביאים וכתובים, חומש עם רש"י, או עם רמב"ן, או אור החיים הקדוש, כמה שאפשר למלא את היום בדברי תורה, שכל העשרים וארבע שעות יהיו מלאים תורה, כל אחד לפי כוחו, ואין לשער את הזכויות שזוכים בזה.

(קהילות אגודת יוצאי חברון, כתב סופר ובית אהרן)

התחלת היום בשיעור תורה

דבר מיוחד הוא שמתחילים את היום עם שיעור של תורה, וכבר נאמר (קהלת ז, ח) טוב אחרית דבר מראשיתו, ופירשו חז"ל (ירושלמי הובא בתוס' חגיגה דף ט"ו) אימתי טוב אחרית דבר? כשהוא טוב מראשיתו, והיינו שבזמן שהראשית היא טובה אזי כל ההמשך הוא טוב, הכל תלוי בראשית, וכאשר מתחילים את היום עם תורה, כל היום הוא יום אחר לגמרי, יום מוצלח בעזרת השם.

שמחה גדולה היא שאנשים שאין תורתם אומנותם גם כן מבינים את חשיבות התורה ועוסקים בתורה ושמחים בגמרה של תורה, וזו זכות לעצמם ולכל המשפחה ולכל כלל ישראל, לימוד התורה משפיע על כל כלל ישראל, ומזכים את הרבים בזה, בעזרת השם נזכה כולנו להיות ממזכי הרבים ונזכה להצלחה בכל מה שאנו צריכים.

(סיום בשיעור המתקיים לפנות בוקר בבית הכנסת הגדול)

לימוד התורה אינו מידת חסידות

כל הקהל הקדוש שהגיע פה שמחים בשמחת התורה, אלו שלמדו, וגם אלו שלא למדו באים לשמוח בשמחת התורה, וזו זכות גדולה, כי השמחה בתורה באה מתוך החשיבות, שמחשיבים את לימוד התורה, ושמחים במה שלמדו ובמה שעתידיים ללמוד, וגם אלו שלא למדו אבל באים להשתתף מפני ששמחים שיש כאלה שעוסקים בתורה, ושמחים בשמחת המסיימים, שזכו לסיים את השי"ס בעיון.

ואמנם צריכים לדעת שזו לא מידת חסידות, כל עסק התורה כמה שאדם יכול זה לא מידת חסידות, כי אם הוא יכול הרי הוא חייב, ואם יכול עוד משהו הוא חייב עוד, ואם אינו עושה כל מה שהוא יכול זה חטא, וכמה שיכולים חייבים, את המקסימום! ואמנם יותר מהכוחות לא חייבים, אבל כמה שיכולים חייבים.

וכשעוסקים בתורה כמה שיכולים זוהי זכות עצומה, ובפרט אם שמחים בזה, זוהי זכות עצומה עוד יותר, ופה שמחים בשמחת התורה הרי זה כבוד התורה, והוא דבר גדול מאד, כמו שאמרו (שבועות ל, ב) עשה דכבוד תורה עדיף.

אשרינו שזכינו להשתתף בשמחה כזו של כבוד התורה, שכל מי שנמצא פה בשמחה הוא מכבד את התורה, ושמו בבכודה של תורה, וזו זכות עצומה מאד. בעזרת השם נזכה כולנו למלא את חובתנו בעסק התורה ובכל מה שחייבים, כל תרי"ג מצוות, ונזכה להצלחה בכל מה שאנו צריכים בסייעתא דשמיא.

(סיום השי"ס בעיון, ביהמ"ד הליכות חיים)

נדבת ידידנו הרב ישראל נחמן חשין
לרגל היכנס בנו בנימין זאב נ"י
בעול תורה ומצוות
זכות הרבים תעמוד לו לרוב נחת
דקדושה מכל יוצאי חלציו

לעילוי נשמת
מרת **שרה הודל גרנט** ע"ה
בת ר' יחיאל מיכל ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת תשס"ט
תנצב"ה

לע"ז הילד **חיים ישראל** ז"ל בן יבלחט"א
רבי **עמרם ברייטשטיין** שליט"א
נלב"ע ז' טבת תש"פ - תנצב"ה
הוקדש על ידי הרב ירחמיאל גרשון
ברייטשטיין שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **חיים אריה דרורי** זצ"ל
בן רבי שאול זצ"ל
נלב"ע י"ד טבת תשנ"ד
תנצב"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'ותקרא את שמו משה כו'

מהותו של אדם גדול - גמילות חסדים

הנה מוצאים אנו שמשה רבינו היו לו עשרה שמות, כמפורש בכתובים בדברי הימים (א' ד' יח) ובעוד מקומות, וחז"ל פירשו על כל שם ושם מה הכוונה, שהם עשרה עניינים (עיין ויקרא רבה א, ג, ובמגילה יג, א), ואת השם "משה" נתנה לו בתיה בת פרעה, כמו שכתוב (שמות ב, י) ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו, וזה נשאר שמו העיקרי של משה רבינו.

ואמרו על זה **במדרש** (שמות רבה א, כו) מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר, ע"כ, והיינו בזכות החסד שעשתה בתיה, שהצילה את משה רבינו, זכתה שהשם שנתנה לו, נשאר שמו העיקרי.

ולכאורה הרי ידוע כי בשמות שבתורה, השם מורה על המהות והתוכן הפנימי של הדבר, כמו שמצינו בבריאת העולם שאדם הראשון קרא שמות לכל הבהמה והחיה כמו שכתוב (בראשית ב, כ) **ויקרא האדם שמות וגו'**, והיינו מפני שאדם הראשון ידע את סודות הבריאה, והוא ידע לתת לכל בעל חי את השם הנכון המורה על מהותו האמיתית [עיין בראשית רבה יז, ד], ואם כן יש להבין במה מורה השם משה על מהותו של משה רבינו, ומה השייכות בין החסד שעשתה בת פרעה לשמו ומהותו של משה רבינו.

ונראה הביאור בזה, כי מידת החסד היא מהותו של משה רבינו, וענין זה מרומז בשם "משה" - **משיתיהו**, עשיית החסד, מידות טובות של חסד, זו היתה גדלותו ומהותו העיקרית, ולכן זה היה שמו העיקרי, המורה על היותו בעל חסד, עם אחוה ואהבת הבריות, והשורש לכל זה הוא ממידת הענוה שהיתה בו, כמו שכתוב (במדבר יב, ג) **והאיש משה עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה**, וענוה היא מידה הכוללת את כל המידות הטובות, וזה היה היסוד ועיקר גדלותו של משה רבינו.

ובזה זכה להיות מנהיגן של ישראל, כמו שמפורש במדרש

על הפסוק (שמות ג, א) ומשה היה רועה את צאן יתרו וגו', ולכאורה לשם מה הוצרך הכתוב להזכיר כאן שהיה רועה צאן, ומה מלמדנו בזה? ואמרו על זה **במדרש** (שמות רבה ב, ב) כשהיה משה רבינו ע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית, נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה, יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חיך אתה תרעה צאני ישראל, הוי ומשה היה רועה, ע"כ.

והיינו כי מנהיג יכול להיות רק מי שהוא בעל חסד, שהוא בשלמות במידת החסד בטבעו ובמהותו, אבל מי שחסר בשלמות במידת החסד אינו יכול להיות מנהיג, לא מפני שאין זה מגיע לו ואין לו זכות לזה, אלא שהוא לא יכול! והוא לא יהיה מנהיג טוב! כי הוא חסר בשלמות המידות, ולא יוכל למסור נפשו כמו שצריך על ההנהגה של כלל ישראל, שצריך מסירות נפש על ההנהגה, לדאוג לכל אחד ואחד, וזה שייך רק אם המידות בשלמות, כמו משה רבינו.

וכן מצינו **בדוד המלך**, שנבחר להיות מלך ומנהיג ישראל בזכות הנהגתו ברחמים עם הצאן, כמו שכתוב (תהלים עח, עא) **מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו**, היינו שהוא היה רועה צאן, והיה נוהג ברחמנות עם הצאן החלש, ודואג להם, כדאיתא **במדרש** (שמות רבה שם) שהיה מונע הגדולים מפני הקטנים, והיה מוציא תחילה הקטנים לרעות, כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני, ואחר כך מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. וכשראה הקב"ה את הנהגתו אמר, מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמי, הדא הוא דכתיב מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו וגו'.

והיינו שבזה נבדק דוד ונמצא ראוי להיות מלך, שהיה בו טבע של מידת הרחמים ושל חסד, **ומלך הרי הוא המנהיג של כלל ישראל**, וצריך שיהיה בעל חסד ומידות טובות בשלמות **גמורה**, שאינו חושב על עצמו כלל, ודוד המלך היה מיוחד במידות טובות של חסד ורחמים ומידת הענוה גדולה מאד כמו שאמר (תהלים כב, ז) **ואנכי תולעת ולא איש**, ולכן זכה

למלכות בית דוד עד סוף כל הדורות, כי רק מי שהוא בעל מידות טובות כאלה יכול להיות מנהיג, ובלי זה לא יכול להיות מנהיג.

וענין זה נוגע לא רק למלוכה והנהגת כלל ישראל, אלא **כל גדלות האדם תלויה בזה, אם הוא מושלם במידותיו, בענווה וחסד ואהבת הבריות, וזה נקרא אדם גדול**, כמו שרואים בהקדמה לנפש החיים מבן המחבר **הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין**, שכותב על גדלותו של אביו **מרן הגר"ח זיע"א**, ועיקר דבריו הם על מידותיו הטובות, מידת הענוה, ודאגתו לאחרים, לעשות חסד עם אחרים, וענוה שלא להחשיב את עצמו, כי זוהי עיקר הגדלות, ומי שהוא בעל מידות טובות כאלה, הוא הנקרא אדם גדול.

(משיחות רבינו שליט"א)

'לכו לסבלותיכם'

כל המקבל עליו עול תורה

מצינו כשהיו במצרים שבט לוי עסקו בתורה והיו פטורים מעבודת פרך, וכמו שפירש רש"י **"לכו לסבלותיכם"** - למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת מצרים לא היתה על שבטו של לוי.

וזהו משום ששבט לוי לכתחילה לא רצו לקבל על עצמם שום עול אחר, רק עול תורה, כמו שמבואר בחז"ל (סוטה יא, ב, תנחומא בהעלותך ח, ספר הישר שמות) כי בתחילה לא היה השעבוד חובה אלא רשות, שהמצרים ביקשו מיישראל להתנדב "לטובת המדינה", לבנות מבצרים, וגם המצרים בעצמם התנדבו לזה, [ועיין סוטה יא, א, מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצווארו וכל אחד ואחד מיישראל שאמר להם איסטניס אני, אמרו לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה וכו' עיין שם].

ובני ישראל שהיו גרים במצרים, הרגישו שלא בנוח אם לא יעבדו, וביקשו למצוא חן בעיני השלטונות והסכימו מעצמם להתנדב, עד שנהפך להם השעבוד לחובה וכבר היו חייבים לעבוד, אבל שבט לוי לכתחילה לא הסכימו להתנדב, ולא ביקשו למצוא חן בעיני השלטונות, רק ישבו ועסקו בתורה, ומחמת כן לא חלה עליהם גזירת השעבוד.

אך האחרים במקום לעסוק בתורה התנדבו לעבודה, והסוף היה שנגזרה עליהם גזירת השעבוד בעבודת פרך, וכבר לא היו יכולים למלט עצמם מזה.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (ה, ה) כתב "אמרו שבט לוי, עתידים אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה, חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שכר שיתן לנו, וענו הלויים ואמרו כולם שאינם יודעים לעשות לבנים, ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה".

שבט לוי עמדו נגד הפיתויים, ולא רצו לקבל על עצמם שום עול אחר שאינו עול תורה, ובזכות זה נפטרו מגזירת השעבוד.

וזה היה בהשגחה שלא כדרך הטבע, שהרי בימינו אנו רואים שיש מקטרגים על בני הישיבות הפטורים מהצבא, וכיצד לא היה קטרוג על שבט לוי? זוהי ההשגחה בזכות התורה,

שהתורה מגנא ומצלא, וכשעוסקים בתורה בשלמות נפטרים מכל השעבודים האחרים, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ה) **כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ**, וכפי שאנו רואים גם בימינו שיש פטור מהצבא לבני הישיבות העוסקים בתורה, ואין זה בדרך הטבע אלא מצד זכות התורה, שבזכות עול התורה נפטרים מכל עול אחר.

(משיחות רבינו שליט"א)

נ.ב. הבאנו כאן דברי רבינו שליט"א שביאר כי פטור שבט לוי מעבודת מצרים היה בהשגחה שלא כדרך הטבע, אכן **במק"א ביאר רבינו שליט"א** שבדרך הטבע ג"כ היו שבט לוי פטורים מעבודה והביא ע"כ דרשת חז"ל בב"ב (א, ח) עה"פ **"גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים"** - "אי תנו כולוהו עתה אקבצם ואם מעטמהם יחלו ממשא מלך ושרים", והיינו שאם כל ישראל היו לומדים ועוסקים בתורה ('תנו' מלשון שנו, כמו שונה הלכות) מיד היה קיבוץ גלויות - **"עתה אקבצם"**, ואם רק מעט עוסקים בתורה אזי **"יחלו ממשא מלך ושרים"**, אלו המעט שעוסקים בתורה פטורים מלשלם מס למלך.

ואמר רבינו שכך היה המציאות תמיד, למשל במצרים שעבדו עבודת פרך, שבט לוי שעסקו בתורה קיבלו פטור מן העבודה, **אפילו המצרים הבינו שהעוסקים בתורה פטורים מגזירת השעבוד**, וכמו בחורי ישיבה שיש להם שחרור מהצבא, מפני שכל ההגנה הטבעית יכולה להגן רק אם יש בני תורה שהם נותנים את זכות הקיום, ואם כולם היו בני תורה לא היה צורך כלל בצבא, כמו שאמרו "אי תנו כולוהו עתה אקבצם".

ומשה היה רועה...

במשאו בפני ראשי ישיבות, העמיד מרן שליט"א את תפקידו של ראש הישיבה כחוב 'להחיות לב שפלים ולהחיות לב נדכאים', וסיפר כי עוד עומד לנגד עיניו יומו הראשון של מרן הגרא"מ שך זצ"ל בישיבת פוניבז', כאשר עם כניסתו להיכל הישיבה מיד ניגש לרבינו ושאלו אם ידוע לו על בחור שצריך חיזוק, וכך כל יום היה בא מרן זצ"ל לישיבה כשעיניו תרות עם מי ניתן להיטיב היום...

ואכן כך נוהג מרן שליט"א בעצמו, לחזק ולעודד כל תלמיד באופן של קירוב וידידות, ומעשה שהיה בתלמיד שישב אצלו, ובקשו מרן כי באם ידוע לו על איזה בחור מתקשה הזקוק לעידוד, שיביא זאת לידיעתו, כדי שיהיה בידו לקרבו ולחזקו, ענה אותו תלמיד ואמר, אכן ידוע לי על תלמיד כזה, הלא הוא אני עצמי...

השיבו רבינו, אכן אתה בידך הדבר, בכחך להתעודד בעצמך, אך ישנם כאלו אשר אין בידם מרפא לשברם, ומחובתי אני לעודדם...

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

חברו שלח לו מתנה

משום שחשב בטעות שעשה לו טובה

וְתֹאמַר לָהּ בֵּת פֶּרְעָה הִילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנֵּקְהוּ לִי
וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנְיָקְהוּ (ב-ט).
שאלה: מעשה באברך מליקווד שעבר מצוקה קשה, ראובן חבירו החליט שהוא חייב להתאווור, הוא צלצל לידידו שמעון בירושלים ואמר לו אתה הרי בין כך נוסע לצפת לבין הזמנים, אנא התקשר לחברי הנ"ל ותאמר לו שאתה מזמין אותו לביתך בירושלים, חנם אין כסף, ואני אשלם את השכירות וכל ההוצאות. ואכן כך עשה, וידידו בא לירושלים, וטרם שנפרד מבית המארח, השאיר פמוטים יקרים מאוד, בשביל החסד שעשה עמו כי חושב שאירחו בחנם. ושואל שמעון המארח [שודיע שקיבל כסף מלא מראובן החבר שבליקווד] האם מותר לו לקבל את המתנה היקרה. והנה נאמר במסכת שבת (דף י ע"ב) 'הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו', ואם כן לכאורה היה ראובן צריך להודיע לחכם מליקווד שנתן לו מתנה [שהיה בדירה]. אולם אם היה מודיע לו היה מסרב לבא ודומה קצת לצדקה בסתרה?

תשובה: אסור לשמעון לקבל את המתנה שהרי ניתנה מתוך טעות, כי האברך חשב ששמעון מארח אותו בחנם, ולכן העניק לו את המתנה היקרה. ומה שצריך כעת לעשות הוא, ששמעון ישיב לראובן את דמי שכר הדירה שנתן לו [עכ"פ כנגד שווי הפמוטים]. אבל ספק אם זה יועיל, כי בשעה שקיבל את הפמוטים לא עשה חסד. ואם כן הדרך המובחרת היא ששמעון ישיב את הפמוטים או את דמיהם לאברך מבלי שהוא ידע על כך.

ולכאורה יש להקשות על דברינו, שאם כן, איך קבלה יוכבד מבתיה תשלום עבור ההנקה של משה כדאיתא במסכת סוטה (דף יב ע"ב) 'אמר ר' חמא ב"ר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנים להם שכרם'. הרי אילו היתה יודעת בתיה שיוכבד היא אם הילד לא היתה משלמת לה?

וכמה תשובות בדבר: א. החיד"א מתרץ שביקשה שתאכל מזון מעולה ותניקהו חלב ממאכלי מלכים. ב. הנצי"ב (העמק דבר שמות ב ט) כתב: והניקהו לי, אל תראי פן יאונה לך רעה, כי נתנה לה אות שהולד שייך לה, ואני אתן שכרך, כך דרך המלכים לשלם בעין יפה ולא לגזור לעשות להם בחנם, עכ"ל. אם כן אצל מלכים לא שייך מקח טעות, אבל לא אצל כל אדם רגיל. (חשי"ח שבת י ע"ב).

להשתדל שלשכנים הגוים יהיה היתר בניה בא"י, ואז ירשו גם ליהודים לבנות

ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה ויושעו וישק את צאנם

(ב-יז)

שאלה: נאמר בפרשת שמות (שמות ב יז): 'ויבאו הרעים

ויגרשו ויקם משה ויושעו וישק את צאנם', וכתב על כך הנצי"ב (העמק דבר שם): וישק את צאנם, גם כן בלשון זכר [כלומר שלא נאמר וישק את צאנן, אלא וישק את צאנם], שהשקה גם את צאן הרועים, וכך כתוב ברבה, מדכתיב (פסוק יט) וישק את הצאן, צאנינו לא נאמר אלא הצאן, שאף צאן הרועים השקה, ובזה הושיע את הבנות, עכ"ל.

ומכן יש לדון שכל מי שבא להושיע את ישראל מיד רודפיו העכו"ם, יעזור לעכו"ם ועל ידי כך יחדלו מלהציק ולהזיק ישראלי.

ומעתה יש להסתפק מה הדין ביהודי תושב חו"ל, שרוצה לעלות לארץ ישראל, ולבנות בית על מגרשו, והממשלה התירה לו, אך שכניו גויים ומציקים לו ורודפים אחריו, ולא מרשים לו לבנות. והעצה היחידה היא שהוא ישתדל בממשלה שגם הם יוכלו לבנות, ואז ירשו גם לו לבנות, כשם שנהג משה רבינו לגבי השקאת הצאן של הרועים. ויש לדון אם מותר לעשות זאת בארץ ישראל, להשתדל שגוי יבנה בית, ובזה יוכל גם הוא לבנות?

יש גם להסתפק ביהודי שרוצה לרכוש אדמה חקלאית, כיון שרוצה לקיים מצוות תרומות ומעשרות, אך לשם כך הוא צריך להשתדל שגם שכניו הגויים יוכלו לרכוש את האדמות שבסמוך, ולנטוע בהם גינות ופרדסים. האם מותר להשתדל אצל הממשלה שתאשר זאת, כדי שהוא יוכל לקיים מצוות וירשתם אותה וישבתם בה, ושאר המצוות התלויות בארץ?

תשובה: כתב בכפתור ופרח (פרק י): במסכת גיטין פרק השולח (דף מד ע"א) תניא המוכר ביתו לגוי דמיו אסורין. וגוי שאנס ביתו של ישראל, ואין בעליו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם, מותר ליטול דמיו, וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם... פרש"י המוכר ביתו לגוי, בארץ ישראל, דאמר קרא לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע. וכותב לו שטר, ומעלהו בערכאות שלהם, לחתמו...

מסתברא דהוא הדין ישראל הדר בעיר שכולה גוים בארץ ישראל, ורוצה להעתיק דירתו לעיר אחרת, ויש לו שם בית, שיכול למוכרה לגוים, כי הוא מתיירא שהגוים יחריבוהו, או שיחזיקו בו וידורו שם בעל כרחו. וכן נמי אם הוא בעיר שרובה ישראל, ואנסהו זוזי, ואין שם ישראל שיקנהו אפילו בזול. והיה דאין מוכרין להם בתים, נוקמה בדליתא לחוד מהני תנאי. ובריתא דגוי שאנס ביתו של ישראל, והירוש' דמקום שנהגו למכור [שהביא הכפתור ופרח בפסקא שקודם לכן] מסייע לן. ומסתברא דהוא הדין נמי לשדה, דהא אמרינן שלהי פרק השולח גט (גיטין דף מז ע"א) המוכר שדהו לנכרי לוקח ומביא בכורים מפני תקון העולם. וכתב רש"י: ה"ג לוקח ומביא, בכל שנה צריך ליקח מבכורי פירותיה בדמיו ומביאן לירושלם. מפני תיקון העולם, שלא יהא רגיל

למכור קרקע בארץ ישראל. וזה יש לנו לומר שמכור באונס אחד מאלו האונסים שהזכרנו או כיוצא בהם. וכן הענין בכל מקום שהזכירו מכירת קרקע לגוי בארץ ישראל, עכ"ל.

מבואר בדברי הכפתור ופרח, שאיסור זה של מכירת קרקע לגוי בא"י, אינו כשאר הלאוים שצריך להוציא את כל ממונו, שלא לעבור על הלאו [וכמבואר ברמ"א (א"ח סימן תרנז)], אלא שאם יש אונס של ממון, מותר למכור לגוי קרקע בארץ ישראל.

ובטעם הדבר לכאורה היה נראה דס"ל שכל האיסור של לא תחנם הוא רק כשעושה כן עבור הגוי, אבל כשעושה כן עבור הישראל, אין איסור בדבר, וכמו שמצינו בשאר הדברים האסורים משום לא תחנם.

ועל פי דבריו יש מקום לומר שאף בענינו מותר להשתדל אצל הממשלה שיתירו לגויים לבנות, מפני שהוא עושה כן עבור הישראל ולא עבור הגוי, והיה שמח יותר אם לא היה צריך להשיג אישורים גם לגויים.

[והנה כעין סברא זו מצינו גם בישועות מלכו (ויד סימן נט) לגבי מכירת קרקע לנכרי לפני השביעית, דהתיר מפני שעושה כן לטובתו, כדי שהגוי יחזיר לו קרקע משובחת יותר, יע"ש. אך אין מזה ראיה לנידונו, דהתם עושה כן להשיב קרקע זו, וכאן הוא דואג שיהיה לגוי קרקע אחת, כדי שהוא יקבל קרקע אחרת].

אלא שדברי הכפתור ופרח אינם מוסכמים, ויעוין בפאת השלחן (סימן א סק"מ) שדחה את כל ראיות הכפתור ופרח, והעלה שלמעשה אין היתר.

ויעוין גם בספר זכר שמחה (סימן רטו) שהביא את תשובת התורת חסד, שבתחילה העלה לאיסור, ואח"כ הביא את הכפתור ופרח, ודחה את ראיותיו, וכתב שאף הוא התיר רק במקום שלא מוצא יהודי לקנות בכלל, אבל אם מוצא קונה יהודי אפילו בזול, אסור למכור לגוי ביוקר. ואח"כ הביא ראיה שמותר למכור קרקע בארץ ישראל לגוי לצורך גדול של טובת ישראל, מהא ששלמה המלך נתן קרקעות לחירם מלך צור, וסיים: ומ"מ אין ללמוד מכאן שיהיה היתר בכלל ליתן להם חניה בקרקע בארץ ישראל לצורך הישראל בענין אחר כמו בנ"ד וכיוצא, ואין כל הענינים שווים, ושאינו הכא שהותר לצורך שעה כזו בשביל בנין ביהמ"ק ומפני דרכי שלום בין המלכים שהיה נחוץ לשעתו ולא בענין אחר.... יעו"ש.

עוד יעוין בספר שנת השבע (במאמר בירור הלכה) שכתב בשם החזו"א שכל מה שהתיר הכפתור ופרח למכור לגוי, היינו באופן שאם לא ימכור לא יהיה לו ממון לצורך מזונותיו והוי פקו"נ, ואם היה מוצא ישראל שיקנהו ויהיה לו ע"י זה מזונות לפי שעה אסור למכור לגוי, דבלא פקו"נ אסור למכור לגוי.

נמצא שבענינו, אע"פ שמה שמשתדל להתיר לגוי לבנות בא"י הוא לצורך הישראל, בכל זאת אין להתיר, מאחר ודעת רוב הפוסקים לאסור, ובפרט שלדעת רוב הפוסקים עסקינן באיסור תורה. (חש"ח זרעים א דמאי פ"ו מ"ב).

✽ ✽ ✽

האם לפטר אחות שנמלטה מבית חולים בשעת

אזעקה, למרות התירגולים הרבים

ויאמר השליכיהו ארצה וישליכיהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד-ג).

שאלה: בחורף תשע"ג ירו אויבנו חצי מות רבים, לעבר ערי ישראל כדי להשמיד להרוג ולאבד, ובחמלת ה' על עמו, ובניסים שלא כדרך הטבע, לא פגעו חיצו המות, ויצאו ידי חובה בפחד בלבד.

והנה באחד האזעקות שנשמעו פתאום בערי ישראל, נתקפה אחות בבית החולים בפחד, ונמלטה על נפשה למקום מוגן, למרות התרגולים הרבים שעברה, שגם בשעת אזעקה אסור לה להפקיר את החולים, ויש עליה לטפל בהם, או להעבירם למקום מוגן.

הנהלת בית החולים שאלה האם לפטר את האחות, שהרי האחות הראתה חוסר אחריות בזה שהיא נמלטה על נפשה והשאירה את החולים לבד למרות התרגולים הרבים?

תשובה: נאמר בתורה 'ויהי לנחש וינס משה מפניו' (שמות ד-ג). וכתב ה"העמק דבר: "הוא פלא מאדונו משה להיכן נס, ומאיזה מעמד הוא נס? אבל באמת היה שלא ביישוב הדעת אלא באשר התבהל פתאום ממראה עיניו, ונס כאשר ינוס איש מפני הנחש בטבע האדם בלי שום התבוננות על הדבר.... והוסיף ב"הרחב דבר": מכל מקום פטור, [המכבה את הנר מפני שהוא מתיירא מפני לסטים], שמיירי שעשה מפני פחד פתאום, והרי זה דומה לאונס דאין בו קרבן. וזה הענין היה פה במשה, שברח מפני פחד פתאום, עכ"ד.

ולמרות שתרגלו איתה רבות איך להתנהג בשעת אזעקה, ובשעת מבחן לא עמדה בתרגולים, מכל מקום אין לפטרה, וראיה לכך, שהגמרא בשבת (דף מט ע"א) מספרת, שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו, והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק, ראהו קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו מה זה בידך אמר לו כנפי יונה, פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה.

ושאל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שהרי בסוף פשט את התפילין וא"כ למה היה צריך לברוח מפניו, והשיב (הערת) שנבהל מפניו, ואף שמלכתחילה כשיצא לשוק ידע שקסדור יכול לפגשו ומסתכן, ועל מנת כן יצא כדי למסור נפשו, מכל מקום בשעת ראיית הקסדור נבהלים ומיד נסים מפניו.

[עוד תירץ שם מו"ח זצוק"ל בשם הגר"א, שלכן ברח אלישע בכדי להרויח עוד רגע של קיום מצות תפילין, וכשהשיגו ויכול למנוע במציאות קדם ופשטן, שכבר אין על מה למסור את הנפש].

הרי שגם אלישע שיצא על מנת למסור נפשו, בשעת מבחן נבהל ונס מפני הקסדור, ואיך נבא בטענות לאחות, שנתקפה בפחד פתאום וברחה להציל את נפשה.

ולכן נראה שאין לפטר את האחות בגלל הפחד שתקף אותה פתאום, כי אין אדם שליט על מעשיו כשתוקף אותו פחד.

וכתב בדרשות הנצי"ב שיש שני סוגי פחדים, פחד ובהלה, בהלה פתאומית גורמת להרפות את מעיו, כמו שמצינו באסתר 'ותתחלחל המלכה' שהטילה רע, ופחד מצמית, כמבואר בנדה (דף ד ע"א) פחדא מצמת צמית, וזה שנאמר בעירובין (דף סז ע"א) 'שפתיו נרתעין' שמפחד שפתיו נרתעו. (חש"ח עירובין סז ע"א).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

שמות תש"פ

היה יכול לעבור בקלי קלות, ממש. כי הרבה פנים יש לה לגלות, הם יכלו לחיות כמו מלכים במצרים. וגם בכך היה מתקיים הכתוב: **'ועבדום ועינו אותם'**, ביחידים שביניהם. או אף בעצם 'ראיית' פני מצרים', הנלווים מקדושתם של בני-ישראל, גם בכך יתקיים גלות נוראה, לאניני טוהר נפשם העדינה של ישראל.

אבל לאחר פטירתו של יעקב, החלה ירידה, שהלכה והתעצמה במותם של השבטים, עד שהלכה הירידה והתעצמה, שלב אחר שלב, מן היותם נוהרים מכל קירבה, בהישארום לגור בארץ גושן, כרועי צאן - תועבתה של מצרים. עד שבמשך השנים הבאות, החלו להתעניין - על תרבות-מצרים. והוסיפו להתעניין אחר כך - בבנייה העצומים, ומן החרטומים הרבים שבתוכה. ועד אשר, **'ותמלא הארץ אותם'**. שמילאו את התיאטרות והקירקסאות שבמצרים. (ליקוט שמעוני שמות פרק א).

רצון ה' לא ישונה, לעומת דמיון האדם

ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון. (שמות א, כב)

אומר הסבא הגרש"ז מקעלם זצוק"ל יש לנו לברר יסוד כמו חי ! עד שיתייסד אצל האדם לכלל גדול בכל דבר, כי רצון ה' לא ישונה. ומה שדומה להאדם שהוא עובר על רצון ה', זהו רק דמיון בעלמא. ואינו מרויח בזה, אלא אך ורק רעה לעצמו. כדומה, פרעה ראה באיצטגנינות כי יולד מושיע לישראל.

גלות, יכולת ל"עלייה" ולא ל"ירידה" ח"ו

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. (שמות א, א) **הבאים** מצרימה, מתרגם האונקלוס: **דעלו** למצרים.

שואל כבוד זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, וכי בני ישראל **עלו** למצרים, הלא לשון התורה בפרשות הקודמות בחומש בראשית, וכך היה המציאות, שהם **ירדו** למצרים, כפי שנגזר עליהם בברית בין הבתרים, ומדוע כותב האונקלוס שהתרגום של תיבת **הבאים** הוא **דעלו** ?

אלא הוא אומר, שבתחילת ירידתם לארץ-מצרים, לא היה להם בהם כל 'ירידה' במדרגתם הקדושה ח"ו. אלא אדרבה, היה להם, מאז, יכולת של 'נסיונות' שנועדה להיות להם 'עלייה' לעבר פסגת רום המעלה והמדרגה.

כפי שכתוב (תהילים פא, יא): **'אנכי ה' אלוֹקִיךָ המַעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.'** והיה להם התעלות ממיאוס טומאת שרצים, (גמ' ב"מ סא:).

ועמידה בנסיון היותם בתוככי כור-ההיתוך של בניינם העתיד להעפיל עד לעבר שיא פסגת יכולת העמידה בנסיון המצרף הזה, נסיון-גלות-מצרים. כנאמר (מלכים א, ח, נא) על מצרים, שהיתה 'כור-ברזל-לישראל'. וכפי עדות התורה עלינו (דברים ד, כ) **'... ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים.'** וכדרכו של כור היתוך, שמשחיר ומפחם את המתכת המוכנסת לתוכו. אולם כשהיא יוצאת ממנו, היא נעשתה ברייה חדשה, מזוקקת נעדרת מכל פסולת.

והנה אותו עונש 'גלות-מצרים', שנגזר על זרעו-של-אברהם,

ולכן גזר: **כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו**. והנה, הוא התחכם לעבור רצון ה'. מה עשה ה' ? הוכרח פרעה לגדל את מושיע ישראל, דוקא בתוככי ביתו.

ולא עוד, אלא שהוכרח למנותו על ביתו.

והנה, פרעה היה קשה לו עד מאד לשבור את רצונו, והוא התחכם לעבור על רצון ה', ולא הועיל לעצמו בזה רק מכות גדולות ורעות. ואת רצון ה', הוא עצמו עשה במו ידיו, שגידלו בביתו ובכבוד גדול.

וה'דמיון' שנדמה לו שעבר רצון ה', גרם, שהביא על עצמו בשביל ה'דמיון' מכות רבות ורעות ביסורים קשים. ורצונו, לא נעשה. (חיי המוסר חלק ב עמוד קסו)

ה'אמונה' לא תטבע במי הנהר

ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ... ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחהו. ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה. (שמות ב, ה-ו)

מובא בחז"ל, בת פרעה ראתה בתיבה, תינוק נתון בתוך 'חופה' של-נערים', (ילקוט שמעוני רמז קסו).

והיה הרב מפוניבו' מרן הג"ר יוסף שלמה הכהן כהנמן זצוק"ל דורש, מכאן רואים, איך היו ההורים של משה, 'מאמינים' גם בו בעת השלכת התינוק זה אל היאור, שיהא לו עתיד. אף כי לנגד עיני בשר-ודם הוא מושלך לתוככי יאור בין אלפי תינוקים מושלכים ונעזבים. אבל, ההורים שלו בנו סביבו חופת נערים - חופה של חתן וכלה.

ואיך תינוק זה יציל כאשר הם עזבוהו במי הנהר ?

הרבה דרכים למקום (גמ' תענית יח:), ואת האמונה הם לא השליכו ח"ו אף באותו רגע. לכן הם 'בנו' את עתיד 'חופתו' גם בעת הזו.

משה רבנו, 'אפארטיקער'

ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן. (שמות ב, י)

הנה, מיד עם השלכת התינוק ליאור, התייצבה אחותו, אמנם בריחוק מקום ומיכולת להצילו באופן ממשי, אבל אופן אמונתה קירב אותה אליו, עד שאכן הגיעה בת פרעה המלך שגזר את גזירת השלכת ילדי ישראל להטבעתם ביאור, ודוקא בת-המלך מצילה אותו מטביעה, ואף מבקשת להרגיעו מבכיו.

או אז אותה אחות כבת 6 שנים, מתקרבת עם אמונתה ומציעה להביאו לטיפול אצל אשה עבריה - שזוהי, אמו !

ובת המלך לא רק שקיבלה את דברי הילדה, עוד היא משלמת את שכרה.

ועתה, באימון שנתנה בה להשיבו אליה כשיגדל הילד, היא משיבתו. ובכלל לא מבקשת ממנה שום 'השתדלות' לרחם על ילד שגדל ואכל כ"ד חודשים אצל אמו, להשאירו עוד זמן מה אצל אמו. אלא, באמונת חוסן היא מביאתו ב"חזרה" לידי בת פרעה שתגדל אותו בארמון המלוכה הנכרי.

אמר לי **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שעל זה כתוב בפסוק **ויגדל** הילד. הוא כבר היה גדול ומושלם 'אפארטיקער'. על אף היותו רק בן כ"ד חודש, שנגמל מלינוק. אבל כבר הכירו אביו ואמו ואחותו את טבעו בודאות מוחלטת ללא שום פקפוק, עד שאין להם מה לחוש עליו בשום צד וחשש כלשהו, שמא לא יוכל לגדול עם-עצמו, גם בשהותו בבית פרעה. ועל כן לא מצאו לנכון, אף לא להעלות בקשה על חייו ועל שלומו.

מה לנו יותר ממה שמצינו אצל שמואל, שכבר כאשר גמלתו אמו בן כ"ד חודש, היא הביאתו כפי שנדרה, להיות שאול לשרת לפני ה' במקדש. והוא נקרא, בשם 'נער', ככתוב, והנער נער. וכבר אז הוא אמר את מה שאמר אל עלי הכהן, והוא היה גדול עד שהורה הלכה בפני רבו. (שמואל א, א כד-כה, וברש"י. גמ' ברכות לא:).

ה'ריחוק' ש"קירב" אל מקום נתינת התורה

ומשה היה רועה את צאן יתרו אחר המדבר. (שמות ג, א)
מפרש רש"י, להתרחק מן הגזל.

והנה, מדין רחוקה מאד ממדבר סיני, מהר סיני, וכי כל כך צריך להרחיק בהמות מן הגזל, וכי כל כך הרבה שדות-עם-בעלים היו עד שמה ?

אלא בהכרח, אומר **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** הריחוק זהו על האדם, שלא יבא לו בראש כל מושג של ממון אחרים. וכזה ריחוק גדול צריך. והראיה, שזה הריחוק הביאהו לידי מדרגתו שנמצאה בהתגלות ה'סנה' בהר האלוקים, ועל כך הקדים הכתוב פרט זה בפסוק הגעתו אל הר האלוקים.

ואמר עוד, שזהו גודל הענין שכתוב, שייך רק אצל הצדיקים, שממונם חביב עליהם מגופם, לפי שאין פושטים ידיהם בגזל (גמ' חולין צא). ולכאורה, וכי מפני שלא עוברים על איסור גזל, כפי שאינם עוברים כל האיסורים, יהא חביבות לממונם אפילו יותר מגופם ? אלא הכוונה היא, לא שאינם נכשלים ועוברים על איסור-גזל, אלא על היות האדם שבהם רחוק אפילו מ'דעת' אל מה שאינו שלהם. לפי שהממון כוסף ומשחד ומושך את האדם ביכולות שלו, כאילו. ולכן יש מעלה גדולה בכל ריחוק וריחוק מממון שאינו שלהם. באותה עת המחיש רבי דוד ז"ע בתנועת ידו ופשט את אצבעות ידו, ואמר, אפילו את זה לא עושים בממון חברו...

החלטיות הענווה, בקול רם

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'. (פרי' שמות ד, א)
כתוב **ויאמר** ... וכתוב על זה את כל דברי משה. אבל לפני כן

כתוב ויען משה, וענייה זהו בקול רם. (גמ' סוטה לג. אצל הלויים).
אומר כבוד זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל משה רבנו
ענה ב'קול-רם' ! אל דברי ה' לשליחתו למצרים, 'אין אני ראוי
לשליחות זו'. ורק אחר כך אמר: בני ישראל ממילא לא יאמינו
לי. אבל הקדים את הענווה ובהחלטיות אותה הביע בקול רם !

ותתצב אחותו מרחוק, לדעה מה יעשה לו.

כותב הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת
ברכת יוסף בירושלים ומראשי ישיבת בית מתתיהו: הרמב"ם
סוף הלכ' טומאת צרעת, בתו"ד על זכירת מעשה מרים כתב,
התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה, שהיתה
גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסיכנה בעצמה
להצילו מן הים.

מש"כ "להצילו מן הים", כוונתו כי היתה הגזירה, כל הבן
הילוד היאורה תשליכוהו, היינו שכך היתה צורת המתתם את
הנולדים, שלא המיתו אותם בידים, אלא זרקום לים, וא"כ
הצלתו היא מן הים.

ומש"כ "סיכנה בעצמה", במקרא לא מפורש שהיתה סכנה
במעשיה, אמנם נראה פשוט, שכיוון שפעלה נגד גזירת פרעה,
יש בזה סכנה, ואולי יש ללמוד כן, מהכתוב בפסוק זה, ותתצב
מרחוק, שעמדה מרחוק, כדי שאם יתפסו את התיבה, שלא
ידעו מי עשה כן, ומוכרח שהיה בזה סכנה.

אגב מה שהוסיף הר"מ, "שגידלתו על ברכיה", יש לידע מה
מקורו, ויש לומר עפ"י המבואר בגמ' ב"ב [קמ"א א'], דהטעם
מדוע בת תחילה, סימן יפה לבנים, משום דמריבא לאחאה,
היינו שהבת הגדולה מגדלת את אחיה, וא"כ אף מרים שהיתה
בת תחילה, גידלה להנולדים אחריה.

והנה הר"מ שם פתח, שמרים היתה גדולה ממנו בשנים וכו',
ולא הבנתי מדוע מה שגדולה בשנים, זו סיבה שלא תדבר עליו
בכוונה רעה, ולאמור יש לפרש, שכוונת הר"מ, שלכן מסתבר
שגידלתו על ברכיה.

כתוב בפרשה [ג, ה'] "ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו'".

הביא הגאון רבי אברהם קופרמן שליט"א מרבני ישיבת מיר:
מו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל הביא מקדמונים שביארו,
שהנה כתוב באבות [פרק ב' משנה י'] "והוי זהיר בגחלתן שלא
תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן
לחישת שרף".

והיינו שצריך זהירות גדולה מאד מת"ח, שברגע אם אדם אומר
או עושה משהו לא נכון כנגדם יכול הוא להענש בצורה חמורה
ביותר.

ופה רמוז בפסוק שה' אומר למשה של נעליך, ונעל ר"ת נשיכה
עקיצה לחישה, והיינו, שתסיר ממך כל קפידיא ושום דקדוק כי
שחלילה לא יענשו ישראל על ידיך.

כתוב בפסוק [ג', א'] "ומשה היה רועה את צאן וכו'".

כתוב במדרש הכא כך, "ד"א ומשה היה רועה הה"ד [משלי

ל'] כל אמרת אלוה צרופה אין הקדוש ברוך הוא נותן גדולה
לאדם עד שבדקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה, הרי לך
שני גדולי עולם שבדקו הקדוש ברוך הוא בדבר קטן ונמצאו
נאמנים והעלן לגדולה, בדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר
להרחיקם מן הגזל, שכן אליאב אומר לדוד [שמואל א', י"ז]
ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר, מלמד שהיה דוד
מקיים המשנה אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, אמר
ליה הקדוש ברוך הוא נמצא אתה נאמן בצאן, בא ורעה צאני,
שנאמר [תהלים ע"ח] מאחר עלות הביאו, וכן במשה הוא אומר
וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל, ולקחו הקדוש
ברוך הוא לרעות ישראל, שנאמר [תהלים ע"ז] נחית כצאן עמך
ביד משה ואהרן. ועי' במדרש שהקב"ה בחן את שמה בצאן
שהיה צמא וכו'".

וחזינו שהקב"ה בדק את רועי ישראל בצאן.

וביאור נוסף בעניין שמעתי בשם רה"רנ"צ צינקל זצ"ל שביאר,
שצאן הוא חיה שלא מתקשרת עם האדם, והקב"ה בא לבדוק
האם יש כח למשה ולדוד להיות נותן גם ללא שום התייחסות,
ורק אם יעמוד בזה ניתן להיות מנהיג, מכיוון שמנהיג צריך
להשקיע ולא תמיד מקבל הוא תודות על מה שהוא עושה.

והוסיף רנ"צ זצ"ל שגם היום הרוצה להיות ראש ישיבה וכו',
שלא יבנה שיגידו לו תודה וכו', אלא יקח ע"ע את מהשימה
במסירות, ורק אם יכול לעמוד בזה יקח זאת ע"ע.

מעלת ההטבה לאחר

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור
ישראל: בפרשת שמות כתיב (שמות ג ה) שאמר הקב"ה למשה
"ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר
אתה עומד עליו אדמת קדש הוא", [ובחינוך כתב ש"אדמת
קודש" היינו שצריך להתחבר לאדמה הקדושה, וכאשר יש
נעליים הוי כעין חציצה בין אדמת הקודש לגוף], והקשה האור
החיים הק' שלכאורה עבר משה רבינו עבירה בשוגג, שכיון
שבאדמת קודש יש לילך יחפים ובלא נעליים, א"כ כיון שכבר
הלך משה רבינו בנעליו עד שאמר לו הקב"ה להסירם, עבר
בזה עבירה בשוגג.

ותירץ האור החיים שאין בעוה"ז מקום קדוש אם האדם אינו
מקדשו, וע"כ אמר הקב"ה למשה שכאשר ישיל את נעליו
מעל רגליו ייעשה המקום לקדוש, וא"כ לא עבר עבירה בשוגג,
משום שכל זמן שלא הסיר את נעליו עדיין לא נתקדשה
האדמה, והיינו שהקב"ה עם כל קדושתו נתן את הארץ לבני
אדם, ועבודתו היא לקדש, אך אם לא נקדש לא יתקדש
הדבר, שאין קדושה שבאה מאליה, אלא לאחר שמקדשים
נעשה הדבר לקדוש.

והחפץ חיים בשמירת הלשון כתב דאף שידוע שעם ישראל זכו
לצאת ממצרים משום שלא שינו את שמם, לשונם ומלבושם,
מ"מ איתא בתנא דבי אליהו שזכו בני ישראל לצאת ממצרים
משום שנשבעו לעשות חסד זה עם זה, והיינו שלא הסתפקו
בכך שהבטיחו זה לזה שיעשו האחד חסד עם רעהו, אלא אף
נשבעו לקיים את המצוה.

והנה ברש"י בתחילת פרשת שמות איתא 'אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן אחר מיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר (ישעיהו מ"ו) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא', עכ"ל, ולכאורה יש להבין מהי החיבה היתירה שיש בכך שנמשלו לכוכבים. ושמעתי מהגרמ"צ ברגמן ששמע מאחד מראשי הישיבות בליטא שכל דבר בבריאה נברא לצורך, אמנם יש בריאה אחת שהיא הכוכבים, שכל בריאתה היתה בכדי לרצות ולפיס, כדאיתא במדרש אגדה (פר' בראשית ס"ז) 'כיון שהלשינה הלבנה על החמה מיעטה הקדוש ברוך הוא, ומה אמרה רבונו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה הואיל שכן, לכי ומעטי את עצמך וכו', אמרה לפניו רבונו של עולם על שדברתי לפניך דבר הגון אני לוקה, אמר לה הקדוש ברוך הוא לפיכך אני עתיד להחזיר אורך לימות המשיח וכו', כיון שראה הקדוש ברוך הוא שלא נתיישרה דעתה, הרבה צבאה, שנאמר ואת הכוכבים, ומפני כבודה הרבה צבאה כמו השלטון שהולך ועשירי המדינה הולכין עמו', ע"כ.

ולגבי המיילדות כתיב (שמות א כ-כא) "וייטב אלוקים למילדות וירב העם ויעצמו מאד. ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים", והקשה האור החיים הק' מדוע הזכיר "וירב העם ויעצמו מאד" בין "וייטב אלוקים למילדות" ל"ויעש להם בתים", ולכאורה אין מקומו שם, וביאר האוה"ח שזהו מה שהיטיב אלוקים למיילדות, שהשכר הגדול ביותר שהיה להם הוא שהעם התרבה והתעצם ויכלו לעשות עוד מצוות בעוד תינוקות.

ור' שמואל רוזובסקי הקשה מדוע נקראו יוכבד ומרים בשם 'שפרה' ו'פועה', שפרה ע"ש שמשפרת את הולד, ופועה ע"ש שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה, כדאיתא ברש"י (שמות א טו), ולכאורה היה צריך לקרוא להם ע"ש המסירות הנפש העצומה ששמו בה עצמם, ולא ע"ש מעשים אלו שעשו כשיפור הולד ופועיה עבורו, וביאר ר' שמואל בזכרון שמואל שאף כאשר עושים מעשים גדולים, אם עושים אותם בכפיה אין בהם את המעלה, מפני שהמהות של המעשה היא השמחה בה היא נעשית.

גודל, ההתעוררות

הפשרת שמות. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים. (ישעיה כז, יג)
מהו השופר הגדול?

אומר **כבוד זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל**, זהו ההתעוררות הבאה מן השופר. יש לשופר 'קול' אבל יש לו דבר נוסף - יכולת לעורר. וההתעוררות הזו, היא קול 'גדול'. שופר, מעורר ליראה, פחד. ואם היראה הנשמעת מקולו, היא 'יראת-שמים'. או אז, אין 'נאבד' ואין 'נידח'. היראת-שמים, יש בכוחה לאסוף את כל נאבד וכל נידח אל מקומו הראוי.

והנה בגמרא במנחות קט: איתא 'תניא אמר ר' יהושע בן פרחיה בתחלה כל האומר עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין, והיינו שאחר שעולים לגדולה קשה הוא הדבר ביותר והיא עגמת נפש מרובה לירד מן הגדולה, ומצינו אדם שמחמת טוב ליבו הסכים לירד מגדולתו ומרום מעלתו, והיה זה פרעה, וכמו שהביא הרמב"ן בתחילת פרשת שמות מן המדרש שבתחילה היה "ויקוצו מפני בני ישראל" (שמות א יב),

וא"כ כל בריאתם של הכוכבים היו לצורך פיוס הלבנה, ולכך נמשלו ישראל לכוכבים, שזהו תפקידם בעולם לעשות חסד ולהיטיב האחד עם רעהו, וכמו שכתב בנו של ר' חיים מוואלוז'ין בהקדמה שהאדם לא נברא בעולם אלא להיטיב עם חבריו.

וכן מצינו במה שנבחרו משה ואהרן להיות המנהיגים של כלל ישראל, ולא כתיב שנבחרו מחמת כשרונותיהם אלא מחמת האכפתיות שלהם מהאחרים, וכמו שמצינו שמשה רבינו שהיה חי בארמון בין מלכים, יצא אל אחיו לראות בסבלותם (שמות ב יא), וכאשר ראה איש מצרי מכה איש עברי התערב לטובת העברי עד כדי פיקוח נפש, וכן אהרן הכהן שאמר הקב"ה למשה עליו (שמות ד יד) "וראך ושמח בלבך", ועד שמשה רבינו הגיע היה אהרן הכהן המנהיג של כלל ישראל, וכאשר אמר לו הקב"ה שילך לקראת משה אחיו הקטן שמגיע ממדין ויתן לו את אתר המלוכה, ומשה יהיה הראש ואהרן יהיה רק המתורגמן שלו, היה זה מעשה עצום של מידות גבוהות להגיע ל"וראך ושמח בלבך".

והנה בגמרא במנחות קט: איתא 'תניא אמר ר' יהושע בן פרחיה בתחלה כל האומר עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין, והיינו שאחר שעולים לגדולה קשה הוא הדבר ביותר והיא עגמת נפש מרובה לירד מן הגדולה, ומצינו אדם שמחמת טוב ליבו הסכים לירד מגדולתו ומרום מעלתו, והיה זה פרעה, וכמו שהביא הרמב"ן בתחילת פרשת שמות מן המדרש שבתחילה היה "ויקוצו מפני בני ישראל" (שמות א יב),

מסרן הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת שמות

לפיכך נברא אדם יחיד

א

השבוע מתחילים ספר 'שמות' וישנו דבר הטעון ביאור, שבשלמא ספר בראשית, נקרא כן לפי שכל ענינו - 'ראשית העולם', ספר 'ויקרא' הוא ספר הציוויים שאמר הקב"ה למשה בשעה שקרא לו, ספר 'במדבר' נקרא כך שכן בו כל סיפור המעשים שאירעו והמצוות שנצטוו ישראל במדבר, וכן ספר 'דברים' הוא כל כולו ה'דברים' שדיבר משה אל בני ישראל לפני מותו. אולם מה עניינו של ספר זה ל'שמות' ומהו מסמל, שהרי לא כל ענינו של ספר שמות הוא - "שמות בני ישראל", ומה אם כן כל כך מהותי במושג זה שמחמתו נקרא הספר כך.

בתחילת הפרשה מביא רש"י את דברי המדרש (שמ"ר) וז"ל, 'ואלה שמות בני ישראל - אע"פ שמנאן בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציא ומכניסן במספר ובשמותם שנא' (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא'. מבואר בדבריו שבמה שעם ישראל נמשלו לכוכבים, ישנם שני עניינים, שמלבד מה שהקב"ה 'מונה מספר לכוכבים' בנוסף לזה 'לכולם שמות יקרא'.

וענין החיבוב במושג 'שמות' מתבאר מתוך מש"כ הספורנו כאן וז"ל, **אלה הנזכרים בכאן היו ראויים להיוודע בשם, כי כל אחד מהם ראוי להיות נחשב איש על שמו המורה על צורתו האישית**, עכ"ד. ביאור דבריו שענין השם שנותנים לאדם אינו רק כדי שיהיה אפשר לקרוא לו ולתקשר עמו, אלא שהשם מורה על כל מהותו של האדם, שאמנם ישנם נבראים רבים בעולם שהקב"ה נתן בהם רוח חיים, אבל ישנו הבדל עצום בין האדם לשאר בעלי החיים, שכל בעלי החיים מתחלקים למינים וכל מין עומד לחוד, אבל בתוך המין אין יחוד לכל בהמה או חיה בפנ"ע, וכל בע"ח נחשב כ'פרט' מתוך כלל המין, אבל 'אדם' הוא אינו סתם עוד מין, זאת אומרת שכשרואים כלב איננו רואים אותו כאישיות לעצמה, אלא הוא שייך לזן הכלבים, אבל אדם כל אחד הוא בריה בפני עצמה, וזה הכוונה במה שכתוב **'חביב אדם שנברא בצלם'** כי לכל אדם בעולם יש מהות מיוחדת בפני עצמו, ומחמת **החביבות** הזו ניתנים 'שמות' ייחודיים לכל אחד ואחד, וכל אחד אינו רק חלק מכלל המין אלא יש לו ייחודיות בפני עצמו.

וזהו שכתב רש"י שהודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים שנאמר בהם 'המוציא במספר צבא לכולם בשם

יקרא', שהמספר תמיד מורה על הכלל, וזה מצד החשיבות שיש לעם ישראל כ-'**כלל'** (ויתבאר יותר להלן), אולם 'לכולם בשם יקרא' - כי לכל אחד יש חשיבותו האישית והפרטית, והמהות המיוחדת שלו מתבטאת על ידי שמו המיוחד רק לו.

ב

והנה הרמב"ן בסוף ספר בראשית מבאר שספר שמות הוא ספר 'הגלות והגאולה', וכתב שם שהגאולה המושלמת היא רק בחזרה ושיבה אל מעלתם הקודמת, מעלת אבותם, וזה נשלם בבניין המשכן שאז כלל ישראל נעשו מרכבה לשכינה, (שהאבות בחייהם כבר היו מרכבה לשכינה ועל ידי שקיימו ישראל את הציווי של 'ועשו לי מקדש', זכו ל'ושכנתי בתוכם', ועי"ז הגיעו גם הם לדרגה של מרכבה לשכינה), ולכן אומר הרמב"ן שספר שמות הוא ספר הגלות והגאולה, גלות - שירדו למצרים, והגאולה - שעל ידי בנין המשכן שבו למעלת אבותם.

והעומק בזה הוא שבעם ישראל יש את הבחינה של הכלל שבו נחשבים כולם כיחידה אחת גדולה, 'כלל ישראל' שמתחיל ב'שלושה אבות', שמהם יצאו 'שנים עשר שבטים', ומהם יצאו 'שבעים נפש' שירדו עם יעקב למצרים, ומהם הגיע 'שישים ריבוא' של כלל ישראל, והשלימות הזו של כלל ישראל באה לידי ביטוי במתן תורה ששם נאמר "ויוחן שם ישראל נגד ההר", ופירשו חז"ל **'כאיש אחד בלב אחד'**, כי השלימות של כלל ישראל הוא **במספר שישים ריבוא**, וכשהגיעו לשלימות זו היו ראויים להוות מרכבה לשכינה, (יעוי"ש ברמב"ן שהשכינה ששרתה במשכן היא השכינה שירדה בהר סיני, ואחרי חטא העגל עברה לשרות במשכן, אך ההשראה שזכו לה במת"ת וההשראה שהיתה במשכן היא אחת).

וענין השלימות של 'שישים ריבוא', מבואר ברמח"ל בדרך עץ חיים, שישנם שישים ריבוא אותיות בתורה המכוונות כנגד שישים ריבוא אורות עליונים, וכל אחת ואחת מנשמות ישראל מחוברת עם שורשה באות אחת מן התורה, וכפי אותו השורש יש לו את חלקו המיוחד בתורה, [וידוע מה שאמר הגר"א ז"ל ששורש זה גם מרומז בתורה, ואמר ששמו מרומז במילים 'אבן שלמה' שהוא בר"ת אליהו בן שלמה], נמצא שבאמת

ישנם שני בחינות בעם ישראל, יש את הבחינה של 'כלל ישראל', דהיינו שכל אחד ואחד מצטרף להיות חלק מהכלל, ומצד שני כל יחיד ויחיד יש לו את המיוחדות שלו כ-'**יחיד**', ובזה הוא יחידי עם מהות לעצמו ותפקיד משלו. ונבאר יותר את עניין המעלה של 'להתוודע בשם' שכתב הספורנו, ואת הקשר של זה למה שכל יהודי הוא ייחודי.

ג

במשנה במסכת סנהדרין (לז.) כתוב '**לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם**', והטעם שזה כך הוא כמו שכתב הרמח"ל בספר דעת תבונות (ח"א אות קכד) וז"ל, **מציאות האדם בנוי הוא בחכמה עמוקה לאין תכלית. כי האדון ב"ה ברא נבראים רבים וגדולים, גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם, כולם צריכים למשמרתם, שאין שום דבר לבטלה, והכל עומד על הפנה היסודית, שהוא מה שהאדון ב"ה רוצה בעבודת האדם - שיתקן הוא כל החסרונות שבבריאה, ויעלה עצמו עליו אחר עילוי, עד שידבק בקדושתו ית'. והנה שם כל עניני הריחוק ממנו ית' וכל תולדותיהם, וכל עניני התקרב עליו וכל תולדותיהם, וכולם דברים עמוקים ועצומים מאד, והכל עומדים להתגלגל במסיבות גדולות להגיע אל השלמות הכללי, עכ"ל.**

ונראה כוונתו, לפי שהקב"ה ברא את העולם עם תכלית ברורה, ואותה התכלית היא שהעולם יגיע למצב של "**ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד**" אך כדי שזה אכן יגיע בסוף הקב"ה ברא את האדם שיפעל ויתקן את מה שחסר לו בכדי שיוכל להגיע לכך בסוף, וחלקי התיקונים התחלקו בין כל בני האדם, ולכל אדם בעולם יש את החלק המסוים שלו שאותו הוא צריך לתקן, וע"י שכולם ימלאו את תפקידם, תושלם לבסוף התכלית, אבל בשביל שזה אכן יקרה, צריך כל אחד באמת למלא את תפקידו **שלו** שהיא תכליתו האישית, ואותה איש מלבדו לא יוכל להשלים תחתיו, וצריך לדעת שמאדם הראשון ועד היום הזה, לא היה ולא יהיה אדם עם אותו התפקיד ועם אותה המטרה כחברו, וזה הביאור במש"כ 'כשם שאין פרצופיהן שווין כך אין דעותיהן שוות', שמכיון שכל אדם באמת שונה בתכליתו ולכל אחד יש חלק אחר שאותו צריך לתקן, ממילא הוא נברא ומבין באופן שמכוון כנגד התפקיד שלו.

ועל ידי שכל אדם מתקן את מה שעליו לתקן ועומד בניסיונות שהקב"ה מביא עליו, לאט לאט נשלם יחוד ה' יתברך בעולמו, ולייחוד הזה לא שייך להגיע אם יחסר אפילו אדם אחד, וזהו מאמרם ז"ל ש'חייב כל או"א לומר **בשבילי נברא העולם**' היינו שהעולם נברא במיוחד בשביל כל אדם ואדם מישראל, שללא שכולם ישלימו את תפקידם, אין העולם מגיע לתיקונו ולכן העולם נברא בשביל כל או"א.

ואם כן מובן היטב מדוע ישנה חביבות מיוחדת לישראל שראויים להיקרא בשמות, כי לכל אחד מישראל באמת יש תפקיד מסוים שעליו למלאו, ולכן יש לו ייחודיות מיוחדת

שאין לאף בריאה אחרת בעולם, וייחודיות זו מתבטאת על ידי שמו, שכמש"כ הספורנו 'שראוי להיוודע בשם **המורה על צורתו האישית**', וכחלק מהחביבות הזו נכלל גם מה שכתוב שיש השגחה פרטית מיוחדת על כל יהודי ויהודי, שהרי זה ודאי שכל אחד מבעלי החיים שהקב"ה ברא יש לו צורך ומטרה מיוחדת, ואם יש לו צורך ודאי שהקב"ה דואג שיתקיים ומסובב שיגיע בסוף לתכליתו, אבל כמו שהתבאר המיוחדות של יהודי שהוא אינו רק פרט מתוך המין האנושי, אלא הוא יחידי בעולמו, וכל אדם מישראל הוא כמין שלם בפני עצמו, וכמו שאין שני מינים בבעלי החיים שדומים זה לזה לחלוטין, כי לכל מין יש תכלית ומטרה אחרת שאמורה לבא דוקא על ידו, כמו"כ אין שני יהודים הדומים זה לזה אלא כל אחד הוא יחיד ומיוחד עם מעלות משלו וכוחות משלו וכמובן עם מטרה מיוחדת משלו.

ד

ומה שאנו צריכים להפנים מדברים אלו, שמאחר וכל אחד נברא עם מטרה מיוחדת, ממילא גם לכל אחד נתנו כוחות מיוחדים האמורים לסייע לו למלאות את התפקיד שבשבילו נועד, והדברים אמורים גם על הכוחות הטובים וגם על אלו הנדמים לנו כשליליים, כי הכוחות האלו הם שניתנו לנו כדי למלא את חובתינו ודווקא על ידם, ואם יש כח או מידה שאיננו משתמשים בה הרי שנמצאת עבודתינו חסרה כי איננו עובדים עם כח זה, וכאשר איננו עובדים עם כל הכוחות איננו יכולים למלא את התפקיד בצורה הנדרשת, וכפי שמבואר בחזו"א (פ"ד או' י"ד) עיי"ש באריכות דבריו.

וכמו"כ בכל מידה ומידה שיש לאדם וכל אחד יודע בעצמו אלו מידות יש לו וכל אחד יודע גם אלו מכוחותיו יש בהם צד שלילי, אבל במקום לבטל אותם וללחום בהם, להתבונן איך אפשר להשתמש בהם לעבודת ה', וזה כל תפקידו של האדם כאן לקחת את כל הכוחות כולם לעבודת ה', כי כאשר יש לאדם נטיות הוא מוכרח לעבוד עמהם ולהשתמש בהם ולא ללכת נגדם, שהרי לולי שנטיות אלו היו נצרכים לו כדי להשלים את תפקידו, מדוע נברא עם תכונות אלו, אלא שדוקא על אותם נטיות שליליות, חלה חובת העבודה של אדם, וזהו תפקידו בעולם, ולולי זה, הוא באמת לא יוכל לבא לתיקונו, וממילא גם כל העולם לייחוד ה'.

ואכן זה התוכן של כל ספר שמות שנקרא לפי הרמב"ן ספר 'הגלות והגאולה', מאחר וגלות וגאולה הם דברים המשותיים אל כלל ישראל, ואמנם זה רק בבחינת ה'כלל' של עם ישראל, אבל כדי לתקן את הכלל צריך כל יחיד ויחיד לתקן את צורתו האישית, וכך נמצא הכלל כולו בא לתיקונו, וכאשר כל אדם ואדם יתקן את עצמו כמו שצריך בשילוב כל הכוחות המיוחדים שלו ויהפוך את כל עצמיותו לטוב עי"ז יושלם ייחוד השם יתברך בעולם, ותבוא הגלות אל סיומה ונזכה לגאולה השלימה.

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

גיליון מס' 33

פרשת שמות ה'תש"פ

ספר בראשית הכנה למהותו של שמות

המאמר מיוסד מנקודות האור של שיחות מרנא המשגיח הגרא"א דסלר זיע"א שלא שזפתם עין כפי שקיבל המשגיח שליט"א הימנו כרבו המובהק, הממשיך ומאדיר שמועתו ולקחו, לרגל יומא דהילולא כ"ה טבת. (נאמר ביום ה'ארצייט, בהיכל כולל מכתב מאליהו התשס"ה

בס"ד

ישראל והוא כלול בקרא ראשון של 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' ושייכו קרא ל'אנכי ה' אלוקיך הוא הכלול ב'ה' אלוקינו' ולא יהי לך אלוקים אחרים' הוא הכלול ב'ה' אחד', קבלת עומ"ש יסודה בכך כי מכיר מציאותו ית' בבריאה וזה כל אשר הוציאתך ממצרים'

כוחה, שכל הבריאה הוא מהווה אותה הוא 'אלוקינו' כשם כי הוא 'אלוקי אברהם יצחק ויעקב' הוא גם אלוקינו כי כשם ועצם ראיית אברהם שיש מסובב לסיבה והיא היא קבלת עול מלכות שמיים, כן עם ישראל עצם ההכרה במצרים כי אנכי ה' אלוקיך אשר הוציאתך היא עצמה הכלולה ב'ה' אלוקינו' שיהי' נקרא שמו עלינו, וההסבר בזה, כדלהלן.

והנה הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות פירש לן השייכות במעלת עם ישראל שיקרא שם 'אלוקי ישראל' עם 'אשר הוציאתך מארץ מצרים, ובדבריו למדנו שיש שייכות בעניין מעלת ומדרגת כלל ישראל אם הם שייכים וממשיכים מעלת האבות הקדו', שאז הם עצמם במעלתם ומדרגתם, ואי ח"ו מנותקים הרי הינם מפסידים מעלתם העצמית. וכ' בהקדמתו שספר שמות נתייחד בעניין הגלות הראשון הנגזר בפירוש, ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אע"פ דכבר נכתבו, בעבור כי ירידתם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל, והנה

דברנו שהעניין העיקרי של ספר בראשית הוא היותו ספר האבות, היינו שהאבות בעבודתם הכינו והשרישו בכלל ישראל את הדרך והמהלך לזכות להוות הבורא ית' אצלם במדרגת 'אלוקי ישראל', כזכירתם להיות הוא ית' אלוקי אברהם ויצחק, ואשר התחילה במעלה ומדרגה זו היא עבודתו של אברהם שמסר נפשו לחפש את האדון והבעלים לבירה זו, ואי אפשר דלא יהא מנהיג המסובב הגלגל, ומכוח זה התגלה לומ מציאותו ית' התגלות פנימית של מציאותו ית', המסתתר ונמצא בפנימיות כל מצוי וקיים, וכלשון רמב"ם (א), א מיסודה"ת) 'שהוא הממציא כל נמצא וכל הנמצאים ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתות המצאו', ובזאת זכה וזיכה לזרעו אחריו כמוהו, וזהו האמור בנבואות (נחמיה ט, ז) 'אתה הוא לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה. הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה אותם, - והתוצאה ממילא - אתה הוא האלוקים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם', בהכרת אתה ה' לבדך בעשית שמים ושמי ארץ ושאתה מחיים, הרי זוכים להכרה ולשייכות שזכה אברהם שבכך נבחר שהגיע והשיג ש'אתה ה' האלוקים' ואשר לזה 'נבחר אברהם'. ומכוח האבות הושרש זו למעלת

הגלות אינו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו וכו', וכשבאו אלי הר סיני ועשו משכן והשרה שכינתו בתוכם אז שבו אל מעלת אבותם ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו עניין המשכן, ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד, עכ"ל.

הנה הגדיר הרמב"ן מעלת האבות שלא רק שעליהם שרתה שכינה מתוך התבוננותם בבריאה אלא שאף באהל שלהם ה' גדר התגלות 'סוד אלוך' שאמנם האלוך בבריאה הוא נסתר, הוא בבחינת 'סוד' אך אצל האבות אף שהוא בבחינת העלם והסתר בבריאה, זכו לראות ולהשיג מתוך הבריאה עצמה את מציאותו ית' שמסתתרת ומתעלמת בתוכה, וכלשון רמב"ם הני"ל 'וכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתות מציאותו', וזו שא"ל אני הוא בעל הבירה שמתוך הבירה עצמה מסתתר 'בעל הבירה' אני הוא בעלה כי מתוך מציאות העולם היא אני ואין בלתי בריא כולה, אלא כי אני מציץ מתוכה למבקש ומרהט, והוא כדבר דוד (דברי הימים א, כח) 'ואתה שלמה אלוכי אביך עבדהו בלב שלם ונפש חפצה כי כל לבבות דורש את ה', וכל יצר מחשבות מבין, אם תדרשנו ימצא לך, עיי"ש.

והנה מתוך דברי רמב"ן יש מן הלמד כי כלל ישראל בגלות מצרים איבדו מעלת אבותם, וכל עיקר גאולתם הייתה להחזיר מעלה זו של 'סוד אלוך' באהליהם, והדבר צ"ב, הרי בתחילת הירידה נאמר ליעקב ויאמר אנכי הקל אלוכי אביך אל תירא מרדת מצרימה כי לגוי גדול אשימך' (מו, ג) א"כ איך אפשר ושמו ית' עליהם אבד. אך התשובה היא שגם לאבות לא זכו למדרגת זו מן ההפקר, אלא כמשנ"ת כי בעצם הכרת חיפוש המסובב לסיבה הרי ימצא לך, ובלא שורש מניין תולדה, נמצא כי באמת ירידת עם ישראל למצרים ה' בגדר נסיון לכלל ישראל אם ראוי מדרגת 'ואעשך גוי גדול' שהובטח ליעקב, כפי חז"ל 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים' כי גוי גדול אינו אלא אשר לו אלוקים קרובים, ואכמ"ל ואבאר במקום אחר בארוכה, ועיקר הניסיון הנסיון הגדול

שהוכנסו בו כלל ישראל שגם אז במצב החמור להרגיש כי אלוקים קרוב אליו, ואף השיעבוד והעוני הוא בכלל הנהגת הבורא ה' בכך שנמסרו למצרים, במצב כזה לחזק ההתבוננות וההכרה בבורא שבבריאה, זהו שבבריאה, כי שמה תאמר ומאחר וזהו הוא אין אדון לבריאה והכל מקרה סובבהו, זהו הנסיון והמבחן שהועמדו כלל ישראל במצרים, וכאשר אכן נתעוררו זאת, 'ויאנחו מן העבודה, ויזעקו ותעל שוועתם, ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב', אז כאשר התעוררו שהכול הנהגתו ית' בלבד, הרי כי ראויים להרגשת קרבתו ית', ככוחו ומעלתו דאברהם ע"ה, ואז החל להיות אצל כלל ישראל התקרבות ושייכות אל מה שפעל וזכה אברהם לעצמו ולזרעו.

ויש מהקדמונים ששייכו מצבם של ישראל את מראה 'הסנה בוער באש' והסנה איננו אוכל' (ג, ב), מראה זה היווה הכנה ופתיחה לנבואת משה להיות שליח לגאולת מצרים, ובמראה זה ה' גילוי וביטוי לכך שאע"פ שהאש הוא כוח של כילוי בבוא האש עליו, וכל שכן בתוכו, הנה זה ה' פירוש למצב בניי במצרים שהיו עם חלש ומועט כלפי מלכות מצרים האדירה, וה' נראה שיש הכא מהלך של כילוי וביטול מציאות כלל ישראל, אך כל זאת אם האש הוא פעולה טבעית וגשמית שנבחן במהלך הטבע, אך יודעים שיש 'אדון לבירה' אין הנהגה שאינה הנהגתו ומכוונת על ידו ית', ועל זה נאמר 'כי סר לראות ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה'.

ובזה מתפרש במקצת עניין ההנהגה של הכבדת לב פרעה בשליחות הראשונה שנשלחו משה ואהרן, ושאלת הלמה הרעות להעם הזה כי כאשר הנהגת מציאותו ית' היא במצרים מדוע הרעות להעם הזה, אלא כי זה עצם מעצמיותה של גאולה הפיכת היותם עם אשר הוא אלוקינו ואין בלתו, אשרי העם שככה לו, אשר העם שדי אלוקיו.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת שמות תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים וגו' [א', י"ז]

המשגיח דמיר, רבי ירוחם זצ"ל, עמד על לשון הכתוב כאן 'ותיראן', שלא בא הכתוב לתאר את המילדות שהיו 'יראות אלקים', אלא בא הכתוב ללמדנו כיצד עמדו המילדות בנסיון גדול זה שלא לעשות כאשר דיבר אליהן המלך, ואמר שהיה זה על ידי שהגדילו היראה והגבירוה בלבם, וכדברי רבנו יונה ב'שערי תשובה' ש"ג סימן קס"ד כי האדם חייב להשכיח בלבו אימה ויראה מפני השם יתברך, וזהו 'ותיראן', כלומר, שפעלו והשכיחו את היראה בלבם.

וייטב אלקים למילדות וגו' ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים [א', כ'-כ"א]

והנה היה אפשר לפרש, 'דוייטב אלקים למילדות' הוא שכר על עצם שמירתן את מצות ה' שלא להמית את הבנים, ו'ויעש להם בתים' הוא שכר על היראה שהביאתן לשמור את מצות ה'. אולם בפירוש רש"י כתב, וזה לשונו – 'וייטב אלקים למילדות', מהו הטובה, 'ויעש להם בתים', עכ"ל. והמבואר מדברי רש"י, 'דוייטב' ועשיית הבתים הם שכר אחד, ונמצא שכל השכר האמור כאן הוא רק על יראתן את האלקים.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דאם כן מפורש כאן כדברי רבנו יונה ב'שערי תשובה' ש"ג סימן ט', שאין שכר על המגיעה ממצוות לא תעשה, כי אם על קיום מצוות עשה, אלא שהנמנע ממצוות לא תעשה על ידי כבישת יצרו ביראת אלקים, יש לו שכר כעושה מצוה, שהרי קיים בכך את המצוה ד'את השם אלקיך תירא', ואם כן כיון דלא קיימו המילדות כאן מצוות עשה, אלא רק נמנעו מלעבור על מצוות לא תעשה דרציחה, בעל כרחך דכל שכרן האמור כאן הוא רק על קיומן את המצוה דיראת שמים, ולכן פירש רש"י דה'טובה' האמורה בקרא 'דוייטב אלקים למילדות' היינו עשיית הבתים האמורה להלן, שהוא שכר על 'כי יראו המילדות את האלקים', ולא פירש שהוא ענין נוסף של שכר, שהרי להאמור לא שייך כאן שכר אחר מלבד השכר על יראתן את האלקים, עכ"ל.

אלא דאכתי צ"ע בזה, דהא לעיל הביא רש"י את דברי הגמ' בסוטה דף י"א ע"ב ד'ותחיינן את הילדים' היינו שהיו מספקות להם מים ומזון, ועל זה הרי שפיר שייך שכר על עצם קיום המצוה, שהרי מצוות עשה היא, ויש ליישב.

ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו [ב', י"א]

ופרש"י, 'וירא בסבלותם' - נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, עכ"ל. והנה בפשוטו היה אפשר לפרש דכיון שיצא משה רבנו אל אחיו, ראה ממילא סבלותם, אמנם ברש"י כאן מבואר דראה זו לא היתה ראייה דממילא גרידא, אלא שהביט בכוונה בסבלותם, וזהו שפירש ש'נתן עיניו' להיות מיצר עליהם.

ויתן את צפורה בתו למשה [ב', כ"א]

במכילתא ריש פרשת יתרו איתא, שיתרו נתן את צפורה בתו למשה בתנאי ש'כן שיהיה תחילה יהיה לעבודה זרה'. ואאמו"ר הגאון זצ"ל היה אומר בשם החדושי הרי"מ, שלא יעלה על הדעת לומר שהדברים כפשטן, שהסכים משה ליתן בן אחד שיהיה עובד עבודה זרה, אלא בודאי שגם אצל אותו הבן היה המכוון לחנכו שיהיה מאמין בדת האמת, והכוונה שיתרו רצה שמתחילה יכיר את העבודה זרה, ובעצמו יראה, ומתוך זה יגיע לאמיתות האמונה בה', וכמו שנהג יתרו עצמו, שלא הניח עבודה זרה בכל העולם שעבר עליה ולא עבדה (כמו שכתב רש"י בפרשת יתרו בשם המכילתא), ולבסוף הגיע אל האמת מתוך שראה שגדול ה' מכל האלהים, אולם דרך משה אינה כן, אלא לחנך הבן מיד להאמת, ולכן הוצרך יתרו להתנות עם משה שאת בנו הראשון יחנך לפי דרכו של יתרו.

ויש להוסיף, דהרי באמת יתרו עצמו כבר פירש מעבודה זרה קודם לכן, וכמו שכתב רש"י לעיל על הפסוק 'ולכהן מדין', שהיה יתרו רב שבהן, ופירש לו מעבודת כוכבים, ובעבור זה גידוהו אנשי מדין מאצלם, ואם כן בודאי לא יתכן לומר שרצה יתרו שיהיה בנו של משה עובד עבודה זרה, חלילה, ובעל כרחך שאין הכוונה בתנאו עם משה כפשוטה.

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים [ב', כ"ה]

ובתרגום יונתן בן עוזיאל איתא, 'וחמא ה' צער שעבודההון דבני ישראל, וגלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא, דלא ידעו אנש בחבריה'.

ובעבודה זרה דף ז' ע"א תנו רבנן, וכולן שחזרו בהן, אין מקבלין אותן עולמית, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, חזרו בהן במטמוניות, אין מקבלין אותן. בפרהסיא, מקבלין אותן. איכא דאמרי, עשו דבריהם במטמוניות, מקבלין אותן. בפרהסיא, אין מקבלין אותן. רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים, בין כך ובין כך מקבלין אותן, שנאמר 'שובו בנים שובבים'. אמר רבי יצחק איש כפר עכו, אמר רבי יוחנן, הלכתא כאותו הוג, עכ"ל.

והנה רש"י והתוס' שם פירשו דמירי בדין הגולנין ועמי הארץ אם מקבלין אותן להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן. אולם ברמב"ם פ"ג מתשובה הי"ד כתב, וזה לשונו - כל הרשעים והפושעים והמשומדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין שחזרו במטמוניות, מקבלין אותן, שנאמר 'שובו בנים שובבים', אף על פי שעדיין שובב הוא, שהרי בסתר בלבד חזר, ולא בגלוי, מקבלין אותו בתשובה, עכ"ל. והנראה מבואר מדברי הרמב"ם דהלכה זו הלכה בהלכות תשובה היא, ונתחדש בזה שיש תורת תשובה במטמוניות, ואף על פי שאינו חוזר אלא בסתר בלבד, ובגלוי עדיין שובב הוא, מכל מקום מקבלין אותו בתשובה.

ויש לומר דזהו מה דאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל ד'גלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא, דלא ידעו אנש בחבריה', ועל זה נאמר 'ידע אלקים', והיינו שבני ישראל עשו תשובה במטמוניות, והקדוש ברוך הוא קיבל תשובתם זו.

הגלות, בודאי גם אוליך אותה. וביארנו שם, שגם בגאולת מצרים היה קושי השיעבוד שקדם לה 'חבלי הלידה' של הגאולה.

ולפי זה יש לבאר הקובלנא של משה רבינו כאן גם על דרך זה, שמתחילה היה משה רבינו סבור שעול השיעבוד שהוכבד על ישראל מאז בואו אל פרעה, היה לצורך הגאולה, וסבלם של ישראל ומכאוביהם הינם 'חבלי הלידה' של הגאולה, אולם בראותו שאין הישועה צומחת מזה, שב אל הקדוש ברוך הוא וטען 'למה הרעות לעם הזה', 'ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך', כלומר, רעה זו שהרע פרעה לעם, לא הביאה להצלתם, ואם כן למה הרעות להם. ועל זה השיב לו הקדוש ברוך הוא 'עתה תראה וגו'', כלומר, קושי השיעבוד הזה היה באמת לצורך הגאולה, ועתה תראה כיצד הועילה רעה זו שהרע להם להוציאם ממצרים.

כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו [ו', א']

אאמו"ר הגאון זצ"ל עמד על לשון הכתוב כאן 'יגרשם מארצו', דמשמע שיש ענין מיוחד שיציאת עם ישראל ממצרים תהא על ידי 'גירוש' דוקא, וכן הוא לשון הכתוב בפרשת בא – 'כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה'. ועיין בפירוש הרמב"ן שם על הפסוק 'קומו צאו מתוך עמי' (יב, לא), שלא נתן פרעה לישראל רשות להתעכב במצרים בשום פנים, לקיים 'גרש יגרש אתכם מזה' (יא, א). ואמר בזה, דבאמת עדיין לא נשלמו הארבע מאות שנה שנגזרו על ישראל לעבוד את מצרים, ואם כן היה לפרעה פתחון פה לטעון שעדיין לא השלימו ישראל את מנין השנים שצריכים הם לעבוד אותו, אמנם מכיון שלא יצאו ישראל מעצמם, אלא שפרעה גירשם מארצו, שוב אין לו שום טענה עליהם. ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל על פירושו זה שהוא 'קרוב לאמת'.

שוב ראיתי בפירוש הרא"ש על אתר שכתב, וזה לשונו – ושמעתי טעם נכון, לפי שהקדוש ברוך הוא שהוא דיין האמת, ומתנהג עם בריותיו בחסד ובמשפט, היתה מידת הדין מקטרגת לפניו ואומרת כך, רבוננו של עולם, מה אתה עושה עם פרעה ועם עמו, אתה גזרת על בניך שישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה, כדכתיב 'ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה', ועדיין לא עבדום אלא רד'ו שנה, את זה תעשה אם יהי רצון מלפניך ישלימו מנין השעבוד, או תעשה דבר שפרעה ועמו ישלחום ויגרשום, דהא אחד מאלו הלשונות יספיק לפטור עבדיו ועמו, דהאומר לעבדו הרי אתה משולח ממני, או מגורש, או פטור אתה, יוצא לחירות, ואז מי שעניו פקוחות לדין במשפט כל בריותיו אמר, כיון שכך הוא, בעל כרחם ושללא בטובתם יצא מפיהם 'קומו צאו מתוך עמי', 'ויקומו עבדיו וכו'', עכ"ל. וזה כעין דברי אאמו"ר הגאון זצ"ל, אלא שבדברי הרא"ש בוסף, דמה שגירשם הוי 'שחרור', ולכן אין לו לפרעה שום תביעה על ישראל, שהרי שחררם.

והנה בילקוט שמעוני פרשת בא (רמז ק"ח) איתא, שאמרו משה ואהרן לפרעה – מבקש אתה לכלות את המכה הזו ממך, אמור 'הרי אתם ברשותכם' וכו'. התחיל פרעה צווח – 'לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם' וכו'. והגר"ח ביאר, דהיה צריך שיאמר פרעה לשון של 'שחרור', משום דעל ידי הגזירה ד'ועבדום ועינו אותם' נמסרו ישראל להיות עבדים לפרעה, והיה עליהם תורת 'עבדות', ועל כן הוצרכו ל'שחרור' להפקיעם מ'עבדות'. ולפי דבריו נמצא, דמה שהוצרכו שיאמר פרעה לשון של 'שחרור', אינו רק משום שעדיין לא השלימו ישראל את מנין שנות השעבוד, אלא משום שהיה על ישראל תורת 'עבדות', והוצרכו למעשה של 'שחרור' להפקיעם מ'עבדות'.

והנה במכילתא פרשת יתרו (בחדש) פרשה א' איתא, רבי יהודה בן לקיש אומר, הרי הוא אומר 'וירא אלקים את בני ישראל', ראה בהם שעשו תשובה, והם לא ראו זה את זה. 'וידע אלקים', ידע בהם שעשו תשובה, ולא ידעו זה בזה, ע"כ. ובירושלמי תענית פ"א ה"א איתא, מתוך חמשה דברים נגאלו ישראל ממצרים וכו', מתוך תשובה, 'וידע אלקים', ע"כ. ובשמות רבה פ"א סימן ל"ו איתא, ורבנן אמרי, 'וירא אלקים', שעשו תשובה הבינונים. וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, דכתיב 'התאנה חנטה פגיה' (שיר השירים ב'). 'וידע אלקים', שאפילו אחד בחברו לא היה יודע, אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. וזה מכיון את לבו, וזה מכיון את לבו, ועושין תשובה, ע"כ. וזה כדברי התרגום יונתן הנ"ל דעבדו ישראל תיובתא בטומרא.

ויאמרו אלקי העברים נקרא עלינו, נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו, פן יפגענו בדבר או בחרב [ה', ג']

ופירש רש"י, וזה לשונו – פן יפגענו, 'פן יפגעך' היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דלעיל צויה ה' למשה לומר לפרעה 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך', ופירש רש"י שם, דמיירי במכת בכורות. וכאן קיים משה רבינו ציווי זה, באומרו לפרעה 'פן יפגענו בדבר או בחרב', ו'בחרב' היינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י בפרשת עקב על הפסוק 'המסות הגדולות וגו' והזרוע הנטויה', ד'הזרוע הנטויה' זו החרב של מכת בכורות. (וזה באמת מקור נאמן לפירוש רש"י שם דמכת בכורות היתה ב'חרב', שהרי באמרם 'פן יפגענו בחרב' קיימו ציווי ה' להתרות בו על מכת בכורות).

ומה שאמרו גם 'פן יפגענו בדבר', יש לומר הביאור בזה דהנה בפירוש רש"י בפרשת וארא, על הפסוק 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ' – כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך, שהכיתים בדבר, שלחתי והכתי אותך ואת עמך עם הבהמות, ונכחדת מן הארץ, אבל בעבור זאת העמדתך וגו', עכ"ל. ומבואר, דמן הדין היה ראוי להכות את פרעה ואת עמו – דהיינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י שם – עם הבהמות במכת דבר, אלא שהעמידו הקדוש ברוך הוא עד מכת בכורות 'בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספר שמי בכל הארץ'.

וזהו שאמרו משה ואהרן לפרעה כאן – 'פן יפגענו בדבר או בחרב', כלומר, אם לא תשלחנו, יפגעך ה' אלקינו באחד מהזמנים האלו – 'בדבר', דהיינו עם הבהמות במכת דבר. 'או בחרב', דהיינו במכת בכורות, שהיא בחרב.

וישב משה אל ה' ויאמר, ה', למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתיני. ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך [ה', כ"ב]

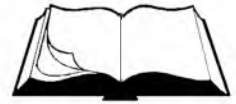
לכאורה אין מובן סדר הדברים בזה, דמתחילה היה לו למשה רבינו לקבול על כי 'הצל לא הצלת את עמך', ואחר כך להוסיף שלא זו בלבד שלא הצלתם, אלא גם 'מאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה'.

והנה במקום אחר ביארנו, שצרות הגלות וסבלה הינם 'חבלי הלידה' של הגאולה, וזהו שטוענים ישראל בעודם בגלות – 'הרינו חלנו חיל כיולדה' (ישעיה כ"ו וברש"י שם), ועל כן היינו סבורים שקרובים אנו ליגאל, ותקותינו זו הינה לנו למפח נפש, כי בכל סבלינו וצרותינו אין אנו מכינים לנו ישועה, ועל זה השיב להם הקדוש ברוך הוא 'האני אשביר ולא אוליד' (ישעיה ס"ו), כלומר, אם אשביר את ציון ביסורי

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

טבת תש"פ

שאלות המצוות

גליון 383

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

בכרטיס 'זכית', שעי"ז הולך לחנות ומקבל מתנה בחינם, האם מותר לטלטל כרטיס זה בשבת?

תשובה: כרטיס זה הוא כמו 'זיכוי קניה' בחנות שדינו כמו כסף והוא מוקצה מחמת גופו, שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. וא"כ לכאורה צריך לזרוק את הכרטיס מתוך ידו, ואולי לילדים יש לסמוך על פוסקים שסברו שמכיון שנטלו בידו להיתר מותר להמשיך, ויל"ע (עי' משנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג, וסי' של"ט ס"ק י"ט, ובי"שונה הלכות" שם סעיף י', ובמשנ"ב סי' תק"ו ס"ק כ"ט, ובשש"כ פרק י"א ס"ק ס"ו).

משחק 'קליקס' ו'פליימוביל' בשבת (הוספה מגיליון 380)
שאלה: האם מותר לשחק במשחק 'קליקס' או 'פליימוביל' בשבת?

תשובה: משחק 'קליקס' נעשה באופן שבקלות אפשר לפרקו, והוא עומד לבניה ולפירוק כל הזמן, לכן מותר לשחק בו בשבת (הגר"נ קרליץ זצ"ל, ועי' משנ"ב סי' ש"ח ס"ק מ"ה, וסי' ש"ח ס"ק י"ז). אבל אופן המשחק ב'פליימוביל' הוא שבונים צורה ומשאירים אותה זמן רב, וזה נחשב כבונה ואסור, ואפילו אם דעתו לפרקו לאחר כמה דקות, כיון שהדרך הוא להשאירו, הרי בטלה דעתו וכאילו בנה בית ע"מ לשברו מיד שגייס אסור (וכעין זה ב'ביאור הלכה' ריש סי' ש"ח לענין מלאכת קושר).

כל זה באופן שבנה משהו קטן ב'קליקס', אבל אם בנה קוביה או מנורה או כל צורה שהיא קשה לפרוק, אין לעשותו בשבת. וכן במשחק 'פליימוביל', אלו שבונים כל מיני דברים, ודרכם תמיד לפרקם מיד, אין זה נחשב לבונה ומותר לשחק בזה בשבת.

להרוג או לצוד

שאלה: טייל בשבת ובא לנגדו כלב שוטט שהוא מסוכן, האם אפשר להרוגו או עדיף לנסות לצודו לכלוא אותו באיזה מקום?

תשובה: מכיון שהוא מסוכן נהרגים בשבת, אפילו אין רצים אחריו, וכמבואר בשו"ע (סי' ש"ח סעיף י'), ואפילו אם כעת הוא בורח ממנו, מותר להרוגו אם יש צד שיחזור אליו (משנ"ב שם), ואין עדיפות לצודו על פני הריגתו, ויש לו לעשות את מה שהכי מהיר מצדו (הגר"נ קרליץ זצ"ל ספר "חוט שני" שבת ח"א עמ' קכ"ג).

הניח סיר על האש והחולה הבריא

שאלה: חולה שהוא במצב של פיקוח נפש וצריך חתיכת בשר מבושלת, והניחו סיר עם בשר ע"ג האש, לאחר חמש דקות הגיע שכן עם בשר מבושל, והסיר עדיין לא התחיל להתבשל, האם חייב להוריד את הסיר מהאש כדי שלא יעשה מלאכה?

תשובה: יש סוברים, מכיון שהפעולה כבר נעשתה בהיתר אין עליה שם מלאכה כלל, ולא חייב מן הדין להורידו, ואולי יש ענין להורידו אם אפשר (עי' ספר "משנת פיקוח נפש" בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש סוברים, היות שיכול להציל למפרע שלא יהיה כלל חילול שבת, פשיטא שחייבים להורידו (הגר"ד לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא).

הוצאת חלה מהמקפיא ללחם משנה

שאלה: האם מותר להוציא חלה קפואה מהמקפיא לצורך לחם משנה?

תשובה: אם דעתו קודם להפשירו, נמצא שבורר אוכל מפסולת לצורך אחר זמן ואסור (הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ב פ' כ"ה), ואם רוצה להשתמש בו מיד כשהוא קפוא לצורך לחם משנה נחשב צורך לאלתר ומותר (עי' שו"ת "מנחת יצחק" ח"ט תש" מ"ב אות א', ו"חוט שני" ח"ד פרק פ"ה ס"ק י"ט שאפשר להקל בחלה קפואה ללחם משנה, אבל עי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תשי"א אות א' שדרכו להחמיר בזה).

כל זה מיייר שהחלה מעורבת עם שאר דברים, כגון שמונחת בין עוגות או בשר וכדו', ולכן נחשב לתערובת, אבל אם היא עומדת לבד על המדף שבמקפיא, שאין כאן תערובת כלל, או מונחת בתוך שקית של עוד חלות, והרי הוא מוציא חלה מבין החלות שזה נחשב למין אחד, אין כאן מלאכת בורר כלל, ומותר.

לע"נ

מנן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה

נלבי"ע כ"ג בתשרי תשי"פ

*****

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלבי"ע כ"ה מרחשון תשי"פ

*****

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלבי"ע י' באייר תשע"ט

*****

ברכת רעם או ברק לפני נטילת הבוקר

שאלה: קם בבוקר ושמע רעם או ראה ברק לפני נטילת ידים, ואם יטול ידיו יפסיד את הברכה משום שהיא לאחר כדי דיבור, האם מותר לברך ברכות אלו לפני נטילת ידים?

תשובה: תיקנו נטילת ידים לקריאת שמע ולתפילה, אבל ברכות השחר יכול לברך קודם נטילה, ורק כיון שישן מסתמא ידיו לא נקיות משום שנגע במקומות בית הסתרים, ולזה מספיק לנקותם בכל מידי דמנקה (שו"ע סי' ד' סעיף כ"ג, ומשנ"ב סי' ס"ו), ואם יש לו מים עדיף לנקותם במים (משנ"ב שם), ובאופן זה יכול לכתחילה לנקות ידיו בסדין או בשמיכה ולברך את הברכות.

תינוק הנימול לפטור מתחנון

שאלה: אבי הבן הלך בבוקר להתפלל והביא את התינוק לגיסו כדי שישמור עליו, הגיס התפלל במנין אחר עם התינוק, האם יש להם לומר תחנון או לא?

תשובה: הכלל הוא שהמוהל, הסנדק או אבי הבן פוטרים מלומר תחנון (עי' משנ"ב סי' קל"א ס"ק כ"ב), ומסתבר שגם התינוק עצמו פטר (הגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א), כי הטעם שבעלי הברית פוטרים הוא כיון שכל עם ישראל חייבים למול את התינוק, וכולם נקראים בעלי ברית, כיון שמתפללים ביחד, א"כ כשהתינוק בעצמו נמצא, בודאי שיש שייכות לחיוב (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

וגם אם הטעם שפוטרים מתחנון הוא משום שמחת המצוה, וכעין המבואר בחתן (עי' משנ"ב שם ס"ק כ"ג), בודאי שכאשר התינוק נמצא יש שמחה.

בירד "האדמה" או "שהכל" במקום "העץ"

שאלה: בירד בטעות ברכת "האדמה" או "שהכל" על תפוח, דק"ל יצא (עי' שו"ע סי' ר"ו סעיף א') האם מותר לו לגמור את כל התפוח על סמך ברכה זו?

תשובה: יש סוברים שהכוונה רק שברכה זו חלה ויכול לטעום כלשהו, ואז יחפש לברך את הברכה הנכונה, כגון שיצא החוצה לעשות הפסק, ויחזור ויברך את הברכה הנכונה (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד תשי" מ' ס"ק א').

אך ב"שערי תשובה" (שם) ומשנ"ב (סי' ו') משמע שיכולים לכתחילה לאכול את כל התפוח על סמך ברכה זו (וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, שכך משמע מסתימת הפוסקים).

חלה על שולחן בשעת קידוש

שאלה: מי שמחמם את החלה ע"ג דוד המים מלמעלה, האם יכולים להשאירה שם עד לאחר הקידוש (כדי שימשיך ויתחמם), או יש ענין שיהיה על השולחן בשעת הקידוש?

תשובה: יש ענין שהחלות תהיינה מונחות על השולחן כבר משעת הקידוש, שלא יהיה הפסק בין קידוש לסעודה, ועוד, שכך הוא יותר כבוד שבת ("טור" או"ח סי' רע"א ו"ערוך השולחן" שם סעיף כ"ב), וכמובן שתהיה מכוסה (שו"ע שם סעיף ט' ומשנ"ב שם).

כרטיס 'זיכוי' בין תמונות

שאלה: במסגרת לימוד "אבות ובנים" בשבת מחלקים חבילות תמונות של רבנים או כרטיסים אחרים לילדים, לפעמים הילד זוכה

הוצאת ביצים מסיר מלא מים

◀ **שאלה:** בישראל ביצים במים, והביצים נשארו בסיר כשהן מכוסות עד למעלה, האם מותר להוציאן מן המים בליל שבת עבור סעודת הבוקר?

מחר, וכן פסק שנפל לתוך משקה, אינו נחשב לבורר כלל ואפשר להוציא (ודוקא זבוב שנפל למשקה אסור להוציא לבדו, כיון שהמים מעורבבים בו בגופו ובין כפיו, ע"י משני"ב סי' שיי"ט סי"ק ס"א, ו"ביאורים ומוספים" שם סי"ק 58 בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וע"ע "באר היטב" שם סי"ק ב' בשם מהר"י ט"ץ).

אולם אם המים שבסיר עכורים, כגון שהתערבבו עם פטל או תמצית תה, וצריך לחפש בתוכם כדי למצוא את הביצים, אזי יש עליו שם תערובת ומותר להוציא את הביצים רק סמוך לאותה סעודה שבדעתו לאוכלן.

כביסה תלויה על חבל המחובר לאילן

◀ **שאלה:** חבל הקשור בין אילנות ועליו תלויה כביסה, האם מותר להוריד משם כביסה בשבת לצורך השבת (כגון חולצה או מגבת)?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' של"ו, א"ז) שאסור להשתמש באילן בשבת, ואסור להניח דבר ע"ג אילן, כמו כן אסור להוריד חפץ ממנו (משני"ב סי"ק ג'). וכן סולם שמונה ע"ג אילן אסור לעלות עליו משום צדי אילנות, אבל אם הוא מונח ע"ג מסמר, נחשב לצדי צדדין ומותר (שם סעיף י"ג).

ולפי"ז אם החבל קשור מסביב לאילן עצמו הרי החבל נחשב צדי האילן ואסור להוריד ממנו בשבת, אבל אם החבל קשור למסמר ע"ג האילן או לגלגל הקבוע ע"ג האילן, הרי"ז נחשב לצדי צדדין, ומותר להוריד כביסה משם.

ויש להוסיף שאם היה החבל הקשור לאילן, לא רק שאסור להוריד משם בשבת, אלא אסור להשאיר עליו כביסה מערב שבת שמא יבוא להוריד ממנו בשבת, וכענין מה שמבאר בשו"ע (סי' רע"ז, ד') שאסור להניח נר ע"ג אילן ביו"ט שמא יבוא להוריד ממנו בשבת, ע"י שם. ולכן אם רגיל להשתמש בבגדים אלה בשבת חייב להורידם לפני כניסת השבת.

לקח כף ממקום הקביעות – לפני שהיה בו נפק"מ להלכה

◀ **שאלה:** היו מונחות לפניו הרבה כפות של בשר, ואחת מהן היתה של חלב, וכולן בני יומן, ולקח אחת מהכפות והגיס בה את הקדירה של בשר, ואינו יודע באיזה כף הגיסו, ואין שישים בקדירה כנגד הכף, מה הדין?

יסוד השאלה הוא, האם הולכים בתר רוב ואומרים שהכף שהגיס בה היתה כף של בשר או שמא כיון שנטלוה ממקום הקביעות אמרין כמחצה, ויש כאן ספק השקול, ואסור.

תשובה: אם מיד לקח את הכף מהתערובת כדי להגיס בה את הקדירה, נחשב לקביעות ואסור מספק, אבל אם לקח משם את הכף והשתמש בה לדברים אחרים המותרים, ורק אח"כ הכניסה לקדירה, כיון שבשעת פרישת הכף עדיין לא הגיס בה את הקדירה, ולא היה בה שום ספק, ובשעת לידת הספק היתה כבר פרושה, יש לומר שהולכים בתר רוב ומותר (שו"ת "בית שלמה" יו"ד סי' קע"ה, ע"פ דברי ה"מגיד משנה" שבת פ"ב ה"כ, לענין פירש אחד מרוב נכרים, ואח"כ נפל עליו הגל, אין זה נחשב שפירש ממקום הקביעות).

תשלומי תרומה וחלה בזמן הזה

◀ **שאלה:** אשה הכינה בצק לחמניות ושכחה להפריש חלה, לאחר האפייה נזכרה והפרישה לחמניה אחת ל'חלה', בערב חזר הבן מהישיבה ראה את החלה נטל ידיו ואכל אותה, האם יש לו איזו תקנה?

תשובה: לאחר שאכל את החלה א"א להישאל עליו, אבל אם אינו כהן, היות שאכל 'חלה' צריך להפריש קרן וחומש' ולתת לכהן משום כפרה (כמבואר במשנה חובת חייב ממונות חייב לדאוג שיענין ליד כהן כדי שתהיה לו כפרה ויכול גם למכור את הקרן לכהן), והכהן ישרוף או יתן לבהמתו, או יעטוף בשקית ויזרוק (וע"ע "מעדני ארץ" סוף תרומות, ו"מועדים וזמנים" ח"ז סי' ר"ז שכן יש לנהוג למעשה, ובמקום הפסד מרובה מאוד יש צדדים להקל בזמן הזה).

ואין חילוק באכילה בין איש לאשה, אבל אם האשה היא בת כהן הנשואה לישראל, אין חיוב של תשלומי תרומה (כמבואר בתרומות פ"ז מ"ב), אבל היא חייבת בדמי תרומה משום גזל הכהנים, בלי חומש. ובזה"ל שבין כך לא נותנים לכהנים אין איסור גזל, ופטורה לגמרי (וע"ע "הגהות חת"ס" יבמות ס"ט: עפ"י רש"י שם, שאם היא מעוברת מישראל דינה כזר גמור וחייבת קרן וחומש).

זכות קניית משקפיים פעם בשנה

◀ **שאלה:** ישנה זכות לקניית משקפיים פעם בשנה מטעם קופת חולים, האם מותר לקנות בתוך השנה ולרשום תאריך של השנה

הבאה?

תשובה: אסור לעשות כן, כיון שאדעתא דהכי לא נותנים תשלומים, ורק אם שואלים אותם והם מסכימים מותר לעשות כן.

סייעת התלוננה וקיבלה פיצוי

◀ **שאלה:** קנו מוצרים לגן, מוצר אחד היה פגום והגננת לא התייחסה לזה. הסייעת צלצלה לחברה והתלוננה, ושלחו לה פיצוי. האם הפיצוי שייך לגננת או לסייעת?

תשובה: כיון שהגננת לא התייחסה לזה ולא התלוננה, הרי"ז כאילו הפקירה את המוצר, ולכן הסייעת יכולה לקחת את הפיצוי לעצמה.

חסר מכספי התלמידים

◀ **שאלה:** מורה אספה כסף מתלמידותיה עבור טיול, לאחר כמה ימים גלתה שחסרים לה שלושים ₪ (והיא לא יודעת אם אבדו או נגנבו ממנה), האם חייבת לשלם את הכסף החסר?

תשובה: מורה בבית ספר מקבלת משכורת עבור כל הפעילויות השייכות לתפקידה, ולכן נחשבת כשומר שכר' שחייבת בגניבה ואבידה ועוד, קי"ל שכסף צריך שמירה יתירה (אין שמירה אלא בקרקע), ואולי זה נחשב כפשיעה, ולכן חייבת לשלם כסף זה.

מסר מעטפות לחברו ואיבדן

◀ **שאלה:** ראובן נתן לשמעון שתי מעטפות של כסף (בכל אחת מהן היו 10,000 ₪) כדי להעבירם לשני אנשים בירושלים, כמו כן נתן לו חבילה קטנה של שוקולד כהוקרה על הטרחה שעושה בשבילו, והמעטפות אבדו, האם צריך לשלם?

תשובה: אם לא היה נותן לו את השוקולד, היה שומר חנם ופטור על אבידה, אבל היות שנתן לו כלשהו, נעשה שומר שכר (ע"י רמ"א חו"מ סי' ש"ג סעיף א'), ולכן חייב לשלם על האבידה.

אולם אם במעטפה אחת היה כסף מזומן, ובשני היה צ'ק, הרי המעטפה שבה היה מזומן נחשב לגופו ממון, ויש בו חיוב שמירה וחייב לשלם מדין שומר שכר (ע"י ספר "פתחי חושן" הל' שאלה פרק א' סי"ק נ'), אבל המעטפה ובה הצ'ק הרי"ז כמו שטר, ואין בו חיוב שמירה ופטור מלשלם (ע"י "שו"ע הרב" הל' שאלה פ' י"א, "אמרי יעקב" מקורות אות ל"ב בשם שו"ת "אמרי יוסף" ח"ב סי' קפ"ה שדן אי יכול לומר קים לי כדעת האומרים שגם שטרות של כסף הרי"ז כמו שטר).

שותף ששאל חפץ ופשע בו

◀ **שאלה:** שני שותפים בחנות או בעסק, ואחד שאל מחברו את הרכב לצורך פרטי (טיול עם משפחתו), ופשע וניזוק הרכב, האם חייב לשלם?

תשובה: הכלל הוא שמי ששאל חפץ מחברו, נעשה עליו שואל וחייב לשלם אפילו באונסין, אולם שני שותפים שיש להם עסק משותף נחשב שהם תמיד ביחד בעסק השותפות, והרי"ז שאלה בבעלים ופטור אפילו בפשיעה, אבל אם שלח בו ידו אז הדין שיתן, חייב אפילו בבעלים (ע"י שו"ע חו"מ סי' שמ"ו סעיף ז', וקצה"ח ס"ק א', ובספר "אמרי יעקב" חו"מ הל' שאלה סי' י"א סעיף ג', "ליקוטים" אות י"א).

תשלום לניקיון לשניים שהשתמשו באותו בגד

◀ **שאלה:** ראובן שאל בגד מגמ"ח לצורך שמחתו, והתחייב להכניסו לניקוי יבש לפני שמחזירו, לאחר מכן שמעון רצה לשאול בגד זה, ובמקום לחכות עד שראובן יכניסו לניקוי יבש לקח את הבגד מראובן, וראובן נתן לשמעון 50 ₪ כדי שיכניס את הבגד לניקוי יבש לאחר שמחתו, ובנייתיים שמעון השתמש בבגד מבלי לנקותו. לאחר שמחת שמעון הוא לקח את 50 השקלים של ראובן ושילם על הניקוי. כעת ראובן תובע משמעון דמי הניקוי היות שגם הוא השתמש בבגד וממילא היה אמור לשלם על הניקוי, מה הדין?

תשובה: היות ששניהם השתמשו בבגד, חל על שניהם חיוב להכניסו לניקוי יבש, ויתחלקו בדמי הניקוי, ולכן שמעון יחזיר לראובן 25 ₪.

שידוך לשם חסד

◀ **שאלה:** ראובן עשה שידוך עבור חברו, וכיוון לעשותו שלא על מנת לקבל דמי שדכנות, לאחר גמר השידוך חשב לעצמו שאולי כדאי לבקש את דמי השידוך, האם יכול לתבוע זאת?

תשובה: היות שבשעה שעשה את השידוך כיוון לשם טובה, הם לא חייבים לו כלום (הגר"י קרליץ זצ"ל), וכן אשה שעשתה שידוך לחברה וכיוונה לשם חסד, אפילו אח"כ הבעל אינו מסכים לכך שעשתה בחינם, היות שבעת עשייתה התכוונה לשם חסד, אי אפשר לתבוע בזה תשלום.

ביטול קריאה לביבי-סיטר ברגע האחרון

◀ **שאלה:** הדיננו ביבי-סיטר לשעות הערב, ורגע שעה לפני שהיתה צריכה להגיע ביטלו אותה כי החליטו לקחת את הילדים אתם. אומרת הביבי-סיטר שיש לשלם לה כי היא ביטלה עבודה במקום אחר, מה הדין?

תשובה: מכיון שבגללם ביטלה את עבודתה במקום אחר, צריכים לשלם לו כפועל בטל, וזה נחשב לחיוב גרמי', ואפילו אם היתה צריכה לעבוד אצלם 3 שעות ובמקום השני היתה יכולה לעבוד 4 שעות, צריך לשלם כפועל בטל על 4 השעות, ובתנאי שאין זה יותר מכל התשלום שהיתה אמורה לקבל כאן.

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גודל מעלת הכרת הטוב

המרחם על כפוי טובה

ה'קהילות יעקב' (ברכת פרוץ, בשלח) כותב דברים נוראים על מי שאינו אוהו במידה נעלה זו: נראה שמה שאמרו בגמרא (סנהדרין ע"ב, א) "כל אדם שאין בו דעת אסור לרחם עליו, וכל מי שנותן פתו למי שאין בו דעה יסורין באים עליו" אין כוונתם לילד שאין בו דעת וכדו' מאחר וחובה גדולה לרחמו ולהיטיב לו, אלא אסור לרחם על מי שאין בו דעת ורגש להכיר טובה למיטיבים עמו, ומאריך לבאר כיצד "התוצאות מהרחמנות על איש שכזה... הם צרות רבות ורעות... וענש הכתוב ביותר לכפוי טובה, מפני שהוא כעין כפירה בעיקר שהרי היום כופר בטובתו של חברו ולמחר כופר בטובתו של קונו, הרי שכפיית טובה הוקשה לכפירה בעיקר".

שהרי אצל פרעה נראה שבתחילה לא השגיח בטובה הגדולה שעשה יוסף שהכירו בה כל יושבי מצרים, ולבסוף כפר בעיקר עד שאמר (ה, כ) "מי ה' אשר אשמע בקולו... לא ידעתי את ה'". ומנגד חובת הלבבות מסדר את עבודת האדם ומביא את שער 'עבודת האלוקים' רק לאחר שער 'הבחינה' בו מרחיב בהתבוננות בטובות הבורא עם ברואיו, משום שבלא שמכירים בטובות הבורא אי אפשר לעובדו כלל ועיקר.

ובמשנת רבי אליעזר (י, ט) כתב "אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיות טובה, ולא נטרד אדם הראשון מגן עדן אלא משום שכפר בטובה (עבודה זרה ה, ב) שאמר "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (בראשית ג, יב) ותלה קלקלתו במתנת הקב"ה. ואף במדבר וכן כשהיו בארץ ישראל לא כעס הקב"ה עליהם אלא על כפיית טובה".

השפעות על 'מכיר הטובה'

יתירה מזו יש לדעת כי האוחז במידת הכרת הטוב, משתנים כל חייו ומקבלים גוון של חיות ושמחה, משום שהכרת הטוב לא באה רק כלפי נותן הטובה

בשנותיו האחרונות במכשור רפואי שהושאל לו על ידי ארגון יד שרה. כשעלה למעונו יו"ר הארגון להזמינו לקראת שמחת בר מצוה לבנו, השיב רבינו בחיוב ואמר לבני ביתו שבכוונתו להשתתף בשמחה, ואף להביא מתנה עם הקדשה לחתן המצווה. לפליאתם הרבה מדוע הוא טורח בה בשעה שנמנע לצאת עקב חולשתו אף לשמחות מקורביו ובני משפחתו, הצביע על המכשור הרפואי סביבו ואמר: אני חייב לו הרבה הכרת הטוב על זה, וזו הזדמנות בשבילי להשיב על כך. לפליאת נכדו שהרי כבר השיב לו על כך מלא חופניים בזה שרק מכוחו של מרן נבחר לתפקיד ציבורי חשוב, השיב שאין קשר בין הדברים כי הכרת הטוב היא 'מידה בלי מידה', בלי חשבונות.

וכן כלפי מנתח נכרי מפורסם שטרח ובא מארצות הברית עם כל הצוות הרפואי על מנת לנתחו, רבינו ביקש להכיר טובה אישית וביקש ללמוד איך אומרים באנגלית תודה רבה. ואכן בשעה שנפרד ממנו, אמר לו מרן ישר כח באנגלית, ומששאלוהו הרי את כל השיג ושיח ביניהם הוא מנהל דרך מתורגמן, ומדוע ביקש לומר לו זאת ישירות, השיב כי בחזרת הש"ץ יוצאים ידי חובה על ידי ששותקים ושומעים לברכות הש"ץ, מלבד ברכה אחת אותה כל אחד ואחד מהציבור אומר בפני עצמו והיא ברכת 'מודים', משום שבהודאה אי אפשר לצאת ממישהו אחר, אלא כל אחד צריך לאומרה בעצמו.

ומנגד על הברירה מכפיות טובה, מסופר על תקופה של מחלוקת חריפה בתוך הציבור החרדי, כאשר אחד מראשי הלוחמים בדרכו של מרן הגראמי"מ שך זצוק"ל הזמינו לשמחת בר מצוה שערך לבנו. ראש הישיבה ביקש לבוא לשמחה. לתמיהת בני ביתו מדוע הולך בשעה כזו ונותן לו גישפנקא שעלולה לפגוע במערכה הגדולה, השיב "מה זה נוגע בכלל. כשבאנו ארצה הוא עזר לנו, וממילא יש לי הכרת הטוב כלפיו, ואסור להיות כפוי טובה כלפיו".

ונקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף

(שמות א, ח)

טמונה כאן ביקורת על המלך החדש של מצרים, היאך שכח הטובה הגדולה אשר היטיב להם יוסף הצדיק בהצילו אותם מחרפת רעב, ואף העשיר את אוצר המלכות בהן עתק מאוצרי מצרים והמדינות הסובבות.

אף מה שנכתב אודות שר המשקים (בראשית מ, כג) "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו", יש בו ביקורת ששכח אדם שהיטיב לו. ואם נתבונן, נראה שלא היטיב לו באופן מיוחד, שהרי כך או כך היה פרעה מחזירו לכיסא המלכות, אלא שהיטיב עמו בזה שחשף לו את הבשורה שלושה ימים קודם לכן בידיעה שהוא עתיד לשוב ולשמש את המלך כבראשונה. ואף על זאת מצינית התורה הק' ביקורת כיצד שכח את מי שהיטיב עמו.

חיובה בנכרי

ויש להבין שהרי תביעה זו מופנית כלפי נכרים, וכי הם מצווים על כך, והרי דבר זה לא נכלל בשבע מצוות בני נח. אלא שבמידת הכרת הטוב כל בר דעת ואף נכרי מחויב בו, וכמובא בהקדמת רבינו ניסים גאון לש"ס "כל המצוות אשר תלויים בסברה ובאובחנתא דליבא הכל מתחייבין בהם, מהיום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדור דורים", ובתורה אברהם (פאמר 'תורת השכל האנושי') מאריך לבאר כי "העובר על דבר שהשכל מחייבו נענש עליו כעובר על דבר שנצטווה עליו... וכל דבר שקרוב יותר לשכל, יגדל חיובו ועונשו", ומבאר שמחמת כן מידת הכרת הטוב מחייבת אף לעכו"ם.

לעומת זאת, בהמשך הפרשה ניכרת תחושת הכרת הטובה המופלאה שהיתה בלבו של משה רבינו כלפי חותנו יתרו שקידם את פניו ופתח לו פתח בבואו למדין, ואף כאשר ציווה הקב"ה את משה לצאת למצרים, להביא את הבשורה הגדולה ולגאול את ישראל, לא נענה בחיוב עד שפנה לשאול רשות מחותנו (מדרש רבה

א, ג)

ועיון ביחס ביניהם מעלה שכונת יתרו לא היתה בדיוקא להיטיב עם משה, אלא להנאת עצמו שהרי פירש רש"י (ג, א) "קראן לו ויאכל לחם - שמא ייקח אחת מכין", ואכן יתרו השיג את מבוקשו וזכה להיות חותן משה, וממילא יוצא שיתרו קיבל ממשוה הרבה מאוד בזה שהתמלאה משאלת לבו ונשא את בתו, ובכל זאת לא ראה בכך משה 'פטור' מהכרת טובה ליתרו, לבקש את רשותו כאות כבוד קודם צאתו למצרים.

מרן הגרי"ש למד מילה באנגלית

מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נאלץ להסתייע

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

תשובה לא, ומה שנאמר (עירובין סד, ב) "אין מעבירין על האוכלין" לא נוגע לפת שכזו מאחר והיום אין מי שאוכל לחם מהרצפה, הרי שאינו כבר בגדר 'אוכלין'. אך ודאי שאין לאבד אוכל ולהשליך לחם בבזיון משום כל תשחית.

הרמת לחם המושלך ברחוב

שאלה האם בכל פעם שמבחין בלחם המושלך על המדרכה מחויב להרימו ולהניחו בכבוד.

שו"ת הלכה למעשה

»»»

מקום 'זכר לחורבן'

שאלה אם לא מסתדר לעשות האמה על אמה שאינה מסוידת זכר לחורבן מול פתח הבית, האם ניתן לקובעה במקום אחר בהדרגה ומהו השיעור הנצרך לזה.

תשובה כל הקיר מול הפתח כשר לזה, וניתן לסמוך בזה כשיעור הגר"ח נאה (48*48 ס"ט).

ברכת פופקורן בתוך הסעודה

שאלה האם אכילת פופקורן וחטיף ציפס בתוך הסעודה כקיעות, מחייבת ברכה לעצמה.

תשובה כיון שהוא עשוי מתפוח אדמה שהדרך לאוכלו בתוך הסעודה, לכן מספיק שיתחיל לאכול בצירוף פת, כמבואר בשולחן ערוך וברמ"א (אורח חיים קע"ג), ואף שהפופקורן עשוי מן גרעיני תירס המיוחדים לזה שאין דרך לאוכלם סתם כך בסעודה, מכל מקום בכדי לצאת מספק עדיף להתחיל אכילתו עם פת ולמרות שלאחר מכן ימשיך לאכול כהרגלו בלא פת.

טעות שליה ציבור בתפילת שבת

שאלה האם שליה ציבור שבתפילת שבת טעה והתחיל 'אתה חונן' צריך להמשיך ולסיים ברכה זו ככחול.

תשובה כיון שהתחיל ברכה זו, מחויב לסיימה (אורח חיים רס"ב), אך כיון שאין זה מכבוד הציבור לאומרה בקול, יסיימה בלחש. ודלא כהכף החיים (שם ח).

חזקה ב'מפטיר' שבת יארציית

שאלה אחד ממתפללי בית הכנסת, ראובן, עולה למפטיר בשבת קודם היארציית על אביו בקביעות כבר כעשרים שנה, במהלך השנים כמה מן המתפללים שהזדמן להם היארציית בשבוע זה ויתרו לו והתפללו במקום אחר. לפני שנתיים נפטר אביו של שמעון, בשנה שעברה התפלל במקום אחר, אך עתה טוען הוא שמחילתו במהלך השנים לא היתה כנתנית חזקה כיון שלא היה לו עניין בזה, ומעתה שהוא חפץ בזה הוא דורש לקבל גם את המפטיר, ומציע שיעשו גורל ביניהם.

תשובה מה שעלה ראובן ככל השנים לא נידון כחזקה אלא כויתור (חושן משפט קמ"ט, ל), ולכן טענתו של שמעון צודקת. אך ויתורו בשנה שעברה חזק את ידי ראובן, ומועיל למרות שהיה זה רק פעם אחת משום שאין צריך לזה ג' פעמים אלא די בפעם אחת (משנה ברורה תקפ"א, יא). ואמנם אם מה שלא דרש בשנה שעברה היה מחמת שטעה ולא עלה על דעתו שיכול לתבוע את המפטיר, אין בזה מחילה ויכול לתבוע לגורל או לפשרה (צינו הלכה – אבלת תקסו).

הכנסת ידיים בין אבני הכותל

שאלה האם מותר להכניס אצבעות בהריצים בין אבני הכותל המערבי. **תשובה** מותר, וכמובא באבני נזר (י"ד ת"ח). ומה שטוענים שעובי האבנים אינו שווה והאבנים למטה רחבות יותר מאשר בראש הקיר והרי אנו עומדים על אחת השורות מלמעלה וא"כ אנו עומדים לפני ממוחצת העזרה בחזקת טמאים, אין בעיה בזה כיון שהואיל וכך בנו מלכתחילה את החומה, א"כ מלכתחילה לא נתקדש אלא עד מקום הכותל.

'בורר' ו'כותב' בסידור מגנטים | הבהרה

בעניין מה שנפסק במדור 'הלכה למעשה' בעלון צ"ו אודות בורר מגנטים בצורת מספרים ע"מ להניחם על המקור, בכדי שידעו מתי להקיצו משנתו, העירונו כמה ת"ח מחשובי הקוראים כי אמנם לא עובר בזה על איסור בורר כפי שנתבאר בהרחבה בתשובת מוריני שליט"א, אך יש בזה משום כותב כדברי המ"ב (שם, ח). בעניין הדבקות אותיות שלמות על פרוכת.

ואמנם את הדימוי הביא העורך על דעתו, אך נראה שאין הדין מוחלט בזה ואמנם בשולחן שלמה (ש"מ הערה ל"ה) כתב ששמע מהגרש"י לאסור וכן בשמירת שבת כהלכתה (סו, לד). אמנם בחוט שני (שבת א, קנ) הניחו בצ"ע, ובארחות שבת (ט"ו, י"ז) סתם להיתר. וה' יתברך יצילנו משגיאות.

גרים ותושבים ומשועבדים, וכיון שהודו להקב"ה מתוך הייסורים, בחר בהם, שנאמר (ישעיה נ"ג, ט"א) "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", הרי שהקב"ה בחר בישראל מחמת השירה ששרים לפניו ומודים לו ומספרים תהילותיו. ומביא עוד "שירי זמרה לקב"ה הוא סגולה למחילת עוונות, כנראה ממדרש שוחר טוב (י"ח) שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, בידוע שנמחלים לו עוונותיו ונעשה כברה חדשה".

דרשת רבינו במסיבת הניצחון

רבי עקיבא איגר הביא (ברכות טז) דרשה שנשא רבינו אשר במסיבת הניצחון המלכותית שנערכה לאחר שניצחה פרוסיה במלחמה גדולה. בתוך דבריו אמר כי חוב הכרת הטוב כלפי הקב"ה היא כשם שהמיטיב לזולתו וזולתו מכיר בטובה ומודה לו על כך, גורם בזה שישב להיטיב לו באחריותו, ולהיפך אם אינו נותן לו תודה גורם בזה שימנע טובתו מכאן ולהבא. "כמו כן אם אנחנו מכירים בטובת ה' יתברך עלינו ומודים ומברכים אותו, זה גורם שיוסיף ה' להיטיב עמנו. אבל אם אנחנו כפויי טובה חלילה מבלי לברך ולהלל לה', זה גורם שימנע ה' הטוב מאתנו ולא יוסיף להראותנו בנפלאותיו וישועותיו עמנו".

ונראה שזהו פירוש הכתוב (תהלים נ, כג) "זוהב תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלוקים", שבזכות התודה הוא שם שביל ודרך לקב"ה שיהזור עוד באותה הדרך להיטיב לו ויראנו בישע אלוקים.

אלא עבור מקבל הטובה. שכאשר הוא מכיר בכך שקיבל דבר מזולתו, ממילא חודרת ההבנה לליבו שאין דבר המובן מאליו, וכל מה שמקבל כרוך בהטבה של אחר כלפי, בין אם זו הטבה מהבורא עולם, ובין אם זו הטבה מרעהו.

ומלבד זאת המידה הנעלה של הכרת הטוב מורידה ממרומים שפע רב על האדם עצמו ועל כל העולם כולו, כמפורש מעצם בריאת העולם שלא הוריד הקב"ה גשמים לעולם, עד שברא את האדם שהכיר בטובתו של גשמים וביקש עליהם (רש"י בראשית ג, א). וכעין דברי הפלא יועץ (ערך נפלאות) "הזוכר נפלאותיו יתברך, בעבור זה ניצול מצרה. וכפי שאמרו במדרש שוחר טוב שלא גאל הקב"ה את ישראל ולא עשה עמם נסים אלא בשביל שהיו מזכירים נפלאותיו". ולזה כיוונו חז"ל באומרם (ברכות לה, א) "כל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה, כאילו גזל לקב"ה וכןסנת ישראל" שאם הוא כפוי טובה כלפי הקב"ה ונהנה בלא ברכה, הרי הוא גזל את הקב"ה במה שהיה מוטל עליו החיוב לברכו, וגם גזל שפע מנסת ישראל על ידי שמונע ההשפעה וההטבה שהחילה לא יבוא לעולם, ונמצא שכולם מפסידים מחמתו.

מדר הגר"ח קניבסקי שליט"א תמה (טעמא דקרא, שפח) אודות הנוסח בברכת ישתבח "הבוחר בשירי זמרה", היכן מצינו שבחר הקב"ה בשירי זמרה. ומבאר על פי הילקוט שמעוני (נח רמז סב) שמשעה שנולד יעקב אבינו עד שאמרו בניו שירה על הים היו

גם כשעוסק בדבר גדול, לא ישכח המצוות הקטנות

משה רבינו דן עם הקב"ה במשך שבוע ומסרב לקבל על עצמו את השליחות אל פרעה ולזכות להיות גואלם של ישראל. ומפרש רש"י (י, י) "שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה". משה מסרב לקבל תפקיד רם ונשגב שכזה לזכות להביא את עם ישראל אל חירותם המיוחלת מקושי השעבוד, משום חשש לפגיעה באחיו. לימוד גדול הוא, שהרי בטבע האדם כאשר עוסק בעניין חשוב, וכל שכן בעניין שיש בו פיקוח נפש, שוכח מחובייו האחרים, כגון שמחמת זמירותיו לכבוד השבת לקבלה מוקדם יותר, כועס או פוגע בבני ביתו מתוך מטרה לזרזם, ויותר רואים זאת אצל אדם

הממהר לבית חולים לעניין של פיקוח נפש, בד"כ לא יעצור לומר לבני הבית 'שלום' במאור פנים, וייתכן שאף יותר על תפילה בציבור לצורך העניין החשוב שהוא עוסק בו. למרות שבכבוד המקרים יכול להספיק את כל הדברים הללו בלא לפגוע בנושא של הפיקוח נפש, אך כשראשו ולבו נתון לנושא החשוב, הוא מזלזל בשאר הנושאים. משה רבינו מלמדנו לא להתבלבל וגם בשעה שעוסק בהצלח כלל ישראל לא מזניח העניינים הנוספים, ואדרבה, ממשיך הוא לדאוג לכבוד אחיו הגדול, וכן לאחר שנוטל על עצמו את השליחות הגדולה, לא יוצא לדרך לפני שנפרד בכבוד מחמיו, אשתו ובני ביתו.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com

נושא השבוע: המוהל בהלכה,

המקור בפרשה: ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה (ד, כה), אשה לאו בת מילה (ע"ז כז א).

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

איתא דמצוה דקדים אין לדחותה מפני החמורה שבא אח"כ, ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן ר"ט כתב אם אין לאדם מצוה בעירו אין לו חיוב לנסוע לעיר אחרת כדי לקימה, ועיין חיי אדם כלל ס"ח מה שכתב בזה, וכן בשו"ת בית יצחק סימן מ"ב. [ואחר בעיין בדבריו שם, לכאז"ל צ"ע שכל זה שלא מינהו שליח מערב י"ט, אבל אם מנהו שליח למול את בנו המצוה מוסלת עליו בוודאי שזה קודם למצוות שמחה דחמורה מילה שהיא מ"ע שיש בה כרת. והנה בתור"ד בקידושין מבואר ג"כ שמוטל כל השבעה ימים אבל בשו"ת בית שיערים אר"ח סימן ע' וכן בשו"ת לבושי מרדכי ח"א סימן נ"ז, וכן בתקון משה על מילה סימן א' וכן במנח"ח ח"ב סימן ע"ב חולק וכתב דפשוט אף שמבטל מעונג שבת מחויב לנסוע לשם, שהרי מילה דוחה שבת במלאכה גמורה, שהיא איסור סקילה, וכ"ש שדוחה מצות עונג שבת.

ד] על מה סמכו המוהלים לזרוק הדם בעפר בשבת. קימ"ל יור"ד סימן רס"ה ס"ק י' שנוהגין לזרוק את הדם בעפר ואם הוא שבת צריך שיהא העפר מוכן מבעוד יום. יש להקשות: לשיטות הראשונים והמג"א באור"ח סימן שכ"א הכריע כך לדינא, דבדבר דלאו בר גבול, נתינת מים זו הוא גיבול, א"כ איך מותר לזרוק הדם בעפר הא עובר על לש, כך הקשה בספר יהושע פסקים וכתבים סימן ק"ג ומסיק וי"ל, וכן הקשה ביד שאול יור"ד סימן רס"ה, וכן בדעת תורה יור"ד סימן כ"ח ס"ק ט"ו וכן האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון יור"ד סימן רס"ה ס"ק י' כתב דבזריקת דם לתוך העפר בעינן למיחש לחיוב חטאת דלישה, ובפרט בזמננו שמוצאים בין ואסור למוהל לזרוק דם לעפר, א"כ על מה סמכו העולם להקל. ונאמרו בזה כמה דרכים. א. נראה ע"פ מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת ה"ט: שיעור לש הוא בכדי לעשות כור של צורפי זהב, וא"כ רקיקת דם המציצה אין בה שיעור כזה, ולכך לא הוא לש, כך תירץ ביד שאול יור"ד סימן רס"ה. ב. דם כיון שהוא עבה לא שייך בזה גיבול, אבל עדין קשה ע"מ סמכו בזמננו למצוץ בין, ע"כ כתרוץ קמא כך כתב ביד שאול. ג. דכיון דאין מתכוין לגבול, הוא פסיק רישא דלא נחא ליה, דמותר לצורך מצוה להרבה שיטות עיין מג"א אר"ח סימן תרמ"ו, ובספר מעדני אשר. ד. שיקח עפר מבעוד יום ויניח מים ויגבלו ליכא למיחש לגיבול, כיון דכבר נתגבל כך תירץ בדעת תורה יור"ד סימן כ"ח.

ה] האם יש ענין שלא להיות מוהל במילה בשבת? יש לשאול האם בשבת יש ענין שלא להיות מוהל בשבת, מחמת מצות שבת שנדחה. (ולכאורה זה תלוי בהותרה ודחוייה, ולגבי מילה נראה לכאורה שהותרה לגמרי) והנה בשו"ת מחנה חיים אור"ח ח"א סימן ק"ב מקשה וז"ל ומעולם תמהתי למה הצדיקים גם גדולי ישראל מהדרים ליקח מצוה הנ"ל של מילה אפילו בשבת ויום הכפורים, הלא מצות שבת הוא בעשה ולא תעשה, וכמו שכתב הרמב"ם פ"א מהלכות שבת וז"ל שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר ביום השביעי תשביתו, וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה, ועבר על

א] המקור בפרשתינו, ודיני מילה ע"י אשה. (שמות פרק ד פסוק כה) ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ותגלו ונתאמר כי חתן דמים אתה לי: -ובגמ' ע"ז [כ"ז א'] נחלקו האם אשה כשרה למול, ומ"ד אחד דרש מפסוק זה של ותקח, מלמד שהאשה כשרה למול, ולחד מ"ד אשה פסולה למול, ומפרש ותקח ותכרות - ע"י אחר, וקי"ל דאשה כשרה למול ואעפ"כ אין המנהג כן. ובספר תיבת גמא (לבעל הפמ"ג, פרשת תזריע) הקשה: יש לשאול למ"ד אשה כשרה למול עיור"ד רס"ד, ולמ"ד עשה דכרת עכ"פ דוחה ל"ת דכרת, במסקנא עיין ריש יבמות במהרש"א ומהרש"ל ובס' הכריתות, א"כ תמול אשה [בשבת], ויודעה מדינא עשה לל"ת ולא ימול איש, דאשה לא מצווה אעשה דשבת כ"א אל"ת, עיין קידושין (דף ל"ד ע"א) תוס' (ד"ה מעקה) דביו"ט אל"ת, אבל עשה לית גבה, ה"ה שבת כה"ג, ותירץ: וי"ל דמילה הותר לגמרי אף שיש לפנינו איש ואשה רשאי למול איש.

ב] האם מוהל יכול לשמש כסנדק. בפרי מגדים במשבצות זהב אור"ח סימן תקפ"ה ס"ק א' כתב **דסנדק אינו יכול להיות מוהל, משום דצריך לעמוד בעת ברכת המילה כמבואר בסור יור"ד סימן רס"ה וסנדק בישיבה לכן אינו יכול לעשות שתייהם,** הנה מה שכתב משום שצריך לעמוד בברכת המילה ולא כתב שצריך לעמוד במילה גופיה צ"ע, וכבר הקשה כן הפרי מגדים באור"ח סימן ח' על הטור שנקט דברכת מילה בעמידה ולא כתב עצם המילה, והנה בהגהות רע"א כתב שעצם המילה צריך להיות בעמידה. **ובשו"ת מהרש"ם** ח"ט סימן ר"י כתב ליישב אע"ג דאסור ליישב בעת המילה, זה דווקא כשיושב מצד עצמו הוא בזיון למצוה, משא"כ הכא כשיושב רק משום שרוצה לקיים גם מצוות סנדקאות שוב לא הוא בזיון מצוה. כך תירץ ומביא שכן כתב יסוד זה בישועות יעקב באר"ח סימן ח' ס"ק ב' שהיכא שיושב משום הכרח מצוה לא הוא בזיון, וכן כתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן מ"ח, וכן כתב בספר כורת הברית על הלכות מילה. **והנה בשו"ת מהר"ם שיק** אור"ח סימן ס"ד, מביא ששמע שהגאון מוהר"א שפיטץ זצ"ל לא רצה ליקח סנדקאות ולהיות מוהל בפעם אחד, משום דאין עושין מצות חבילות. **ותמה עליו:** כיון דאחד שייך לחברתה לא שייך בזה הכלל של אין עושין מצות חבילות. **ועוד:** דחבילות שייך דווקא אם עושה ב' מצוות כאחת, אבל כאן אין הסנדק עושה כלום אלא מניח התינוק על ברכיו, וכי אסור להניח על עצמו תפילין ולהלביש ציצית, א"כ פשיטא שאין שום איסור על הסנדק להיות נמי מוהל.

ג] האם למוהל יש חיוב לעזוב את ביתו כשמבקשים ממנו להיות מוהל בשבת וביו"ט. יש לחקור אם הזמינו לאחד להיות מוהל בשבת או ביו"ט וליכא מוהל אחר, האם יש לו חיוב להעתר לבקשתם, או דילמא אינו חייב דאינו צריך לבטל מצות עונג שבת ושמחת יו"ט. הנה בשו"ת אבני נזר אר"ח סימן שצ"ב ס"ק י' דן בזה, וכתב דישאר בביתו, דשמחת יו"ט עדיף, משום דזה חיובו מהלילה, והמצוה של מילה לא היא אלא ביום, ובגמ' סוכה כ"ה ע"ב

מדין שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

מקור למילה ע"י הטו

ותקח צפורה צור ותכרת וגו', בע"ז כ"ז א' פריך מינה למ"ד דאשה פסולה למול, ומשני קרי ב' ותכרת דאמרה לאינש אחרינא ועבד. וקשה איזה אינש אחרינא ישראל ה' שם במלון בדרך (דגוי פסול למול דדרשיו המל ימול), והרי כל ישראל היו במצרים, וא' מהן לא ה' יכול לצאת משם (כמ"ש במכילתא יתרו). וע"כ שבנה גרשום שה' אז בן ג' שנים כדא' בילקוט, הוא מל, ואולי מכאן למד הרמב"ם ברפ"ב ממילה שקטן כשר למול, שלא נודע מקורו.

(טעמא דקרא)

מוהל מומחה או ירא שמים

בספר "אגרות סופרים" מובא משמו של רבי שמעון סופר מקרקא, שהביא לדברי המדרש בפרשת בא, "שבשעה שהריחו ישראל ריח גן עדן מן הפסח, שהיה ריח הצלי נכנס באפיהם, והיו מבקשים לאכול, בא הדיבור מהקב"ה אל משה שאין להם לאכול עד שימולו, והסכימו כולם למול, והיה משה מל ויהושע פודע", והוכיח מכאן כי אף שבוודאי היתה המילה מתאחרת בעקבות זאת, בכל זאת העדיפו לאחר את המילה, ולא בחרו במוהלים פשוטים אחרים (ובס' בית אב, הובא בטל"א, הביא שמרן הגר"ז מבריסק זצ"ל לא קיבל את הדברים, ע"ש).

שאלה: היכן יש ענין "מוהל" ירא שמים, שמענו על "סנדק" ירא שמים, אבל מה ענין ב"מוהל" ירא שמים? ועל כרחך שמשה היה יותר מומחה, א"כ בוודאי שמומחה יותר קודם למעלת "זריזין מקדימין למצוות"?

תשובה: ברמ"א (יור"ד סי' רס"ד ס"א) כתב: "ויש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק". ושמעתי בשם מהרש"ם שמוהל יותר מומחה עדיף ממוהל פחות מומחה ויותר יר"ש, וראיה לזה מהדין "הלוך אחר בית דין יפה", ואם בדיני ממונות כן - בדיני נפשות כל שכן. (ואמרת להרב שמומחה מעלה הוא בחפצא דמוהל, והוי כמו קול ערב בש"ץ שאמר הגר"ח מבריסק זצ"ל, שהוא קודם לשאר מעלות, מאחר וקול ערב מעלה הוא בחפצא דש"ץ לעומת שאר מעלות שהם תנאים צדדיים, ולכן בוודאי שמוהל מומחה קודם, והסכים לזה הרב).

(דרך שיחה)

הגאון הגדול ר' משה שטרנבון שליט"א
ראב"ד ירושלים וראש הישיבה הגדולה

תחילת מעשה המילה ע"י הפסול למול

בגמרא ע"ז (כז ע"א) מקשינן למ"ד שאשה פסולה למול, היאך צפורה מלה, ומתריצין שהיא התחילה ומשה גמר. וראיתי מי שתמה מאי שנא משחיטה, שאם התחיל עכו"ם וגמר ישראל פסולה, משום שינוי לשחיטה מתחילה ועד סוף וכמבואר בחולין (קכא ע"ב), ולמה במילה כשר בהתחילה אשה וגמר ישראל, אף שאשה פסולה. וב"אור זרוע" העיר בזה ואינו נמצא כעת תחת יד.

ונראה דל"ק, שעכו"ם לא מועיל בשחיטה וכאילו מאליה, והרי זה נקבץ בוושט ולכן פסולה, אבל במילה אם נולד מהול ברובו, אף שלא היה כאן מילה רק מאליו כשר בסוף, ואם כן אף שאשה לא מועיל והוה מאליה די בכך, שבמילה לא צריך לחתוך הכל, ואינו כשהיטה שאם יש חתך בלי שחיטה, יש כאן נקיבת הוושט ופסולה, ולכן לא מועיל בהתחיל עכו"ם, וזה פשוט. (טעם ודעת)

ההפרש בין מילת אשה למילת עכו"ם

הנה מצינו שבמילת עכו"ם, כתב הרמב"ם בהלכות מילה (פ"ב ה"א) "אבל עכו"ם לא ימול כלל", ומדויק לשונו של הרמב"ם שכתב "לא ימול כלל" משמע שהעכו"ם אסור לו למול אפילו משהו, ומשמע שגם לא בתור התחלת מעשה המילה, וצ"ב מאי שנא מאשה, שמבואר בגמ' ע"ז (כז א), שאף למ"ד שאשה פסולה למול, מ"מ אם היא התחילה וישראל כשר גמר, שפיר חשיבא מילה.

ונראה לחלק בין אשה לבין עכו"ם, דהנה המ"ד שסובר שאשה אינה יכולה למול, למד זאת מן הפסוק ואתה את בריתי תשמור, דאשה לאו בת מילה היא, אולם זה שעכו"ם אינו יכול למול, למדים מהפסוק "המולי ימול", שרק מי שמהול יכול למול, לאפוקי עכו"ם שאינו מהול, אבל אשה א"א למעט מ"המל ימול" דאשה כמאן דמהילא דמיא, וחזינן דאף למ"ד שאשה פסולה למול, היא נחשבת כמהולה אלא שאינה בת מילה.

וא"כ כשהאשה מוהלת את בנה, הרי מעשה המילה קיים רק שאין לזה שם ברית, כי היא עצמה לאו בת מילה, ולכן אם יבוא ישראל כשר ויגמור את מעשה המילה, שפיר אפשר לצרף את מעשה המילה של האשה עם חלות הברית שפועל הישראל בר חיובא והרי הילד מהול כהלכתו. משא"כ עכו"ם, גם כשהוא עושה מעשה מילה, אין זה נחשב כלל למעשה של מילה, וכמו שאמור שם במולי עובדי כוכבים אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי, דאין למעשה המילה שלהם שם מעשה מילה כלל, והם נחשבים ערלים כבתחילה, וא"כ, גם כשמל את הישראל, אין לזה שם מילה כלל, ולכן גם אם גמר מעשה המילה ייעשה ע"י ישראל בר חיובא, עדיין חסר במעשה המילה ולכן המילה פסולה. (חכמה ודעת)

בטעם שאשה וקטן וערל נכשרים רק בדיעבד

שיטת הרמב"ם שפוסק בריש פ"ב דמילה "הכל נכשרים למול ואפילו ערל ועבד ואשה וקטן במקום שאין איש" וכן ברי"ף ס"פ ר"א דמילה, ודבריו תמוהין, דממ"נ אם אלו נכשרים הרי גם נכיש איש נכשירם, ואם פסולין אף נכשאי איש פסולין, ודבריו צ"ע.

ונראה בבאיור דבריו, דהנה למ"ד שאשה נכשרה למילה, מבואר בגמ' בע"ז שהוא משום שנאמר המול ימול ואשה כמאן דמהילא דמיא. והנה במצות מילה נכלל ב' ענינים, א' שיהיה מהול, ב' מעשה המילה, והנה הסברא שהאשה נקראת מהולה, אינה אלא לומר שהיא כמו שנימולה, אבל מצות מעשה המילה לא התקיימה בה, ולפ"ז נראה דגם אם אשה תמול, אינו אלא בכדי שיהיה נקרא נימול, אבל אין קיום מצות מעשה המילה.

ולפ"ז יתבאר דשפיר פוסק הרמב"ם שאם יש איש הוא ימול, ואשה תמול רק נכשאי איש, והיינו דכיון שאשה אינה מקיימת את מעשה המצוה דמילה, אזי נכיש איש הוא ימול כדי לקיים מצוה במעשה המילה, אבל נכשאי איש, תמול האשה כדי שיהא עכ"פ נימול.

וכן נראה גם בערל ישראל, דנקרא מהול, אבל לא נתקיים בו מצות מעשה המילה, ולכן לכתחילה לא ימול, כיון שגם במילתו, לא מתקיים מצות מעשה מילה, אלא רק המצוה שיהיה מהול. וכן קטן ועבד פטורין ממצות מילה, לכן לא ימולו כשיש איש שימול ויקיים במעשה המילה מצוה, וכל אלו פסולין למצות מעשה המילה אבל אם מלו הולד נימול. (טעם ודעת)

לא תעשה לא תעשה בו כל מלאכה, וא"כ פלא בעיני למה מהדר איש אחר מצות מילה בשבת, ניהו דהתורה התירה המלאכה של חובל במצות מילה ולא עבר עבירה, אבל מי יכחיש שעכ"פ עשה מלאכה שלא שבת מנוחת הגוף ונתבטל מעשה השביתה, ומפסיד קיום עשה של שביתה שבת, בעבור קיום מצות עשה של מילה, מאי אולמא הך מצות עשה מהך קיום מצות עשה. **ותירץ בכמה אופנים. א.** כיון שמלאכה הנ"ל מותרת בשבת לא נחשב כאילו ביטל מצות עשה של שביתה ולכן שפיר מהדרים על זה, ולכן בקרבנות במקדש נמי אע"פ שעשה עבודה והיה מבטל שביתה, א"כ מאי אולמא זה מזה אלא כיון דעושה את זה בהיתר מקרי שפיר שביתה. **ב.** דהנה מצות שביתה בשבת בודאי הוא בכל רגע דאף אחד לא יאמר דמי שלא שבת חצי שבת, דשוב לא ישבות, דכל רגע הוא מצוה רק שיש למצוה המשך זמן, לפני הנ"ל א"ש, דיש מעלה בקיום מצות מילה שיקיים מצות מילה וגם יקיים מצות עשה של שביתה, אבל אם ישמור שבת יקיים רק מצוה אחת.

עיון הלימוד

הרב מרדכי קרליבך

בביאור המנהג שאבי הבן עומד בצד המוהל

מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו, כדאמרינן לגבי קרבן אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו. [טור יו"ד סי' רס"ה]

ברמ"א [שם ס"ט] העתיק כן שמנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיע שהוא שלוחו, ובביאור הגר"א העתיק שהוא כענין המעמדות כמבואר בטור, ומקור הדין של מעמדות הוא בתענית. [דף כו.]. דאפשר שיהא קרבנו של אדם קרבן. והוא אינו עומד עליו, עמדו נביאים ותיקנו שיהיו מעמדות שם, והוסיף הגר"א המבואר במדרש [פרשת אמור פכ"ז פ"י] שברית המילה הוה כקרבן, ולכן אין להקריב לפני שעבר על התינוק השבת.

והנראה בזה להוסיף מקור נפלא בדין העמידה ליד המוהל, ולא רק כמנהג ולהראות שהוא שלוחות, אלא עפ"י מה שיבואר שבאמת יש פרשה חדשה של שליחות כאשר בעל המעשה עומד בצד השליח, וחלוקים המה בזה, דכל שליחות המכוון הוא שהשליח הוא בעל המעשה והמעשה מתייחס למשלח, ואילו במשלח עומד על גביו המשלח הוא זה שעושה את המעשה ע"י שליח, מדין יד, והוא פרשה חדשה ומסוימת של שליחות.

והנראה בזה לחדש דבפרשה שליחות נתחדש חלות דין מחודש של שליחות, אשר קיומה רק כשהמשלח עומד על גביו של השליח, באופן דמצד הלכות שליחות שבכל התורה לא היה מועיל, ורק בגוונא שהמשלח עומד על גבו של שליח הוא דמהני, שכן אין זה גדר שליחות שבכל מקום, אלא גדר שהמשלח הוא שעושה על ידי שלוחו, והרבה מזה מצאתי בספר "יד שאול" בחידושו ליו"ד [סי' ר"ס], וכפי שיבואר.

מקור לזה בדברי הב"ח [או"ח סי' תרע"ו ס"ד] וז"ל, מצאתי בהג"ה אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך, וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה להמהר"ח שאין לברך, ע"כ, ונ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם [צריך שיעמוד השליח בצידו]. ולא על דבר שנתחייב ברכה, וראה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא [שעומד על גבי של] המשלח, ע"כ, והובא במג"א [שם סק"ד], ע"כ.

ובדרכי משה [או"ח סי' תל"ד] כתב כן וז"ל, כתב המהר"ל, כשמבטל חמץ ע"י שליח יעמוד אצלו וכו', והובא במג"א [סק"ט] והוסיף וז"ל, כמש"כ סו"ס תרע"ו, עכ"ד, וכונתו לדברי המהר"ח או"ז הנ"ל דאם הבעלים עומד בצד השליח השליח מברך, ע"כ, הרי להדיא שהמג"א פירש דברי המהר"ח או"ז, דכשהמשלח עומד בצידו של שליח הו"ל כאילו הוא בעצמו עושה המעשה, וזהו שכתב גם לענין ביטול דמהני רק בכה"ג.

וכ"ה במחצית השקל שם וז"ל, כמש"כ [ס"ס תרע"ו] מג"א בשם הב"ח אי מודליק נר חנוכה לאשה, תעמוד האשה אצלו בשעת הברכה, דמצוה שהיא חובת הגוף קשה לעשות ע"י שליח, לכן עכ"פ תעמוד אצלו, וה"ה הכא, עכ"ד, הרי להדיא דיסוד מה שצריך עמידת השליח אינו לצורך הברכה בלבד, אלא מעיקר דין השליחות הוא שצריך הבעלים לעמוד בצידה, כי דבר שהיא חובת הגוף קשה לעשות ע"י שליח, וכמש"ב.

נמצא דבשליחות לענין מצוות מתחלקים הדינים לג' פרטי דינים, א. תפילין וכדו' שאין בהם שליחות כל עיקר, ב. הדלקת נר חנוכה וביטול חמץ דעיקר המצוה שייכת להבעלים, ומ"מ מהני שליחות אם הבעלים עומד בצידו, ג. הפרשת חלה ותרומה, דקיום המצוה הוא בהחפצא דידהו, דלאו חובת גברא נינהו אלא חובת הפירות, ובזה כתבו הפוסקים שם דלכתחילה יכול השליח לברך אף בלא עמידת הבעלים אצלו כלל.

ובאמת שמקורם תמוה לי, שהרי מקור דברי הב"ח הוא במהר"ח או"ז [סי' קכ"ח] ושם כתב דמה שצריך לעמוד שם הוא רק בשביל הברכה, דדעתו שם דשליח [שאינו מצווה] אינו יכול לברך ברכת המצוות, אא"כ המשלח עומד שם שאז שליח מברך כמו שכל אחד יכול להוציא את זולתו, כמאמרם ברה"י. [דף כט:]. שכל המצוות אע"פ שיצא מוציא, עכ"ד, וזהו בפשוטו קושיא על דברי הפוסקים שפירשו דברי האו"ז באופן א.

ונפ"מ רבתא לדינא, דהנה לפי משמעות דברי המהר"ח או"ז דכל מה שצריך לעמידת הבעלים הוא רק לצורך שמיעת הברכה, א"כ אם ירים השליח את קולו ויברך וישמע הבעלים סגי בהכי, אכן למש"נ הרי שעמידת הבעלים נצרכת לעצם מעשה המצוה גופא, ואף אם נימא דאינו מעכב, מ"מ אין כאן מקום

'אשה במילה'

הגמרא במסכת עבודה זרה מביאה 'מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר 'ואתה את בריתי תשמור' ועכו"ם אינו בן ברית 'ורב יוחנן אמר המול ימול' מי שמהול יכול לימול ועכו"ם שאינו מהול אינו יכול למול.

מביאה הגמ' 'איכא ביניהו אשה' לדרו בר פפא שלומד מ'ואתה את בריתי תשמור' אשה לא יכולה למול משום 'אשה לאו בת מילה היא'. ואילו לרב יוחנן שלומד מ'המול ימול' אשה כשרה למול 'אשה כמאן דמהילא דמאי' אשה נחשבת מהולה.

שואלת הגמ' היתכן שאשה איננה כשרה למול 'והכתיב ותקח צפורה צור' ומלה את בנה. מתרצת הגמ' שצפורה עצמה לא מלה אלא 'דאמרה לאיניש אחרנא ועבד' תרוץ נוסף מביאה הגמ' 'אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה'.

מזן שר התורה שליט"א ב'טעמא דקרא' שואל לפי המאן דאמר שצפורה לא מלה בעצמה אלא 'דאמרה לאיניש אחרנא ועבד' 'איזה איניש אחרנא ישראל, היה במלון, והרי כל ישראל היו במצרים ואחד מהם לא היה יכול לצאת משם'...ומתרץ 'ע"כ שבנה גרשום שהיה אז בן ג' שנים...הוא מל'.

פרשה זו של 'ויהי בדרך במלון' 'ויפגשוהו ד' ויבקש המיתו', עוז רוחה של ציפורה שהבינה שיש למול מייד את בנה והצילה בזה חיי משה, ראוייה היא שנתבונן בה על פי דברים שלימדנו הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל ב'לב אליהו'.

תחילתה של הפרשה בהתגלות הקב"ה למשה מתוך הסנה הבורר באש ואומר לו: 'ראה ראיתי את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי' 'ונתה לכה ואשלחך אל פרעה' 'והוצא את עמי בני ישראל ממצרים'.

המדרש מביא: 'שבעה ימים היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו ולא היה רוצה לילך עד שאמר לו אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם'. טענותיו של משה לא הועילו לו והיה מוכרח ללכת. הקב"ה אומר לו 'הוי יודע שבזכות התורה שיהיו עתידין לקבל על ידך בהר הזה הן יוצאין משם' והקב"ה מוסר בידו אותות וסיייעו בידו לקבל את אמונו בני ישראל ולהצליח בשליחותו.

משה נפרד מחותנו לוקח 'את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור'. בין שני בניו שעל החמור נמצא בנו התינוק שנולד זה עתה ועוד לא הגיע יום השמיני ללידתו. כדי לא להשהות את גאולתם של ישראל הם יוצאים מייד לדרך המסוכנת במדבר למצרים.

'ויהי בדרך בהיותם במלון' נגזרה על משה רבנו מיתה 'לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל' בוודאי שהיו לו חשבונות רוחניים למה עשה זאת. הגמ' בנדרים: 'אמר רבי יוסי חס ושולם שמשה רבינו נתרשל מן המילה אלא כך אמר אמול ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו' אמול ואשהא שלשה ימים הקדוש ברוך הוא אמר לי לך שוב מצרים אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון תחלה'.

מביא רש"י: 'והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא'. 'ותקח צפורה צור' מלה את בנה והצילה חיי משה רבנו.

הרך הנימול הזה נקרא על ידי אביו 'אליעזר' לזכור ולהזכיר את הנס שעשה עימו הקב"ה 'כי אלוקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה' ואולי גם על הצלתו על ידי צפורה שהייתה בעזרתו של מלאך הרחמים ששלח הקב"ה להבין על מה הקצף.

על פרשה זו כותב ה'לב אליהו' 'הרי לפנינו נודאות'. אם ח"ו משה ימות, בטלה הגאולה, אין כאן תורה לעם ישראל, אין כאן ארץ ישראל אין כאן שום הבטחה וישראל נשארם בגלות מצרים מי יודע עד מתי? 'מה זאת ואיך נבוא להבנה בכל הפרשה?'

להבנת העניין הביא את דברי ה'לבן עזרא' על הכתוב: 'ויירא יעקב מדוע ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו...לשני מחנות' 'והיה המחנה הנשאר לפליטה'. ותמחה מדוע יעקב פוחד והרי הקב"ה הבטיחו 'ואהיה עמך' 'והיה זרעך כעפר הארץ?' וכותב שם: 'ועוד ידענו כי כל עוון קטן וגדול כנגד העושה. על כן העוון הקל לגדול יקרא גדול'.

'ויעקב פחד שמא חטא או שגג במחשבתו ובעבור זה לא יהיה ד' עימו'. 'ואל תתמה' אין לך להתפלא שעל חטא קטן במחשבה ובשווג יש אפשרות לעונש כל כך חמור שיבטל הבטחה מפורשת שהבטיחו הקב"ה. 'כי הנה משה שאין למעלה ממנו, והוא שלחו להוציא את ישראל ממצרים ובעבור שגגתו שלח מלאך להמיתו'.

עוד נוסף, מה שיש לנו לקחת אל ליבנו, לדאות את חסדיו הגדולים של הקב"ה שלא יחפוץ 'במות רשע כי אם בשבוב רשע מדרכו וחיה' וכשם ששלח הקב"ה מלאך בדמות נחש לעורר את משה וצפורה למול את בנם מייד, כך שולח הקב"ה אל כל אחד ואחד מלאכים טובים לעוררו לשוב טרם תשיגהו רעה.

נהייה ערניים, ועל כל צרה שלא תבוא נחשוב על מה עשה זאת ד' לנו. נתעשת לעזוב החטא באופן מידי ולתקן מה שניתן בידינו לתקן ובהו נבטל מעלינו כל גזרה רעה ונזכה לשפע סיעתא דשמיא ברכה והצלחה.

לברכה כל עיקר כשאין הבעלים עושה את מעשה המצוה, ורק בעמידתו על גבי השליח חשיב כמעשה ידיה לחייב ברכה.

הא מיהת למדנו מדברי גדולי האחרונים הנ"ל, דכאשר המשלח עומד על גביו של שליח, הרי שתורת שליחות מחודשת היא, והביאור הוא, דאין זה כתורת כל שליח שהשליח הוא זה שעושה את מעשה השליחות ומייחס את המשלח, אלא דהמשלח הוא זה דקעביד עם השליח, המשלח עם השליח מתאגדים להיות כאחד לאשווי את המעשה הזה שעשה, ולכן שפיר יכול המשלח לברך על זה המעשה שעשו ביחד.

אשר לפי"ז נראה להוסיף ולחדש, דאף לדעת הש"ך 'ס' שפ"ב] שהעלה בדעת הרא"ש בחולין [פ"ו ס' ח'] דלא מהני שליחות במצות המילה, היינו דוקא שלא במעמד האב, אך במעמד האב הע"ג מהני שליחות.

שהרי נתבאר מדברי הכת"ס [יו"ד ס' ק"נ ד"ה וכשאני] דהטעם שאין שליחות במילה הוא לפי שהשליח עושה את המילה מחמת חובת עצמו, וכל שמקיים חובת עצמו א"א לייחס המצוה לחבירו, וא"כ היינו דוקא כאשר השליח הוא זה שעושה את מעשה השליחות, אכן כאשר המשלח עומד על גביו של שליח הו"ל כאילו עשה הוא בעצמו ע"י שלוחו אף כאשר יש חובה על השליח בעצמו לעשותו.

הלא מעתה זהו מקור המנהג שאבי הבן עומד על המוהל, כדי שתתקיים שליחות כזו של עשיית המשלח עצמו, ולכן תו לא איכפת לן מה שגם השליח חייב למול כל אחד מישראל, [אלא דזה מכוון רק בדעת הרא"ש ד"ל דמירי דוקא כאשר אין האב עומד על גביו של המוהל, ואילו בדעת האור זרוע] שכתב שאין לו ליתן לאחר למול, לדעת האחרונים שפירשו דבריו דלא מהני שליחות במילה, א"כ בכל גוונא לא מהני].

חקירות הלכתיות

הרב אלחנן פרץ

לתקוני שדרתיך מוהל שנשלח למול, ברם השאיר תלתולי צזר, באופן שלא פוסלים את המילה אבל עשאה שלא כהוגן, וכיון שזה ע"י שליחות קיימא לן כי בשליח אמרינן לתקוני, וא"כ אין כאן שליחות, אכן אם אתה פוסל השליחות הרי יפסיד אבי הבן את כל המצווה, אמור מעתה הוא חפץ במעשה זה, הגם שהיה בו פגם.

מקפיד אם אכן המשלח שוטה ומקפיד ואומר לא שלחתיך לזה ואינך שליח, השליחות בטלה.

ומ"מ, אם הטעות והעוותי' לא היו במעשה המילה אלא צברכות או צנהגה, לא שייך בזה 'לעוותי'. כי כל היכא שהמעשה נעשה אף שנגרמו נזקים מקיפים אין זה לעוותי כדמוכח בתוס' בכורות לענין שליח שקרא לתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי והק' שם הרי זה עוותי, וכתבו דא"ז נזק כ"כ כיון דסו"ס את המעשה היסודי עשה, ראה מש"כ בדף סב. צברכות.

תשלומין מוהל שגרס נזק כנ"ל, לכא"ו אם מל בחנם באמת פטור מתשלומין מדין טבח אומן שקלקל, אבל אם קיבל כסף הרי הלכה כס' ש"ו כי טבח אומן שקלקל חייב.

וגראה כי סעודת הברית לא נחשבת תשלום [אף כי לענין שזר הפועל לענין שו"ש סעודה נחשבת]. משום שהיא מיתנה לכל משתתף, ואינה שזר על עבודתו.

מכירה אף כי א"א למכור דבר שאין בו ממש וא"א למכור דבר שלא בא לעולם [ס' ר"ט], מ"מ מי שקונה מצוות מילה יש לדון בזה אם כן הדרך לקנות מצוה יקרה זו בדמים משום דין סיטומתא דמהני בדבר שלא בא לעולם. ומהני באין בו ממש, כמבואר בפ"ש סימן ר"א.

והנה יש לדון אם מהני סיטומתא לענין דבר שאין בו ממש, משום שאינו בר קנין אבל מיתשובות רבותינו נראה כי סיטומתא מהניא בכל הני.

האב המל בנו נחשב כמביא קרבן

מנהגי ברית מילה

במילה שהיא כקרבן אבי הבן צריך לעמוד ליד הקרבן, וכן כתב הרמ"א בדרכי משה יור"ד רס"ה סעיף י"א "דמילה חשובה כקרבן וכקטורת ומכפרת" עכ"פ למדים אנו מדברי בעל העיטור שיסוד ענין עמידה על הקרבן הוא להודיע שנעשה בשליחותו, ולכן מסתבר דאין צריך להיות דווקא בעזרה אלא כל שעומד במקום שרואה שחיתת הקרבן מועיל. לכן האנשים שהיו מחוסרי כפרה ולא היו יכולים להכנס עמדו בשער יקנוה.

אולם בערוך השלחן סימן רס"ה סעיף ל"א משמע אחרת דכתב "אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו ואפילו אם מקודם צוה לו למול או שלח ע"י השמש דבזה יצא ידי שליחות מ"מ יעמוד סמוך לו בעת המילה דהמילה היא כעין קרבן. וכן כל קרבן צריכים לעמוד על הקרבן", משמע שאף שכבר מינה אותו לשליח צריך לעמוד ליד המוהל. 'ע"י בס' שבלי הלקט הלכות מילה פ"ד). כשעומד ליד המוהל זה נחשב כאילו הוא עושה בעצמו וכך מבואר באבהע"ז סימן ל"ז ס"ז בהג"ה, וכבר האריך בזה בס' יד שאול סימן ר"ס שזה יותר עדיף מן השליחות (ע"י שו"ת מהר"י שטייף סימן ק"ו). ויש לציין דעמידה על הקרבן מעכבת, כ"כ הטורי אבן מגילה ג' ע"ב ובגבורת ארי תענית כ"ז, אולם דעת הרשב"א והריטב"א מגילה ג' ע"א וכן בחידושי שפת אמת דאין מעכב 'ע"י שו"ת אפיקי ים ח"ב סימן ז'.

התוס' בפסחים ד' נ' ע"א מציין דברי הירושלמי פרק מקום שנהגו דאסור לעשות מלאכה ביום הבאת קרבנו, ומשום כך רצוי שאבי הבן ימנע עצמו מקודם הברית לעשות מלאכה דהרי מילה היא במקום קרבן. ג' במאמר מרדכי סימן תס"ח סק"א, וכן משמע בירושלמי (שם) דמה דאסור במלאכה ביום הבאת קרבנו, הוא ענין אחד עם חיוב עמידה על הקרבן בשעת הקרבתו, דכללו שני הדברים כאחד לבאר חיובם בקרבן יחיד ובקרבן ציבור, ואמרו דאע"ג דיחיד דמקריב קרבן יכול לשלוח שליח לעמוד על הקרבן מ"מ מאיסור מלאכה אינו יכול לפטור את עצמו דאינו כון שיהא עסוק במלאכתו כשקרבנו קרב, ונראה דהכל ענין אחד שלא יסיח דעתו מהקרבת קרבנו וע"ז חייב לעמוד בעזרה בשעת הקרבת הקרבן ושאינו עומד בעזרה אלא שלוחו מ"מ אסור בעל הקרבן במלאכה כדי שתהא דעתו על הקרבן, דאיסור מלאכה ועמידה על הקרבן יסוד אחד להם שתהא דעתם על הקרבן, וכן נראה מדברי הקרית ספר פ"ו מהלכות כלי המקדש. אולם בשעת הדחק שאי אפשר להקדים הברית 'מוכרח לעסוק במלאכה יש לו על מי לסמוך כשאינו מל בעצמו ומינה מוהל אחר במקומו (ע"י בהגהות נחלת צבי יור"ד רס"ב ובשו"ת מנחת צחק ח"ח סימן צ'), בהגהות שער תשובה או"ח סימן מ"ח סק"א מציין דברי הגמ' בתענית כ"ו וכי איך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד ע"ג 'מדקדק מזה דשפיר שייך לומר ביה רצון אחר אמירת התמיד "יהי רצון כאילו הקרבתי" ואע"ג דהוא הבעלים ואינו מקריב, מ"מ רואים מהגמ' בתענית שכל אדם מישראל יש לו חלק בתמידי ציבור שנלקחין מתרומות הלשכה והו"ל כאילו הם נתנו לכהן בעצם קרבן התמיד, וא"כ כשאומר יהי רצון בפרשת התמיד שייך לומר כאילו הקרבנו או הקרבתי 'היינו ע"י הכהן שהוא שלוחא דרחמנא.

מוצאים אנו מנהגים שונים במעמד ברית מילה. בס' זכר דוד פס"א כותב "המילה נחשבת כקרבן וקרבן אסור לשחטו בחוץ לכן מלין בבית המדרש שהוא מקדש מעט". בחידושי תורת חיים בסנהדרין דף פ"ט ובס' כללי המילה לר"י הגוזר כתבו דלכן מלין בצד צפון לפי שביהמ"ד הוא מקדש מעט וקרבן עולה שחיטתה בצפון לצד ארון הקודש. בשו"ת חתם סופר סימן קנ"ט כתב דלכן נהגו להצריך שינוי בגדים ותגלחת ביום המילה בכל השנה כי יום הקרבת קרבנו הוא, בס' שער תשובה או"ח סימן תקנ"א סק"א כותב "פה קהילת בראד נוהגין שאבי הבן הוא המניח את התינוק על רגלי הסנדק ומנהג יפה הוא דכיון שהסנדק דומה למזבח והאבא כמקריב קרבן שייך יותר לאבי הבן כי אז הוא זוכה שיהיה נחשב לו שהוא מניח את בנו בפועל ממש ע"ג המזבח".

עמידת האב ליד המוהל

הטור ביו"ד סימן רס"ה מביא בשם בעל העיטור וז"ל "מנהג שאבי הבן עומד ליד המוהל להודיעו שהוא שלוחו כדאמרין גבי קרבן אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו. וכן מובא בשו"ע יור"ד סימן רס"ה ס"ט "אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו" וכתב בביאור הגר"א (שם) ס"ק מ' שהמילה היא דוגמת קרבן כמובא במד"ר פרשת אמור פרק כ"ז אות י'. ואצל קרבן מובא בתענית כ"ו "אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו" דהיינו היות וכל ישראל צריכים להביא קרבנות ציבור וקרבן תמיד בא מן השקלים של כלל ישראל ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים על קרבנם, התקינו נביאים ראשונים עשרים וארבע משמרות של כהנים לויים וישראלים ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים שהם היו נמצאים עם הקרבת קרבן הציבור באותו זמן, יוצא שאנשי מעמד הם שלוחים של כל ישראל לעמוד על קרבניהם. וכוונת הגר"א לדברי המדרש (שם) "אמר ר' יצחק משפט אדם ומשפט בהמה שווים, משפט אדם "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא י"ב), ומשפט בהמה "וביום השמיני והלאה ירצה" (ויקרא כ"ב) כלומר אם הבאת לפני קרבן ברצון ובטובה הוא קרבנו, ואם באונס ע"כ איני מעלה לך שתקריב לפני אלא אשה לה", ומשמע דמילה נחשבת כמו קרבן, וכמו שבקרבן ממתנים עד היום השמיני ורק אז מותר להקריב, כך גם מילה נעשית רק ביום השמיני. וכמו כן כמו שקרבן מרוצה לפני ה' רק אם מקריב ברצון ובטובה ואם לאו הרי זה אשה, כלומר נשרף באש בחינם כך גם מילה צריך לעשות ברצון ובטובה (ע"י ילקוט שמעוני בראשית פ"א "וכל מי שהוא מגיש את בנו למילה כאילו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח"). וזה מה שמבאר הגר"א מש"כ המחבר שצריך אבי הבן לעמוד ליד המוהל כמשאחז"ל תענית כ"ו ע"א "האיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו", כך גם

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

וארא- הפסקה.
בא- מלאכה ביום טוב, כל מלאכה לא
יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש (יב
טז)
בשלח- חיוב הענקה בעבד
ופועל, ויסע משה (טו כב) וברש"י זו

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור
רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 209 – שמות

סח אברך יקר: בצעירותי, על אף שידעתי שמחובתו של כל יהודי להגות בספרי המוסר, לא הצלחתי להתחבר לספר חובות הלבבות. אך לאחר ששמעתי את רבינו בשיעוריו כיצד הוא לומד, מאז קיבלתי חשק וגשמאק ללמוד

***

להלן 'טעימה' משיעורי רבינו בספר חובות הלבבות:

מלחמת היצר

סח רבי מיכאל בן שלמה שליט"א מחשובי הת"ח באי בית מדרשו של רבינו: ברצוני לתאר דוגמא אחת מיני רבות שראיתי כיצד בתוך השקט המיוחד שרבינו היה ניחון בה בערה בו אש - שלהבת קודש.

היה זה באחד מדרשות שבת שובה, רבינו הביא את דברי החובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה') וז"ל: "בן אדם, ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך, והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות שתהיינה ברצונך, האורב לפתות פסיעותיך. ואתה ישן לו, והוא ער לך. ואתה מתעלם ממנו, והוא אינו מתעלם ממך" עכ"ל.

רבינו קרא את הדברים בנעימות מיוחדת שובה לב. כשסיים, לפתע ננער, הגביה את קולו ואמר, כשידו מונפת: "אז אם יידע האדם שהיצר הוא השונא הכי גדול שלו, א-ז ה-ו א י-ל-ח-ם נ-ג-ד-ו ו"!!!...

גם לאחר שנים רבות המחזה הזה לא עוזב אותי. הרגישו על רבינו את התייחסותו ליצר – הרע, כאילו שאיזה ערבי בא להלחם נגדו...

***

איך זוכים לשכל ישר

בחובות הלבבות כתב (שער עבודת האלוקים פרק ט') בין הדברים, "...והשני יועצים האחד מהם הוא השכל המורה אותך מה שיש לך ברצון הקל".

שאל רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל את רבינו: מה כתוב פה, שהשכל הוא היועץ?! הרי השכל שלנו הוא עקום...!?

רבינו: "השכל" מצד עצמו באמת הוא נקי, ואז זוכים לראות על ידו את כל האמת. אלא שאנחנו מעקמים אותו ומכוונים אותו לפי מה שאנחנו רוצים..."

רבי ראובן: זאת אומרת שהנגיעות מסלפים את השכל? רבינו: נכון.

***

להודיע לשני שרצה להיטיב עמו

פעמים רבות אנו נתקלים בבקשת עזרה מהזולת, אך אין לנו את היכולת לעזור. מדברי רבינו נלמד כיצד הדרך להגיב אז.

בחובות הלבבות (שער הבטחון פרק ד') כתב בין הדברים ... "יודיע את חבריו שלא קיצר".

רבינו: "אם אדם ביקש ממך טובה, וניסית להיטיב עמו, ולא הצלחת. חשוב שתודיע לו שרצית וניסית לעזור לו אך לא הצלחת. והענין בזה, כי זה גופא חסד שאתה מכיר בו ולא מתעלם ממנו".

למדנו מדברי רבינו, שאם בא אליך אדם שצריך עזרה. ולדוגמא, הוא מבקש ממך הלואה של עשרת אלפים דולר, ואין כעת תחת ידך. אל תדחה אותו ותאמר לו "אין לי". אלא תאמר לו [רק אם באמת זה נכון]: "אני מצטער, הייתי מאוד שמח לתת לך, אך אין לי 'כרגע' את האפשרות".

***

להודות לה'

בדור האחרון נשמעים דברי חיזוק סביב הענין של ההודיה לה'. רבינו העיר שהדברים כבר כתובים בספר חובות הלבבות.

כן כתב (שער עבודת האלוקים פרק ז') בין הדברים ... "שיזכיר טובת האלוקים בלשונו תמיד, מרבה להודות לו ולשבחו בליבו עליה ובנראה מדבריו".

רבינו: "צריך להכיר שיש טובת ה'. צריך לחיות עם זה. וצריך שיהיה רגיל בדיבורו לדבר במהלך הזה".

***

איזהו עשיר השמח בחלקו

כיצד יכול מי שמסובב בקשיים להתעודד ולהשאיר שמח? ובזמננו לצערנו לא חסר לאף אחד קשיים. ועל כך הדברים הבאים:

בחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פרק ז') כתב בין הדברים ... "להיות עינו תמיד על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות"

רבינו: "ההתייחסות של האדם במצבו צריכה להיות בהרגשה של "איזהו עשיר השמח בחלקו" – להסתכל תמיד ולהכיר שיש אנשים שיש להם פחות טוב ממנו, ולא להסתכל על האנשים שיש להם טוב ממנו".

***

אנחנו לא מבינים שום דבר מחכמת הבורא

החובות הלבבות (שם) כתב בין הדברים ... "שנודה בסכלות בדבר הזה מחכמת הבורא יתברך".

רבינו: "ההתייחסות שצריכה להיות למעשי הבורא, שאנחנו לא מבינים שום דבר מחכמת הבורא. וכן אמר דוד המלך בתהילים (קלא) "אם לא שוית ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו" - הוא אמר זאת לאחר שבירר את הדברים. ואמר, שהוא נמצא כקטן, שסמוך ובוטח באמו ואינו מבין שום דבר".

***

החזו"א ולימוד מוסר

לסיום, שיח רבינו עם מקורביו בשעת הכושר, על החזו"א ולימוד המוסר.

שאלה: האם החזו"א היה נגד שיטת המוסר?

רבינו: "ממש לא! הוא רק היה נגד ה'שמועסן' – צו פיל דרשות" (מידי הרבה דרשות).

שאלה: האם זה נכון שהספר מוסר העיקרי אצל החזו"א היה "חובות הלבבות"? רבינו: כן.

שאלה: האם נכונה ההגדרה שהחובות הלבבות הוא רופא הנפשות? רבינו: מה זה משנה מהי ההגדרה!?

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גגחובסקי זצלה"ה

פרשת שמות תש"פ - גליון שם"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

אך לא תיקשי דיש לומר דהפטור מעונש ממיתה בעבודה זרה וגילוי עריות, אינו מפאת דיש היתר פיקוח נפש לענין מיתה, אלא מחמת דחשיבא אונס. וצריך עיון.

ג. רק לרבא דאזלינן בתר מחשבתו

אולי נימא דהנידון באופן הנ"ל דעבר על עבודה זרה או גילוי עריות מחמת סכנת נפשות והיה לו גם רצון, היינו רק לרבא דאזלינן בתר מחשבתו, ואמרינן דלשיטתו חשיב רצון לא רק היכא דלא ידע מהאונס אלא אפילו בידע מהאונס בכל זאת יתחייב דחשיב רצון. אבל צריך עיון בזה, דהרי בגמרא (שם) אמרינן בלישנא בתרא דהיכא דידע דיטבע תינוק בים לכולי עלמא פטור. וצריך תלמוד.

לענין תפילת תשלומין

הנה יש לדון בנידון הנ"ל לענין תפילת תשלומין, כגון בשכח להתפלל והלך בדרך, ולמעשה על ידי האי הליכה הציל נפש, כגון דבאמצע הליכתו פתאום מצא לחבירו בדרך במצב של סכנה והצילו, האם יהא פטור מתשלומין.

א. עוסק בצרכי רבים

הנה ראשית כל יש לדון באופן שלא התפלל מחמת שהיה עסוק בהצלת נפשות, האם פטור מתפילת תשלומין.

והנה מבואר (שולחן ערוך סי' צ"ג סעי' ד' ומשנה ברורה שם סק"ח) דבאופן שלא התפלל מחמת שעסק בצרכי רבים אינו חייב להשלים. ולכאורה הוא הדין בכל עוסק במצוה. [וכן הדין באונן, עיין משנה ברורה סי' ע"א ס"ק ד']. ואם כן לכאורה הוא הדין מי שהיה אסור לו להתפלל כגון דהיה חייב בהצלת נפשות, נמי אין צריך להשלים.

ב. חולה חייב בתשלומין

אך צריך עיון דחזינן דהא דאמרינן דחייב להשלים היינו היכא דמחמת אונס לא התפלל, ופירש במשנה ברורה (סי' ק"ח סק"ב) כגון חולה, הרי דאף אם מפאת פיקוח נפש אסור לו להתפלל, מכל מקום חייב להשלים, ואם כן הוא הדין בפיקוח נפש דחבריה.

ואולי יש לחלק דבפיקוח נפש ידידה חשבינן ליה כאונס וחייב בתשלומין, משא"כ בפיקוח נפש דחבריה חשיב עוסק במצוה ופטור מתשלומין. וצריך עיון.

ומדי דבריהם הגאון בעל זכר טוב שליט"א קאמר דהולך לעסוק בפיקוח נפש יהא פטור מתפילת התשלומין, והא דחולה אמרינן דחייב בתשלומין היינו משום דקשה לו להתפלל או שאינו יכול להתפלל, אבל לא איירי באופן שיכול להתפלל אלא שיש לו פיקוח נפש.

ג. האם חייב בתשלומין

הנה אם נימא דבאופן דעסק להציל לחבירו, פטור הפיקוח נפש מחיוב השלמה, מעתה יש לעיין בנידון הנ"ל, דשכח להתפלל והלך בדרך ולמעשה האי הליכה הציל לחבירו, כגון דבאמצע הליכתו פתאום מצא לחבירו בדרך במצב של סכנה והצילו, האם יהא פטור

בדין אונס ורצון כאחת

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים (ב' כ"ה)

הנה ביאר בבית הלוי (על התורה) דטענת אונס לא שייך רק היכא דאם לא היה האונס לא היה עושה אותו דבר והאונס הביאו לעשותו, ואז נחשב כאילו לא עשאו, אבל היכא דגם אם לא היה האונס היה עושהו, אע"פ שעכשיו הוא אונס מכל מקום לא מיקרי אונס כלל. וידיעה זאת נעלמה מעין כל בריה לירד לסוף דעת האדם החוטא באונס או בשוגג לידע מה היה עושה אם לא היה האונס.

וזהו שאמר הכתוב "וירא אלקים את בני ישראל" שראה מעשיהם של ישראל בשעבודם שהללו והללו עובדי עבודה זרה, אבל "וידע אלקים", שהקב"ה ידע היאך היו עושים אם לא היה שעבוד והאונס של המצריים.

נתכוין לצוד דגים

הנה אמרינן בגמרא מנחות (ס"ד א' ללישנא בתרא) שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה כדי להעלות רק דגים, והעלה גם דגים וגם תינוק, נמצא דבצידתו הציל התינוק, רבא סובר שחייב, דזיל בתר מחשבתו, והרי מחשבתו למלאכת צידה, אבל רבה סובר שפטור, אע"פ דלא שמע שנפל תינוק, דזיל בתר מעשיו והמעשה הוא מעשה היתר דהצלת נפשות, דהרי מותר לצוד תינוק מהים בשבת משום פיקוח נפש. [וברמב"ם (פ"ב מהל' שבת הל' ט"ז) פסק דפטור. ומהראב"ד (שם) משמע דלא פסיקא ליה].

א. אונס ורצון הוה רצון

הנה לענין אונס ורצון ביחד, כתב בחזון איש (יו"ד סי' ס"ח סק"ב) דהוה רצון וחייב מיתה, וכמבואר הכי בסוגיא בכתובות (נ"א ב'). [ועיין בספר זכר דבר (סו"ס ה') דאייתי דברי רבנן בתראי בהא ודן לתלות האי פלוגתא בדברי קמאי עיין שם].

מעתה תיקשי מרבא דאזלינן בתר מעשיו ופטור, הרי אע"פ דיש כאן פיקוח נפש אפילו הכי היה עושה הצידה גם בלא הפיקוח נפש, ואם כן להחזון איש הא חשיב רצון ויתחייב משום מלאכת שבת.

אמנם לא תיקשי, דבשלמא התם יש היתר דפיקוח נפש ואם כן אמרינן דחשיב מעשה היתר, משא"כ באונס דאין כאן היתר ואם כן אכתי נימא אם איכא גם רצון חייב מיתה.

ב. פטור אונס בעבודה זרה וגילוי עריות

הנה כתב בחזון איש (שם) דהוא הדין בהיה נאנס לעבור על עבודה זרה או גילוי עריות, אע"פ דלכתחילה ייהרג ואל יעבור אבל בדיעבד אם עבר ולא נהרג, פטור מעונש מיתה [כמבואר ברמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד]. מכל מקום אם עשה ברצון, חשיב שנעשה ברצון ולא באונס, אע"פ דאין כאן הוספת עבירה אלא הוספת מחשבה.

ותיקשי כהנ"ל מרבא דאזלינן בתר מעשיו, והרי הכא איכא היתר דפיקוח נפש דהרי פטור מהעונש מיתה.

והנה בפשוטו חייב בתשלומין דהרי בלאו הכי שכן להתפלל. אך יש לעיין מאי שנא מהסוגיא דמנחות הנ"ל דאמרינן דלרבא אזלינן בתר מעשיו, ואם כן גם בנידון דידן נימא הכי, דלמעשה עסק בפיקוח נפש ואם כן פטור מתשלומין.

ואולי נימא לחלק, דהא דפטור מתשלומין אם עבד כדן, היינו לא רק בדמצאות עבד כדן אלא דאיהו התנהג כדן.

והנה יש לדון דקושיא הנ"ל הוא לכולי עלמא, אף לרבה דאזלינן בתר מעשיו, דהנה עיין בלימודי השם (לימוד ר"ג) דין למילף מהך דמנחות הנ"ל במי שבישל בשבת לרצונו ואחר כך השתמש בהתבשיל לפיקוח נפש. ובשיטה מקובצת (מנחות שם) מביא בשם מהר"ם לחלק דכל פלוגתא רבה ורבא רק לענין דגים ותינוק דאין הדגים גוף הפיקוח נפש משא"כ בכגון הא דלמודי השם דגוף התבשיל היה לפיקוח נפש, בזה לכולי עלמא פטור. [א"ה. והכי נמי הכא הרי עצם הא שלא התפלל אלא הלך לדרך זה היה מה שהציל נפש, ואם כן קושיא הנ"ל הוא לכולי עלמא].

ד. מסתברא דפטור

הנה קאמר בעל זכר טוב שליט"א דמסתברא דבנידון הנ"ל דמי שלא ידע שהולך לפיקוח נפש אבל באמת אשתכח דהיה לפיקוח נפש יהא פטור מתשלומין.

תמצית דברי לימודי השם

הנה תמצית דברי לימודי השם (להגאון רבי יהודה נגאר זצ"ל, לימוד ר"ג) דאיתיה דהג"ר שמרי' קאטרייוס נסתפק במבשל בשבת ואחר כך נזדמן לו חולה שיש בו סכנה והוצרך לתבשיל זה להחיות החולה, האם נפטור מהחיוב של מלאכת שבת, או דילמא לא נפטור מכיון שלא כיון בשעת המלאכה שיהא להפיקוח נפש.

א. פיקוח נפש בשעת המלאכה

הנה תלי לה גרש"ק בפלוגתא רבה ורבא הנ"ל האם אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו.

אמנם חילק דהתם בשעת המעשה מלאכה יש הפיקוח נפש, דלא נגמרה מלאכת צידה עד שהעלה התינוק, משא"כ הכא הפיקוח נפש הוה רק לאחר מכן בשעה שהחולה אוכלו, אבל מלאכת הבישול נגמר באיסור, ואם כן נימא דהכא לכולי עלמא חייב.

ב. הבישול עצמו שימש לחולה

בלימודי השם רצה לומר דאדרבה הכא עדיפא, דהכא הבישול עצמו שימש לפיקוח נפש ולא נתקיימה מחשבת בישול באיסור, משא"כ התם דמכל מקום דגים מיהא העלה. ואם כן נימא דהכא לכולי עלמא פטור. [וזהו סברת מהר"ם המובאת בשיטה מקובצת במנחות שם].

ג. לדחות ב' החילוקים הנ"ל

אמנם דחה בלמודי השם, דהנה מיייתי בגמרא (שם) הך דשחט שתי חטאות של ציבור ואינו צריך אלא אחת, ונמצאת הראשונה כחושה, דפטור על השניה, דהרי מצותו להקריב השניה דהוה יותר מהודר. ומסתפקת בגמרא מהו בנמצאת הראשונה כחושה בבני מעיין והשוחרט לא ידע מכך, האם חייב בשחיטת השניה, מי אזלינן בתר מחשבתו והרי חשב לאיסורא, או דילמא אזלינן בתר מעשיו, והרי למעשה שחט קרבן יותר מהודר. ותלינן בגמרא בפלוגתא רבה ורבא הנ"ל.

חזינן מהכא דהני תרי חילוקי הנ"ל ליתנייהו, דהרי אע"ג דמלאכת השחיטה נגמרה באיסור לפי כונתו ורק אחר כך נתברר דהיה כחושה, וכמו כן לאידך גיסא, הרי כשנמצאת הראשונה כחושה לא נתקיימה מחשבתו לשחוט השניה באיסור, אלא השחיטה השניה עצמה הוה המהודר ומקיים בה מצוותו, אפילו הכי תלי לה בפלוגתא רבה ורבא. [ובמהר"ם (מובא בשיטה מקובצת מנחות שם) מבואר דסבירא ליה כחילוק הב' הנ"ל ויישב הך דכחושה בבני מעים כיון דהקרבן הכחושה כשר].

ד. אם יבוא אליהו

שוב קאמר בלמודי השם דדוקא כאשר שייך לומר אם יבוא אליהו לגלות המציאות, כגון התם לגלות שהיא כחושה, בזה סבירא ליה לחד מאן דאמר במנחות דפטור דאזלינן בתר מעשיו אבל בלאו הכי חייב. [או בכגון העלה תינוק, דאע"פ דלא אמרינן אם יבוא אליהו לגלות מה שעתיד להיות, מכל מקום היכא דבשעת המלאכה כבר היה היתר, לא בעינן לסעמא דאם יבוא אליהו].

ה. הוכחה מהואיל

הנה הגרש"ק דייק מהא דנחלקו רבה ורבא חסדא בהואיל, דמשמע דאם באמת באו אורחים לכולי עלמא פטור, חזינן דאע"פ דבישל ביום טוב וחשב במחשבתו שיהא לחול, מכל מקום פטור מכיון דאחר כך השתמש בה ביום טוב לצורך האורחים. והכי נמי נימא לענין הא דבישל בשבת ואחר כך השתמש בה לפיקוח נפש.

אמנם בלמודי השם דחה דהתם בהואיל בשעת אפיה קאמר, והיינו דהואיל שהאורחים יבואו בשעת עשיית המלאכה.

והגרש"ק נחלק וסבירא ליה דפלוגתא רבה ורבא חסדא היינו בבאו אורחים אחר כך, אמנם בבאו אורחים בשעת האפיה לא פליגי, וכן דייק הגרש"ק מהא דכתבו תוספות (פסחים מ"ו ב' ד"ה רבה) דבמלאכת שבת נימא הואיל שראוי לחולה שיש בו סכנה, ותימצו דחולה שיש בה סכנה לא שכיח כלל, הא אם באמת מגיע חולה יהא פטור. [ובלמודי השם דחה דכונת תוספות דיהא הואיל בשעת מעשה].

ו. התראת ספק

הנה בלמודי השם מביא דמהר"י עיא"ש כתב דעל כרחק איירי דיבואו אורחים בשעת אפיה, דהרי אם יבואו אורחים אחר כך לא מהני, דאם נימא דמהני אם כן כל אופה מיום טוב לחול הוה התראת ספק, ואמאי אמרינן דלרב חסדא לוקה. [ועיין במאירי פסחים (מ"ו ב') דבאמת הקשה כן ותימצו דסבירא ליה כמאן דאמר שמה התראה].

אמנם כתב הגרש"ק דלא קשיא דדבר דלא תלי בידו לא אמרינן התראת ספק.

[ולכאורה למה שכתבו תוספות בגיטין (ל"ג א' ד"ה ואפקעיהו) דבמחוסר פעולה לא אמרינן דהתראת ספק לא הוה התראה, אם כן בלאו הכי לא קשה, דהרי הכא מחוסר פעולת הגעת האורחים. וצריך לומר דהמאירי לא אזיל בשיטת תוספות. שוב ראיתי בלמודי השם גופיה כתב כך. והביא נמי דסברת מהרש"ק בדבר שאינו בידו איתא בשיטה מקובצת (כתובות ג' א') בשם רמב"ן].

ז. העולה מן האמור

העולה מן האמור, דעת הגרש"ק דפטרינן בנזדמן לו חולה שיש בה סכנה, ואפילו בנזדמן אחר כך. [ולא דנו אם החולה כבר היה חולה מקודם או נתחדש החולה אחר כך, ומשמעות הדברים דלא חילוק בהא]. אבל דעת מהר"י עייאש דהכל תליא בשעת מעשה. וכן דעת למודי השם.

נשא אשה ושהתה עשר שנים

הנה אמרינן (יבמות ס"ד א') נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה.

ואיכא דסברי דשיבת חוץ לארץ אינה מן המנין [גם בזמן הזה], ובהתה עשר שנים בחוץ לארץ אינו יכול לגרשה דתלינן דהא דלא ילדה הוי בעוון ושיבתו בחוץ לארץ. (עיין פתחי תשובה אה"ע סי' קנ"ד ס"ק כ"ז).

אמנם בהיה סכנה לעלות לארץ ישראל אין כאן עוון של השהיה בחוץ לארץ, ואם כן יכול לגרשה גם בשהיה עשר שנים בחוץ לארץ. ויש לדון מהו באופן שהיה סכנה ולא היו יכולין לעלות לארץ ישראל, אמנם בלאו הכי לא היו עולין מחמת דחן המקום עליהם.

א. דעת נודע ביהודה

הנה מצאנו דפליגי בזה נודע ביהודה וגבעת פנחס, והנה דברי הנודע ביהודה הם בעובדא דשהתה עשר שנים בחוץ לארץ ולא ילדה והבעל רצה לעלות לארץ ישראל אע"פ דהיה סכנה לעלות לארץ ישראל, והאשה לא רצתה לעלות.

וכתב בנודע ביהודה (קמא אה"ע סי' א') דהנה איתא בגמרא כתובות (ק"י ב') דאם הבעל רוצה לעלות לארץ ישראל והאשה אינה רוצה, דיוציא בלא כתובה. אמנם איכא דעה בשולחן ערוך (אה"ע סי' ע"ה סעי' ה') דבגוונא דאיכא סכנה לעלות לארץ ישראל לא חייל האי דינא ופטורים מלעלות לארץ ישראל.

מעתה באופן הנ"ל יכול לגרשה מדינא דהגמרא בכתובות הנ"ל,

ורצון חשיב רצון, דיש לומר דחתם עושה מרצון וכאן ליכא הכא מעשה כלל.

לברך על מאכל גזול

הנה כתב במשנה ברורה (סי' קצ"ז ס"ק ד') דאם גנב או גזל חטים וטחנן ואפאן, יש אומרים שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עבורם, מכל מקום אסור לברך על זה בין ברכה ראשונה ובין ברכת המזון, דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם חמיר טפי ותמיד הוא בכלל נאוף.

[והביא גם דיש אומרים דהואיל וקנה יכול לברך. ומסיק דדעת מגן אברהם דלענין ברכת המזון אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שיברך ברכת המזון מכיון דהוא דאורייתא].

ויש לדון מהו אם גזל ואחר כך בשעת אכילתו איכא היתר דפיקוח נפש, האם דמי לנידונים הנ"ל. וכן נביא עוד כמה נידונים בהאי דינא:

א. גזל במזיד ואוכל מחמת פיקוח נפש

הנה בגזל במזיד ואוכל עכשיו משום פיקוח נפש, לכאורה לא יברך דלא עדיפא מנשתנה.

אמנם לפי מה שהבאנו מלמודי השם (לימוד ר"ג) דבחילל שבת במזיד ואחר כך שימש לפיקוח נפש פטור, אם כן הכי נמי נימא בנידון דידן דאשתכח דגזל בהיתר. ולא אדע אם הסברא לדמות נכונה. ובגזל המאכל מגר ומת הגר דעכשיו נעשו נכסיו הפקר, יש לדון דיברך, דהשתא אין האכילה מפאת גזל, ואף אם נשתנה בחיי הגר. וצריך עיון.

ב. אם ישלם

הנה אם ישלם להגזל, לענין אכילתו לא יברך כיון דבא מחמת גזל, והרי אסור לגזול על מנת לשלם.

ג. גזל בשוגג ואכל במזיד לאחר שנשתנה

הנה אם גזל בשוגג ונודע לו לאחר שאכל שזה גזול, בזה שפיר יברך ברכה אחרונה, למאי דקיימא לן (משנה ברורה שם סק"ד) דאם כבר אכל דבר איסור בשוגג מברך ברכה אחרונה.

ויש לעיין מהו באופן שגזל בשוגג ונשתנה המאכל ונודע לו שהיה גזול, דשרי ליה לאוכלו, האם יברך עליו ברכה ראשונה.

ויש לדון דיברך אע"פ שאוכל במזיד, דהרי שרי למיכל, ואי מפאת דבא מכח גזל, הרי הגזל היה בשוגג, וכיון דאשכחן דבאכל בשוגג מברך ברכה אחרונה, אם כן הכא נמי בכחאי גוונא בברכה ראשונה, וכן נראה לענין, וכמדומה שהסכים עמי הגאון בעל זכר טוב שליט"א.

וכל זה כשנודע לו לאחר שנשתנה, דאם נודע לו לפני שנשתנה ושינהו הרי השתא קא גזיל לה ואם כן אין לברך.

ד. בגזל במזיד ואכל בשוגג

הנה אם גזל במזיד ואכלו בשוגג, כגון שנתחלף בשלו, יש לומר דמברך ברכה אחרונה, דהרי הוי אכילת היתר.

אבל באמת זה אינו, דהרי בנשתנה אינו מברך אע"פ שהוא עכשיו אכילת היתר, כיון דבא מכח מזיד, אם כן הכי נמי כיון שבא מכח מזיד לא יברך.

[אמנם במקום אחר כתב רבינו לא כך, דאם גזל במזיד ואכל בשוגג שנתחלף בשלו בזה שפיר יברך ברכה אחרונה למאי דקיימא לן דבשוגג מברך ברכה אחרונה. מעתה יש לעיין בגזל במזיד ואכל בשוגג שחשב השתא שאינו גזול, אך גם אם היה יודע שהיה גזול היה אוכלו. וכן באוכל נבילות והשתא חשב שהיא שחוטה מהו, דהרי אינו שב מידיעתו. והנה לענין אין מבטלין איסור לכתחילה דבשוגג שרי ובמזיד אסור, דן בדרכי תשובה (עיין דרכי תשובה סי' צ"ט ס"ק ס"א) היכא דידעינן דגם במזיד היה מבטל אלא דהשתא סובר דאין כאן איסור, האם שרי. ויש לעיין בכל זה].

ואע"פ דאיכא סכנה לעלות לארץ ישראל והרי איכא דעה הנ"ל דבכחאי גוונא פטורים מלעלות, מכל מקום הכא ממה נפשך יוציא ויתן כתובה, דאי נימא כהדעה דאע"פ דאיכא סכנה חייבים לעלות, פשוט דיכול לגרשה מכח האי דינא דהגמרא בכתובות דאם הוא רוצה לעלות והיא אינה רוצה יוציא ויתן כתובה, ואף אי נימא כהדעה דבאיכא סכנה פטורים מלעלות, מכל מקום איכא טעם אחר דיכול לגרשה, והיינו מחמת דשהה עשר שנים ולא ילדה, דכל האי דינא דשיבת חוץ לארץ אינה מן המנין הוי רק כשחייב לעלות לארץ ישראל, משא"כ הכא הוה אנוס לעלות מפאת הסכנה, אם כן ליכא עבירה בהיותם בחוץ לארץ מכיון דפטורים מלעלות לארץ ישראל. [אך כתב בנודע ביהודה דאם התעוררה מלחמה רק בסוף ה' שנים, אזי לא תצא, דתאמר עד השתא עוון חוץ לארץ גורם, והשתא אי אפשר לעלות].

נמצא דממה נפשך, אם יש טענה דאיכא סכנה לעלות, תצא מפאת 'י שנים, ואם אין כזה טענה, תצא מפאת שאינה עולה לארץ ישראל.

[והיינו דקט הנודע ביהודה דעוון חוץ לארץ גורם ולא מפאת שזכות ארץ ישראל תציל. ואם כן באופן דאינו יכול להגיע לארץ ישראל מחמת סכנה אין כאן עוון חוץ לארץ אע"פ דליכא גם זכות ארץ ישראל. ובאמת מוכחא הכי שהרי מהאי טעמא כתבו בפוסקים דבחוץ לארץ ליכא להאי דינא דשהה 'י שנים ואפילו כשאינם רוצים לעלות לארץ ישראל וליכא זכות ארץ ישראל שתציל, דמכל מקום אמרינן דעוון חוץ לארץ גורם].

ב. דעת הגבעת פנחס

אמנם בתשובות גבעת פנחס (להפלאה סי' ב') נחלק על הנודע ביהודה, וכתב דהיכא דלא עלה מחמת חן מקומו, אם כן נימא דאינו יכול לגרשה מחמת הא דאינה רוצה לעלות, וכהדעה דבאיכא סכנה פטורים מלעלות לארץ ישראל, וגם אינו יכול לגרשה מחמת הא דשהה עשר שנים, ואע"פ דליכא עבירה בשהייתם בחוץ לארץ דהא אי אפשר לעלות מחמת הסכנה, מכל מקום הא היו נשארים בחוץ לארץ גם בלא הסכנה, והוי ליה אונס ורצון ביחד, וסבירא ליה להפלאה דחשיבא רצון והוי עבירה, וכמו דחזינן בכתובות (נ"א ב') דרצון ואונס ביחד חשיב רצון. והיינו כדברי החזון איש שהבאנו לעיל. ואם כן אכתי איכא כאן עוון חוץ לארץ ולא תצא.

ג. לחלק בין אונס לפיקוח נפש

הנה לכאורה למאי דכתבנו לחלק בין הסוגיא במנחות (שם) דחשיב אונס להסוגיא דכתובות (נ"א ב') דאונס ורצון חשיב רצון, דהחילוק הוא בין אונס דחכר ובין פיקוח נפש, מעתה הכא באינו עושה מחמת פיקוח נפש דמי להך דמנחות, ואם כן אין לו עבירה, וזהו כדברי הנודע ביהודה ותיקשי דברי הגבעת פנחס.

והיינו דיש לעיין בכחן הנמצא בבית הקברות ואם ייצא ייהרג, ורוצה להיות שם גם מרצונו, האם ילקה. והנה להאמור אם אינו יכול לצאת דהחדר סגור, בזה דמי להך דכתובות דאונס ורצון חשיב רצון, אבל אם כשיצא ייהרג לפני שיצא, יש לומר דהשהיה הוה בהיתר דהרי איכא היתר דפיקוח נפש.

ואם כן שפיר הקשינו על הגבעת פנחס, דהרי באיכא סכנה לעלות לארץ ישראל וייהרג לפני שמגיע לארץ ישראל, חשיב דהוה פיקוח נפש ואם כן השהיה בהיתר ואין כאן עבירה וכדברי הנודע ביהודה.

ד. ליישב הגבעת פנחס

אולי כוונת גבעת פנחס לשיטת הראב"ד (פ"ב מהל' שבת הל' ט"ז) דפליג על הרמב"ם (שם) וסובר דאזלינן בתר רצונו ולא בתר המעשה. [והיינו דלא הכריע כרבא דאזלינן בתר מעשיו].

אמנם לחילוקא דהשיטה מקובצת (מנחות שם) בשם מהר"ם דדוקא בדגים דגוף המעשה צידה היה לפיקוח נפש, הכא לא שייך, ואם כן אתי שפיר דברי הגבעת פנחס דהכא לכולי עלמא חשיבא רצון.

ה. אינו מחפש ד' מינים

הנה יש לעיין כשאין לו ד' מינים דאינו רוצה לחפש אך אם יחפש ייהרג. היאך ניידינו לה, האם דמי להך דמנחות, דיש לומר דדמי דהרי בלאו הכי לא ימצא כיון שיייהרג, ואם כן נימא דחשיב דאיכא היתר דפיקוח נפש.

וכמו כן יש לדון כגון מי שאינו לוקח הד' מינים שאינו רוצה לקחת, ובאמת גם נאבדו. היאך ניידינו לה, האם דמי להך דכתובות דאונס

יציל מי שירצה

הנה יש לעיין היכא דיש שני אנשים בסכנת נפש, ויכול להציל רק אחד מהם ואין ביניהם דיני קדימה, דבעלמא אמרינן דיציל מי שירצה, מהו היכא דאצל אחד יכול להציל רק על ידי חילול שבת ואצל השני יכול להציל גם בלא חילול שבת, כגון שלאחד יכול להגיע רק במכונית ולשני יכול להגיע ברגל.

ודבר זה שאלתי כד הוינא טליא להגאון בעל חזון יחזקאל זצ"ל, וקאמר דגם בזה יעשה מה שירצה. ונראה דטעמא כיון דרחמנא שרי לחלל שבת לפיקוח נפש אם כן אין חיוב להציל השני. ויש לדון בהאי דינא בכמה גווני:

א. מצוה אחת על ידי דחיית לא תעשה

הנה לפי זה הוא הדין ביש לפנינו שתי מצוות עשה ויכול לקיים רק אחת מהם, ואצל אחת הוי עשה דוחה לא תעשה, ואצל השניה הוי בלא דחיית לא תעשה, נמי יעשה מה שירצה.

והיכא דשרינן איסור דרבנן משום כבוד הבריות, ויש שני אנשים שיש להם נידון של כבוד הבריות, ויכול ליתן רק לאחד מהם ואצל אחד לא יצטרך לעבור איסור דרבנן ואצל השני יצטרך לעבור על איסור דרבנן, יש לעיין אם דמי לנידונים דלעיל. [א"ה. כגון שני אנשים שצריכים בגדים בשבת, ומותר לעבור על שבות דמוקצה כדי להביאם בגדים משום כבוד הבריות, ורק באחד יצטרך לעבור על שבות דטלטול מוקצה כדי להביאו בגדים].

ב. חד כהן וחד ישראל

יש לעיין להאמור דאם יש רק באחד מהם חילול שבת איזה שירצה יעשה, מהו היכא דחד כהן וחד ישראל, דהא ודאי שחייב להציל הכהן, דהא אמרינן (הוריות י"ג א') לגבי להציל מן השבי דכהן קודם לישראל, אלא מהו אם הצילו הישראל בחילול שבת, האם חייב סקילה.

[ובאמת ספק זה הוה אף אם בתרוייהו יש חילול שבת והציל הישראל, דאין לחלק לענין האי ספק בין אם גם אצל הכהן יש חילול שבת או לא].

והנה בכהן ונזיר שהיו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה, פליגי תנאי (נזיר מ"ז א') אם יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר או יטמא נזיר ואל יטמא כהן הדיוט, ודן בירושלמי (שם), עיין בזרע אברהם להגר"א לופטביר סי' ב' שביאר כך הירושלמי אם נטמא מי שלא היה צריך האם לוקה. ופושט בירושלמי דלא לקי משום כהן או נזיר.

ולכאורה ראינו לנידון דידן, דהיכא דמותר לעבור על האי איסורא רק איכא דין קדימה, מכל מקום אינו חייב כשעושה באופן השני.

אבל באמת יש לומר דהכא קיל טפי מהתם והכא פשיטא טפי דאינו חייב. [א"ה. יש לבאר דהיינו משום דהתם סברי תנאי דיטמא לאחד מהם מכיון דקדושת השני חמור ממנו, ונמצא דהא שמטמא הוה עוון יותר גדול, משא"כ הכא דאינו אלא קדימה בעלמא].

ד. תמיד של חול או מוסף

הנה יש ראייה להאי דינא דהחזון יחזקאל דיעשה איזה שירצה, דהנה כשיש לו כסף רק לקרבן אחד, והנידון אם יביא מוסף של שבת או תמיד של יום חול, הוה ספיקא בגמרא זבחים (מ"ט א') אם תדיר עדיף ואז יביא תמיד, או מקודש עדיף ויביא מוסף. ולא איפשיטא. וכתב הרמב"ם (פ"ח מהל' תמידין ה"כ) דאיזה שירצה יעשה.

והא במוסף יש חילול שבת ובתמיד הוה ביום חול, ואף על פי כן איזה שירצה יעשה. [ועיין ביומא (מ"ז א') אם שבת בקרבנות ציבור הותרה או דחוייה, ומסקינן שם דהותרה, ואם כן יש לומר דלא דמי לפיקוח נפש בשבת דהוה דחוייה].

ואולי ספיקא דדינא שאני, דאיזה שירצה יעשה היינו מפאת דאיכא חד צד דדינא הכי. [ועוד עיין בגליון פרשת ויגש תשע"ז מה שהבאנו ראייה לדינא דהחזון יחזקאל מדברי החזון איש. ועיין שם עוד בדברי החזון יחזקאל].

יבטל ממצות עשה

הנה יש לדון בכמה גווני בדינא דהחזון יחזקאל היכא דבאחד מהם יבטל מצות עשה:

א. באחד יצטרך לבטל עשה

הנה מסתפקנא היכא דיש שני אנשים בסכנה, ואם יציל אחד מהם יצטרך לבטל מצות עשה, כגון שבמקום של אחד מהאנשים שבסכנה יש לולב אבל אצל השני אין לולב. [ואינו יכול להביא לולב עמו].

מי נימא דהכי נמי יציל מי שירצה, או דילמא נימא דלא דמי, דבנידונים דלעיל חשיבא האיסור כמאן דליתא, אבל הכא בנידון דידן סוף סוף לא תהא לו מצוה ואם כן למה יבטלנה.

אך יש לומר דכשם דלענין שבת אמרינן דהתורה התירה וממילא שרי ליה להציל האי איניש, הכי נמי לענין ביטול מצות עשה. וכן היה נלעני"ד אך ידעתי דאין בינת אדם לי.

ב. באחד יקים כיבוד אב

אם כן הוא הדין באופן דאם יציל אחד מהם ויכול לקיים מצוות כיבוד אב, נמי נימא דאיזה שירצה יעשה.

אך אם כן תיקשי אמאי אמרינן בגמרא הוריות (י"ג א') דיקדים להציל אביו לפני אחרים, הרי להאמור אין בזה קדימה. ויש לבאר דאינו מפאת מצות כיבוד אב אלא מפאת קדימה של חשיבות.

ג. לזכות אחר במצוה

הנה בהא דכתבנו דאיזה שירצה שיציל, אף אם לגבי אחד מהם יצטרך להמנע ממצות עשה, אם כן הוא הדין כשיש פיקוח נפש לשנים ויכול להציל רק אחד מהם, ואם יציל פלוני ויכול לזכות עוד אדם שם במצוות עשה משא"כ אם יציל השני, נמי נימא דאיזה שירצה יעשה.

ד. יקיים עוד מצוה

אמנם הרי אם יש לפנינו שתי מצוות, ויכול לקיים רק אחת מהם, ואם יעשה אחת מסויימת יקיים עוד מצוה, נהי דהמצוה שלפניו חשיבי טפי מהאי מצוה שלישית, ואם היתה רק השלישית ולעומתה השניה היה עושה השניה, אך השתא דיש שנים ויש אחת, ודאי יעשה זו שיעשה שנים, וכגון שיש לפנינו שתי מצוות תדירות, ויכול לקיים רק אחת מהם, ויש מצוה שלישית שאינה תדירה, תצטרף השלישית אם התדירה כנגד התדירה הקודמת. ונצטרך לחלק בין נידון זה לנידונים הקודמים.

ביטול המצוה או גוף המצוה

הנה יש לדון להוכיח מדברי הגרע"א דלא כדינא הנ"ל דיציל איזה שירצה אע"פ דבאחד מהם ימנע ממנו קיום מצוה:

א. ביטול המצוה או גוף המצוה

הנה אם יש לפנינו ב' אפשרויות, או כיבוד אב משל בן או כיבוד אב משל אב, ואינו יכול לעשות רק אחד מהם, [בנתגרשו דבעלמא מה שירצה יעשה], דעת מראות הצובאות (מובא בתשובות הגרע"א קמא סי' ס"ח) דהכא יש לו לעשות כיבוד אב דבהאי חייב מכיון דהוה משל אב, משא"כ בכיבוד אב דהוה משל בן פטור, אמנם הגרע"א (שם) נחלק דתרווייהו שקולות וממילא איזה שירצה יעשה.

והיינו דחזינן מדברי המראות הצובאות דאזלינן בתר העבירה של ביטול המצוה, [והרי רק בכיבוד אב איכא ביטול מצוה], משא"כ להגרע"א אזלינן בתר המצוה גופה. [והרי בשניהם איכא קיום מצות כיבוד].

ב. תליא בזה נידון דידן

מעתה בספק הנ"ל באיכא שני מסוכנים ואצל אחד יש ביטול מצוה, הנה בשלמא אם המחייב הוא העבירה של ביטול מצוה, ודאי דדמי לעבירה דחילול שבת ואיזה שירצה יעשה, אך להגרע"א דהמחייב הוא המצוה גופה, הרי יש לומר דהוה כדבר בפני עצמה ועדיף להציל זה שיוכל לקיים המצוה.

ג. לכלול עלמא איזה שירצה יעשה

אמנם יש לומר דגם להגרע"א דאזלינן בתר המצוה, שפיר יש לומר דאיזה שירצה יעשה, דהרי שרינן לבטל מצוה משום פיקוח נפש, ואם כן הכא כל אחד מהמסוכנים נידון בפיקוח נפש באפי נפשה.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

חינוך יעקב לבניו - דרך לעמוד בגלויות
ועד לפרשת שמות, נמסר בשנת תשע"ד

חינוך בניו בצעירות - סגולה להצלחה בחינוך

[א] אנו נמצאים בתקופה שכל יום קללתו מרובה מחברו, בפרט ובכלל. אין אדם שאין לו התמודדות או ניסיון, אתגרים שונים ומגוונים. אבל האמת היא שכל המועקות הללו נובעות ממועקה אחת גדולה - הגלות. מציאות של הסתר פנים, "ואנוכי הסתר אסתיר פני". עלינו להתבונן ולהעמיק בעניין, שיסודו מופיע בפרשת השבוע שלנו, פרשת שמות, תחילת הגלות ושורש הגאולה.

רבינו בחיי, בתחילת הפרשה שואל שאלה, שכבר מצינו בחז"ל (במד"ר) שעמדו במה שנאמר "ואלה שמות" - מה באה ללמדנו ו' החיבור. מדוע לא נכתב אלה שמות. בכל מקום, אומרים חז"ל, ה' באה להוסיף על הראשונות, ויש בכך ביאורים רבים בחז"ל. רבינו בחיי מביא הסבר, דברים נשגבים, ועלינו להרחיב ולהעמיק בהם כדי להבין.

מביא רבינו בחיי את הפסוק במשלי "נזם זהב וחלי כתם מוכיח חכם וגו' (משלי כה, יב), ומבאר,

"שלמה המלך ע"ה יזהיר בכתוב הזה (משלי כה) על מדת התוכחת לפי שכל התורה כולה תלויה בתוכחת, שכל המקבל תוכחת וישמע לקול מוכיחו הנה זאת מדה עליונה כוללת כל הטובות והיא סיבה לקיום התורה, ומי ששונא את התוכחות מדה מגונה כוללת הרעות והיא סבה לבטול התורה כי הוא קרוב שיכפור ושיפרוק ממנו עול תורה..."

בהמשך דבריו מרחיב רבנו בחיי שיש לתת לפתאים מוסר, ומי הם הפתאים, הנערים. וזה לשונו: "לתת לפתאים ערמה, נערים, שנאמר לנער דעת ומזמה, ועיקר התוכחת הוא לנער, לפי שאין כלי שכלו שלמים, ועוד שיצר הרע קודם בו ליצר הטוב י"ג שנה, ואין כל מחשבתו והתבוננותו רק בתענוגי העולם והגוף, לפיכך בעודו נער וטבעו רך יצטרך לתוכחת שיהיה לו רסן להנהיגו ולהביאו בשעבוד היצר הטוב", כלומר, ככל שאדם צעיר יותר כך ניתן להחדיר בו דרכי מוסר ויראה, ונפשו מקבלת תוכחות.

והנה, מתאר רבינו בחיי את דרכי החינוך של האבות הקדושים ושל גדולי האומה, ומדגיש מדוע אצל יעקב מצינו שיצאו כל בניו טובים וממשיכי דרכו, משום ש"יעקב ייסר את בניו ולא היה בהם פסולת. ומפני שהיה יעקב אבינו ע"ה מוכיח חכם, והיו לשבטים און שומעת על כן היו ככסף צרוף והיו נזם זהב וחלי כתם והיו בני אביהם, זהו שכתוב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. הספר הזה היה ראוי שיתחיל אלה שמות בלא וא"ו כספר אלה הדברים, אבל בא אות הוא"ו לחבור ענין, כי העניין מחובר למעלה בסדר 'ויגש אליו' ששם הזכיר 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו', ובא ללמד כי הענין אחד אע"פ שהם שני ספרים, ומנאן שם בחייהם חזר ומנאן כאן לאחר מיתתם וזה למעלה וכבוד להם".

לפי דבריו נמצא שהתורה אמרה 'ו'אלה שמות וגו', ללמדנו, שיעקב אבינו מוכיח חכם היה, שהוכיח כשהייתה לשבטים און שומעת, כפי שרבינו בחיי כותב קודם שיש ענין לחנך בגיל צעיר שעוד יש להם און שומעת, ולכן כתוב כאן ואלה שמות בני ישראל, לומר שהדבר שייך למעלה ולא ספר חדש.

גאולה ע"י הקב"ה - גאולת עולם

[ב] ויש לנו להתבונן מה השייכות בין הדברים ולמה באמת ספר שמות עומד כהמשך לספר בראשית.

והנה, כבר בארנו בכמה מקומות שכל הירידה למצרים של יעקב עם בניו הייתה חינוך לכלל ישראל היאך להתקיים בגלות, שכן גלות מצרים הינה שורש כל הגלויות. והקב"ה נגלה אל יעקב במראות הלילה להורות לו את הענין הזה (וכפי שהאריך המשך חכמה), והזכרנו בפרשיות הקודמות את עניין "שמע ישראל", ואת י"ד השנים ביישיבת שם ועבר, שהכל היה כלימוד והכנה לכלל ישראל היאך להתקיים בגלות, וכאן התורה מדגישה שהם לא ירדו לבד, אלא ירידתם הייתה 'את' יעקב איש וביתו באו, יחד עם אבא יעקב.

ואמנם חומש זה נקרא 'חומש הגאולה', אבל הוא מחובר בקשר הדוק לירידה בסוף חומש בראשית, 'ואלה שמות', היינו שתדע לך שכל מה שנותן להם את הכח להמשיך את הבאים מצרימה, זה 'את יעקב', בגלל שבאו עם יעקב למצרים, באו ביחד.

ונראה להסביר עוד את הדברים, בהמשך הפרשה (ג, יא) משה רבינו ע"ה טען להקב"ה "מי אנוכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ויש לבאר מדוע לא רצה משה רבנו ללכת בשליחות זו, והביא כמה וכמה טענות בכדי להיפטר משליחות זו, ונאמרו בדבר פרושים רבים [בזוהר ועוד].

והנה כלל ישראל היו צריכים להיות במצרים ארבע מאות שנה, "ומושב בני ישראל ארבע מאות שנה" (שמות יב, מ), אך במצרים לא היו ארבע מאות שנה אלא רק רד"ו שנים. ויש על זה בחז"ל כמה וכמה טעמים למה יצאו קודם, או שזה התחיל מלידת יצחק, או שהלילות השלימו, ויש מדרש שאומר שמלאכים השלימו, ועוד.

הבית הלוי בדרשותיו (דרוש ד') מבאר את העניין בדרך חדשה:

ברש"י (שם) מבואר שנכללו בדברי משה שני טענות, א. מי אנכי כי אלך אל פרעה, ב. וכי אוציא את בני ישראל ממצרים - היינו שכלל ישראל אינם ראויים, וכתב הבה"ל שיש להבין מה השייכות בין שתי השאלות של משה רבינו, וגם יש להבין מה איכפת למשה רבינו אם הקב"ה רוצה לגאולם בלא זכות רק ברחמיו המרובים.

וביאר לפי המבואר במדרש תהלים (פל"ו) על פסוק 'באורך נראה אור', וז"ל עובדא היה בחד בר נש היה מדליק את הנר בלילה וכבתה, אדליקה וכבתה, אמר עד אימתי אהיה מתייעג

למה שכתבו המקובלים שאם לא שנגאלו ישראל באותו זמן מיד, היו ח"ו נשארים לעולם במצרים.

וביאור הדברים, שכלל ישראל במצרים הגיעו למצב של דיוטא תחתונה, הם היו במ"ט שיערי טומאה, כמעט אין למטה מזה, היו בבחינת 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה' אין דרגה פחותה מזו, יש שער חמישים, שממנו אין תקומה, אי אפשר לצאת החוצה. ה'אור החיים' הקדוש (שמות ג, ט) אומר שעם התורה אפשר לצאת אפילו משער החמישים, אבל קודם מתן תורה אי אפשר לצאת משער הנ', והקב"ה ידע שאם הוא משאיר את עם ישראל במצרים עוד דקה אחת, אין את מי לגאול, ולמה, כי ההבטחה היא על בני אברהם יצחק ויעקב, וברגע שהם נכנסים לשער הנ', הם כבר לא נחשבים זרע אברהם יצחק ויעקב, אלא כמו עשו וישמעאל, אין להם תקומה יותר, וא"כ ההבטחה של הקב"ה לאברהם אבינו שנגאל את עם ישראל לא תוכל להתקיים, ולזה הקב"ה הוציא אותם קודם הזמן.

אולם מתוך כך גלות מצרים צריכה המשך, וההמשך לזה הוא כל הגלויות אשר אנחנו חווים עד עצם היום הזה, כל הגלויות כולן הן המשך והשלמה לארבע מאות שנה, אנחנו משלמים על זה, ככה כתוב בקדמונים, ולזה ביקש משה רבנו מרבנו של עולם, שכיון שאינם ראויים עתה לגאולה, ובהכרח יצטרכו להשלים את קושי השעבוד כל כך הרבה דורות, כדאי להמתין עוד מאה ותשעים שנה שזהו קץ וסוף לכל צרותנו, ובוהו יגמר התיקון וכל מה שצריך לזכך בגלות, אך הקב"ה אמר לו אין עצה שהרי אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם 'נגאלים לעולם', שהרי הם במצב כזה שאינם יכולים לשהות במצרים אפילו עוד רגע אחד ולהיות מוגדרים 'כלל ישראל' ובני אברהם יצחק ויעקב.

ונראה שגם משה רבינו ידע את מצבם הקשה של ישראל, אך טען על כך 'שלח נא ביד תשלח', דהנה החיד"א (תורת החיד"א פ' שמות) מביא בשם אביו לבאר מה שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני (שמות רמז קעג) שמשה רבינו אמר להקב"ה 'שלח נא ביד תשלח', דהיינו שתשלח נא ביד רבי עקיבא. ולכאורה אינו מבואר למה דווקא רבי עקיבא, ומבאר שהרי איתא בתז"ל שהשיג רבי עקיבא מה שמשה לא השיג, משה רבנו השיג במ"ט שיערי קדושה, אבל רבי עקיבא היה לו עסק בחמישים, וכמו שאמרו חז"ל במדרש רבה (חוקת יט, ו) 'וכל יקר ראתה עינו', זה רבי עקיבא וחבריו, שרבי עקיבא היה לו השגה יותר, וזהו שאמר משה רבנו לקב"ה, שאמנם יהיו בחמישים אך 'שלח נא ביד תשלח' שהרי רבי עקיבא יכול להוציא אותם גם משער החמישים, וכל זה כדי להשלים את הגלות במצרים ולהימנע מהמשך הגלות שנמשכת עד עצם היום הזה.

'יודיע דרכיו למשה - לבני ישראל עלילותיו'

ד] כתוב בפסוק בתהילים (קג, ז) 'יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו', ובמדרש רבה (שמות ב, א) 'יודיע דרכיו למשה, שהודיע דרך הקץ למשה'. ומבאר הבית הלוי (שמות פ"ג) שהכוונה בזה שמשה שאל את הקב"ה 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם', ואמר לו 'אהיה אשר אהיה', ובגמ' בברכות (ט, ב) אמרו דהיינו שאהיה עמהם בגלות זה אשר אהיה עמהם בגלות אחר.

והנה ידוע שהקב"ה נקרא לפי פעולותיו, כשמנהיג העולם ברחמים נקרא רחום ואם בחנינה נקרא חנון וכן בכל המידות, וזוהי הכוונה שכלל ישראל ישאלו 'מה שמו' היינו באיזו בחינה

והולך אלא ממתין אני עד שתזרח השמש. כך ישראל נשתעבדו במצרים עמדו משה ואהרן וגאלום, חזרו ונשתעבדו בכבל ונגאלו וכו', אמרו ישראל נתיגענו נגאלים וחזרין ומשתעבדין, אין אנו מבקשים שיאיר לנו בשר ודם מלמטה אלא הקב"ה שנאמר 'אל ה' ויאר לנו'. ומתבאר שכשהגאולה היא ע"י בשר ודם זהו סימן שאינה גאולה קיימת ויהיה אחריה עוד שיעבוד, ורק לעתיד יגאלם הקב"ה בעצמו כביכול ויגאלו גאולת עולם.

ומעתה ביאר שכשאמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה הבין משה שמוכרח להיות עוד גלות ושיעבוד נוסף אח"כ, ולפיכך סירב כל כך ולא רצה שתהיה הגאולה ע"י שליח אלא ע"י הקב"ה בעצמו ותהיה הגאולה קיימת לעולם. אלא שזה שייך רק אם היו משלימים כבר את הזמן שנגזר עליהם להיות בשעבוד מצרים, אך אם עדיין לא השלימו את זמן הגלות הראשון שכבר נגזר עליהם א"כ בהכרח צריכה להיות הגאולה עתה ע"י שליח, וישלימו את השעבוד בהמשך הדורות.

וא"כ זהו ששאל משה שתי שאלות בגדר ממ"נ, היינו 'מי אנכי כי אלך אל פרעה' היינו שעיקר טענת משה רבינו הייתה למה אין אתה גואלם בעצמך וכמבואר במד"ר (בא טו, יד). והוסיף עוד בטענתו שאם תאמר שעדיין הם באמצע הזמן ומוכרחים להיות עוד בגלות אחרת, א"כ יש לו בזה שאלה אחרת 'וכי אוציא את בני ישראל ממצרים' היינו שזה גופא קשה לי באיזה זכות זכו להיגאל באמצע, ואם זכו לזה ע"י זכות, א"כ תגאלם בעצמך. ונמצא א"כ ששתי השאלות הולכות למבוקש אחד, שהגאולה לא תהיה ע"י שליח אלא ע"י הקב"ה בעצמו.

ובמדרש (שם, ד) 'קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאין בחודש האביב, אמרו לו היכן הוא, אמר להם הרי הוא עומד, קול דודי הנה זה בא. אר"י מהו מדלג על ההרים, אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם נגאלים לעולם אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים' וכו', ולכאורה אינו מובן, לא מה ששאלו ישראל 'היכן הוא', וגם התשובה שהשיב להם 'אם אני מסתכל במעשיהם אינם נגאלים לעולם', מה עניין זה לשאלתם של ישראל.

והנה תז"ל במכילתא (בא פ"ד) הקשו, 'כתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר דודר רביעי ישובו הנה, כיצד יתקיימו שני כתובין אלו, אמר הקב"ה אם עושין תשובה אני גואלם לדורות ואם לאו אני גואלם לשנים', היינו שהגאולה שקודם הזמן תלויה היא בתשובה.

ולפ"ז ביאר, ששאלת ישראל 'היכן הוא' הייתה משום שרצו גאולת עולם שהיא ע"י הקב"ה בעצמו, וכפי שהובטח להם 'ואנכי אעלך גם עלה', ולמה הגאולה ע"י שליח. ולזה ענה להם, 'אם אני מסתכל במעשיהם אינם נגאלים לעולם', היינו שכיון שעדיין לא עשיתם תשובה א"כ צריכים אתם להשלים את הארבע מאות שנה, ולפיכך אינכם ראויים לגאולה ע"י הקב"ה בעצמו שהיא גאולת עולם.

גאולת ישראל -

רגע לפני שאיבדו את שייכותם לאבות

ג] ונראה להוסיף, שהרי יש לנו להתבונן בלשון המדרש 'אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם נגאלים לעולם', ולכאורה אינו מבואר למה שלא יגאלו לעולם הרי כשיעברו ארבע מאות שנה יגיע זמן גאולתם ומה יעכב, והבית הלוי הזכיר בקצרה שהכוונה בזה

יאות, אבל גלותא דבכל ההוא הוה צערא שלים, ההוא הוה צערא דעלאין ותתאין בכאן עליה וכו'.

כלומר, אדם שרגיל לסבול סבל וקושי כשמתרגשות עליו צרות גדולות הוא סובל את הצרות, והן עוברות. אבל מי שלא רגיל בצער, ורגיל בתפנוקים ועידונים, כאשר ח"ו מגיע עליו צער זהו צער שלם ועל זה צריך לבכות.

וזה גם מה שהמשיכו חז"ל לבאר, שכשירדו בני ישראל למצרים הם הגיעו מהחינוך של יעקב אבינו, שאין מציאות של 'ביקש לישב בשלווה', כל חייו היו מסכת רצופה של קשיים וצרות, ולכן יכלו לסבול את הגלות ולשרוד בשלום. אבל גלות בכל הייתה צער שלם ובכו עליה עליונים ותחתונים משום שבאו ממצב של תפנוקי מלכים, "בני ציון היקרים".

ומסייפים חז"ל שבאותו זמן חשבו ישראל שאין להם יותר תקומה, באותה שעה "קרא קב"ה לכל פמליא דיליה, וכל רתיכין קדישין, וכל חיליה ומשרייתיה ורברבנוי, וכל חילא דשמיא, ואמר לון מה אתון עבדין הכא, ומה בני רחמיאי בגלותא דבבל ואתון הכא, קומו חותו כלכון לבבל, ואנא עמכון" ובאותו זמן שהגיעה כל פמליא של מעלה לבבל נפתחו השמים ויחזקאל הנביא החל להתנבא.

ומסיים הזהו"ק: "ותנינן בכל אתר דיישראל גלו תמן שכינתא גלתה עמהון, והכא בגלותא דמצרים מה כתיב, ואלה שמות בני ישראל וגו', כיון דכתיב בני ישראל, מהו את יעקב, הבאים אתו אצטריך למימר, אלא אלה שמות בני ישראל, אינון רתיכין ומשריין עלאין, דנחתו עם יעקב בהדי שכינתא בגלותא דמצרים." היינו שכל פמליא של מעלה הגיעה אף היא לגלות מצרים, ומה שהיה אז הוא שיהיה בכל הגלויות.

ומתבאר לנו מהפסוק הזה, של "ואלה שמות... את יעקב איש וביתו באו" שמה שהחזיק את בני" במצרים בקושי השעבוד במשך מאתים ועשר שנים זה החינוך של יעקב אבינו של "לא שלווה ולא שקטני", לדעת ולהפנים שבכל מצב הקב"ה נמצא אתנו, והוא המנהיג, והאדם הוא לא בעל הבית על העולם, יש בורא עולם! עושים את רצונו, וזה התפקיד! "ובכל צרתם לו צר". עם החינוך הזה הם הגיעו למצרים ובזכותו החזיקו מעמד, והחינוך הזה אמור להתזקק אותנו עד עצם היום הזה.

אבל, רואים שכלל ישראל נפלו, כשהלכו לבבל כבר הרגישו את הקושי, ומה שהחזיק אותם שם זו ההתגלות ליחזקאל הנביא, ידעו שהצרות הן ממנו יתברך, והקב"ה עמהם "עמו אנוכי בצרה".

גאולת ישראל ממצרים - בזכות הגדרים והסייגים

[ו] **ובאמת** שיש לנו להתבונן, מה שמר אותם במצרים, הרי הם היו בבחינת 'הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי זרה'. כתוב במשך חכמה בפרשת בא ("ב", כ"ב), כשיצאו ממצרים נאמרה האזהרה 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר'. והנה המתבונן יראה כי במצרים נשתכחו מהם גופי תורה, שהיו גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה, וכן הפרו ברית מילה, לא מלו במצרים אלא רק שבט לוי - 'בריתך ינצורו'.

אבל את הסייגים והגדרים שמרו בהידור גדול, וכמו שאמרו במכילתא, לא שינו שמם, שלא שינו את לשונם, לא הראו מסתורין, הייתה להם שמירה בסייגים וגדרים. לא כן בגלות בבל, היו שומרים גופי תורה, אך על הסייגים והגדרים עברו, שבניהם היו מדברים אשדודית, ושינו שמם, והתחתנו עם גויי הארצות.

היא הגאולה אם מגיע להם ע"פ דין מברית בין הבתרים, או בכחינה אחרת, שהרי עדיין לא עברו ארבע מאות שנה. ולזה אמר לו הקב"ה שכיון שהגאולה הייתה באמצע הזמן על סמך שישלימו בגלות אחרת וכו', א"כ הגאולה כעת היא רק הכנה כדי שיוכלו להיגאל אח"כ לעתיד וממילא זה נקרא 'אהיה אשר אהיה' היינו 'אהיה' עמהם בגלות זה 'אשר אהיה' עמהם בגלות אחרת.

ומעתה זה ביאור הפסוק 'יודיע דרכיו למשה' שהודיע את דרך הקץ למשה היינו שהודיעו באיזו אופן גואלם עתה 'אהיה אשר אהיה' היינו שיהיו עוד צרות הרבה יותר גדולות. אך לבני ישראל לא הודיע להם רק 'אהיה' משום דדיה לצרה בשעתה, וזהו שאמר 'לבני ישראל עלילותיו', היינו שלהם לא הודיע הקב"ה רק את המעשה והפעולה שפועל להם עתה שיגאלם, משום שכלל ישראל היו במצב שלא יכלו לשמוע שיצטרכו עוד המשך לגלות ודיה לצרה בשעתה וכמבואר בגמרא בברכות.

גלות מצרים - סימן לכל הגלויות

[ה] **הרבינו** בחיי בסוף הפרשה כותב "ודע כי עניני הגלות הזה הראשון רמז לעניני גלותנו זה האחרון שאנו עומדים בו בשעבוד ויסורין ברשות מלכות אדום ואנו מצפין לישועת הש"י וכו' ואם תתאחר הגאולה לבא הכל להוסיף לנו שכר טוב ולהטיב אותנו באחריתנו וכדי להוסיף פורענות ועונש לאותם המשתעבדים בנו וכשם שמצינו שנדחקה להם השעה לישראל במצרים... כן בגאולתנו זאת העתידה בהיגלות הגואל האחרון תתעורר השנאה בין העכו"ם לישראל ויוסיפו שיעבוד על שעבודם."

כמו כן הכבדת הלב שהייתה במצרים, ותעתועי גלות-גאולה, יהיו גם בגאולה העתידה לבוא, "כן הגואל העתיד יהיה נגלה וחוזר ונכסה, שהרי גאולה זו עתידה להיות כדמיון גאולת מצרים בהרבה עניינים" כמאמר הנביא "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכאשר יתקרב הקץ תהיינה צרות רבות ומתחזקות והוא סימן הישועה לישראל" עכ"ד. כלומר, הכבדת השעבוד וקושי הגלות הם הסימן לכך שהגאולה קרובה לבוא.

הגמרא אומרת בסוטה (יא, א), "וישלחהו מעמק חברון" (בראשית לו, יד) א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך' (בראשית טו, ג) והדברים צריכים ביאור, וכי שליחת יוסף למצרים הייתה עצתו של אברהם, והרי הייתה זו גזירה מאיתו יתברך.

אבל באמת במדרש רבה (בראשית מד, כא) מבואר שהקב"ה נתן לאברהם אבינו בחירה, הוא אמר לו תבחר, או שעבוד מלכויות, או דברים אחרים: גיהנום וכדו', ובחר שעבוד מלכויות שעל ידי זה יגיעו לתורה, לבית המקדש, ונמצא א"כ, שזו הייתה עצתו של אותו זקן של 'ידוע תדע' שיוסף ירד למצרים וע"י כך תתגלגל גלות מצרים, והיינו משום שהגלות היא הכשרת הקרקע לגאולה ולטובה גדולה.

בחז"ל (בזוה"ק [שמות ב,ב]) נאמר "אמר רבי שמעון, מאן דרגיל למסבל צערא, אף על גב דאתי לפום שעתא צערא, סביל מטלנוי ולא חייש, אבל מאן דלא רגיל בצער, והוה כל יומיו בתפנוקין ועידונים, ואתי ליה צערא, דא איהו צערא שלים, ועל דא אצטריך למבכי. כך ישראל כד נחתו למצרים רגילין בצערא הוו, דהא כל יומיו דההוא זכאה אבוהון בצערא הוו, ועל דא סבלו גלותא כדקא

ראיתי את כל המאמץ שלכם, אני נותן לכם מתנות. אחד שמח מאד, הוא זכה לעשות את רצון המלך הוא הלך בכל הכח, השני היה עצוב, למה אתה עצוב? הוא אומר מה יעזור הפרס, אומנם עשיתי מאמצים, אבל למעשה המלך עצוב, למלך אין את מה שרצה. לאחר זמן הלך המלך בעצמו נלחם וכבש, ואז שמח השר.

אומר החתם סופר, 'זבחי אלוקים רוח נשברה', אנחנו יודעים שכשאין בית המקדש אדם שמקריב את עצמו, את רצונותיו, לקרבן הוא זוכה את עצמו, זבחי אלוקים רוח נשברה, אבל אנחנו מבקשים מרבנו של עולם, לב נשבר ונדכה, אנחנו עדיין לב נשבר ונדכה, גם אחרי שזבחנו זבחי אלוקים, אנחנו עדיין לב נשבר ונדכה, אלוקים לא תבזה, ותזכנו להגיע לשמחה שלימה, ומתי תהיה השמחה בשלימות, הטיבה ברצונך את ציון, תבנה חומות ירושלים, מתי שתגיע הגאולה השלמה, אז אנחנו נזכה.

כבר הבאנו שהרב שך זי"ע היה אומר שאנחנו לא צריכים לדעת מתי הקץ, וזה לא מעניין אותנו בכלל, נאמן עלינו הקב"ה שיהיה באופן היותר טוב כשיעלה לפניו, וכמו שביאר ה'אבי עזרי' את דברי הרמב"ם (פ"א מהל' ק"ש ה"ד) 'הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש ברוך שם.. ולמה קורין כן, מסורת היא בידנו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציוס וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה'. וביאר הרב שך, שהרמב"ם נקט שמה שיעקב בא לגלות את הקץ היה רק משום זירוז ויחוד ה' לעבודתו וליראתו, כי אין שום נפק"מ בידעתנו מתי יהיה. וזה מה שיעקב אבינו משריש לבניו, תדעו לכם, הגלות היא קשה, הגלות היא מרה, אבל אם יש הכנה כמו שצריך, לא באים מתפנוקים, יודעים את המטרה של הגלות, יודעים שהקב"ה נמצא אתנו וע"י כך ניתן לעמוד בגלות זו.

הגמרא אומרת בשבת (דף יט, ב) שראוי היה יעקב לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, אבל הקב"ה התחשב בו ועשה אתו חסד שבא למצרים דרך המעשה של יוסף שהיה לו שבע עשרה שנים כבוד מלכים, אבל אם לא, יעקב אבינו ע"ה היה יורד למצרים בשלשלאות של ברזל. הגלות היא הכרת, אין בריחה, אך הקב"ה עושה אתנו חסד ונותן לנו את הכלים היאך לעמוד בגלות.

ימי השובבי"ם - המשך לתיקון גלות מצרים

ח] **אנחנו** יודעים שכל ימי השובבי"ם, נועדו לתקן את הפגם שעברו ירדנו למצרים, כשהיינו במצרים הרי עברנו את כור היתוך, אבל עתה היאך אנחנו יכולים לתקן את הפגמים הללו. אולם כך כתוב בספרים הקדמונים, שגם עכשיו, בשבועות שקוראים בתורה את הפרשות הללו, קיימת יכולת התיקון ו'כור היתוך' עובד, וזה זמן שאנחנו צריכים לעבור 'צרפת' כצורף כסף, 'אצל הקב"ה כור היתוך עובד חזק וכל תיקון וכל מעשה קטן מועיל הרבה, וזה הזמן לנצל את השבועות הנפלאים הללו לעלות ולהתעלות בלימוד התורה הקדושה, ועשיית גדרים וסייגים והתבדלות מ'ערוות הארץ' וטומאת מצרים, והקב"ה יעזור שנוכה בקרוב ממש לתקן את כל מה שנצרך ונזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

מבהיר המשך חכמה שהעיקר בגלות זה להיות עם גדרים וסייגים מופרדים מן העמים. ובאמת שאברהם עשה סייגים וגדרים כמו עירוב תבשילין, ועל שמירת עריות אמרו 'ושמרתם ושמרת' עשו משמרת למשמרת זוהי נאמר על אברהם כי ידעתיו למען אשר יצווה בניו אחריו זה החינוך של אברהם אבינו 'ושמרו דרך ה', היינו שבירר סייגים וגדרים.

אברהם אבינו היה ראש המחנכים והקפיד ביותר על סייגים וגדרים, לעומתו היה איוב שומר מצווה, איש תם וישר וסר מרע אבל בלא סייג וגדר, ועליו אומרת הגמרא (ב"ב, ט"ז, א) באחרונה לא הסתכל, אבל באשתו הסתכל. מפרט המשך חכמה שאיוב נתן לילדים שלו ללכת למשתאות וכד', והוא היה צם תעניות שלא יינקו מכך. אומר ר' מאיר שמחה שלא זו הדרך, אלא חייבים לעשות גדרים וסייגים, איוב נתן לילד שלו ללכת, ואחרי זה אמר אולי חטאו בני, והיה מקריב קרבנות, איוב לא עשה סייגים רק היה סר מעצם הרע, ולכן לא הזהיר אותם שלא לעשות משתה.

ממשיך ה'משך חכמה' ואומר, 'לכן הרבתה התורה בסייגים גבי פסח, וחמץ בבל יראה, מפני שעל פי הגדרים והסייגים נגאלו', ולזה באה האזהרה 'שלא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר' שזהו שחר הגאולה, 'שכל אדם יהיה נגדר ומקושר ללאומתו בסייגים וגדרים שכל זמן שלא יהיה אור האלוקי מופיע עליו גלוי לעיני כל, עד שלא תהיה הגאולה, הסכנה גדולה, שלא יתערבו בין האומות, ויאבדו קיומם. וזה 'אני ד' לא שנית', שתמיד אני ברחמים. והגזרות הן כדי ש'אתם בני ישראל לא כליתם' שלא יתערבו בין העכו"ם בהתקרבת אליהם, מחמת שלא עשיתם גדרים וסייגים.

החינוך של אברהם אבינו, היה כמו החינוך של יעקב אבינו שדאג שכשיוורדים לגלות צריכים חינוך לגדרים וסייגים, עשו משמרת למשמרת, וכך אדם צריך לגדור את עצמו ולהשריש את זה בילדים שלו בעת שיש להם אוזן קשובה, צריך להיות 'מוכיח חכם'. חינוך הילדים בדרכי אברהם ויעקב הוא הדבר היחיד שמאפשר לנו להחזיק מעמד בכל התקופה עד כי יבוא שילח.

התשובה לגאולה השלימה - נאמן עלינו ה' יתברך

ז] **החתם סופר** בדרשות (ח"א עמ' קסו, ב) אומר ביאור נורא, על הפסוק (תהלים נא, יט - כא) 'זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה. הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים. אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל, אז יעלו על מזבחך פרים'. שואלים הקדמונים מהו כפל הפסוק זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה, ומוסיפים לשאול אם נאמר 'זבחי אלוקים רוח נשברה', היינו שלב נשבר זה 'זבחי אלוקים', א"כ מה זה 'לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה', מדוע שהקב"ה יבזה את זה.

ומבאר החתם סופר ע"פ משל, משל למלך שהיה חפץ בקרקע קטנה ליד מלכותו, והייתה שייכת למלך אחר, והוא שלח שרי צבא שילכו לכבוש את הקרקע הזו, והם הלכו עם כל הכח וכל הגבורה, ונכשלו בקרב, וחזרו. אמר להם המלך, ראיתי את הרצון שלכם,

לע"נ
ה"ר יצחק אייזיק ב"ר מאיר הכהן זצ"ל
נלב"ע כ"ב בטבת
ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 234
טבת תש"פ

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גם בזרם המים, שיעברו בתוך החורים שבה. [ולתועלת העוסקים במלאכת הקודש, נוסף עצה פרקטית, שאפשר להשתמש ברשתות של יציקת בטון, שמחירן זול יחסית, וגם כשמדובר בחתיכות קטנות, ניתן למצוא באתרי בניה בשאריות הנזרקות לערימות הפסולת]. באופן שמגלים את הדבר לפני שבת, ואין פנאי ללכת ולהביא רשת, משלימים בפתרונות זמניים בעזרת קרשים ואבנים גדולות הזרוקים באזור, ולאחר שבת יש לתקן באופן טוב יותר. [ואף כאשר הפירצה פחות ממי אמות, משתדלים לא להסתמך על עומד מרובה, כיון שגדרות אלו מסתובבות ומשנות זווית, וגם מתעקמות, ואז קרוב הדבר להחשב פירצה בקרן זווית].

סחף הגשמים שהוסיף חול סביב הגדר

עוד מצוי בעיה הפוכה במקומות אחרים, שהמים סוחפים חול בכמויות גדולות, ולאחר שפוסקת הזרימה החזקה, יורד החול קרוב לגדרות ומצטבר ומכסה חלק ניכר מהגדר. ובאופן שגובה הגדר היה ' טפחים, מצוי שמתכסה חצי טפח, ונשאר בה רק תשע וחצי טפחים, וזה יכול לפסול את כל העירוב. אמנם בהרבה מקרים מדובר פחות ממי אמות ויש להתיר מדין עומד מרובה. אבל יש מקרים שהגדר מסתובבת ונעשה לפירצה בקרן זווית.

חול נספה את התחתית דרך העירוב בזווית

באחד העירובים שנבדקו בתקופה האחרונה, היה פארק עם גדר מאסיבית ארוכה כחצי קילומטר, ששימשה את העירוב. הבדוק של מוקד העירוב עבר יחד עם האחראי, והבחין בשני מקומות שהתכסו בחול. במקום אחד היה באורך שש מטר, ולא היה היתר של עומד מרובה, כי זה יותר ממי אמות. במקום הזה קשה לפנות את החול לאורך כמה מטרים, ובפרט שצריך לפנות ד' טפחים לפני הגדר כשיעור קרקע [ויש להאריך בזה ואכ"מ]. לכן הפתרון היה להוסיף פס ברזל מעל הגדר, והאחראי ביצע את התיקון באותו שבוע. במקום אחר באותה גדר, היה קטע קטן של מטר אחד שהתכסה בחול, אלא שזה היה בפניית הגדר, במקום שהיה מסתובבת, וזה פירצה בקרן זווית. במקום הזה הפתרון יכול להיות ע"י פינוי החול בפניה, כדי ליצור מחיצה בפניה, ואז לא יחשב פירצה בקרן זווית, ויהיה מותר ע"י דין עומד מרובה, או להוסיף הגבהה בפניה, ע"י מקל המוצמד על הגדר, אלא שבוזה צריך להיות בקי בחשבון ההלכת, לדעת מתי המקל הנוסף נחשב מול המחיצה ממנו, ואכ"מ.

צינור ביוב תמים שהעמידו לשם להי

בתקופה זו נסענו יחד עם כמה תלמידים לבדוק עירוב באחת מערי הפריפריה, שיש בה כמה מאות משפחות חרדיות, אבל העירוב אינו מתוקצב מספיק מהעירייה ולכן אין אפשרות להעמידו כראוי. אחד מהתושבים החרדים בעיר התנדב לטפל בעירוב, ועושה מגוון של פתרונות להכשירו.

צינור ביוב שהתנחלד לשמש להי

באחד מפינות העיר, ראינו את החוט שקושר לעמודי העירוב, ממשיך מהעמוד האחרון עד לגג של בנין. האברכים שהיו בסיור הסתכלו למטה ולא היה לחי כנהוג, והתפללו איך עשו את העירוב בצורה כזו, הרי זה פסול לכל השיטות. החוט חייב להיות מעל העמודים, וכאן הוא מגיע לבנין ולא לעמוד. הבדוק של מוקד העירוב שהיה עימם, ורגיל לפתרונות היצירתיים שעושים בעירובים, הבחין בצינור מים שמוצמד לקיר, ונראה שמשמש לניקוז רגיל. אבל בהתבוננות נכונה רואים

מאות דרשות בעירובין, והיזוק עצום בכל הארץ

חיזוק עצום והתעוררות רבה בידיעת הלכות עירובין וקיומם, החלה בשבת האחרונה בכל העולם היהודי. בעקבות קריאת מרגן ורבנן שליט"א לכל רבני הקהילות ומוסרי השיעורים, לדרוש בשבת קודש על הדברים הטעונים חיזוק בהלכות עירובין, נמסרו מאות שיעורים בכל רחבי הארץ. בימים אלו מגיעות אלינו תגובות חמות, בין ממוסרי השיעורים ובין מהמשתתפים, על החיזוק העצום שקיבלו מדרשות אלו. מתברר כי הצימאון של הציבור לדעת את הלכות עירובין, הוא גדול מאוד, רוצים לדעת, רוצים להבין. בסוף כל שיעור נגשו השומעים לשאול שאלות על הרבה דברים שהם רואים ברחובות ואינם יודעים מה הם. היה אפשר לראות קבוצות של אברכים שעומדים ברחוב ליד הלחיים של העירוב, ומדברים על השיעור של העירובין עם המחשה מעשית בשטח.

ובפרט בשיעורים שנמסרו ע"י עשרות בוגרי שיעורים, שרכשו ידע בהלכות האקטואליות בזמנינו, והסבירו למשתתפים את מבנה העירובים בזמנינו עם רמת כשרותם, ופתחו למשתתפים עולם חדש ברור ומובן עם הוראות פוסקי זמנינו בנידונים הלכתיים שונים, והציבור נהנה כל כך, עד שבכמה מקומות אמרו למגיד השיעור שימשיך גם בשבוע הבא.

החיזוק בהלכות עירובין, אינו מוגבל לשבוע אחד בלבד, הדינים האלו נוגעים לנו בכל שבוע, ולכן תמיד טוב להתחזק ולהוסיף בידיעת ההלכות המעשיות. ויתן ה' שההתעוררות והחיזוק ימשיכו להתפשט בכל הציבור וכולם ידעו להיזהר במקומות שאינם טובים, להימנע מלטלטל, לדעת איזה מעשים נחשבים טלטול, ולדאוג שבכל מקום תהיה כשרות טובה.

שיעורים בדיני מחיצות, ומחיצה תלויה בסחף הגשמים

בשבוע זה נפתחה בירושלים הקבוצה החדשה ללימוד הלכות בדיקת עירובין, שמתקיימת בביהמ"ד עץ חיים בכניסה לירושלים. אברכים שנטלו על עצמם להשקיע בידיעת הנושא החשוב הזה, והפעם במסלול מזורז, בתוך שלשה חודשים בעז"ה יקיפו את כל הנושאים המרכזיים הנחוצים לעשיית עירובים בזמנינו, עם הבעיות המצויות בעירובי ערים ובעירובי שכונות, והוראות פוסקי זמנינו בכל דבר, בליווי מצגות ושקופיות של דברים שנמצאו בבדיקת העירובים למעשה, לדעת לראות את ההלכות הנוגעות לכל דבר ולשים לב לבעיות המצויות, ולפתור אותם כהלכה.

במסגרת השיעורים התחלנו בלימוד דיני המחיצות המצויות בזמנינו, עם לימוד והמחשה על התקלות המצויות בכל סוג שהוא, ושנים מהם היו דברים הנוגעים במיוחד בתקופה זו, שיש זרימת מים גדולה בכל הערים, ובפרט בגבולות שמסביב לעיר, ולכן במקומות שיש גדרות רשת או סורגים [למעט קירות אבן], מצוי שהמים סוחפים את העפר והאבנים שמתחת הגדר, ונוצר חלל בגובה ג' טפחים (לחומר 22.5 / 24 ס"מ). והדין הוא שמחיצה תלויה ג' טפחים מעל הקרקע, לא שמייה מחיצה, כיון שהגדיים בוקעים תחתיה. ואפילו אם יש מעל החלל גדר בגובה י' טפחים.

תיקון מני למחיצה תלויה שהחלל נסחף

במקרים אלו יש לסתום את החלל שוב, אלא שאם זה מקרה חד פעמי מחמת סיבה מסוימת, ניתן להחזיר אבנים גדולות ועפר לסתום את החלל, אבל אם זה אירע מחמת סחף הגשמים, לא מומלץ לעשות פתרון באבנים ועפר, כי גם הם יסחפו בימי הגשמים הבאים, ושוב יצטרכו לתקן. אלא התיקון המומלץ הוא, להוסיף חתיכת רשת יציבה [רשת מולחמת], שתעמוד

שדעת הריטב"א דלא אמרין שתל המתלקט או חריץ כשר למחיצה אלא בלא מים, דמינכרא מחיצתא טפי, שהמחיצה ניכרת יותר, משא"כ כשממולא מים. והוסיף הבה"ל לבאר שאינו דומה לבור של מים, שמבואר בגמ' דהוי רשות היחיד אפילו שהוא מלא מים, דהתם ניכר יותר לפי שהולך בעומק בשווה. וסיים שצ"ע למעשה. ובחזו"א (סי' ק"ג סק"ז) כתב שאם ראש המחיצה עולה טפח למלעה מן המים, דהיינו שהמים אינם ממלאים את כל התעלה אלא נשאר טפח פנוי וניכר, יתכן שגם לדעת הריטב"א אפשר להחשיב גם את החלק התחתון המכוסה במים למחיצה, כיון שכבר ניכר תחילת המחיצה. ולפ"ז בימים שהתעלה אינה מלאה עד גדותיה, היא כשרה למחיצה אפילו שאין י' טפחים מעל פני המים, אבל בזמן שמי הגשמים מצפים את התעלה עד גדותיה ולא נשאר אפילו טפח מגולה, צ"ע למעשה האם ניתן להכשיר את העירוב ע"י דופן התעלה. וי"ל שיש לחלק בין נהר שנמשך זמן רב באופן זה שמכסה את גדותיו, לבין התעלות שבעיר שלאחר כמה שעות יורדים מזרימתם ויש לפחות טפח מגולה. וצ"ע.

עוד יש לדון בדיני תעלות הניקוז המצויות בערים ובישובים, כאשר עוברות בתוך העירוב, מצד אחד של הישוב לצד השני. נידון אחד באופן שצוה"פ של העירוב עוברת על התעלה עצמה, שיי"א שהיא כמחיצה המחלקת את צוה"פ, ואולי התעלה נחשבת אפילו רשות בפני"ע, וכבר כתבנו כמה פעמים בדין זה. אבל יש נידון נוסף כאשר הצוה"פ נמצאת במקום שיש גשר מעל התעלה, והתעלה עוברת תחתיה, האם התעלה אוסרת את העירוב. ובפשטות התעלה מהווה פירצה, כי העיר פרוצה לתעלה במרכז העיר, וביציאה אין בה מחיצה הסוגרת אותה. וגם אין בה דין עומד מרובה, כיון שהפתח אינו סמוך למחיצה, אלא יורד מתחת הקרקע באמצע השטח רחוק ממקום המחיצה. ואין עומד מרובה מועיל אלא בפירצה שנמצאת בקו שווה עם המחיצה. ויש להאריך בזה ואנכ"ל. אבל יש מקרים שמדובר בתעלה גדולה העוברת תחת גשר, שיש להתיר לפי דיני פי תקרה יורד וסותם. וע"ע בשו"ע סי' שנו"ו בדין אמת המים.

דין קרפף ברחוב או חניה שהוצפה במים

שאלה נוספת שהתעוררה בימים אלו, בעקבות ההצפות הגדולות שארעו בעקבות הגשמים הרבים. מה הדין כשהוצף שטח גדול יותר מבית סאתיים, ברחוב, או חניה גדולה שתחת הבנינים, או שטח שעמד פנוי, והתמלא במים עמוקים, שבני אדם לא ישתמשו שם, האם זה נעשה כרמלית מדין מקום שאינו ראוי לדירה. והנה מקרה זה בדיוק מבואר בשו"ע (סי' שנו"א ס"א), קרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה, ונכנסו בו מים, אם אינם ראויים לשתיה דינם כזרעים, שהמקום נאסר, ואוסר את כל העיר הפתוחה אליו ופרוצה למקום האסור. ועי' בשו"ע שדיבר באופן שהמים עמוקים י' טפחים, וכיבאור הלכה (ד"ה והוא) האריך שח"ה בפתות מי ואפילו ג' טפחים, כיון שלא עוברים בו כל כך, אינו נחשב משמש לדירה. וכ"כ בחזו"א שכל שלא עוברים ומשתמשים בו הרי זה נאסר. ולפ"ז במקרים שהוצף שטח יותר מבית סאתיים בתוך העיר, לכאורה יהיה איסור מדין קרפף לכל העיר.

שטח יותר מבית סאתיים שהוצף במים עמוקים

אבל יש לדון מה הדין באופן שברור לנו שהמים שנכנסו למקום לא יעמדו בו זמן רב, האם ניתן לומר שדבר זמני אינו חשוב להגדיר אותו למקום שהופקע משימוש לדירה. ועיין בבאור הלכה (סי' שנו"ד ד"ה העוברת) שהסתפק בזה לגבי אמת המים העוברת בחצר, והניח בצ"ע. ובחזו"א (סי' ק"ד סק"ג) כתב שאפילו אם המים באו לזמן מועט הם חשובים לעצמם ואוסרים. אבל לגבי דין קרפף המשנ"ב לא הזכיר דבר זה, ובחזו"א (סי' פ"ט סק"ד) כתב שלגבי קרפף אינו נאסר, דוקא מים לימים רבים אוסרים, אבל אם דעתו לפנות מיד, אין סברא לומר שמתבטל הדירה, כי זו בעיה זמנית, וסיים בצ"ע. ולפ"ז דין המים שהציפו הוא כמים שדעתו לפנות מיד, ונראה בחזו"א שמצדד שאינם אוסרים.

הנה בהזדמנות זו אנו רואים, שיש הלכות עירובין מיוחדים למאורעות השנה, שגם זרימת הגשמים משפיעה על כשרות המחיצות של העירוב, וגם להצפת מים בחניה ותעלה המתמלאת במי גשמים, יש בהם דינים הנוגעים לעירוב, עם פרטי ההלכה במקרים השונים.

קו ישר לשיעורי העירובין של הרב משה אנגלרד שליט"א

073-295-1621

שהוא אינו מחובר לצנרת כלשהי, והוא הלחי של העירוב, הבודק הוציא את מכשיר המדידה [הבקבוק הידוע], ומדד ואכן החוט מכוון כנגד הצינור במדויק.

האברכים התפעלו מאוד מהפתרון היצירתי, שכנראה נעשה על מנת שלא להרגיז את בעלי הבנין, ע"י שלא יראה כדבר השייך לעירוב.

הטעות המצויה בלחיים לעמודי חשמל

אך לצערנו לא בכל המקומות הלחיים היו מכוונות נכון תחת החוט. באחד המקומות קשרו חוט לעמוד חשמל באחד מפנינותיו, והעמידו למטה לחי ברוחב 10 ס"מ בלבד. במבט ראשון היה נראה שהלחי תחת החוט, כיון שהחוט קשור לפינת העמוד, וגם הלחי צמוד לפינת העמוד.

התלמידים מודדים את מיקום החוט והלחי

אבל מכיון שעמודי החשמל מסוג זה רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, והעמודים שבפינות נוטים כלפי מרכז העמוד, א"כ הלחי שנמצא בפינה בתחתית העמוד, אינו מכוון תחת החוט שנמצא בפינה הגבוהה יותר בעמוד, וזה אחד הדברים שרבים טועים בהם, כיון שלא משתמשים במכשיר המדידה, והעין מטעה מאוד בזה. וצריך בזה זהירות גדולה, וגם לעשות לחיים רחבים יותר, כי בדבר כזה נפסל כל העירוב רח"ל.

מחיצת העירוב ע"י דופן תעלת הניקוז

בימים אלו של סערת הגשמים, כאשר מגלים את עוצמת הבריאה של ה', מקולות מים רבים אדירים, גם ללא סערת צונאמי, לא שיוורד גשם יותר מהרגיל, וכבר רחובות הערים הופכות לנחלים. יש בזה גם השלכות לשאלות הלכתיות בכשרות העירובים. נידון אחד לגבי תעלות הניקוז הקיימות בישובים, שזכות מלאות במים על גדותיהם, בחודש

תעלת הבטון בתחילת הבניה, במקום תעלת עפר

שעבר נתבקשנו לבדוק שאלה שהתעוררה בעירוב של אחת הערים הגדולות במרכז הארץ, שעשו תעלה חדשה ארוכה ורחבה לניקוז מי הגשמים, ורצו לסמוך עליה שהדופן שלה יחשב למחיצה של העירוב בקטע הארוך הזה. במקום להשתמש בצורות הפתח שהיו שם על עמודי חשמל.

והנה מאיזה דין התעלה תחשב מחיצה, התשובה היא מכח שני דינים, הא' צריך להחשיב את שיפוע המורד לתעלה, כשיפוע שכשר למחיצה, כשיש בו שיפוע של תל המתלקט. ויש לציין שכאשר עושים תעלה מחול בלבד, עושים אותה בעומק באופן שהדפנות זקופות יחסית, משא"כ באופן שעושים תעלה שהדפנות מצופות בטון כמו שעשו במקרה זה, עושים שיפוע פחות תלול, [או שעושים קירות ישרים ממש], ולכן צריך למדוד אותו אם הוא בשיפוע המתלקט לגובה י' טפחים תוך ד' אמות. במקרה זה השיפוע היה כשר, מעט יותר משיפוע המתלקט. אחרי שיש לדפן התעלה זקופות שנחשבת למחיצה, אנו משתמשים בדין הב', שע"י דין גוד אסיק היא מחיצה לעיר שנמצאת מעליה, על שפת התעלה. ודין זה מבואר בכמה מקומות בפוסקים, ואחד מהם בסי' שנו"ו (בה"ל סוד"ה אין).

בזמנים שהתעלה מלאה במים על גדותיה

נשאלת השאלה מה הדין בימים של גשמים כשהתעלה מלאה במים, ואין משפת המים ומעלה י' טפחים, האם החלק המכוסה מצטרף, ומה הדין אם כל התעלה מלאה עד למעלה. שאלנו את האחראי האם יש מצבים שהתעלה מלאה עד כדי כך שכולה מוצפת. והאחראי הגיב בהנחיות, ודאי שבימי גשם גם התעלה החדשה מוצפת כולה, ואפילו בגשמים המצויים, לא רק בגשמים של שבוע זה. וא"כ מה דין העירוב כאשר יש שבת שיש בה גשמים והתעלה מלאה במים.

מודדת שיפוע תל המתלקט בתעלה

דין זה יש ללמוד מדברי הביאור הלכה (סי' שנו"ח ס"א ד"ה דינים) שהביא את הדין הנ"ל בסימן שנו", והוסיף שבריתב"א מבואר שאם התעלה מלאה מים, אינה כשרה למחיצה, אא"כ הדופן זקופה תוך ג' טפחים ע"ש, וביאר המשנ"ב

דברי חזקוני

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 28

הגאון הצדיק רבי יצחק גרודזינסקי זצ"ל

אברהם גרודזינסקי זצוק"ל ואשרינו שבזכותו הוקם הכולל וממשיך להתקיים על-ידי ר' אריה (אברהם זצ"ל)... כן יזכנו הבורא עולם גם הלאה... כמו כן בשבח העזרה ומסירות נפשה של (רעייתו הרבנית) מרים תח' לאו"ט שרק הודות לה יכולתי לעסוק למען לומדי הכולל כל השנים. כמו כן מבקש הנפטר זצ"ל: "מאד אבקש בהלואי לא להטריח על הציבור ומה טוב אם יגידו דברי חיזוק בגדל מעלת השל' בעולם ולכה"פ בין בני תורה ומקומות תורה בפרט".

"זמן הלוי' שיה' רק בין הסדרים ולא יגרום מה פחות ביטול תורה", ביקש בצוואתו.

הן מהנוסח והן מהרמזים "ישוה דעת בדעת תורה של גדול שליט"א", יתכן כי המדובר בשכנו וידיד נפשו רביה"ק מרן אילת השחר זצוק"ל שכתב לעצמו צוואה דומה.

ואכן, צוואת הגר"י גרודזינסקי נכתבה בחיי חיותו של רבנו בעל אילת השחר. את הצוואה העוסקת בענייני ההלוויה והקבורה הפקיד בשנת תשס"ה, אצל גיסו.

וחתנו הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שאל את מרן הגר"ח קניבסקי, שהורה לו -- למען כבודו האמיתי של הצדיק ר' יצחק, להוסיף כמה הספדים למען חיזוק הרבים, שאדרבה אין בזה טרחה כי הציבור רוצה לשמוע ולהתחזק, ולהקפיד רק במצבה על התארים אותם ביקש בצוואתו.

אבן החזק איש

סיפר רבי יצחק גרודזינסקי שזוכר את רבנו עומד לפני רבנו החזן איש 'בכזה מורא והכנעה שאי אפשר לתאר'. (מפי הרה"ג ר' ישעיהו כהן שליט"א)

חסדי' ה' כי לא תמנו

שח הגרמ"ב זילברברג: אמרתי לרבינו שבח על אחד מנכדיו, וכששמע רבינו את הדברים אמר חסדי' ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, וסיפר בערגה שבבית של השכן רבי יצחק גרודזינסקי שרים בליל שבת את השיר חסדי' ה' כי לא תמנו

באריכות מיוחדת, אך תמיד הצטנע בכך, ועמד בקרן זוית שלא להפריע ולא להתבלט, גם בשנים האחרונות שהיה מנ"ח בביתו של אבי מורי זללה"ה, היה מגיע רבי יצחק הרבה פעמים להתפלל, אך נעמד בפניה שלא להפריע, ושמעתי שגם כשהתפלל בכולל שעמד בראשותו, היה נעמד בצד בעזרת נשים, שלא להתבלט בתפילתו הארוכה.

למעשה, כידוע בתקופה שבנו את הבית בחזון איש 5, היה עיכוב גדול בבניה, ובזכות ר' יצחק שהיה בנו של המשגיח רבי אברהם הי"ד, הגר"מ שולמן והגר"מ טיקוצינסקי שדאגו לו זירזו את הבניה וכך יכולנו לעבור לגור בבני ברק.

רבי יצחק ז"ל היה מסובל ביסורים, ואבי מורי היה מזכיר אותו הרבה בתפילותיו, ושמו ושם אמו (ובני ביתו) היו שגורים על פיו.

הוסיף הגר"ש: דודו של רבי יצחק זצ"ל הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, וגיסו של ר"י הגאון רבי חיים קרייזוויט זצ"ל, היו מגיעים מפעם לפעם לארץ ולנים בביתו, ומזה הם הכירו והיה קצת קשר עם אבי זללה"ה, כי היו באים אליו.

מסיים הגר"ש: ר' יצחק היה מתייעץ עם אבי בכל דבר, הוא היה אורח קבוע בביתנו ולפעמים גם שלוש פעמים ביום, ומצד שני אבי מאוד העריך את ר' יצחק, וידע שהוא גברא רבא.

צוואת הגר"י

צוואתו המרטיטה מספרת במעט את סיפורו של 'עמוד היראה והתפילה, שכל ימיו השתדל לברוח מהכבוד

למען חיזוק הרבים, קיבלנו קטעים מהצוואה המרטיטה שנכתבה לפני 15 שנה, החושפת כמה פרטים מופלאים, גם על מי שעמד מאחוריה: "אחרי ישוב דעת בדעת תורה של גדול שליט"א..., אבקש מאד לא לכתוב עלי שום תואר כי לדעתי ולצערי אין לי כלום, רק ר' יצחק ז"ל... על המצבה גם לא לכתוב שום תוארים כג'... הייתי מבקש שלא יספידוני כלל, אך באם יכול להיות מזה חיזוק ותועלת אולי יה' מזה גם זכות נוסף לי".

עוד כותב הגר"י זצ"ל: "רצוני לדבר בשבח לימוד התורה ועמלה עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שזה ה' רצון אבינו הגדול (רבי

ביום ה' טבת תש"פ נלב"ע הצדיק רבי יצחק גרודזינסקי זצ"ל, שהיה 'שכן טוב' ברח' חזון איש 5 של רבינו זצוק"ל מיום בוא רבנו לגור בבני ברק, והיו ביניהם קשרי ידידות עמוקים.

הגה"צ ז"ל כיהן כמשגיח ביישיבת תפארת ציון ולאחר מכן ייסד כולל 'בית אברהם' לעלוי נשמת אביו המשגיח הגאון הקדוש רבי אברהם זי"ע הי"ד.

וסיפר בנו הרב הגאון ר' ארי' שליט"א שראה בהמלצת מרן הקה"י על הכולל שכתב על ר' יצחק, לא בכל יומא משתכח גברא רבא כוותיה, וכשהבחין אביו שראה את זה העלים ממנו את המכתב, ללמדך גדל צניעותו אף מבניו.

כש"ן בסליל חזון איש

סח בן רבינו, הגר"ש שליט"א:

זכרני בתור ילד התפללו בימים נוראים בכולל חזון איש במחיצת אבי מורי זללה"ה, בשנים הראשונות היה הגר"י שמואל גרינמן ואחריו היה הגר"י עזרא ברזל עובר לפני התיבה, ואחרי שהוא נסע לתקופה לשמש כרב בסידיני באוסטרליה, החל רבי יצחק גרודזינסקי לשמש כש"ן, היה בקולו נעימות מיוחדת, והקהל אהבו לשמוע אותו. בכלל, כל השנים הוא היה מתפלל תפילת שמו"ע

רבי יצחק גרודזינסקי זצ"ל עם רבנו.

להישאר עם ד' ייבה

בתקופת מלחמת המפרץ פ"א התפלל רבינו מעריב בליל שבת בדברי שיר והיה אזעקה לקראת סוף

סוכות תשע"ח: רבי יצחק ז"ל מנענע בארבעת המינים שבהם נענע מרן צוק"ל.

מעריב וכולם רצו ללכת לביהם וגם רבנו התחיל ללכת ואז חזר לאחוריו, כי ראה שהגה"צ ר' יצחק גרודזינסקי עדיין מתפלל שמו"ע ולכן נשאר עמו וכמה אברכים שראו שנשאר רבנו נשארו עמו ג"כ ושאלו למה נשאר ולא רץ לביתו?

ואמר שהרי עיקר הלכה זו היא בבתי כנסיות שהיו מחוץ לעיר ומפני הסכנה, וא"כ כאן בזמן סכנה יש להמתין על האחרון שמתפלל עדיין, והיה הדבר לפלא שבעה טרופה זו שכולם רצו לביתם, רבנו במנוחת הנפש שלו לא ויתר על שום פרט. [רבנו החמיר תמיד לא להשאיר מתפללים לבד גם בעיר ושלא בזמן הסכנה וכמובא בספר כאיל תערוג על או"ח]

לימים נשאל ר' יצחק היאך לא חשש ונשאר להתפלל?

אמר ר' יצחק לא שמעתי את האזעקה כלל וכלל.

דברים אחרים פטירת רבנו

מספר הגרמ"י שניידר שליט"א: ביום פטירת רבנו פנשתי את הגר"י זצ"ל ואמר בכאב, כזה אדם גדול, שאין מושג בכלל בדור שלנו להשיג בכלל בבחינת מלאך ממש, רק ניקח משהו כל אחד

משהו ביראת שמים או בכונת התפילה וכדו'.

אהב את שכני

רבנו קיים בהידור את מה שנאמר בגמרא יבמות סב, ב האוהב את שכניו והמקרב את קרוביו וכו' עליו הכתוב אומר מבשרך אל תתעלם אז תקרא וד' יענה כי נתן יחס לבני כלל השכנים וצאצאיהם ותמיד קיבלם במאור פנים הוא היה האורים ותומים של כל השכנים ומשיב לכל שאלותיהם.

שכנים גם למעלה

מספר בנו הרב הגאון ר' אריה שליט"א בשנה האחרונה לחי רבנו נכנס פעם ר' יצחק לרבנו והציג את עצמו, ואמר לו רבנו ודאי, אתה שכן שלי עשרות שנים, ושאל ר' יצחק האם גם בעוה"ב נהיה שכנים?

אמר לו רבנו, מסתמא, שכנים כאן ובעוה"ב שכנים גם למעלה.

עוד סיפר בנו הנ"ל כשנכנס לרבנו להיות אביו זצ"ל בחו"ל, התעניין רבנו בשלום אמו תילט"א א"ח.

כמו"כ מספר הנ"ל שכשאביו היה בחו"ל היינו שומעים אצל רבנו את הבדלה.

פני"ה הדף היומי

מארבעים דקות לפני הנץ, ראוי ליהרר שלא לברך על הציצית יותר מחצי שעה לפני הנץ.

ורבנו שליט"א השיב על אתר שיש לי ראייה שלא כדבריו מהגמרא בברכות ג, א דאיתא שם 'לפקא מינה למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קריאת שמע אימת וכו'.

וכתב התוס' למאן דגני בבית אפל - וא"ת והלא רבי אליעזר בעי (לקמן ד' ט:) עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע אותו עת.

והנה אם הזמן של ציצית כל כך מאוחר נמצא שמעלות השחר עד זמן התפילה יש כארבעים דקות וזה זמן ארוך מדאי בשביל שצריך לזמן עצמו להפילה, ולמנהג שחמשים או שעה לפני ההזריחה מותר ללבוש ציצית, ניחא מבערך רבע שעה או עשרים דק' צריך להתכונן אבל שיעור זמן ארוך כל כך צ"ע.

אמנם אחרי ששמע מרן זצ"ל ד"ז, שיגר לשאול את פי מרן הגר"ש זצ"ל באופן אישי אם נכון הדבר או שזו שמועה בעלמא?

ומרן הגר"ש השיב שאכן כך הוא סובר, ולכן החמיר מרן זצ"ל לעצמו בלבד להימנע מעיטוף טלית עד חצי שעה לפני הנץ אבל שאר המתפללים בבית מדרשו ובתי מדרשות אחרים התעטפו לפני חצי שעה, אבל רבנו קיבל ע"ע את פסקו של הגר"ש זצ"ל באופן פרטי. ולא הורה כך לאחרים.

ועמד ובירר כל דבר, ולא היה שייך ללמוד במהירות ולא הספיקו רק חלק קטן מהמסכת.

כמו"כ הרה"ג רבי משה יהודה שניידר שליט"א כתב וסידר כת"י רבנו על משניות ברכות, והתפרסם בקובץ תבונות ח"ג. [והקדים לזה בזה"ל: לפנינו הערות על סדר משניות ברכות ממרן צוק"ל, רובם הם הערות שורשם לעצמו תוך כדי לימודו את המשניות, ומעט הם ממה שכתבנו על פיו, ועבר ע"ז ומחק או הוסיף. ויש כמה תיקונים קטנים שראינו לתקן כעת לפני עריכה לדפוס].

ושלבנו את הדברים על הסדר. ובפרט כעת עת שלומדי הדף היומי זוכים לסיים את הש"ס ולהתחילו מחדש, ותמיד היה רבנו מעודד ומחזק לומדי הדף היומי והיה הולך מסיום לסיום לחזק את הלומדים להרבות חיילים לתורה, ועתה חסרנו כל זאת בסילוקו של צדיק, ע"כ אמרנו להעלות מדבריו על מסכת ברכות, ויהיו הדברים לחיזוק הלומדים די בכל אתר ואתר.

את הקונטרס ניתן לקבל רק במייל לקובץ גליונות.

משיכיר בין תכלת ללבן

הביאו לפני רבנו זצ"ל פסק מרבנו הגר"ש זצ"ל כי זמן ברכת עטיפת הציצית משיכיר את חברו אינו זמן קבוע מאז ולתמיד, אלא אם הראיה משתנית במשך השנים משתנה הדין.

והביא על כך ראייה מסוגיא דמעשר בהמה (בכורות ט, א), ולכן כיום שהתרגלו לאור החשמל, והעינים לא חדות להבין בבוקר כבר

לרגל תחילת רבבות אלפי ישראל בלימוד מס' ברכות בדף היומי, נביא כמה פנינים מרבנו על פרק קמא דברכות.

הו" כאלה תערוג על ברכות

הנה על מסכת ברכות לא זכינו שיצא לאור ספר אילת השחר, ולא כתב רבנו הרבה חידו"ת על מסכת זו. אולם מסר רבנו כמה פעמים שיעורים במסכת זו בביתו לאברכים ת"ח. הן בלימוד המשניות ברכות, והן בלימוד המסכת. ונרשמו ע"י נכדו חביבו הרה"ג ר' ישעיהו כהן שליט"א מראשי ישיבת עטרת יוסף. וחלקם נדפסו בספר הזכרון אהל יוסף עמ"ס ברכות שיצא לאור ע"י הרה"ג ר' הלל מן שליט"א. ועברו שבט ביקורתו של הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א בן רבנו. וכאן הבאנו את הדברים שנדפסו שם בתוספת דברים מרבנו על מסכת זו כפי שנתפרסמו בשאר ספריו, וכמובן שכל משהו וטעות יש לתלות רק בעורכים ולא ח"ו ברבנו. [ורבנו גילה בדעתו לנכדו הנ"ל שניתן לפרסם שיעורים אלו]

כמו"כ נכדו חביבו הרה"ג ר' גדליהו הוניגסברג שליט"א רב קהילת שונה הלכות בבני ברק סידר קונטרס נכבד על מסכת ברכות והיה למראה עיני רבנו שאף הגיה בכמה מקומות ושמוח מכך מאוד, ובטוב לבו ציף את הדברים גם לקונטרס זה.

וסיפר בן רבנו הגר"ש שליט"א, שרצה פעם להתחיל ולסיים עם אביו כל מסכת ברכות במשך בין הזמנים, ולבסוף החל ללמוד עמו והתעכב

פניני הדף היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדף היומי

דף ט-טו | פרשת שמות | גליון מס' 2

דף ט.

הרוצה לטהר כו' אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה קשה מה יועיל בקשתו, הא אמרי' (לקמן לג) הכל בידי שמים כו', ושאלנו מתפללים והחזירנו בתשובה שלימה כו' ל"ק כ"כ כיון שהוא כולל את עצמו. ויש לישב. וק"ל.

אמנם המהרש"א לקמן בדף לג. תי' לקושיא זו דשם ביאר דיד שני מיני יראה. הא' היראה הטבעית ירא מעונש הפורעניות. והב' יראה שכלית ירא מדבר הגדול ונורא כמ"ש ויירא ויאמר מה נורא וגו' והוא יראה שלימה ומה שאמרו דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים קאי על היראה השכלית דאינה בידי שמים כי היא תלויה בבחירה, אבל יראה הטבעית היא קצת בידי שמים ליראו בעונש אחרים כמ"ש ביבמות (סג.) אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל ליראם כדי שיחזרו בתשובה שנאמר אך תיראו אותי תקחו מוסר.

והחזון איש כתב [בסוף אורח חיים], דיכול אדם לבקש מהקב"ה על אדם אחר שיחזירו הקדוש ברוך הוא בתשובה, ואין זה סותר את הכלל ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", כיון שהקב"ה נעתר לתפילתו ולבקשתו של אדם המבקש בעד חברו, ושוב אין זה "בידי שמים", אלא "בידי אדם". עוד ראה מה שביאר בזה ביאור נפלא הגאון מליסא בספרו אמת ליעקב (ברכות דף י'). וכן מה שביאר הב"ח בס' בן איש חיל (ח"א דרוש א' לשבת תשובה) ועיין נמי מש"כ בזה בשו"ת אגרות משה חלק ד' (אורח חיים סימן מ' אות ג.) וע"ע בתוס' בנדה טז: ובמהר"ם שם. וע"ע במהרש"א בתענית כג.:

ובאמת שחוב גדול על האדם להתפלל ולכוון על פושעי ישראל וכדאיתא בספר חרדים (מצות התשובה פרק ה') שכתב: 'צריך לכוין בה יותר מכל הברכות האמצעיות, לפי שהוא תועלת הנפש ורפואתה, וכשם שחייב האדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל'.

והמהרש"ו בפרי עץ חיים (שער העמידה פרק כ') כתב: שמעתי, שמוהר"ר משה אלשיך ביקש ממורי האר"י ז"ל על אודות בנו [שנשתמד] להחזירו בתשובה, וצוהו האר"י שיכוין בתפלתו בהשיבנו, שידוע שהבינה היא התשובה. ושיאמר כך בברכה זו: "יהי רצון מלפניך או"א

בבקשה ממכם לכו שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב- כתב בדרשות הר"ן (דרוש יא): לזאת הסיבה עצמה צוה וישאלו איש מאת רעהו, שעם היות שממונם היה מותר להם, ויכולין לקחתו [כדאיתא בסנהדרין צא.], צוה שיבאו בעקבה, שאף על פי שיהיה זה לישראל דבר זה, וזה אמרו (שמות יא ב) דבר נא באזני העם, ואין נא אלא לשון בקשה (סנהדרין פט ב), והוא כאומר ידעתי שהם אנשי חיל שלא יחפצו במרמות ותוך, עם כל זה תחלה פניהם בשמי שיעשו ככה, ולא ישאלו למה. וכאשר הוגד למלך מצרים ולעמו שישראל בורחים, אין ספק שחשדום באנשי דמים ומרמה, שאם לא כן למה יתנכלו אליהם בדברים האלה, וכל זה הניעם בלי ספק לרדפם. וע"ע במהרש"א.

דף ט:

מאה ושלוש פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים- המהרש"א הקשה על מה שמבואר הכא שאומרים שירה על מפלתם של רשעים, מהא דאמרי' (מגילה י ב) דלא אמרו מלאכי השרת שירה בשביעי של פסח משום מעשי ידי טובעין בים, ובחוות יאיר סקכ"ה, תירץ שהיינו דוקא באותו הזמן, אבל לאחר זמן שפיר אומרים שירה. וכן החיד"א בספרו צוארי שלל (בהפטרות פר' נצבים אות ג) כתב ליישב דבאותה השעה שהיו טובעים אין לומר שירה דעדיין לא נתגלה הנס, אך אחר שנטבעו והוה מה דהוה, יכולים הכל לומר שירה, והכי דייק הלשון שאמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעים בים דייקא שעתה הם טובעים ובשעה זו אין לומר שירה, אך אח"כ ישראל אמרו שירה דכבר נטבעו ונתגלה הנס, וכן המלאכים בו בפרק בחדא שריי"ן ע"כ.

דף י.

בעא רחמי עליהו והזרו בתשובה- והק' המהרש"א דבשלמא באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ניחא דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים הרי אמרו (מכות י') בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו והרוצה לטהר מסייעין לו (יומא לט:) וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ה"ז בכלל

כתב החתם סופר (שבת דף קמז): 'מה שנראה לי שגולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידבר דכירא, והנסיכון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי'.

ימין חמש עשרה שנה, המלך כצבור שהצבור וכל ישראל תלוין וכו' עכ"ל וזה כהנ"ל ודו"ק היטב.

דף י:

מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש - וביאר המהרש"א לפי שהאשה מצויה בבית יותר מן האיש כדאמר' בעלמא (תענית כג) לגבי צדקה לעניים.

אמנם האדר"ת בס' בני בנימין (הלכות ברכות פרק ז) ראייתי שכתב לבאר בדרך נפלאה והוא דעי' ירושלמי פ"א דערלה ה"ה מאן דאכיל דחבריה בהית לאסתכולי ביה ולכן אסור להביט בו שלא ימנע מלאכול לפני הבושה. ואמרתי בזה דרך צחות. מ"ש חז"ל בברכות י ב'. אשה מכרת באורחים יותר מבאיש. דאחז"ל אשה צרה עני' באורחים (ע' בב"מ פ"ז א') ע"כ מבטת בהם כדי שימנעו לאכול ולכן מכרת יותר.

שגנו ספר רפואות - וברש"י: כדי שיבקשו רחמים ע"כ.

בענין ספר הרפואות כתב בסדר הדורות (ח"א אלף תרנ"ז) וז"ל: כתב התשב"ץ שהיו בתיבה מזיקים והזיקו לבניו של נח ונטלו מלאך אחד מבניו לגן עדן ולמדו ספר רפואות, וזה הספר קנה חזקיהו.

ובתשו' הרשב"א (ח"א סוף סי' תיג) כתוב, דאת ספר הרפואות שגנו חזקיהו - חיבר שלמה המלך ע"ש וכן הביא במגדים חדשים כאן מהרד"ק (מלכים ב' כ, ג) והחיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים ערך חכמתא רבתי דשלמה (ובשה"ג שם שחיבר ספר זה מפי המלאכים).

וכתב רבינו המהרש"א (בח"א גיטין סח ד"ה לדמא וכו') וז"ל: יש לשאול בכל הני רפואות הנזכרים בהאי פירקא גם בפרק אין מעמידין, אמאי כתבוהו רבינא ורב אשי בתלמוד, הא אמרינן בפ"ק דברכות והטוב בעיניך עשיתי שגנו חזקיהו ספר הרפואות כדי שיבקשו רחמים, ושבחוהו חכמים על זאת. ויש ליישב דודאי ניתן רשות לרפאות ולידע רפואות כל חלאים, אלא שאין ראוי לגלות כולם לכל אדם משום אינשי דלא מעלי, שלא יבטחו בד' אלא ברפואות, והשתא מהאי טעמא שהותר להם לכתוב התלמוד משום עת לעשות לד' הפרו תורתך וכו', מהאי טעמא שהותר להם לכתוב הרפואות ולגלותן לרבים כיון שאי אפשר לזכרם בע"פ ופן ישתכחו מכל אדם, ומתוך זה תראה, שאין התלמוד חסר מכל החכמות, כי לכל חולי תמצא בו רפואה שלימה ואמיתית למבינים לשונם, ואל יאמר המלעיג על חכמי התלמוד שהיו חסרים מחכמת הרפואה עכ"ל המהרש"א.

שגנו ספר הרפואות - בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סי' כה ד"ה ופשוט וכו') כתב, שאף להסוברים דתפלה היא דרבנן, זה רק לענין להתפלל בכל יום אף כשאין לו צורך מיוחד, אבל כשיש לאדם צורך מיוחד כמו צרה, אז יודו שהוא חיוב מן התורה להתפלל. ומפורש כן ברמב"ן בסה"מ (מ"ע סימן ה) עי"ש.

שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך, ותקבל בתשובה את פלוני בני, כי ימינך פשוטה לקבל שבים", ויכוין באומרו כי ימינך לסוד החסד, והיא הוי"ה ניקוד סגול כל אות ואות וכו'. ע"כ. [ויש לציין שמצינו נמי בהג' אשרי (פ"ג דמו"ק סי' נ"ט) שכותב דרבינו גרשון נתאבל על בנו כשהמיר דתו י"ד יום. וע"ע בשו"ת שבת סופר (סי' קח) שכתב: על דבר מי שיצא מדתו, דאם כי אין מן הדין לנהוג עליו אבלות ממש. אך ראוי להתאונן ולבכות אולי ירחמו עליו מן השמים ליתן ללבו ולשוב בתשובה. וע"ע סיפור נורא שכתב בס' קב הישר (פרק פא) על אחד מבניו של הרמב"ן שהמיר דתו].

ישעיהו אמר: ליתי חזקיהו גבאי - היערות דבש (ח"ב יד) תמה בשלמא חזקיה חשב שמלך אסור למחול על כבודו, ומעשה אליהו היה בהוראת שעה, אך איה ענותנותו של ישעיה, ועוד, שהרי אמרו [הוריות יג א] מלך קודם לכהן גדול, וכה"ג קודם לנביא, וכ"ש שמלך קודם לנביא. ולכן ביאר שישעיה ראה שכלו ימיו של חזקיה, ורצה ליתן לו חיים כמו שדרשו בחגיגה (ה) על הפסוק יש נספה בלי משפט, ששנים אלו ניתנות ל"צורבא מדרבנן דמעביר במיליה", ולכן נתחכם לבקש שיעביר חזקיה על מדותיו להכניע עצמו לבוא אליו שלא כחיובי המלך, וכיון ש"יעבור במיליה", יתנו לו משני ה"נספים בלי משפט".

כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים - ופרש"י: מקובלני מבית אבי אבא - דוד, שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו בסוף ספר שמואל (ב' כ"ד), ולא מנע עצמו מן הרחמים.

הגר"א העיר שלא היתה חרבו שלופה על דוד אלא על ירושלים, ולכן ביאר ש"אבי אביו" היינו יהושפט, שמצינו [דה"י ב יח לא] שכמעט הרגוהו, ובילקוט [מלכים א כב] אמרו "לא היה חסר אלא חיתוך הראש" וירושלמי [ע"ז פ"ג ה"א] גרסינן שהראה ממה שאמר משה "ויצילני מחרב פרעה" ולפי זה יותר מיושבת הלשון "חרב חדה" שהרי אמרו [שמו"ר א לו] שהביא סייף שאין כמותה.

עוד ראה בטורי אבן בר"ה (יז ע"ב) בהא דקאמרה הגמ' שם דרך בציבור נקרע גזר הדין ולא ביחיד, הקשה מהא דאיתא כאן שנקרע גזר דינו והוסיפו לו ט"ו שנים לחייו. ותירץ: ואפשר לומר דשאני חזקיה דרב גובריה שהי משונה מאוד במעשיו ובתורתו ושקול כמו ציבור. א"נ מלך שאני ושקול כנגד ציבור וכו' ע"כ.

ויש לציין כאן לדברי הרשב"א בתשו' (ח"א סי' קמח) שם כתב בהא דשבת (קנו ע"ב) דנחלקו חכמי ישראל אם יש מזל לישראל או לא. וכתב הרשב"א וז"ל: ונראה לי כי לא נחלקו אלא במקרה היחידים ולא במה ששייג את הצבור, כי לדעת כולם כח הציבור גדול לידון על פי מעשיהם לטוב או למוטב, והתורה דברה על הכלל לא על הפרט, וזהו שסדרו לנו בראש השנה ועל המדינות בו יאמר אי זו לשובע ואי זו לחיים. ואף על פי שתמצא בחזקיה (ישעיה לח) שמעתי את תחנתך הנני יוסף על

ומביא הגר"מ זצ"ל ראי' לזה מהא דאומרים כאן דחזקיהו גנז ספר רפואות וכפרש"י כדי שיבקשו רחמים. ומבואר כהנ"ל. דאם לא היה חיוב לבקש רחמים, לא היה טעם שיגנז ספר הרפואות, דמה לו אם לא יבקשו רחמים כיון שאין לזה חיוב, ובזמן חזקיהו המלך עוד לא היה תקנת תפילה דרבנן מאנשי כנסת הגדולה עכ"ד.

דף יג.

כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. כתב המהרצ"ח: עי' צל"ח שהתעורר מדוע השמיטו מוני המצות מצוה זו אשר היא לא תעשה. וכבר הקדימו הרב באר שבע בחידושו לתמיד ועי' שו"ת חות יאיר סי' ט' וסי' קל"ט וסי' קצ"ב. אכן באמת לק"מ דהרמב"ם לשיטתו אזיל דס"ל כהירושלמי פ"ג דמועד קטן אין למדין דבר מקודם מתן תורה עי' מ"ש בפ"י המשנה ס"פ גיד הנשה דהא דאמרו שם בסיני נאמר היינו דעיקר תורת אבות אינם עלינו לחוב רק ממה שאסרה התורה עלינו בסיני בשעת קבלת התורה. וא"כ לאו זה דלא יקרא שמך אברם נאמר קודם מ"ת ואין לחוב עלינו.

ובענין זה דעת הפמ"ג [א"א קנו ג] בשם פרי חדש שהוא איסור רק מדרבנן. וראה בשדי חמד [כ כלל פג] שדן אם האיסור לקרא כך רק לאברהם אבינו או לכל הנקרא "אברהם", ובגיטין [נ א] מצינו אמורא בשם "אברם חוזאה" ומסתבר שאין האיסור אלא לקרא כך למי ששמו "אברהם", אך אפשר ליתן לכתחילה שם "אברם".

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא- הביאור הלכה (סי' סא סעיף יג ד"ה אחר וכו') הוכיח ממשנתינו, שאם לא אמר בק"ש "ברוך שם כבוד מלכותו" יצא יד"ח בדיעבד. דאל"כ איך כתוב במשנה שאם כוון לבו יצא. הרי מ"מ לא קרא בתורה את "ברוך שם" וכו'. ומבואר דבדיעבד יצא גם בלא"ה.

אכן בפנים יפות פ"י ואתחנן (ד"ה שמע ישראל וכו') עמד בזה, איך יצא כאן, הרי לא אמר פסוק "ברוך שם". וכתב די"ל דמש"כ במשנה "יצא" ר"ל דיצא ידי חובת קריאת הפסוק הראשון "שמע ישראל" אך לא יצא יד"ח קריאת ק"ש. וע"ש מש"כ עוד לבאר לפי"ז.

דף יד.

אמרינן קל וחומר: קריאת שמע דאורייתא פוסק - הלל דרבנן מבעיא, או דלמא פרסומי ניסא עדיף - הנה הרמב"ם [סהמ"צ שורש א אות ט] נקט שהלל הוא מדרבנן, והרמב"ן השיגו שחיובו מדאורייתא.

ובשאגת אריה [סט] תמה על הרמב"ן מסוגיין, וכתב מהר"ץ חיות שלגבי מצות ק"ש המפורשת בתורה נחשב ההלל דרבנן אף שמצוותו מדברי קבלה. [וכת שם עוד דהא דפתח בהלל ובמגילה וסיים בהלל לבד י"ל הא פשיטא ליה דמגילה אינו רק דברי קבלה רק הלל דחנוכה כיון דדעת רש"י בתענית שם הואיל דתקנו חז"ל על נס הוי כדאורייתא].

דף יד:

אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלי תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו - כתב החפץ חיים (שמירת הלשון חלק ב חתימת הספר פרק ב): באתי לעורר על דבר מה דאיתא בגמרא (ברכות יד ב) אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלי תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, דהיינו שאומר וקשרתם והוא אינו קושר. ואף שבדעתו לקשור אחר כך, אינו מועיל לזה, כיון שאינו קושר תיכף. ולכאורה פשוט דהוא הדין כשאומר ואהבת את ה' אלקיך וגו' יראה להכניס אהבת ה' יתברך בלבנו, והיינו כמו שכתב בחובת הלבבות שער אהבת ה' פ"ג שיתבונן בגדולת הבורא ורוממותו [שהוא מחיה כל העולמות] ובהיפוך קטנות ערך נפשו וזעירותו וזולתו, ואח"כ יכיר רב טוב הבורא עליו בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ לא לפי מעשיו, ומסתיר עונותיו מבני אדם ומאריך לו. ואם קשה לו לכיון כל זה בעת קריאת שמע יראה להתבונן בכל זה עכ"פ פעם אחת ביום, דכי בשביל שהיא מצוה תדירית שאינה תלויה בזמן כידוע, תהיה נגרעת שלא יראו לקיים אותה עכ"פ פעם אחת ביום. וטוב שיראה להתבונן בזה אחר התפלה קודם שיכנס לביתו לאכול, ודומיא שאר מצות המוטלות על האדם כמו תפילין או לולב ומיניו בחג הסוכות דאינו אוכל קודם שמקיימן, כמבואר בסימן תרנ"ב ובסימן רל"ה עיין שם. [אמנם ראה בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' יז ס"ק ג) שכותב: שמעתי לפרש בשם הרב הגאון הצדיק מו"ה יעקב יצחק מלובלין דברי עולא ור"י, בקרא ק"ש ולא הניח תפילין כלל, אבל בקרא אדעתא שיניח תפילין אח"כ שפיר דמי ע"ש והכי משמע מדקאמר עולה בלא נסכים, ובעולה מהני אם מקריב נסכים אחר הקרבת העולה עכ"ד].

שם - באור שמח [ק"ש א י] כתב שאם נאנס ולא קרא ק"ש של ערבית, ובא לקרותה קודם הנץ, אף על פי שכבר יכול להניח תפילין, אם לא הניחם אינו נחשב "מעיד שקר" כי קריאתו היא של ערבית, שאין בה חיוב הנחת תפילין, וראה בהגהות מראה כהן [ח ב] שנקט להיפך.

והתוס' [ד"ה ומנח] כתבו שהקורא בלא ציצית אינו "מעיד שקר" כי היא אינה חובה על האדם אלא אם יש לו טלית, ובהכרח חיובה רק מצד הטלית. [והרא"ש הוסיף שאם לא ילבשנה עתה ילבשנה לאחר זמן]. אך המאירי כתב שאם בעת ק"ש לבוש בד" כנפות בלא ציצית נחשב כמקריב זבח בלא נסכים. והמג"א [כד ג] הביא שדעת הזהר שגם בלא ציצית נחשב "מעיד שקר".

דף טו.

תנן התם חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום וכו' - בספר מעדני ארץ להג"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל על רמב"ם הל' תרומות (פרק ד הלכה ד) כותב, דמדברי המהרי"ל דיסקין זצ"ל בשו"ת (בקו"א אות קפא) מבואר, דהא דהמדבר ואינו שומע לא יתרום, היינו

כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנום-
 בהגהות עטרת זקנים בגליון השו"ע או"ח (סי' סב ס"א)
 כותב דשכר זה הוא מידה כנגד מידה. שמאחר שהוא
 מעורר עצמו בזה ומניע את החום הטבעי שלו לדקדק
 באותיות ק"ש, בשכר זה מצננין לו בשמים את החום
 האחר שהוא הגיהנום. ומקור הדברים בב"י שם. [וכתב
 בספר פי כהן על הש"ס (שער א' ע' רז): ויש להעיר מהא
 דאי' בגמ' בנדה לד: ישראל דדאיגי במצות חביל
 גופייהו, ופירש"י דדייגי במצות, לקיים מצות וחרדים
 בדבר, ומתוך דאגה מתחממין כדכתיב חם לבי בקרבי
 עכ"ל, וא"כ בכל המצות אית' להך ענינא, וא"כ למה
 נתייחד הך שכר דוקא לדקדוק בק"ש. וצ"ל דכאן לענין
 דקדוק בק"ש יש הנעת חום טבעי יתירא מכל המצוות].

מצננין לו גיהנום- כתב הצ"ח: ויש לדקדק ממה נפשך
 אם הוא צדיק גמור, מה עבדיתיה בגיהנום כלל שיצטרכו
 לצנן לו הגיהנום, ואם הוא חייב לסבול עונש בגיהנום, אם
 כן מה עונש הוא זה אם לא יסבול צער גיהנום ולמה
 הכניסוהו לגיהנום לבטלה. ונראה על פי מה שכתבו
 חכמי המוסר [ועי' זוהר ג' ר"כ] שגם הצדיקים בהכנסם
 לגן עדן עוברים דרך הגיהנום לטובת קצת רשעים
 קרוביהם שכבר סבלו קרוב לערך עונש המגיע אליהם,
 ואעפ"כ אין בכחם לעלות ואין חבוש מתיר עצמו,
 והצדיק בעברו מעלה אותם עמו, והצדיק סובל קצת
 צער לטובת רשעים ההם. ואל תתמה שמצינו דוגמא
 לזה בעולם הזה לעיל דף ה' ע"ב יהב ליה ידיה ואוקמיה,
 הרי שבצדיקים גופייהו החבוש עצמו אינו יכול להציל
 עצמו וחבירו מצילו. ועל זה רמז רבי יוחנן בן זכאי לקמן
 דף כ"ח ע"ב שאמר ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים
 וכו', והכוונה שבוודאי ידע בנפשו שצדיק גמור הוא
 ויורש גן עדן ולא גיהנום, אלא שלא ידע באיזה דרך
 מוליכין אותו. ועל זה אמרו כאן שהקורא ק"ש ומדקדק
 באותיותיה, אפילו אם ילך לגן עדן דרך הגיהנום, אז
 יצננו לו הגיהנום דרך הילוכו שם. ואולי לזה כיוונו
 בשלהי מסכת חגיגה [כ"ז ע"א] תלמידי חכמים אין אור
 של גיהנום שולטת בהם וכו', היינו אפילו בעברם דרך
 שם אין האור שולטת בהם כי ציננו לו האור. ע"כ. עוד
 ראה במנורת המאור [נר ג ג] שהמדקדק אינו נפטר
 לגמרי מעונש, אלא רק מקילין עליו. אך רבינו חננאל
 כתב "אפילו רשע שנתחייב ירידה בגהנום, אם יש בידו
 זכות זו מצננין לו אור הגהנום ומרויחין לו משיירי
 השריפה", וכן מבואר בשאלתות [סוף ואתחנן].

שלכתחלה אין עושין אותו שליח אבל הוא עצמו
 כשרוצה להפריש תרומה מפירותיו אינו חייב כלל
 למסור את מעשה המצוה לאחרים בגלל זה שאינו יכול
 להשמיע את הברכה לאזניו, וכותב הגרש"ז זצ"ל:
 ומסתבר דלאו דוקא במדבר ואינו שומע, אלא ה"ה נמי
 באלם, אף על גב שאינו יכול כלל לברך מ"מ כיון דברכה
 אינה מעכבת אינו חייב כלל למסור את ההפרישה
 לאחרים, ומוכח נמי הכי מהא דפריך הגמ' בברכות כאן:
 "אלא הא דתני ר' יהודה בריה דר"ש בן פזי חרש המדבר
 ואינו שומע תורם לכתחלה, מני לא ר' יהודה ולא ר'
 יוסי" ואם כהמהרי"ל, מצינן לשנויי דמיירי בתורם
 מפירותיו ולכן אינו חייב לחזור אחר אחרים, אולם אי
 אמרינן הכי גם באלם אתי שפיר, משום דא"כ מאי
 איריא דנקט מדבר ואינו שומע. ועי"ש מה שכתב לדחות
 דבריו.

דף טו:

דילמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד
שפיר דמי- ומבואר מדברי הגמ' שרק בדיעבד אפשר
 לצאת יד"ח מחרש והשפת אמת [מגילה יט ב] הקשה,
 הרי החרש עצמו חייב, אלא שאינו יכול להוציא עצמו
 לכתחילה בקריאתו כי אינו שומעה באזניו, אך השומע
 ממנו - שומע ממחוייב גמור בדבר, ולמה לא יצא
 לכתחילה בקריאתו. ובקובץ הערות [מח יד] ביאר
 שהמחוייב בדבר מוציא אחרים מדין ערבות רק אם יכול
 לפרוע חובם, וכיון שלכתחילה אינו יכול להוציא אף את
 עצמו בקריאתו, אינו נחשב ערב לכתחילה, ועי' אבני נזר
 [תלט]. ובאבי עזרי [שופר ב א] ובקהילות יעקב [יג ג]
 כתב שאין שמיעת השומע נחשבת כדיבור שלו, אלא
 יוצא כדיבור המוציא, ולכן דינו שוה למוציא שאם אינו
 משמיע לאזנו יוצא רק בדיעבד.

לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא- כתב
 הריטב"א בחדושי לקדושין (מד ע"ב ד"ה הא דאמרינן)
 וז"ל: הא דאמרינן לחייב על המחשבה כמעשה. לאו
 מחשבה ממש שמהרהר בלבו, אלא דבור הוא, תדע דהא
 מכל דבר פשע נפקא והוא דבור הוא, אלא דמשום
 שאינו צריך שישמיע לאזנו קרי ליה מחשבה, וכדאמרינן
 (ברכות טו ב) לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך
 יצא, ואמרינן גבי חמץ מבטלו בלבו, ולא דוקא בלבו
 ממש דהוא מהרהר קרי ליה אלא לומר שאינו מוציא
 בשפתיו, רבינו הגדול הרמב"ן זצ"ל ע"כ. ומבואר דס"ל,
 דמש"כ כאן בלבו לא ר"ל בלבו ממש.

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה קצרה ובהירה- שמעו ותחי נפשכם.

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם הגליון: 'תמצית הדף היומי'- סיכום שבועי קצר של סדר הדף היומי.

וכן את הגליון 'בית מדרש נבואה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור בית מדרש נבואה לכהנים העוסקים בלימוד הלכות עבודת בית המקדש- ניתן

לתרום במכשירי נדרים עבור בית מדרש נבואה לכהנים או במל 0504166339

ברית יקצור

העלון השבועי לבחינה עצמית ללומדי הדף היומי
לפניות, למענה לשאלות בדף היומי ולקבלת העלון במייל: 10mivchan@gmail.com

בס"ד. גליון 1, ברכות ב. ח: , פרשת ויחי ה'תש"פ

מערכת ברית יקצור מברכת את רבבות מתחילי לימוד הדף היומי. חיילכם לאורייתא!

שאלות:

1. מנה לפחות ד' שיטות מאימתי קורין שמע בערבית.
2. עד מתי קורין שמע בערבית. (4)
3. מה הטעם שהזכיר התנא זמן ק"ש דערבית לפני זמן ק"ש דשחרית.
4. מ"ט עני ומ"ט בני אדם בע"ש מקדימים זמן אכילתם.
5. מהיכן יש זכר לדבר דעד צאה"כ יום הוא.
6. מה הם ג' הטעמים שאין נכנסין לחורבה. ומ"ט בעינן לכל ג' הטעמים.
7. "אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת". באיזה מיני דיבורים איירי.
8. היאך דוד המלך אומר "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך", ומאיך "קדמתי בנשף" והיינו באורתא. (3)
9. מ"ט אמר משה רבינו כחצות הלילה וגו' ולא אמר בחצות. (3)
10. במה נחלקו ריו"ח וריב"ל אי בעינן לסמוך גאולה לתפלה ערבית.
11. מ"ט כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב.
12. "אמר ריו"ח נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה, ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו א' מד' מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה". מה עונה על כך הגמ'. (3)
13. איזה נס ארע כשר' הונא קיבל עליו לתת לאריס את חלקו.
14. מאחר שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו, א"כ מה הריבוי בשנים שעוסקין בתורה, ובג' דיינים, ובעשרה שמתפללין.
15. "ענני ה' ענני". מדוע כפל אליהו את לשונו.
16. מה השיב הקב"ה למשה על השאלה מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. (2)
17. כתוב "עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בהם", ומאיך כתוב אל תתחר במרעים וגו'. היאך מיישבת הגמ' סתירה זו. (3)
18. "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא". מהו עת מצוא. (5)
19. האם ידור אדם במקום רבו, ומדוע.
20. מהו "ואל תשבו על מטת ארמית". (3)

ללומדי תוס':

21. היאך אנו קוראין ק"ש בביהכ"נ קודם צאה"כ. (3)
22. "וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי טהר טהר יומא, דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא". מהו ביאת השמש, טהר יומא, ביאת אורו, טהר גברא.
23. באיזה אופן לייט עלה אביי אמאן דמצלי הבינו. ובאיזה אופן מותר. ובאיזה אופן מתפלל תפלת צרכי עמך.
24. "ואין הבור מתמלא מחוליתו". מה הפירוש. (3)
25. "בניהו בן יהוידע זה סנהדרין, ואביתר אלו אורים ותומים, וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי". איזה פרט נלמד מן הפסוק והיאך.
26. "והאמר ריו"ח דין גרמא דעשיארה ביר". מה הראיה מזה דבנים הוו יסורין של אהבה.
27. מדוע דוקא בתפילין של ראש נאמר הפסוק וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' ולא בתפילין של יד.
28. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דריב"ל וכו'. מדוע הסיק ריב"ל דלאו אורח ארעא לקללו בשעת כעסו של הקב"ה, והרי הצדוקין מורדין ולא מעלין. (2)
29. "רב ששת מהדר אפיה וגריס". והא אמרי' בסוטה כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה. (3)
30. "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודיבון". מה הריבוי בעטרות ודיבון, והיאך יעשה בהם.

תשובות:

1. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בע"ש. משעה שקדש היום בע"ש. משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן [וכשיטת ריו"ס דבין השמשות הוא כהרף עין]. משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח. משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב, וב' דרכים ברש"י אם הוא בימות החול או שהוא בע"ש. [ובתוס': מפלג המנחה אליבא דר"ן].
2. לר"א עד סוף האשמורה הראשונה, לחכמים עד חצות, לר"ג עד עלות השחר, ולתנא דברייתא עד שעומד העני ליפטר מתוך סעודתו.
3. א' כסדר הפסוק "ובשכבך ובקומך". ב' יליף מברייתו של עולם דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר".
4. עני - כיון שאין לו נר להדליק בסעודתו. ובנ"א בע"ש - כיון שהכל מוכן.
5. דכתיב "ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברומחים מעלות השחר ועד צאת הכוכבים", דבזה מפורש דזמן עשיית מלאכתם היה עד צאה"כ, וכתיב "והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה", הרי שכל זמן מלאכתם קרוי יום.
6. מפני החשד מפני המפולת ומפני המזיקין. מפני חשד בחורבה חדתי ובתרי ופריצי, מפני המפולת בתרי וכשירי, מפני המזיקין בחורבה חדתי ובתרי וכשירי במקומן של המזיקין או בחורבה חדתא דקאי בדברא.
7. בד"ת לכו"ע, ובדברים דעלמא מחלוקת.
8. לרב אושעיא אמר ר' אחא ה"ק מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה, לר' זירא עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי, ולרב אשי עד חצות היה עוסק בד"ת מכאן ואילך בשירות ותשבחות.
9. דלא ידע פלגא דליליא אימת. ולר' זירא שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. ולר' אשי בחצות דליל י"ד הוה קאי וה"ק כחצות הלילה כי האידנא וגו'.
10. אי חשובה גאולה מבערב. ואב"א דהוקש שכיבה לקימה בקרא דבשכבך ובקומך, וריו"ח סבר מה קימה ק"ש ואח"כ תפילה, ור"ל סבר מה קימה ק"ש סמוך למטתו.
11. דאית ביה תרתי, אתיא באל"ף בי"ת ואית ביה פותח את ידך.
12. מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו. ואב"א הא לן [בני בבלי] הא להו [בני א"י], ומבאר רש"י דבא"י טעון שילוח ואין יסורין של אהבה, ובבבלי דאין טעון שילוח הוו יסורין של אהבה, [ולתוס' היינו לענין טומאה שנזהרין בא"י ולא בבבלי]. ואב"א הא בצינעא והא בפרהסיא.
13. איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא.
14. תרי דמכתבן מילייהו בספר הזכרונות, ג' דיינים דדינא נמי היינו תורה, עשרה דקדמה שכינה ואתיא.
15. ענני שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם.
16. לר' יוסי צדיק טוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור, ולר"מ וחסנתי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון.
17. הא במילי ידידה הא במילי דשמיא, ואב"א הא ברשע שהשעה משחקת לו והא ברשע שאין השעה משחקת לו, ואב"א הא בצדיק גמור והא בצדיק שאינו גמור.
18. אשה. תורה. מיתה. קבורה. בית הכסא.
19. אי כיף ליה ידור במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה, ואי לא כיף ליה טוב להתרחק ממנו דמוטב יהי שוגג ואל יהי מזיד.
20. איכא דאמרי לא תגנו בלא ק"ש, ואיכא דאמרי לא תנסבו גיורתא, ואיכא דאמרי ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא.
21. לרש"י הוא רק כדי ליכנס לתפלה מתוך ד"ת, ובק"ש שעל המטה יוצאין ידי חובה. לר"ת דקי"ל כר' יהודה דמפלג המנחה הוא זמן ערבית. ולר"י דקי"ל כהני תנאי דאמרי משעה שקדש היום ומשעה שבני אדם נכנסים להסב בע"ש, והוא מבעוד יום.
22. לרש"י: ביאת השמש - שקיעת החמה, טהר יומא - צאה"כ, ביאת אורו - זריחה, טהר גברא - בהבהאת קרבנותיו. לתוס': ביאת אורו - תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע, טהר גברא - טבילה.
23. בעיר. בשדה. במקום סכנה.
24. לרש"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו לא יהא מלא. לר"ת מחולייתו היינו מנביעתו, כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. לר"י שאם תחפור מצד זה ותניח מצד אחר לא תמלא שמה שנותן כאן חסר כאן.
25. לרש"י [כפי שמובא בתוס'] דאביתר אלו או"ת, מדכתיב ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי, כלומר היה קודם להם, וא"כ אביתר שהוזכר אחר בניהו היינו או"ת. ולר"ת דבניהו זה סנהדרין, דכרתי ופלתי היינו סנהדרין.
26. לרש"י דגברא רבה כריו"ח לא באו לו יסורין שאין של אהבה. ולתוס' מדהוה רגיל לנחם אחרים בכך.
27. לרש"י לפי שיש בהם רוב שם של ש-ד-י. ולתוס' לפי שהן בגבהו של ראש ונראין.
28. היינו דוקא בידי אדם, או דהכא היה זה עכו"ם ולא צדוקי.
29. התם איירי בקול רם והכא איירי בנחת. והר"ף תירץ בשם הג"ה דדוקא כשיש עשרה אחריני מותר. ועוד תירץ הר"ף דשאני רב ששת שתורתו אומנתו.
30. לרש"י שאין בו תרגום וצריך לקרותו ג"פ בעברי. ולתוס' שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וקמ"ל שיותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום ולא לקרות ג"פ העברי.

גליון ב'

טבת תש"פ

ברכות דף ח - י

"ללמוד ולקיים"

הערות מעשיות להלכה על סדר הדף היומי

וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו - אגרת הרמב"ן

גליון זה מיועד לעורר לב המעיין ולא לסמוך עליו למעשה

דף ח

ועי' בהליכות שלמה (תפילה פ"ה סעי' יח) שאין את מעלת בשעה שהציבור מתפלל, אלא כשמכוין להצטרף לציבור מסוים.

עי' מ"ב ס' צ ס"ק ל בשם הצ"ח [בע"א] שאם מתפלל שחרית בבית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל מוסף, מקרי "תפילת הציבור", וביאר בדעת נוטה ע"פ החזון איש שזה לא ממש תפילה בציבור אלא כבשעה שהציבור מתפלל. וכן עי' אשי ישראל פ"ח העי' לח. אך עי' במג"א ס' רלו ס"ק ג ובמחצה"ש שם דאף שמתפלל בבית הכנסת תפילה אחרת אפשר שלא נחשב שעה שהציבור דמתפלל.

אמתי עת רצון בשעה שהציבור מתפלל

גדר בזה אפילו בלי מנין ובזמנו תמיד יש מתפלל

עי' בס' דעת נוטה (תפילה עמ' רסה) – שעה שהציבור מתפללים תלוי בעירו, שאם יש בעיר ציבור שמתפללים נקרא עת רצון (וכן בקהילות יעקב ברכות ס' ג). וזה גם נ"מ לנשים (עי' מ"ב ס' צ ס"ק לב על בני כפרים בשעת שקהלות ישראל מתפלל. ובאשכנז שנהגו להקדים ערבית, יחיד הדר בכפר, או בדרך, צריך להמתין עד צאת הכוכבים)

דף ט

לתפילין כאחרים

ברכת תפילין לפני משיכיר: אכן בענין הנחת תפילין כתב הבה"ל (ס' ל סעי' ג ד"ה ומשיגיע) דמה שנהגין איזה אנשים להניח תפילין מעלות השחר ולברך עליהן לא שפיר עבדי. ועי' בבה"ל ס' נח סעי' א (ד"ה זמן קריאת שמע) שבשעת הדחק יאמר לפני זמן הנחת תפילין את כל פסוקי דזמרה עד יוצר אור, וכשיגיע זמן 'משיכיר' יניח התפילין ויברך עליהן. ועיי' בשו"ת אגרות משה ח"א ס' י שמותר להניח תפילין קודם עמוד השחר [ולענין ברכה ראה מה שכתב שם].

לקריאת שמע כותיקין

ממעלת תפילה כ'ותיקין'

כתב השו"ע בה"ל קריאת שמע (ס' נח ס"ק א) ומצוה מן המובחר לקרותה כוותיקין שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה, כדי שייסיים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה. ומי שיוכל לכוון לעשות כן, שכרו מרובה מאד. ובמשנה ברורה ס"ק ח "ומובטח לו שהוא בן עולם הבא, ולא יוזק כל אותו היום". וכתב הבה"ל ד"ה "ומצוה מן המובחר" דע דזהוהיריס לקרות כוותיקין, מותר לקרות ולהתפלל ביחודי אם אין להם מנין².

נץ הנראה

נחלקו הפוסקים אם זמן הנץ הוא נץ הנראה - פעם ראשונה ביום שרואים השמש בעינים, או הנץ המישורי - שזה הזמן שהשמש זורח מעל המישור עם ניכוי ההרים המסתירים². כתב הגר"מ קארפ שליט"א (הל' חג בחג שבועות עמ' קלב העי' 76) לענין נץ הנראה, כן קבלתי מהגר"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל, שזמני חז"ל הולכים לפי הנראה לעינים, ולכן יש לילך אחר הנץ הנראה לעינים. וכן דעת הגר"ש² אויערבך זצ"ל במכתבו, והגר"ש וואזנר (שליט"א) זצ"ל הגר"נ קרליץ (שליט"א) זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"ד ס' כה) והגר"ש דבליצקי זצ"ל (י"ג מאמרות).

אחרים אומרים משיראה את חבירו רחוק ד' אמות

זמן משיכיר

עי' בבה"ל ס' נח ס"א ד"ה כמו שהביא את דברי הפמ"ג שהוא בערך עישור שעה, דהיינו שש דקות לאחר עלות השחר. וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט ס' ט) שאמנם על המשך דברי הפמ"ג העיר הבה"ל, מ"מ על שיעור זה לא פקפק. והביא בשו"ת מנחת יצחק שגדולי זמננו כתבו שזמן זה הוא בין רבע שעה לחצי שעה לאחר עלות השחר. והכף החיים (ס"ק יח) כתב שנהגו בירושלים שהוא שעה קודם הנץ החמה. ודעת הגר"ש² אויערבך זצ"ל שהוא פחות מחמשים דקות קודם הנץ החמה. ודעת החזון איש שזמן משיכיר (בארץ ישראל) הוא 45 דקות לפני הנץ (מהגר"ח קניבסקי שליט"א עי' ספר 'אלא'). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד ס' ו) כתב שבדק (בארצות הברית) שהוא בין 35 ל-40 דקות קודם הנץ החמה. ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (נשא יוסף או"ח ס' ד) שלא כדאי להתעטף אלא תוך שלשים דקות לפני הנץ החמה (ווי"א שחוששין שנחלש כח הראיה). (ויש לציין מה ששמענו שעד לפני 25 שנה נהג הגר"ש אלישיב זצ"ל בזמן 45 דקות, מהגר"י שוב שליט"א). וכמה מומחים בירו (הגר"מ פוזנא שליט"א ועוד) שזמן 'משיכיר' הוא הזמן דרגת האור של 11 'מעלות' קודם הנץ. שהוא בערך 50 – 60 דקות קודם הנץ.

ציצית משיכיר: עי' בשו"ע (ס' יח סעי' ג) שצריך להמתין עד זמן משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו כדי לברך על ציצית [משיכיר]. וכן פסק הגר"א (מ"ב שם).

ברכת ציצית לפני משיכיר: מעיקר הדין עי' ברמ"א שנוהגין להקל בעטיפת ציצית מעלות השחר. וכתב המשנה ברורה (מהפמ"ג) דאם השעה חזקה, המקל להניח מעלות השחר ואילך אין גוערין בו, ועל כל פנים לכתחילה בודאי נכון מאד להמתין לברך עד זמן משיכיר, וכן נראה דעת האליה רבה. ובדיעבד נראה דאפילו אם ברך קודם עמוד השחר לא יחזור ויברך, דשמא הלכה כהרא"ש דכסות יום בלילה חייב, עיי' [וכן

² וא"ת לפני עידן המחשבים, איך היו יכולים בזמן חז"ל לדעת זמן הבין המישורי. ואפ"ל שאף בזמן חז"ל היו יכולים להכיר זמן הנץ המישורי ע"י שינוי ניכר בדרגת האור עם זריחת השמש מעל המישור ברקיע.

¹ וכתב שם וגדולה מזה מוכח במשנה ברכות דף כב ירד לטבול, דאפילו אם אין לו תפילין בעת ההיא גם כן אפילו הכי יזהר לקרותה בזמנה סמוך להבין, ומשנה זו איירי בותיקין.

וכן כתב **הכף החיים** בס' נח אות י' וז"ל "וגם פה עיה"ק ירושלים יש הרבה קהילות שמתפללים עם הנץ החמה וממתנים עד שיצא גוף השמש על הארץ **ונראה לעיניים** ואח"כ מתחילין תפילת שמו"ע, ע"כ.

וכן ע' **בבן איש חי** (שו"ת רב פעלים ח"ב שאלה ג', ובפ' וארא שנה א) "עם כל זה המדקדקין בעבודת השמים יותר נכון להם לאחוז ולעשות כסדרת המדקדקין להתפלל עם יציאת השמש ממש **שנראית לנו**, ויתחיל קריאת שמע ששה דקים קודם יציאת השמש וזריחתה לפנינו".

מאידך מנהג רוב המנינים בירושלים ת"ו כלוח הגר"מ **טקווינסקי** להתפלל עם הנץ המישורי 'הנץ המקובל' וכן היה מנהג **החזון איש** (ע' להלן), (אכן בירושלים נץ המישורי הוא לאחר הנץ הנראה [בכותל המערבי נוהגים ע"פ לוח קדום בזמן מספר דקות יותר מוקדם]).

דעת החזון איש

ע' ארחות רבינו (ח"א עמ' נב) **שהחזון איש והסטייפלר** נהגו להתפלל בנץ 'המקובל' (של הגר"מ **טיקווינסקי** **זצ"ל**-המישורי) וכן נהג הגר"ח **גריינמן זצ"ל** להתפלל בנץ המישורי.

אכן הגר"ש **דבליצקי זצ"ל** כתב בס' **י"ג מאמרות** שבתקופה ההיא הגר"ר **בנימין בייניש פינקל זצ"ל** (לאחמ"כ ראש ישיבת מיר ירושלים ת"ו) ניהל את מנין הנץ אצל החזון איש. ושאלו את הגר"ר **בנימין בייניש פינקל** (שליט"א) **זצ"ל** על אודות הענין של הנץ, ואמר שהוא **הנהיג מצד עצמו ולא משום הוראת חזון איש זצ"ל**. **והחזון איש זצ"ל בכלל לא התערב בענין זה אלא סמך על אחרים לגמרי ע"כ** (הו"ד ב"י"ג מאמרות עמ' ח).

וכעין זה כתב הגר"ח **קניבסקי שליט"א** (נקיות וכבוד בתפילה תשובה קנז) **שהחזון איש** היה מסופק אם זמן הנץ הנראה או נץ המישורי, ומה שאמר בבית הכנסת שלו

מת אתה ולא תחיה לעולם הבא ... משום דלא עסקת בפריה ורביה

חייב כל אדם לישא אשה

כתב **השו"ע** (אבן העזר ס"א ה"א) **חייב כל אדם לישא אשה כדי** לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישאל [ע' רמ"א שם]. [ע' גמ' יבמות סג]. **ומבואר מחז"ל שזה מן המצוות החשובות וחמורות ביותר**.

מוכרין ספר תורה ובית הכנסת כדי להשיא נשים

וכתב **השו"ע** ס' קנ"ג ו' "מוכרים בית הכנסת וכן שאר דברים שבקדושה, ואפילו ספר תורה להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו וכתב **המשנה ברורה** [ס' קנ"ג ס"ק כד] ד"ה "או להשיא יתומים" **ואפילו יתומות**, דאף על גב דאין האשה מצווה על פריה ורביה, **מכל מקום "לשבת יצרה" שייך גם באשה**⁴. **וז"ל החתם סופר**⁵ "קשה זווגו של אדם כקריעת ים סוף [סוטה ב], והוא תמוה כיון שמצות עשה היא ליקח אשה, היה ראוי מן השמים שימצא זווגו בקל כדי לקיים המצות עשה... ויש לומר לפום צערא אגרא, לכן קשה למצוא זווגו שיטרח כמה טרחות למצוא".

חומר ענין להתעסק בשידוכים - ביום הדין לפני התקיעות מורנו ראש הישיבה הגר"צ פינקל זצוק"ל היה מעורר לפני התקיעות בראש השנה להתפלל על אלו שצריכים שידוכים – וניתן לומר שימי שובבי"ם שמבואר בספרים שהם ימי הדין

³ בכל זמני היום ראוי תמיד להחמיר בשתי דקות עקב טעיות בלוחות ושעונים לא מכוונים ועוד כמה טעמים (ע' בספח ס"ס אעירה שחר).

⁴ ולמכור בית כנסת כדי להשיא בת של עני הביא בשו"ת **מהרש"ם** [ח"א ס' מט] את דברי **האשל אברהם** [אופנהיים] בשם **המהר"י באסאן**, לגבי מי שנדר להשיא יתומה שיכול לקיים את נדרו על ידי שמחתן בת שאביה עני או סומא, שכיון שאין ביד

להתפלל כפי מה שכתב בלוח של **הרי"מ טקווינסקי** (ע' ארחות רבינו ח"א אות קסג), לא היה זה משום שהכריע שכן הוא הזמן, אלא סבר שדקה קודם הנץ או דקה לאחר מכן נקראת גם כן תפילת וותיקין.

וכן ע' ארחות רבינו ח"א שם מדברי **החזון איש** "שאין לדקדק כ"כ בזמן הנץ, העיקר שיהא בערך עם הנץ ואין צורך ששעון יהא מונח לפניו וכו', להתפלל עפ"י השעון חוששני דהוי בכלל אל תעשה תפלתך קבע".

והגראי"ל שטיינמן זצ"ל נהג להתפלל בנץ הנראה ובבית המדרש לדרמן הגר"ח **קניבסקי שליט"א** נוהג להתפלל בזמן באמצע שני הזמנים.

להקדים לקרות קריאת שמע ולהתפלל מהרה כל מה שיוכל

כתב **השו"ע** (ס' נח ס' ב) אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל **ובמ"ב** (ס"ק יא) "מכאן תוכחת מגולה לבני אשכנז שמאחרים מאד קריאת שמע, ואמרו חז"ל: אלמלא לא נברא העולם אלא בשביל קבלת עול מלכות שמים, ד"י". וכתב **השו"ע** (ס' נח ס' א) "זמן קריאת שמע של שחרית משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויכירנו. ונמשך זמנה עד סוף שלש שעות שהוא רבי" היום". וכתב **המ"ב** (ס"ק ג ד"ה עד סוף) "ולכתחילה אסור להתאחר עד אותו הזמן". **והמנינים שמחכים עד סוף הזמן ממש - גורמים מכשול**, דתמיד יש בקרב המתפללים שמאחרים כמה דקות ומפסידים זמן קריאת שמע [ולפעמים יש איזה עיכוב משום שהמנין המתין למאחרים לבוא עד שיאספו את המנין, או משום שלא מצא ש"צ, ולפעמים החזן מאריך (ובפרט בשבת בפזמון 'קל אדון' עם ניגון ארוך), וכן מצוי שהשעון בבית הכנסת אינו מדויק. וכן יש כמה שיטות בחישוב הזמן ואכמ"ל³].

דף י

במיוחד על עניני קדושה שיש מצוה להתעסק בהקמת בתים בישראל.

אחריות של אברכים צעירים על תקנת חבריהן

ניתן להביא דברי **הרבינו יונה בשערי תשובה** (שער שלישי אות יג) "כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העקרים הנדרשים מן האדם".

אברכים צעירים שמכירים היטב את הבחורים והנשים המכירות את חברותיהן יכולים להיות שדכנים מצוינים, [ומעשים בכל יום]⁶ ואמנם להיות 'שדכן' הוא לא מתאים לכל אחד, אך פטור בלא כלום לא הוה, ומצוה גדולה להעביר את הרעיונות וההצעות לאלו היכולים לפעול בענין. ובמקרה שאין אחרים בעולם שמכירים את שתי הצדדים אז האחריות יותר גדולה, ולפעמים עם קצת שימת לב של 'דאגת על תקנת חבריו' יכול להיות ה'מכה בפטיש' ליכות להקריעת ים סוף, וידוע עד כמה החזון איש ועוד גדולי ישראל טרחו מאד בעניני שידוכים.

לתרומות הערות והארות, 0533-163-916 נא להשאיר הודעה

ניתן לקבל הגילון במייל g089285647@gmail.com

נשמח לשמוע הערות מעשיות בתחילת מסכת ברכות [דרך טלפון פקס או מייל]

ניתן לשלוח הערות והארות דרך פקס: 1538-928-5647

אביה להשיאה, הרי היא כיתומה, ועל פי זה כתב **המהרש"ם** שמותר לשנות אף את מעות בית הכנסת לצורך זה.

⁵ שיר מעון להחתם סופר בסוף הספר תורת משה, חידושי אגדות הש"ס עמ' קב ד"ה קשה זווגו.

⁶ אך צריך לזהר לעשות על פי כללי הל' לשון הרע ע' ס' מידע לשידוכין.

פנינים מאירים

חארות ופנינים ממשנת רבותינו - על חדף חיומי

גליון 2

פרשת שמות

ברכות ט' - ט"ז

מהו הסוד שחזקיהו ידע?

והוא הבין שבדווקא ה' מביא את הצדיקים למצבים של מצוקה - עד שהם מרגישים מוקפים וסגורים ללא מוצא - רק כדי שיתפללו וישוועו איליו.
ה' היה יכול להציל את אברהם שכלל לא יכנס לכבשן האש... ושהאימהות לא תהינה עקרות... ושהמצריים יתיאשו מלרדוף אחרי היהודים...
אבל היתה מטרה ותכלית לכל המצבים הללו - להקיף אותם מכל כיוון ולשלוט כל סיכוי להצלה טבעית - עד שיצווחו 'אבא הצילני'.

חזקיהו שהיה מודע לזאת, ברגע שראה שהמצב נואש, הבין שכל המטרה של המחלה היא כדי להביא אותו ליהשמיעיני את קולד' - ולכן קבע שבדיוק זו העת שבה 'אל ימנע עצמו מן הרחמים'.

א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. (י.)

נתאר לעצמנו את המצב המדובר - המחלה נראית סופנית, התחזית הגרועה ביותר מובטחת בנבואה.
היתכן עדין לתת פתח תקוה? היש למה לצפות? האם לא הגיוני יותר להשלים עם המצב ולקבל יסורים באהבה?

מסביר **הגאון רבי ירוחם ממיר זצוק"ל** שחזקיהו ידע את הסוד ש'הקב"ה מתאווה לתפילתם של צדיקים'!

האם יש עניין לא ליהנות מאחרים?

מסביר **מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל** תחילה נתבונן מדוע רבי בכה? הרי גדלותם של צדיקים אינה סיבה לבכות אולי להפך... ומסתמא מהניסים הוא לא התפעל שהרי הקטן שבתלמידיו יכל להחיות מתים [ע"ז י:].
וע"כ צריך לומר שרבי הבחין כאן ב'מדרגה גבוהה בגדלות האדם', והוא אחז שאינו עומד בדרגה הזו, ולכן הוא בכה!

ובזה מיושב שודאי מעיקר הדין אין חשש איסור להנות מאחרים כמבואר בגמ' דידן, שהרי אם להנות מאחרים היה נחשב 'תקלה' - רבי לא היה מתפעל, שה' לא מביא תקלה לידי צדיקים, והוא גם יוכל להגיע למעלה הזו.
אלא מדובר ב'מעלה מיוחדת', שרבי פנחס בן יאיר ניסה להסתיר אותה.

רבי לא היה בוכה על דברים קטנים, ברור שהיה כאן דבר גדול מאוד, כי מעלה רוחנית זה דבר נצחי!
אמנם אנחנו לא בדרגות הללו, אבל אנחנו צריכים ללמוד מכך להצטער מעט על הדרגות הרוחניות שעדיין לא זכינו להגיע אליהם.

אמר אביי ואיתימא ר' יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי. (י:)
לכאורה בגמ' בחולין (ז:) משמע שיש מעלה לא להנות מאחרים.

מסופר שם שרבי הזמין את רבי פנחס בן יאיר להתארח אצלו, ורבי פנחס בן יאיר דחה אותו - שעתה הוא ממחר לפדיון שבויים.

וכשחזר רבי פנחס בן יאיר, ה' זימן לו להכנס לביתו של רבי מהפתח שבו היו פרידות לבנות [שמכתן קשה ואינה מתרפאת], וכך היה לו תואנה לסרב להזמנה של רבי.

רבי הפציר בו שישעך אצלו, עד שנעשה נס ויגבה טורא ביניהו [התרומם הר גבוה ביניהם, והבדילן], 'בכה רבי, ואמר: מה בחייהן כך, במיתתן על אחת כמה וכמה'.

משמע שרבי פנחס בן יאיר סבר שיש ענין לא להנות מאחרים, וצריך להבין מה ההבדל מהגמ' אצלנו?

כל התעלה פזותה עמנו תולין לו פזות אחרים

הגאון רבי מאיר אורלונסקי שליט"א מספר שפעם נכנס עם סבו למשגיח הגאון **רבי מאיר חדש** זצוק"ל, והמשגיח פתח מדרש רבה [ויקרא ל"ו ג'] והקריא לו את דברי רבי פנחס - 'כל מי שעושה מצוה ומבקש ליטול שכרו עליה מיד ליד לא ינקה רע, רשע ואינו מניח לבניו כולם'.

והוסיף - 'אנחנו בתור סבים, צריכים לחשוב לא רק על עצמינו, אלא להשאיר זכויות לילדים'.

[בשיחותיו היה המשגיח רגיל להוכיח מהמדרש הזה שגם אדם שמדקדק כראוי בכל מעשיו, אם חושב רק על עצמו, המדרש קורא לו רשע!] (חובת האדם בעולמו)

מהי שלוח אמיתית?

מהו המראה המיוחד שעורר את התפעלותו של בלעם?

אומר **הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א** רואים מכאן שהעדר דאגה - אינה שלוח, חוסר מודעות - איננו שקט, אי תשומת לב - איננו ביטחון!

שלוח - היא דווקא זו הקיימת למרות הדאגה, שקט - הוא דווקא הבא על אף המודעות המלאה, וביטחון הוא דווקא הבא בעיקבות תשומת הלב.

אלו המפילים תחינתם מידי לילה בתפילת 'המפיל' - וקוראים מעומק הלב - 'האירה עיני פן אישן המוות', ובכל זאת שלווים

אמר ר' אבהו בן זוטרת אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעו? משום טורח צבור. מ"ט? ... אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". (יב:)

וברש"י כרע שכב. דדמי ל'בשכבך ובקומך' שהקדוש ב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלום ושקטים כארי וכלביא.

לכאורה יפלא וכי שאר האומות, כולם חייבים להיות מוטרדים יותר? ומה עם ריבואי ריבואות בעלי חיים, שאף הם נמים את שנתם בשלוח?

ושקטים', לא תתכן גבורה כזאת אלא בעקבות אמונה שלמה וביטחון עילאי, ב'מחזיר נשמות לפגרים מתים'. רק מי שמקבל עליו עול מלכות שמים, ובוטח בה', זוכה לשלוח ושקט, והיא קריאת שמע!

כתוספת וכהדגמה ל'שלוח' - מתאר את שאירע עם מרן הגרי"ז זצוק"ל בהיותו בוורשא בתחילת המלחמה, כאשר הצטופף יחד עם כמה עשרות אנשים בבית עם קירות עבים, שהיו מחסה מהפצצות הנאצים.

איש מהנאספים שם לא העז ללבוש בגדי לילה, מחשש שמא לא יספיק לחזור ולהתלבש, היחידי שלבש בגדי לילה, היה מרן זצוק"ל. לפליאת המארח [מר טנצמן] הקריא מתוך קריאת שמע - 'אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני', את התפילה הזו דוד אמר בשעה הקשה של הבריחה מאבשלום... וסיים 'אני שכבתי ואישנה' - זה עם בגדי לילה!

זה 'שלוח' אמיתי - בביטחון של 'הקיצותי כי ה' יסמכני'!

מי מתאים להיות אב לכל העולם?

אברם הוא אברהם - בתחילה נעשה אב לארם, ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו. (ג.)

לכאורה קודם המילה היה אברהם יותר מתאים להיות 'אב לכל העולם', שהרי המילה היא סמל של התבדלות מכל העולם!

מסביר הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצוק"ל [בעל השריד אש] שאדברא מכאן רואים שרק אחרי שאברהם הוטבע במטבע

של יהדות נצחית ומוצקה - דווקא אז נעשה מוכשר יותר למלא תעודה של 'אב לכל העולם'.

כשהיהודי שלם ברוחו ובנשמתו - וזיו איקונין שלו מאיר באור תורתו, מתקיים בו 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך'. ככל שהיהודי יותר בעל 'צורה יהודית' נעשה חביב יותר באומות ומעורר כבוד וחיבה, וכשמשנה את צורתו הוא מעורר לעג ואיבה.

מדוע מזפירים שירה בגאולה?

כי השירה נבעה ממדרגת האמונה הגדולה שכנסת ישראל זכה לה באותה שעה, וההודאה היא גמר הגאולה!

ולכן כשרוצים להזכיר יציאת מצרים תמיד מוסיפים גם להזכיר את השירה, בשחרית 'על זאת שבחו אהובים', בערבית 'לך ענו שירה בשמחה רבה', ואפילו כשמוזכר בקצרה צריך להוסיף 'ושרנו לך', שמודים על שזכינו להתרומם ולהתעלות לדרגה הגבוהה הזו של אמירת שירה, שהיא תכלית הגאולה.

והא בעי לאדכורי יציאת מצרים? דאמר הכי: מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על היס ושרנו לך. (ז')

צריך להבין מדוע כשצריך להזכיר יציאת מצרים מוסיפים להזכיר גם את השירה ולומר גם 'ושרנו לך'?

מסביר הגאון רבי שמואל יעקב בורשטיין זצוק"ל שהשירה אינה תוצאה של הגאולה והישועה, אלא אדברא היא סיבת הגאולה והיציאה ממצרים!

כך גם מבואר ברש"י על הפסוק 'עת הזמיר הגיע, וקול התור נשמע בארצנו' וז"ל: עת הזמיר הגיע - שאתם עתידים לומר שירה על היס. קול התור - קול שהגיע זמן יציאתכם ממצרים.

מה המעלה של המדקדק בקריאת שמע?

א"ר חמא ברבי חנינא כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם. (ט"ו:)

צריך להבין מה הבעיה כשאדם מכוון היטיב, אך לא מבטא זאת כראוי בחיתוך האותיות - וכי ה' בוחן כליות ולב, ח"ו לא מבין מה הוא רוצה לומר?

מסביר הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל שהיות ואנחנו נמצאים בעולם המעשה, עיקר תכלית ועבודת האדם היא ה'מעשים'!

גם אם אדם יחשוב מחשבות נעלות ועליונות, אם לא הקפיד כראוי על קיום המעשים, לא קיים את הנדרש ממנו.

ומה שכתוב שהכל הולך אחר כוונת הלב - היינו רק כשעשה את המעשה עם כוונת הלב, המעשה יותר חשוב.

לכן מי שמקפיד על ה'מעשה' של קריאת שמע, שיהיה מושלם ותמים ללא פגימה וחיסרון קל שבקלים זוכה שמצננין לו את הגיהנום. (אור יחזקאל דרכי העבודה עמ' צ"ר)

[וע"ע מ"ב ס"י ס"ב שכתב שהוא מידה כנגד מידה - כנגד החוס הטבעי שנגרם לו מהמאמץ יצננו לו את הגיהנום].

פרשת שמות

וַיֹּאמֶר בְּיָדְךָ אֶת הָעֲבָדִים וְרֵאִיתָן עַל הָאֲבָנִים אִם בֶּן הוּא וְהִמָּתֵן אֹתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְזָזָהּ:

וברש"י: לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטגנינו שעתיד להוולד בן המושיע אותם.

הדבר צריך ביאור, ממה נפשך אם פרעה האמין לאצטגנינו שישאל יושעו, ומושיעו אמור להולד בקרוב, א"כ הרי לא יצליח להרוג אותו, ואם לא מאמין בהם, מדוע צריך להרוג דווקא את הזכרים?

מסביר הגאון רבי אברהם יצחק ברזל שליט"א עפ"י הגמ' בברכות דף י. שכאשר חזקיהו חלה וישעיהו בא להוכיחו על שלא עסק בפריה ורביה, ענה חזקיהו 'משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו', וגם כאן ניתן לתמוה אם הוא 'ראה' איך חשב לבטל את הגזירה?

אלא צריך לומר, שיש גזירות שנגזרו 'על תנאי', שאם יוולדו לחזקיהו בנים הם ירשיעו, אך כל זמן שלא יתחתן אין לגזירה על מה לחול.

כך גם פרעה חשב, שאם יצליח לגרום שמושיעם של ישראל לא יולד, ישראל לא יושעו, ולכן ציוה להרוג את כל הזכרים.

ועכשיו נבין מדוע המילדות כ"כ טרחו לשפר את הולד, כי הם רצו להיות בטוחים שהולד יהיה בר קיימא, כדי שיחול עליו שם של מושיע ישראל.

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות: peninim88@gmail.com

נשמח לקבל שיחות ושיעורים מתורת רבותינו.

בדין קריאת שמע לאחר עלות השחר

כתב השולחן ערוך אורח חיים סימן רלה סעיף ד "הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, קודם הנץ החמה לא יצא ידי חובתו אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בהן; ואנוס שקרא אז לא יאמר השכיבנו" והדברים צריכים ביאור, שלאחר עלות השחר אינו יוצא ידי חובתו אפילו בדיעבד, הרי אם נחשב עדין לילה מדוע לא יצא בו ידי חובתו. עוד צריך להבין, מדוע נקט השולחן ערוך שהיה שכור או חולה, הרי ישנם מיני אנוס רבים.

ונראה לומר, שכל מה שאפשר לקרוא קריאת שמע לאחר עלות השחר הוא משום שפעמים שאדם נשאר ער כל הלילה, ואין אצלו סוף זמן שכיבה. אלא שאין הדבר מצוי כל כך, אך ישנם אנשים שקורה להם הדבר הזה שערס כל הלילה מחמת אנוס כגון שכור או חולה, ולגביהם אין סיבה לומר שאין זה עוד זמן קריאת שמע.

ולפי זה יצא לנו חידוש, שאם **נרדם באונס**, אף שהוא באותה רמת אנוס כמו שיכור או חולה, אינו יכול לקרוא קריאת שמע של לילה לאחר שקם משנתו. ואם כן הגדר הוא שבמקום אנוס עדין נחשב קצת לילה לגביו. אך מי שישן נחשב כזמן לקום.

ובלבד שלא יאמר השכיבנו

צריך ביאור מדוע לא יאמר השכיבנו הרי כעת הולך לישון. ולפי מה שביארנו לעיל יובן היטב, שאף שאפשר לקרוא קריאת שמע בזמן זה, למי שהוא אנוס, אך אין זה אומר שהוא זמן שכיבה, אדרבה זמן שכיבה כבר תם, שאין דרך אנשים ללכת לישון לאחר עלות השחר, אך למעשה עדין נחשב לילה, ומשום כך יכול לקרוא קריאת שמע של לילה, ולכך מודגש הענין שלא יאמר השכיבנו. שהחלק של בשכב אינו מתקיים אלא רק החלק של הלילה.

ביאור דעת ר"א שהפסח נאכל עד חצות

ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א דריש "הזה הזה" – כמו ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה. מכת בכורות היתה בחצות, ויש להבין את השייכות בין שני הדברים. שבכל גזרה שווה אין זו גזרה שווה סתמית אלא יש קשר בין הדברים. **והנה** לעיל מבואר שבני רבן גמליאל שאלו את אביהם האם לרבנן עד חצות הוא זמן שכיבה מדאורייתא או רק כהרחקה. אם כן חזינו שעד חצות יש בו צד של זמן שכיבה. הוא הזמן של הלילה שעדין לא כולם ישנים. ומכת בכורות היתה דווקא בזמן התגברות הלילה שבחצות. וזהו הגדר במה שצריכים לסיים את האכילה עד חצות. הינו שהוא סבר שאכילת הפסח עיקרה כחגיגה של הלילה, ואין דרך לחגוג כל הלילה.

ביאור דעת ר"ע שהפסח נאכל כל הלילה

בגמ' מבואר דסבר שהפסח נאכל כל הלילה משום חיפזון דישראל, וחיפזון דישראל התחיל מהבוקר. **וצ"ב** לשם מה צריך ילפותא דחיפזון דישראל, תיפוק ליה שהוא ככל הקדשים שנאכלים כל הלילה.

ונראה שהוקשה לו מאי שנא מכל שלמים שנאכלים גם ביום שלמחרת, ולכך דריש מחיפזון דישראל, שלא היו אוכלים הפסח בבוקר, משום שהוא זמן היציאה ולא זמן אכילה. ואידך דריש חיפזון דמצרים. ואף הוא טעם על האכילה, שמן הרגע שמצרים נחפזו לגרשם מן הארץ לא היה זמן הראוי לאכול, אלא להתארגן ליציאה.

ואידך סבר אדרבה, מעשה האכילה כל הלילה נעשה בכדי להראות למצרים שאף שנחפזים לגרשם, עם ישראל אינם נחפזים לצאת, וראשית כל רוצים לסיים לאכול. כלומר אכילתו כל הלילה היא מדין קדשים ולא כחגיגת הפסח. ואכילתו עד חצות היא אכילה כחגיגה של החג, כדרך אכילת בשר שהיא עד חצות.

בגדר הדין שפסח אינו נאכל ביום שחיתתו

צריך להבין מהו הגדר במה שפסח אינו נאכל ביום שחיתתו. ונראה שבאמת קרבן הפסח הוא **לחגוג את ליל טו'**. אלא שאי אפשר לשחוט קדשים בלילה, אך עיקר שחיתת הפסח ביום יד' הוא בכדי לחגוג את הלילה, ואינו דומה לחג הסוכות שעיקרו ביום, ולקחתם לכם ביום הראשון, ולכך אין דין לזבוח בערב סוכות לאכול שלמים בליל סוכות כמבואר (בסוכה מח)

כל בקר – בקר ראשון הוא

בטעם הדבר שבוקר נחשב בוקר ראשון, נראה שהרי יש לעיין מדוע נקט בוקר, ולא אמר עד יום אלא ידוע שהערב נקרא כן על שם שהוא מעורב, שכיון שאין בו אור, הכל נראה מעורב, והבוקר נקרא כן על שם שאפשר לבקר ולהכיר דברים. [וטענות נפוצה היא לכוונת מפגשים בשם ביקור, שביקור פירושו בדיקה, וכן ביקור חולים פירושו לבקר ולראות מה החולה צריך ולא "ויזיט" בעלמא]. וממילא מובן היטב שבוקר הוא בוקר ראשון לאחר התערבות של הערב מגיע הביקור של הבוקר הראשון.

ולא תותירו ממנו עד בוקר לדעת ר"א – בדברי התוס'

התוס' הקשו כיצד אפשר לומר שהפסח נאכל עד חצות, הרי נאמר ולא תותירו ממנו עד בוקר. ותירצו שלא יעשה דבר שיגרום לו להישאר עד בוקר. ולכאורה הוא נראה דוחק. אך למתבונן יראה דאדרבה אין כאן דוחק כלל וכפי שנבאר. **דהנה ביארנו לעיל** שיסוד הדין של אכילה עד חצות הוא שכך הדרך לאכול עד חצות, ובחצות ללכת לישון. ואם כן הגדר של לא תותירו פירושו אל תשאירו שום דבר למחר. כלומר לא תותירו אין פירושו שאסור להגיע למצב שנשאר בשר למחר, אלא לא תותירו פירושו אל תשאירו דבר למחר. וכן פירש התרגום לא תשאירו. כלומר להשאיר דבר למחר. אך אין חיוב לאכול אכילה מטורפת. וכן מותר לשחוט פסח על שני בני אדם אף שודאי יגיע לידי נותר.

כלומר למדנו שגדר איסור נותר אינו מה שנותר ממילא, אלא מה ששומר למחר. ועיין בסמוך שהבאנו לזה ראיה.

בגדר הדין שאין לוקים על לאו דלא תותירו

לעיל ביארנו שיסוד דין לא תותירו אינו חיוב אכילה אלא איסור להשאיר. **ונראה להביא לזה ראיה**, דהנה ידוע שאין לוקים על הלאו של לא תותירו. ונאמרו על זה בגמ' מכות ד: שבועות דף ד: ג' טעמים: א] לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ב] לאו הניתק לעשה שנאמר והנותר תשרופו. ג] התראת ספק, שאין יכול לכוון את הרגע שבו עובר על ההותרה. שלעולם יכול עדין לאכול.

וצריך עיון לולא הטעמים הנ"ל מי הוא האיש שהיה לוקה על כך שנותר בשר שלא נאכל. הרי כולם עוסקים באכילה, וכי נלקה את כולם, וגם אם נחו מאכילה ויושבים ובטלים, וכי שייך להלקות אחד מהם יותר מן האחרים. ולא מסתבר שכל אחד ילקה על חלקו או שילקו את כולם. ואין לומר שמחלקים את הבשר בין כולם, שהרי ברור הדבר שאם מת אחד מהם יאכלו האחרים את חלקו. אך לפי מה שביארנו, האיסור אינו על כך שנותר אלא על כך שהשאירו חלק למחר. ומי שהשאיר הוא זה שילקה. לולא ג' הטעמים האמורים.

מועד צאתך ממצרים אתה שורף – גדר שריפת קדשים אם הוא מדין הקדשים או מדין הקרבן

יש כאן מקום עיון הרי שריפת הפסח הנותר לאחר הלילה נובעת מן הדין הכללי של הקדשים, אם כן מדוע מנומק הדין "מועד צאתך ממצרים אתה שורף" שמשמע מן הפסוק הזה שהטעם שאתה שורף בבוקר הוא מחמת היותו מועד צאתך ממצרים. והנה יש לעיין מדוע כשכלה זמן אכילת הפסח בחצות אין לשורפו עד היום, הרי כלה זמנו, וכן יש לעיין האם

צ"ב מדוע נאמר שהפסח נשחט בערב, הרי פעמים רבות הערב מתפרש כלילה, והרי כל מקום שנאמרה שחיטה הוא בין הערבים. והן אמת שדרשו מן המקרא הזה שאף שאין מקריבים קרבן אחר תמיד של בין הערבים, - קרבן הפסח קרב אחר בין הערבים. שנאמר בו גם בין הערבים וגם בערב. ונראה על פי מה שביארנו לעיל שקרבן הפסח שייך ללילה, ולכן אינו נאכל ביום, והיה מן הראוי לשוחטו בלילה, אלא שיש דין של ביום צוותו, שאסור לשחוט ביום, ולכן נאמר בפסח בערב, אף שהוא בסוף היום, שצריך לאחריו ולסומכו אל הלילה כפי האפשר.

דף ט:

הצבע של התכלת הוא החשוב לענין זה. דעת ת"ק שהעיקר הוא השוני בין התכלת ללבן, ור' אליעזר סובר, שהעיקר הוא עצם הצבע, ולכן צריך שיכיר בינו לבין כרת. **בין זאב לכלב** הוא שלא יצא אדם לרחוב בזמן שאינו יכול לזהות את הזאב המסוכן. **ובין חמור לערוד**, בא לומר שאין זה משום סכנה, אלא שיציאה לעבודה עם חמור מצריכה ראייה בסיסית אם הוא חמור שמועיל לו לעבודתו, או חמור הבר. **משיראה את חברו הרגיל עמו קצת** הינו חבר שיש לו עסק עמו, וזהו הזמן של תחילת יום העבודה, שאנשים נפגשים ביניהם, וכאן צריך להתחזק בקבלת עול מלכות שמים, שלא להיות מושפע מן החברים שאינם ברמה הרוחנית שלו. אף שאינם רשעים.

ותיקין

למנהג הותיקין כל ענין הקריאה בזמן זה הוא רק משום **לסמוך את הקריאה להנף החמה**, ולכן אין זמן התחלה מוגדר אלא זמן שלוקח לו לומר קריאת שמע. והינו אם לאדם זה לוקח לומר קריאת שמע עשר דקות יתחיל עשר דקות לפני התפילה, וכל אדם באשר הוא. ואין זה מדין התפילה אלא מדין קריאת שמע. וראיה לדבר, שהגמ' לקמן כה: שאם ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות עד שלא תנף החמה יעלה ויקרא, ואם לא - יתכסה במים ויקרא. ואף שאינו מתפלל בתוך המקוה. [ועוד נאריך בזה בס"ד בדף כה:]. **ולמדנו** מזה שמי שער בשעה הזאת-לדעת הרמב"ם יקרא קריאת שמע סמוך להנף החמה. אך אם הפסיד הזמן יקרא עם ברכותיה.

אמירת יהיו לרצון אמרי פי לאחר התפילה - עניינה ומהותה **מבואר** בגמ' שלאחר התפילה אומרים יהיו לרצון, שדוד אמר יהיו לרצון לאחר יח' מזמורים, ובעקבותיו אנו אומרים יהיו לרצון לאחר יח' ברכות. **והנה** הגמ' בתחילה שאלה שנאמר יהיו לרצון לפני התפילה, וצ"ע מאיזה טעם נאמר יהיו לרצון קודם התפילה, הרי המשמעות הפשוטה של הדברים היא ש"יהיו לרצון מה שאמרתי" אם כן מצד עצם פירושו מתפרש כאמירה שלפני התפילה.

ונראה שיש שני פירושים ביהיו לרצון:

א מה שאמרתי יהיה לרצון מצד עצם האמירה, שהתפילה תתקבל ותפעל. **ב** שהאדם יהיה מרוצה לפני ה', ואז דבריו מתרצים, לא מחמת עוצמתם ויופיים אלא מחמת ההתרצות באיש עצמו. ולכן סברה הגמ' לומר שאפשר לכוון לומר יהיו לרצון אמרי פי המתייחס למה שהאדם יהיה מרוצה לפני הבורא, ועל ידי זה יתקבלו דבריו. ועל זה משיבה הגמ', אמת - אך דוד אמר את הדברים לאחר התפילה. ולכן אין אנו יכולים להשתמש בו ככלי לקבלת התפילה. אלא רק במשמעות שאמר דוד שהוא לאחר שהתפלל, שהדברים יפעלו את פעולתם. ולא קשה על עצם הריצוי. אמנם אנו יכולים להשתמש בזה גם כבקשה שנהיה מרוצים לפני ה'.

יהיה בו **כרת של נותר מחצות**. שמבואר בזבחים שבקרבן שלמים שנאכל ליום ולילה נחלקו אמוראים האם נעשה נותר כשמגיע הלילה או רק בבוקר למחרת. **ונראה** לומר שהרי נתבאר דלדעת ר' עקיבא שהפסח נאכל כל הלילה גדר אכילתו הוא משום שעד הזמן הזה הוא מועד צאתך ממצרים. אם כן אתי שפיר שאף ר' אליעזר שסובר שנאכל עד חצות, מכל מקום מודה הוא לר"ע שיש עדין שייכות של פסח עד עלות השחר, מכיון שהוא מועד צאתך ממצרים, ואתי שפיר שמועד צאתך ממצרים הוא נימוק מדוע לא ישרפנו בחצות. וכן מדוע אין בו דין כרת בחצות.

כמצולה שאין בה דגן - כמצולה שאין בה דגים

נחלקו הדעות מהי רמת הפגיעה שנפגעו המצרים עקב "וינצל" את מצרים. האם כמצודה שאין בה דגן או מצולה שאין בה דגים. **ונראה** הביאור בזה שהאימפריה של מצרים היו בה שתי בחינות **א** מקום שבו צדים את הבריות על ידי שנמשכים לשם. שהוא מקום של עשירות, הגורמת לאנשים להתעסק בהבלים ותאוות. וכנגד זה נאמר כמצודה שאין בה דגן, שמצרים חדלה להיות מקום קסום המושך אנשים לדבוק בה, עקב ריקון ואצרותיה. **ב** והאופן השני שאף לחיות בה באופן הראוי והפשוט היה קשה שעקב לקיחת הכסף והזהב, הכלכלה קרסה, כמצולה שאין בה דגים שאין בה פרנסה.

שני הפירושים ב"וינצל" תלויים בשאלה כיצד לפרש את הפסוק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

צריך להבין את שורש המחלוקת. והנה בעיקר הדבר תמוה מה אכפת לנו מצבה של מצרים לאחר נטילת העושר על ידי עם ישראל, הרי די לנו בזה שעם ישראל התעשר והתבסס, ומדוע קריסתה של מצרים חשובה. **ונראה** שהיא הנותנת, שלא יתכן שעם ישראל יצא ממצרים ברכוש גדול ומצרים תמשיך להתקיים כמו שהיתה, שאין ראוי לפשע הנורא הזה שלא להשאיר עקבות מדממות בגוף העם המצרי. ונראה שזה מה שנאמר לאברהם, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. כלומר חלק מן הדין עם העם הכושב יהיה שלא ירוויחו שום דבר מעבודתם של היהודים, אלא אדרבה יהיו גרועים מכל מקום אחר.

ובזה נחלקו שני הפירושים: האם מה שניצלו את מצרים היה בכדי שההילה של העם המצרי לא תהא עוד בתפארתה, כממלכה חשובה. ולא יישאר שם וזכר לעם ששעבד את בני ישראל. או שמא זהו עונש לדורות שיישאר טבוע במקום זה שיהיה עם נחשל ולא מוצלח.

מאימתי קורין את שמע בשחרית ביאור ששת הזמנים

בפסוק נאמר **ובקומך**, והוא זמן קריאת שמע של שחרית. **ונאמרו כאן ו' דעות:** **א** משיכיר בתכלת של הציצית **ב** בין תכלת לכרתי. **ג** משיכיר בין זאב לכלב. **ד** או חמור לערוד. **ה** משיכיר את חברו. **ו** ותיקין. **ונבאר** - קבלת עול מלכות שמים של שחר, היא לפני היציאה אל החיים, להתחזק בקבלת עול מלכות שמים. והנה הציצית משמשת לענין זה, שהתכלת דומה לים והים לרקיע וכו'. ולכן סברו שתי הדעות הראשונות שזמן קריאת שמע של הבוקר הוא משמכיר בתכלת. ואפשר לחלק את ההכרה בתכלת להכרה בעצם השינוי שבתכלת על פני הלבן. ועל רקע הלבן, התכלת נראית וזהו ענין התכלת. שאין ענין התכלת עצם הצבע המיוחד אלא השוני בינו לבין הלבן. או שעצם

צוף התורה

פנינים נבחרים * מעשים ועובדות * שאלות הלכתיות אקסואליות

מתוך שיעוריו דרשותיו ושיחותיו של המגיד רבי אליעזר יוסקובסקי שליט"א
ערוך ומסודר על סדר הדף היומי

גיליון 2 • דפים ח - יד

לעודד את רוחו של החולה

לעת מצוא זו מיתה (ח, א). מעשה ביהודי אשר אחד מבני ביתו חלה מאוד, ובישרוהו הרופאים כי זמנו קצוב ובדרך הטבע אין ביכולתו להישאר בחיים לזמן רב. נעצב החולה אל לבו מאוד ונשבר רוחו בקרבו.

הגה הנ"ל רעיון בלב, יבוא לחולה ויספר לו כי שוחח עם אחד מבכירי הרופאים במקום אחר, והוא טען לו כי אין כל סכנה במצבו והסיכויים שיחלים גדולים מאוד, וכך תשוב אליו רוחו וישמח, זאת בעוד שמעולם לא שוחח עם אף רופא בעניינו.

אך חושש הוא, שאם יעשה כן יאמין לו החולה בכל ליבו, ומחמת כן ימות ללא תשובה ויודי, ונמצא כי הוא גרם לו לכך. ובא הוא בשאלה – האם מותר לו לעשות כן, או לא.

ויש להביא בענין זה מעשה ששח תלמיד חכם חשוב, כי היה בביקור אצל מכרו ששכב חולה בבית החולים, וראה כי החולה נעצב מאוד אל לבו, הבין הנ"ל כי הרופא בישר לו בשורות לא טובות, ולכך נשברה רוחו. החליט כי עליו לעשות כל מאמץ בכדי לשמח את החולה, ואמר לו כך:

שמא מבין אתה בשיחות של בעלי חיים? לא, השיב לו החולה. שמא מבין אתה בשיחות שדים ורוחות? אף בהם איני מבין כלום, ענה. דע לך, אמר הת"ח, כי כשם שאינך מבין את שפת החיות והשדים, כך אינך מבין את שפת הרופאים. שפה אחרת יש להם ולא כמחשבותיך מחשבותיהם.

באר נא דבריך, דרש החולה.

אמר לו הת"ח, בעבר הייתי אצל רופא לצורך טיפול מסויים, כאשר יצאתי אמר לי הרופא כי קיימים סיכויים סבירים שלא אשוב לביתי בריא ושלם. נבהלתי מאוד מדבריו. חיד הרופא ואמר לי: אחוזה האנשים שנהרגים בתאונות דרכים הוא כך וכך, ואחוזי הפצועים גדול הוא עוד יותר, ולכשנשכלל הכל יחד קיים סיכוי סביר שלא תשוב לביתך בבטחה...

ולכשתמצי לומר, דרכם של הרופאים לצייר את המציאות השחורה והגרועה ביותר, בכדי שלא יבואו אליהם לאחר מכן בטענות על כך שלא אמרו כי יתכן ויקרה כך וכך. אך כלל לא מוכרח להיות שזו אכן דעתם המקצועית.

קעת אתה כבר מבין את השפה שלהם? סיים את דבריו. ואורו עיניו של החולה.

אלא שיתכן ולא נהג כהוגן, מהטעם הנ"ל, כי אמנם שימח את ליבו, אך אולי מחמת תקוות אלו יפסיד החולה את הזכות הגדולה של מיתה מתוך תשובה, כי יתלה תקוותיו בכך שדבריהם של הרופאים לא שווים מאומה.

והשיב הגאון רבי **עמרם פריד** שליט"א, שאמנם מצוה גדולה היא לומר וידוי, ואשרי הזוכה למות מתוך תשובה ויודי, וכמבואר בשו"ע (נדרה דעה של"ח א'). אלא שאם יש חשש שתיטרף דעתו עליו, מותר לומר לו דברים להרגיעו, אך מאידך לא כדאי לגרום לו למות בלי תשובה, ויכול לומר לו שהרבה התוודו ולא מתו (וכמב' בשו"ע שם).

והביא מספר מעבר יבק, שכתב כי הוידוי שאומר החולה מבטל ממנו הרבה דינים, ויכול אף להקל מעליו את החולי. ועל כן בודאי שצריך להשתדל

שיאמר וידוי. ועל ברכות (י, א) לגבי חזקיה, שהגיע אליו ישעיה ואמר לו כי מות אתה ולא תחיה, עיי"ש.

התעורר השיכור ונמצא את עיניו מבית מלון...

זה הוא זוגא דרבנן דאשתכור (ט, א). מעשה שהיה ביהודי תלמיד חכם מוכר, שהשתתף בחתונת אחד מקרובי משפחתו, ובמהלך החתונה מגודל השמחה שנה כמות גדולה מאוד מהמשקים המביאים את האדם לידי שכרות, והללו פעלו בו את פעולתם כהוגן, והחל לנהוג כפי ששיכור נוהג, וד"ל.

כמובן, שכל המחזה הזה לא היה לכבודו של הת"ח, ולא לכבודה של תורה.

ראה זאת אחד מידידיו, ונכמרו רחמיו עליו. מה עשה, נטלו בידו וצעד עמו לעבר אחד מבתי המלון שהיו באזור והשכיבו שם באחד החדרים. הבוקר אור, התפקח הת"ח משכרותו, יצא מחדרו לעבר היציאה מבית המלון.

בכניסה פגש בו מנהל המלון, ודרש ממנו 420 ₪, שזו היא עלותה של לינה בלינה במלון. טען לו הנ"ל, הלא לא אני באתי לכאן מדעת, אלא ידידי הוא שהביאני עד הלום, הנה לך מספר הטלפון שלו, ודרוש ממנו את הסכום הזה.

טען אותו ידיד ואמר, הלא אני עשיתי עמך טובה שלא נתתי לך להתבזות חנם בעיני כל מכריך, ופשוט וברור כי חובת התשלום מוטלת עליך.

עם מי מהם הצדק, שאלנו את הרבנים שליט"א.

והשיב הגאון רבי **עמרם פריד** שליט"א, כי השיכור אינו מחוייב כלל בתשלום, ואילו מי שהביא אותו לשם הוא זה שצריך לשלם למלון על השעות בו. וסמך דבריו על דבר השו"ע (ח"מ בסימן שס"ג), יעוי"ש כל הענין.

לקח את הלהם מתוך חכתו של הדייג

כא. כמצודה ואין בה דגן (ט, ב). מעשה שהופיע בפני הרבנים שליט"א מפי יהודי שזכה לשוב בתשובה שלימה בשנים האחרונות.

לפני כמה שנים, מספר היהודי, נהגתי מידי יום חמישי ללכת לחוף הים בהרצליה, ולדוג שם דגים להנאתי. השהייה בחוף הים גרמה לי לרוגע נפשי, וכן מפעם לפעם ניצודו בחכתי דגים יקרי ערך, ששימשו אותי לסעודת השבת.

מכיון שבאותו הזמן טרם ידעתי את חומרת עוון גזל, הייתי נוהג בדרכים לא כשרות להשגת הדגים. וכך הייתי עושה: כאשר הבחנתי באחד מחבריי שהניח את חכתו בתוך המים ופרש לנוח עד שיבוא לשם דג, הייתי תופס במהירות בחכתו ומעיק ממנה את המזון התפוס שם, על מנת שלא יבואו דגים אליו, וכך סיכויי גבוהים יותר.

שאלתי היא, האם עלי לפנות לאותם דייגים ולשלם להם תמורת הרווח שאולי נמנע מהם מכוחי, או שכיון שלא גנבתי מהם מאומה אלא מנעתי מהם רווח גרידא, אינני חייב להם כלום.

והשיב הגאון רבי **עמרם פריד** שליט"א, כי אינו חייב לשלם לו על כך,

אלא באפון שברור בודאי שהיו נתפסים שם דגים. אבל כיון שאין הדבר ברור, אינו מחוייב. וסמך דבריו על דברי השו"ע (חו"מ סימן שפ"ו), יעוי"ש.

ומענין לענין, הוסיף היהודי הנ"ל ושאל שאלה נוספת.

לפני שנים נסעתי לתקופה ארוכה למנהטן, לצורך עסקי. כאשר יצאתי מבטן המטוס שם ותרתי אחר מונית שתקח אותי למלון ששכרתי לאותה תקופה, עצר לי נהג מונית ועליתי עליו.

הנהג, חשב לתומו כי מן הסתם אינני מבין עברית, כי לא היה ניכר עלי כלל שמוצאי מארץ ישראל, וגם סממני יהדות לא היו על פני, לדאבוני, ומשכך, לא חשש לדבר עם חברו בטלפון בשפת העברית, ושוחח עמו על כך שהעלה כעת תייר לרכבו, והוא מבקש ממנו להגיע למלון פלוני שנמצא במרחק כחצי שעה נסיעה, "אך אני אעשה סיבובים על גבי סיבובים, שהלא הוא אינו יודע את המרחק, ואגבה ממנו מחיר כפול ומשולש".

כאשר שמע כן הנוסע, נדהם. ותכנן את צעדיו. אמר לנהג (באנגלית, כמובן...) "עוד כמה זמן מגיעים", ענה לו "בעוד כשעה וחצי".

הנוסע ישב והמתין, והבחין היטב כיצד מסובב אותו הנהג לחינם. כאשר הגיעו למלון שאל אותו הנוסע כמה מחירה של הנסיעה, ענה לו 230 דולר.

אמר לו הנוסע בעברית: תאמר לחברך שהדג ברח לך מהסל... ירד מהמונית במהירות ונעלם.

כעת שואל הנוסע, אמנם ברור שלא הייתי צריך לשלם לו את כל המחיר המפולפל הזה, שזהו מחירה של נסיעה בת שעה וחצי, אך אולי את מחיר הנסיעה הרגיל, כפי שהיה אמור לעלות אילו הייתי נוסע עם נהג ישר, אותו היה עלי לשלם לו.

ובזה השיב הגאון רבי **עמרם פריד** שליט"א, כי הוא חייב לשלם לו את הסכום שהיה מוכן לשלם עבור נסיעה כזו אם היתה נעשית בהגיונות, אך מעבר לכך – אינו מחוייב, כי הפועל (– נהג המונית) לא עשה את עבודתו כראוי.

עומד שרוליק הקטן וביכה "נאבד לי הבית שלי"

זו מלחמת גוג ומגוג (וג, א). לפני כמה עשרות שנים, הגיעו כמה רשעים שר"י על אדמת ארץ הקודש, והחליטו להקים בה מדינה הנקראת 'מדינת ישראל'. היו שראו בה ראשית גאולתנו, ואילו גדולי ישראל הורו את ההשקפה כי אין זו תחילת הגאולה כלל, אלא סוף גלותנו, וכידוע הסוף קשה מהכל.

ויש בנותן טעם להביא בענין זה את דברי המלבי"ם על הפסוק בירמיה (לא ו) "כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים השמיעו הללו ואמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל", הוקשה לו להמלבי"ם ראש הפסוק לסופו, שבתחילה הוא אומר "רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים" נראה כי מדובר לאחר שכבר נגאלו, כי אם לא כן שמחה מה זו עושה, ולבסוף אומר "ואמרו הושע ה' את עמך", הרי שהגאולה עוד טרם הגיעה.

מבאר המלבי"ם – ויש לזכור שהמלבי"ם היה בתקופה של לפני קרוב למאתיים שנה, ודבריו כאן נראים כאילו מדבר בימינו אנו ממש – ואלו דבריו:

באחרית הימים יבוא זמן שיפרקו ישראל את עול הגוים מעליהם, ויצהלו היהודים כי יעמדו בראש הגוים, ולא משועבדים תחתיהם, ויהיו מבני ישראל אשר יצהלו וישמחו על כך, ויאמרו כי בזאת היא גאולתם. ועליהם הוא אומר "רנו יעקב", כי שתי דרגות יש בעם ישראל, 'יעקב' אלו הפשוטים שבעם, ו'ישראל' הם המובחרים, ולפיכך אלו שבדרגתם נמוכים יותר, הם אלו שיטעו לחשוב כן.

אך שמחה זו תהיה רק אצל הפשוטים, כי אלו שבדרגת 'ישראל' המה, אם לא יצהלו ולא ישמחו, אלא יחכו וימתינו לגאולה האמתית בשוב ה' לציון ויגלה שכינתו עלינו, ולהם הוא אומר "השמיעו הללו ואמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל", היינו השמיעו בקול גדול את הילולו של ה', ומה הוא הילולו – שתאמרו ותבקשו שיושיע ה' את עמו ישראל, וישוב להיגלות עליהם בציון.

נדמה כי אין הדברים אמורים אלא לתקופה שאנו שרויים בה כיום הזה, שעמדו הפשוטים שבעם והקימו מדינה, וטועים הם לחשוב כי בזה הגיעה גאולתם. אך אנו, ישראל, יודעים ומכירים בעובדה שאין זו גאולתנו, כי אם ביום שיקבץ ה' נדחי ישראל ויופיע עליהם בהדר גאון, או אז תהיה גאולתנו.

וכאשר הצעתי הדברים לפני הגאון רבי יוסף ליס זצ"ל, נענה ואמר כי לא מסתבר שעל תקופתנו כיוון המלבי"ם, כי אלו שראו בחזון המדינה את אור הגאולה אינם ראויים אף להיקרא בשם 'יעקב', ואינם מהפשוטים שבעם, אלא הרבה מתחת לדרגה זו.

ויש להביא כאן מעשה שסיפר הגאון רבי בנימין שיקוביצקי זצ"ל, שהיה מגיד נודע בתל אביב, ודרשתו המפורסמת היתה זו שמסר בליל תשעה באב בבית הכנסת הגדול שבעיר. פעם אחת סיפר סיפור נוגע ללב, להמחיש את מצבנו כיום בגלותנו, וכה אמר:

הלוח הלקתי ברחובות העיר תל אביב, לפתע אני רואה ילד קטן עומד בצד הרחוב וביכה בכי תמרורים. הילד קטן, הוא נמצא לבד, אין עמו לא אב ולא אם, לא שומר ולא איש שפורס עליו חסותו.

נכמרו רחמי על הילד, נגשתי אליו ושאלתי אותו, אמור נא ילד מה שמך. 'שרוליק', השיב לי בקול בכי. שאלתי אותו, שרוליק היקר, על מה אתה בוכה. ענה לי שרוליק, את ביתי יצאתי, ואיני יודע היכן אבא והיכן אמא, ואף היכן ביתי איני יודע. אני כבר לא יודע לזהות את הדרך שהלקתי מביתי ועד כאן, ואני לא זוכר כיצד לחזור.

הרגעתי את הילד ואמרתי לו, שרוליק היקר הסר דאגה מליבך, אני אלך עמך יד ביד עד שנמצא את הבית שלך.

הלכתי אתו ברחובות העיר, הגעתי לרחוב הרצל ושאלתי אותו, אולי כאן ביתך ברחוב זה. אמר לי שרוליק: לא נראה לי כן, כי ביתי היה באזור יפה יותר. ביתי היה באזור של שומרי תורה ומצוות.

המשכנו הלאה אני עם הילד, והגענו לרחוב בלפור, עצרתי שם ושאלתי אותו, שרוליק היקר, אולי כאן הוא ביתך. החל שרוליק לבכות בכי עז של ילד טהור, ואמר לי: לא, הבית שלי היה במקום יפה יותר, במקום נקי יותר.

המשכנו הלאה והגענו לרחוב בן גוריון, שאלתי אותו: שרוליק היקר, אולי כאן ברחוב הזה הוא הבית שלך, לא, ענה לי שרוליק, לא ככה הבית שלי היה נראה.

המשכנו הלאה לרחוב גאל ישראל, אורו עיניו של שרוליק ואמר לי – כאן, ממש כאן הבית שלי!

המשיך רבי בנימין ואמר, ודמעותיו נושרות מעיניו, היה לנו בית, עזבנו את הבית ואבדנו את הדרך, אין אתנו את אבא שיראה לנו את הפנים שלו, ואנחנו לא יודעים איך לחזור הביתה. הגיעו הרצל, בן גוריון, וניסו להראות לנו את הבית שלנו, הם אמרו לנו – הנה, כאן הבית שלכם. אבל אנחנו לא מקבלים את זה, כי אפילו שאנחנו לא זוכרים איפה הבית שלנו, אבל ברור לנו שלא ככה הבית שלנו היה נראה, הוא היה בית יפה יותר, בית נקי יותר, הוא היה בית טהור וקדוש, לא כמו הבית שהם מציעים לנו לחזור אליו.

והדברים מופלאים.

חצרה: היות וחלק מהדברים המובאים כאן נוגעים להלכה, ולא כולם נכתבו לאחר עיון ככל הצורך, על כן אין לסמוך על הדברים הלכה למעשה אלא לעורר העיון גרידא.

גיליון זה הינו תמצית של גיליון מורחב המופץ מידי יום במייל לאלפי מגידי שיעורים ולומדי הדף היומי. המעוניינים לקבל את הגיליון המורחב מידי יום על הדף הנלמד,

ניתן לשלוח בקשה לכתובת אימייל: daf3663@gmail.com

קטעים נבחרים מספרו החדש 'הגבורה היהודית' מאת הר"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א

לימוד דף היומי בשנות השואה

המחזור השלישי של לימוד "דף היומי"

ביום שלישי שנכפל בו כי טוב, כ"ט סיון תרח"צ (28.6.38) החלו רבבות אלפי ישראל בכל מקומות פזוריהם, בלימוד המחזור השלישי של לימוד ה"דף היומי" כפי שנתקן ב"כנסיה הגדולה" הראשונה של "אגודת ישראל", על פי הצעת ויוזמת רבינו, מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל.

הלוחות שנערכו באותם הימים הראו, כי לימוד הש"ס כולו במחזור הנוכחי - השלישי, יסתיים ביום ב', י"ד כסלו תש"ו (19.11.45).

אכן, בינתיים אירע האסון הנורא ביותר בתולדות העם היהודי, מבול של דם ואש השתולל בעולם, והכחיד מליוני

יהודים צדיקים, קדושים וטהורים, אנשים, נשים וטף, אשר נהרגו בחמת זעם ביום חרון אף ה' ל"ע.

אכן, גם בעת הסתר הפנים הנוראי הזה, התגלתה בטהרה עוצמתו של הרעיון המופלא של ה"דף היומי", בתוך אוקיינוס הדם והדמע, במחנות עבודה והשמדה, בגיטאות ובמרתפים

חשוכים, הצטופפו יהודים יקרים וקדושים סביב "דף" גמרא ולמדו את ה"דף היומי", זה היווה בשבילם קרן האור, זה היווה בשבילם נקודת האחיזה האחרונה שהחזיקה אותם בשפיות הדעת והנפש.

איך נוכל לתאר עלי דף את גבורת הנפש של אותם אלפים ורבבות, אשר נשארו באותם שנים בעירום ובחוסר כל, כפשוטו וכמשמעו, איבדו את כל אשר יקר להם בגוף ובנפש, ונשארו דבוקים בהש"ת ע"י לימוד תורתו הק' בבחינת מה שאחז"ל (שבת ק"ה ע"א): אנכי נפשי כתיבה יהיית, ע"י לימוד ה"דף" היומי...

לימוד התוה"ק בכלל, וה"דף" היומי בפרט, נתנו ליהודים האומללים קרן אור ותקוה, זה נתן להם הרגש של חיבור

לכלל ישראל כולו, דברי חז"ל האומרים בזה"ק (ח"ג ע"ג ע"ב): אורייתא, קוב"ה וישראל חד הוא, קיבלו משמעות עמוקה יותר ורחבה יותר, בזמני המצוקה הנוראים ביותר, הרי שזה הי' קרש ההצלה האחרון - לימוד ה"דף".

כמין נבואה הובנו אז דבריו המופלאים של יוזם ה"דף", רבינו מהר"ם שפירא זצ"ל שאמר בסיום מסכת יבמות, על מה דאיתא בגמ' (שם קכ"א ע"ב) תניא אמר רבי גמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא. וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה, אמרתי לו: בני מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל שבא עלי נעניתי לו ראשי!

***

ההתקוות ברעיונות המובאים לעיל, על כוחו של דף הגמרא, של לימוד התורה הקדושה, להביא ליהודי התחזקות פנימית, ומונעת ממנו ליפול ולהישבר, מביאה אותנו לידי הבנה בעובדה המסתורית והנוראה כאחד. תופעה שבאה לידי ביטוי שטני ונוראי

במשך כל שנות המלחמה העולמית האחרונה, עובדה זו מסופרת בידי כל שרידי השואה הנוראה, והיא, בכל פעם כאשר הנאצים ימ"ש נתקלו בגיטאות או במחנות בקבוצת יהודים שהתפללו בציבור או למדו שיעור תורה במחתרת. עצם המראה של יהודי כשהוא עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, או של יהודי היושב ליד הגמרא, היה פשוט מוציא אותם מכל הכלים, הם היו נתפסים מיד לחמת זעם עד כדי טירוף ושיגעון ממש. פשוט לא ניתן לתאר בכתב את הטירוף ואת השנאה היוקדת שניבטה מעיניהם הטמאות לנוכח המראה הזה של יהודי הממשך בעבודת ה', בתפילה ובלימוד תורה, ומחזיק באמונתו ובדתו בכל הכוחות, הם לא היו מסוגלים לעמוד בזה ונהגו במצבים אלו כחיות טרף ממש.

גם אצלנו בגיטו לודז', למדנו את הדף היומי, אפילו כשהיינו רעבים ללחם ורצוצים בגוף ונפש - מספר אחד משיירי לודז' החסידית, ר' מנחם גוטיינר היושב בבני ברק - וכי מה החידוש בכך? הלוא דף הגמרא, שנלמד בכל ערב בחשאי ובמסתרים, המציא לנו מזון רוחני ונפשי, וזה היה מקור החיות שלנו. - ברחוב בז'ינר מספר 7, באחד הבתים הצפופים של הגיטו סודר בית-חסידים סודי, בתוך דירתו הפרטית של ר' יחיאל, מחסידי גור. זה היה המקלט שלנו. לשם נמלטנו בכל עת של צרה ומצוקה. בשעות המאוחרות של הערב, לאחר שהקומץ המועט של מנות-המזון לא השביע את רעבוננו, נחפזנו אל מעין הרוחניות. בלאט, באין רואים התגנבנו לשם. אחד אחד נתאספנו, כי גדל הפחד, כי הצוררים הנאצים מן ה"קריפו" ("קרימינאל-פוליצי")

יגלו אותנו, ידענו שהם מתנכלים ואורבים לנו.

לכאורה היה זה קשה להאמין, שהצוררים אשר זממו להכרית את הגיטו כולו יתפנו לשמור עלינו, שלא נתפלל ושלא נלמוד תורה. אבל כזו היתה המציאות, אחד מראשי ה"קריפו" בגיטו היה סוטר, "פולקס-דויטשה" גרמני, מתושבי פולין שגדל בעצמו

והתחנך בסביבה יהודית וידע לדבר בלשון אידיש, והוא התמצא בכל המנהגים וההליכות של היהודים. לפני המלחמה היה זה גוי עני, שהתגורר באלכסאנדר ליד לודז', וזמן רב אף מילא את התפקיד של "גוי-השבת" בחצרו של הרבי מאלכסאנדר. משעלה לגדולה והפך ל"יועץ מיוחד" של הנאצים ברדיפות על היהודים, עלה ברשתו ובאכזריותו על המרצחים כולם. הוא סוטר, היה מתחכם לענות בכל מיני עינויים את היהודים, כדי שיגלו לו את האוצרות שהוטמנו בכל מיני מחבואים. בקיאותו בלשון המדוברת הגיעה כדי כך, שהוא פנה ליהודים באימרה שנונה כזו: - איפה "השליש בקרקע" שלך? בזאת רמז, שהוא יודע, כי היהודים טורחים להטמין משהו משארית רכושם באדמה או במקומות

וההסבר לזה נמצא במאמריהם הטמאים של ראשי הנאצים ימ"ש בעתונם "שטרימר" ובמחקרים ובספרים שונים שהוציאו, (וכפי שחשפו חוקרי השואה המפורסמים, ידידי להלחט"א הרב ר' משה פראגר ע"ה, והרב ר' יוסף פרינזון ז"ל), הנאצים ימ"ש שביקשו להשמיד להרוג ולאבד את העם היהודי כולו, רח"ל, חקרו לעומק ולרוחב, ובאופן יסודי ביותר (כפי שמתאים ל"מנטליות היסודית" שלהם), הם ביקשו למצוא את המקור הנצחי שבו מסתתרת לה התמצית המרוכזת של כח הקיום של אומה זו, שעל אף כל גזירות השמד והחורבנות במהלך הדורות, היא עדיין חיה וקיימת, ואף אחד לא יכל לה. לצורך המחקרים שלהם בנושא זה, הם העמידו צוות של חוקרים, היסטוריונים ואנשי מדע, כל אלו חברו יחדיו וחקרו בהתמדה את כל פרקי ההיסטוריה של עם

ישראל, כך הם למדו לדעת, שהרבה כוסות תרעלה עברו במשך אלפי השנים על העם היהודי, ובכל זאת הוא עדיין חי וקיים, ו"נצח ישראל לא ישקר". המסקנא שלהם לאחר כל המחקרים היתה אחת ויחידה: הכוח הנצחי והסודי של העם היהודי טמון בתורת ישראל, ובעיקר ב"תלמוד!"...

דפי הגמרא הם, ורק

הם, אלו שנותנים את הכח הנצחי לעם היהודי, וכל עוד היהודים יעסקו בתלמוד, לא ניתן יהיה בשום אופן לכלותם מן העולם...

אכן, הרבש"ע, קורא הדורות מראש, הכין גם לזאת רפואה ע"י תקנת ה"דף היומי", אשר חיזקה ביותר את לימוד התורה הקדושה בזמנים הקשים ההם, ועם ישראל קם מהאפר והתחזק ב"ה.

בשורות דלהלן, נביא צרור עובדות מופלאות על לימוד ה"דף היומי" בשנות השואה.

לימוד "דף היומי" בגיטו לודז'

סיפורו של הרה"ח ר' מנחם גוטיינר ז"ל

(עתון "בית יעקב" גליון 15-16)

מסתרים, שאין לגלותם בנקל.

והנה, מפני צורך ערום זה פחדנו מאד. פעם אחת, כמעט שהצליח לגלות את מקום התפילה שלנו. רק ברגע האחרון התחמקנו וברחנו על נפשנו. ולמחרת שוב נתאספנו ללימוד השיעור הקבוע של "דף היומי", משעה 9 ועד 11 בלילה רגילים היינו להתאסף במקום זה. בין המשתתפים בשיעור היה ר' זלמן-מאיר, מחסידי חב"ד, והוא עודד את כולנו בשיחות ובסיפורי חסידים, עד כי שכחנו מכל המתרחש מסביבנו.

למעשה היו עוד מקומות בגיטו, שבו המשיכו להגות בתורה, ברחוב מארשינר התקיימה חבורה חשאית של צעירי חסידי גור, אשר התחמקו בכלל מן עבודת-הכפיה וחיו כל הזמן חיי מחתרת. הבחורים הללו הקדישו כל יומם להגות בתורה ובחסידות, והם ודאי ידעו לשמור על הלוח הקבוע של דף-היומי.

אמנם, עלי להודות, כי עם החיסול הסופי של גיטו לודז', בחודש אלול שנת תש"ד, נתפרדה החבורה שלנו ונפסקו ה"שיעורים". הדרך מן גיטו לודז' הובילה ישר אל מחנה-ההרג באושביץ, ושם באושביץ שדדו אותנו מכל וכל, ולא נשאר אצלנו שום זכר לתשמישי קדושה ולספרים קדושים, לאחר ה"סלקציה" באושביץ נשלחתי עם עוד מטען אנשים למחנה-עבודה בהנובר, הגרמנים גייסו אותנו לעבודת-כפיה בבתי-חרושת ואני הוכנסתי לעבודה בתעשיית הגומי, בבית-החרושת בשם "קונטיננטאל".

בערב, לאחר יום ארוך של עבודת-פרך, רצינו לעודד את עצמנו ולעסוק בדברים של קדושה. גמרא ואף סידור לא היו בנמצא אצלנו, לכן התחלנו ללמוד שיעור על-פה. כל אחד מן הקבוצה הקטנה שלנו נזכר באיזו משנה, שידע אותה על-פה. כך שינו לעצמנו ולמדנו יחד מפי הזכרון. משניות בודדות מכל סדרי הש"ס. וזה היה ה"שיעור" הקבוע, היום-יומי שלנו. חזרנו על מספר משניות בצוותא, כדי שלא תשתכח תורה מישראל.

ברם, תיכף ומיד לאחר תבוסת הנאצים, השתדלנו לחדש את הלימוד השיטתי של הדף-היומי. המחנה שלנו בהנובר קרוב היה לברגן-בלזן. נסעו האנשים לברגן-בלזן ומשם הביאו גמרות. ומנין לקחו גמרות שם, בברגן-בלזן? פשוט מאד, מתוך מחסני הנאצים, והספריות שלהם, אשר שם נתגלו כמה "קומפלטים" של ש"ס, אשר הם שמרו על-כך כדי להכין את עלילותיהם הנמבזות על היהודים. כאשר מצאנו את הגמרות שמחנו כמוצא שלל רב. - כך חודשו השיעורים

של דף-היומי ולימוד התורה בכלל במחנות העקורים, כי הודות ל"קומפלטים" שנמצאו אצל הנאצים אפשר היה להדפיס מחדש גמרות באמצעות ה"פוטוסטאט". בקיצור, בעיינו ראינו בקיום ההבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו" - - -

* * *

דף היומי בעיר "מיונכן" ששימש כשליח הצלה

כותב הרב דוד פרייליך שיח' מלונדון, במכתבו שנדפס בקובץ "קול התורה" אייר תש"נ, (חוברת כח ע' עט):

לי, הלא יש לי התקשרות מיוחדת עם דף היומי, כי ביחד עם חברים אחדים אנחנו התחלנו והיינו מן הראשונים בזמנו בלימוד מיד אחרי הכנסיה הגדולה בווינ, ומקדמת דנא לקבוע עתים ללמוד דף היומי בבקר השכם שעה לפני זמן התפילה, ובלי גוזמא נוכל לומר, שדף היומי הציל את נפשותינו מידי הנאצים הארורים במיונכן ימשי"ו, כי לולא השכמנו בבקר השכם והלכנו לבית המדרש של הדף היומי ושם ראינו והנה הביהכ"נ בוער באש וברחנו לנפשנו. לולא זאת, היו תופסים אותנו הנאצים והיו מובילים אותנו כמו שהובילו את שאר אנשי באי לביהכ"נ לקאנצענטרעשין קאמפ Dachau ומשם לא בא איש חזרה בחיים חיותו, אבל אנחנו, לומדי דף היומי, בחסדי ד' נצלנו, ורק לפני כמו שנה, שניים מהחבורה נפטרו לעולמם בא"י, ועתה נשארנו שנינו, אני ועוד חבר אחד, ר' אברהם ראטטער נ"י בא"י.

"דף היומי" במחנה ההשמדה מאידאנק

אף במחנות המוות נשמע קול התורה. במאידאנק קראו בסתר בספר תנ"ך ובספרי-קודש אחרים שהטמינום במקום סתר. במחנות הכפיה עסקו בני-ישיבה בלימוד הדף היומי ומשניות, ואף למדו דף גמרא בעת הליכה. אוד מוצל מאש מספר על הצלתו המופלאה בזכות דף גמרא, ובזיכרונותיו העגומים מספר הרב ליאו בק, ממנהיגיה של יהדות גרמניה, על שעורים בתורה והרצאות על ערכי היהדות במחנה טרזיינשטאט, שמהם נפוץ אור התורה במחשכי הימים.

(ספר "אני מאמין" לר' מרדכי אליאב ע' 168)

"דף היומי" בגיטו ווילנא - ביום ז' חשוון -

יומא דהילולא דמהר"ם שפירא זצ"ל

כותב הר' יוסף פוקסמן ז"ל (מברנוביץ - ניו יורק)

בקובץ "ישורון" (כרך טז ע' רמז-ה):

באוקטובר 1942 נתפרסמה ברחובות וילנה פקודה רשמית, בשלושת השפות: פולנית, ליטאית וגרמנית, חתומה על ידי הקומיסר הנאצי וולף, בה נאמר, כי לשם מניעת מגיפות ומחלות מדבקות, יש לסגור לחלוטין את בתי-התפלה של כל הדתות.

אחרי הימים הנוראים, הודבקה על לוחות-הפרסום בעיר מודעה נוספת, בה נמסר על פקודה לסגירת כל בתי-הכנסת, הקלויזים ובתי-המדרש בעיר. ואכן, עוד באותו יום ננעלו כל בתי הכנסת בגיטו ונחתמו בחותמת שעה משטרתית. על ידי טוראי "המשטרה היהודית".

אולם בוילנה היתה קיימת קבוצת לומדי ה"דף היומי" בקביעות, אשר מיאנו לוותר על לימוד הגמרא בצוותא. היה זה באחד מימי השבוע שקורין בה פרשת לך-לך, ז' ימים לחודש חשון, ביום בו חל יום ההילולא התשיעי לגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחוללה ופטרונה של "ישיבת חכמי לובלין". ה"דף יומי" ניקים" כפי שקראו להם, סירבו בשום אופן לוותר על לימוד ה"דף" בציבור ביום זה.

ואכן, נלמד ה"דף היומי" גם הפעם ב"יאגיכעס קלויז", ואחרי תפלת מנחה אמרו "קדיש" לעילוי נשמתו של הגאון מלובלין זצ"ל. אך לפתע-פתאום התפרצה פנימה קבוצת "שוטרים יהודיים" ובאלות גומי שבידיהם החלו להרביץ באנשים שלמדו גמרא ולפזר את הקהל מן המקום, היהודים נמלטו ברובם על נפשם, רק 15 אנשים מקרב חסידי סלונים התעקשו להמשיך בלימוד וסירבו לצאת מן הקלויז. אולם השוטרים שהפליאו את מכותיהם גברו עליהם, וכשהם מוכים ופצועים עד זוב דם, בגדיהם קרועים לגזרים, הושלכו היהודים מן הקלויז החוצה ושער הקלויז ננעל והוחתם שוב בידי המשטרה היהודית.

מרשימות-יומני, אשר כתבתי בגיטו, הריני מעתיק את השמות הבאים של לומדי ה"דף היומי" המתקוממים באותו ערב של יום ההילולא דמהר"ם שפירא זצ"ל, כנגד ה"משטרה היהודית", בסרבם לוותר על שיעורים הקבוע. ביניהם היו: ר' יעקב זוין, ר' יוס' ביאליסטוקר, ר' ניסן יפה, לנדוי, בורקה, לעוו, קוזלובסקי, אפשטיין, יעקובזון, הרב ר' משה וינברג והרב ר' אברהם אליעזר קויאט, מחסידי סלונים הנמלטים מברנוביץ, וכן המשורר חיים סימאיטצקי והעסקן זליג קלמנוביץ.

קלמנוביץ היה היחיד שהמשטרה היהודית נהגה

בזהירות כלפיו, הוא היה האחרון שיצא מן הקלויז מעצמו, אחרי שכל היהודים הוכו וגורשו.

כעבור יומיים נודע בגיטו, שכל שמונת הסרג'נטים היהודיים, שהשתתפו בהתנפלות הברוטאלית על לומדי ה"דף היומי" ב"יאגיכעס קלויז", הורדו מדרגתם למשך חודש ימים בתור עונש, על פי פקודת ראש הגיטו יעקב גנס. העונש ניתן אחרי ביקורו של קלמנוביץ אצל יעקב גנס. (שמות השוטרים המתנפלים הם: לוטק ולצווסר, מ. רדושיצקי, ויוזק וויקטובסקי - מוורשה, יניק קאליש, ניקי דרייזין וזשלה, גם הם "פליטים"; ברנשטין וקפלן, שניהם מוילנה).

אך יותר מכולם סבל המשורר סימאיטצקי, על העזתו להתקומם נגד השוטרים היהודים. בערב ערך פטרול-משטרת ייחודי חיפוש בביתו והחרימו כל חפץ בר-ערך שנמצא ברשותו.

כל היהודים המשתתפים בשעור ה"דף היומי" שהוזכרו לעיל, ניספו על קידוש השם בימי השואה האיומה. יהא זכרם חרות לנצח.

"דף היומי" במחנה פלאשוב

מספר הרה"ח רבי אליעזר ליפא הורביץ ז"ל מקראקא-ב"ב (בספר אלה שלא נכנעו ח"א ע' קי):

אני נספחתי במחנה אל "חברת המברשתנים", אשר בגרמנית קראו לזה "בירשטען-געמיינשאפט", ובפולנית פשוט: "שצ'וטקארניה". המייסד של החברה הזאת היה יהודי מקראקא, בשם נחום זאלץ, שהיה עושה-מברשות ממקצועו. גם בגיטו קראקא עסק במלאכה זו וניהל בית-מלאכה מיוחד, שסיפק את התוצרת בשביל צבא הס"ס. בהסתמך על נסיונו זה בשטח התוצרת המלחמתית, אירגן היהודי הזה בית-חרושת גדול בתחומי המחנה בפלאשוב, ואף קיבל רשות מן הגרמנים להעסיק אצלו עד מאתיים פועלים מומחים, בתור "מומחים" נבחרו דווקא על ידו יהודים מאנשי-שלומינו, חסידיים ואנשי-מעשה.

אנחנו - אנשי חברת המברשתנים, חרדנו לשמירת שבת קודש ולקיום כל מצוות התורה, בתנאים שלא יתוארו כלל וכלל. הגרמנים קבעו עבורנו מכסה של תוצרת לשבוע, ואנו הזדרזנו להשלים את המכסה בששת ימי המעשה, כדי שבשבת נוכל להעמיד פנים כאילו אנו "עובדים במלוא המרץ" ולמעשה לא עשינו כלום. רק במקרה של בקורת פתאומית, כאשר מנהל המחנה הגרמני הופיע אצלנו, הפעלנו את המכונות בגלל פקוח-נפש.

בסדנא שלנו אף סידרנו שיעור בציבור של "דף-היומי". זה נעשה כך: בתיבה לאריזת המברשות הסתרנו גמרא קטנה, מדפוס "חורב". ליד שולחן ארוך, אשר לידו תפרנו את המברשות, ישב בראש "המגיד-שיעור" והקריא את דף הגמרא באזני כולם. גם הוא החזיק בידו מן המוכן מברשת חצי-גמורה, משל שהוא עומד עתה בעצם העבודה... וכך למדנו יום יום. כמובן, שלא יכולנו לדקדק בשמירה על הלוח של "דף-היומי", כי למדנו על-פי גמרא שנזדמנה לידנו והשיעור נמשך כמידת האפשר.

לימוד "דף היומי" במחנה ברגן-בלזן

כותב הרב ארי' גפן ("מאורות הדף היומי"):

אח, איזה לעג בתוך פרצוף הגרמנים, יריקה עסיסית בפניהם הצהובות מטומאתם, אוי, איזה נקמה מתוקה, רקד ושר מנחם מנדל הי"ד בצריפו עם הגמרא שהצליח להחדיר פנימה. כשרון לא מבוטל הגובל בגאונות, הצליח לגלות בפריצתו לתוך מחסן הספרים של ברגן בלזן. משם הוציא את הגמרא שבחר כפי אות נפשו, מתוך הגמרות הרבות שהחרימו הצוררים בשביל הספריות שלהם.

אין לתאר את התענוג העילאי שרחש בצריף, רגע קדוש של התרוממות הרוח, כעת קיבלו חיים חדשים במתנה. העיניים שמזמן כבר יבשו מדמעותיהם, התלחחו מחדש במישוש כריכת מסכת "יומא", ועיקר העיקרים, פיסות של עולם הבא, חתיכות דשנות של לויתן ויין משומר, אתמול התחילו את המסכת במסגרת הדף היומי העולמי, ולפנינו רכוש לא יסולא בפז, פ"ח דפים

שלמים של דף יומי, ובזכותו הפ"ח שלא נשבר.

ואותה מסכת "יומא" עצמה לא התאפקה, נדמה היה להם לרגע שיוצאת עימם במחול, כמה התגעגעה אליהם, לחוש על גבה ידיים יהודיות מטהרות, להרגיש לטיפה מאוהבת מחליקה על דפיה, ואת כל ישותם וחום ליבם נתנו לה, את בדידותם ואהבתם הכמוסה לבני משפחתם שכבר נספו, את ליבם שהתרוקן מכל זיק ושבריר של חום. את הכל נתנו לה, בפינוק בלי גבולות כמו לבן אהוב שחזר מן השבי. שמרוה מכל משמר, הגו בה במשמרות כל רגע פנוי מעת לעת, והיא שמרה עליהם.

והיא החזירה להם אהבה גדושה פי שנים, נכנסה לתוך קש"י יומם, האירה וסילקה משם בתקיפות את החושך, חיבקה באמיצות את כתפיהם השחוחות, נתנה להם שמונים ושמונה נרות חיים, חנכה את יומם המטוהר כל יום מחדש.

היה בצריף, יום יום חג, כמו עמדו באוויר יום הדין וסדר קרבנותיו עד ליום הכיפורים, התהלכה "יומא" כטווס בחגיגות, בקצה אצבעותיה מדף יומי לרעהו, ממדף לחברו, עד שנגמרו אותם ימים מופלאים, ומנחם מנדל שוב סיכן את חייו, בניסיון לחדור למחסן הספרים, להביא לעצמו ולחבריו את המשך הדפים והימים. שם עלה למרומים בירייה אחת מתחת ללבו, לב שידע להפעים חיים אחרים, בתוך מלתעת שיניהם האכזריות של פראי האדם הנאצים.

עם כיבוש המחנה על ידי צבאות העמים, לאחר תבוסת הנאצים, שאטו חבריו שנותרו בחיים לעבר אותו מחסן, הוציאו משם את הגמרות שנלמדו באותה תקופה

במסגרת הדף היומי, וחגגו עימם את תבוסת המלחמה, לא רעב העם ללחם ולא צמא למים שהעניקו להם החיילים המשחררים, כי אם לשמוע ולשמר את אותם ימים קדושים, ימי דף היומי.

רבנים שנשארו על

משמרתם עד הרגע

האחרון והפגיגה גבורת

רוח עד קצה גבול

היכולת

בני התורה, ובמיוחד הרבנים

יתרחש אשר יתרחש... רק השם יודע מה צפוי... אנא, השתדל לתת לבני שיעור בגמרא" - - -

רבני ישראל, גם בהיותם גולים מחוץ לקהילותיהם, המשיכו בתפקיד של מרביצי תורה. והנה עובדה אחת מגיטו ראדום, כפי שמספר זאת רבי לייבל רכטמן בספר "ראדום":

"הרב ישראל שפירא, רבה של פשיטיק, גורש לראדום ודירתו הפכה למקלט רוחני לקטן וגדול. שם נפגשו כל ערב ושמעו מפי הרב שיעור בגמרא ובמוסר. הרב שפירא היה יליד העיירה גרבולין, אביו האדמו"ר רבי אלימלך, היה נכדו של ה"שרף" ממוגלניץ ונין של ה"מגיד" מקוז'ניץ.

"גם בימיו האחרונים בגיטו ראדום המשיך בלימוד התורה, יומם וליל ישב על התורה והעבודה, הוא היה מנהיג רוחני בשביל המוני אברכים ובני נוער שהשתוקקו לדבר תורה, למד אתם שיעור בגמרא או פרק בחומש רש"י, לעתים היה צורך להבריא את הדלתות על שבעה מנעולים או אפילו לברוח ולהסתתר מעיני כנופיות המרצחים, הוא ניחם את כל אחד ואחד מאתנו, עודד אותנו ואמר שבכוח האמונה נזכה לראות במפלתם של הצוררים".

ראו בתפקידם של מרביצי תורה כשיא במבחן חייהם וכך, למשל, מספרים על הרב יששכר דוידס הי"ד, רבה של רוטרדאם בהולנד (כפי שרשם זאת השריד יוסף אונדרוויזר בכרך א' של "אלה אזכרה").

"מי ימלל גבורת נפשו, בימי שלוט השטן הנאצי בהולנד, התנהגותו היתה לדוגמא. בסמכויותיו כרבה של רוטרדאם, היו כפופות אליו כמה קהילות יהודיות קטנות בפרברים ובעיירות הסמוכות, מהן פעוטות במספר האוכלוסין ומהן די חשובות, כגון דודרכט, וגאודא, בימי הכיבוש הנאצי לא ביטל ממנהגו לבקר אחת לשבועיים את הקהילות בגאודא, כדי להגיד להם שיעור בגמרא. אף שהיה בגאודא יהודי ת"ח, פליט מהמבורג, שיכול היה למלא את מקום הרב במתן השיעור בגמרא, לא היסס הרב דוידס לסכן את חייו, ובלבד שלא לבטל ממנהגו, מיום עלותו על כס הרבנות. לאחר מכן, תחושת הסכנה הניעה את כל אחד לחפש דרך ולהימלט ע"י השגת דרכון לחו"ל.

באחד הימים קרא אליו הרב דוידס את ידידו ואמר לו: "כל בני משפחתי, עומדים לקבל דרכונים לחו"ל, אך אני לא אסע, לא אעזוב את קהילתי לאנחות. אפשר שאשתי וילדי יסעו, גם אני נמצא ברשימה זו. אם

Jednak najwspanialszą rzeczą, jaką stworzył w tym roku, były kolonie dla dzieci na Marysinie. Dzieci wiodły w tym królestwie beztróskie życie, z dala od nędzy getta.

סוגיות בדף היומי

ברכות ז': "מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון"

שנאחנו עבדיו וחייבים לעבדו, כי אדון נקרא רק מי שיש לו עבד, וכמו שכתב בחובות הלבבות [שער הכניעה פ"ח] "כי העבדות והאדנות הן משער המצטרף, אשר תתחייב מציאות כל אחד במציאות האחר, שהאדם איננו ראוי לשם עבד עד שיהיה לו אדון, והאדון לא יהיה ראוי לשם הזה עד שיהיה לו עבד", ולא שייך אדון בלי עבדים, ומאחר שהקב"ה אדון כל הבריאה, ממילא כל הבריאה חייבים לעבוד אותו, וזה מה שחידש אברהם אבינו את חיוב העבדות להקב"ה.

[הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א]

עד שבא אברהם אבינו נקרא הקב"ה רק בשם הו"ה או אלוקים, ואברהם אבינו היה הראשון שקרא לקב"ה בשם אדנות. וצריך ביאור מה הוסיף אברהם בזה.

ונראה לבאר כי עד שבא אברהם אבינו, נקרא הקב"ה רק בשם הו"ה או אלוקים, שבשמות אלו מפורש רק גדולת הקב"ה וכוחו, שם הו"ה היינו שהוא היה הווה ויהיה, וגם שהוא המהווה את כל הבריאה מתחילת הבריאה ועד סופה, ושם אלוקים היינו שהוא בעל הכוחות כולם, המנהיג והשולט על כל הבריאה. אבל אברהם אבינו קרא להקב"ה אדון, שזה כולל לא רק גדולת הקב"ה אלא גם

ברות ט': "העיד ר"י בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים כל הסומך גאולה לתפילה אינו ניזוק כל היום כולו" – עי' בתוס' דהכי קאמר כל הסומך גאולה לתפילה כוונתו שקורין ק"ש קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ ע"ש. ואמר ה"תומים" שאם היו מתפללים ותיקין ביום חורבן בית המקדש כי אז לא היה החורבן.

ברכות י' "אבי אבא שחיפה את ההיכל כולו בכסף ובהב על אחת כמה וכמה וכו' חזקיה וכו' תלו לו בזכות אחרים שנא' וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי" – ומכאן יש לפשוט דאף בצדיק בן רשע בן צדיק, יש לנכד זכות אבות מזקנו הצדיק, דהגם שאביו של חזקיהו היה רשע שגרר עצמותיו במיטה של חבלים מכל מקום היה לו לחזקיהו זכות דוד אבי אביו. [האדמו"ר מקוליצנבורג זצ"ל בקונטרס הצוואה שבס' שפע חיים]

ברכות ט': "כל סומך גאולה לתפילה אינו ניזוק כל היום כולו"

שמיתה נחשבת בגדר עונש שהוא ניזוק, אבל יש מיתה שזה טוב לנפטר. [כל משאלותיך עמוד תצ"א]. כאשר נפטר הרב יוסף צוריאלי זצ"ל שהיה מהמתפללים הקבועים יחד עם רבינו הגר"א גניחובסקי זצ"ל במניין וותיקין שייסד הרב צוריאלי, ניגש לרבינו רבי יצחק גליק בשעת הלוויה, ושאלו הרי המתפלל וותיקין אינו ניזוק כל היום, וא"כ היאך נסתלק ר' יוסף בפתאומיות שכזו. השיבו רבינו [הגר"א גניחובסקי] תוך כדי דיבור, איני מבין אדם הולך בפרוזדור ומגיע לטרקלין הלזה יקרא שניזוק. [אגן הסהר ח"א עמוד 32].

[ש.א. ח]

ברכות י': "א"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י המתפלל צריך שיכוון את רגליו שנא' ורגליהם רגל ישרה"

חזינן דהאדם יכול להיות כל היום כחמור, אבל בשעת תפילת 'שמונה עשרה' נהפך להיות כמלאך. סיפרו לרבינו הגר"ח ק שליט"א: שרבינו אמר שהיה זמן שהיה כמה שעות בתחנת הרכבת בברלין במקום סכנת נפשות בימי מלחמת העולם השנייה, והרגיש בחוש שהיה עמו מלאך ששמר עליו. הגיב רבינו הגר"ח, לכל אחד יש מלאך. [עי' ב"ק ב, אדם אית ליה מזלא ובפרש"י] ומי שמקלקל את מעשיו הם בורחים ממנו, ורבינו לא קלקל לכך נשאר עמו המלאך והרגיש בחוש את המלאך. [מנחת תודה]

ברכות י"ג. "חכמים אומרים בכל לשון"

ישנה מחלוקת בין הר"ף להרא"ש אם הלשון שמלאכי השרת לא מבינים היא דווקא לשון ארמית או גם לשונות אחרים, והרא"ש סובר שדווקא לשון ארמית הם לא מבינים, לכן לדעת הרא"ש בלשונות אחרים אין חילוק. מסביר המעדני יו"ט שלשון ארמית מגונה אצל מלאכי השרת משאר הלשונות, ולכא' ארמית יותר קרובה ללשון הקודש, מתוך המעדני יו"ט שדווקא משום כך שהיא קרובה ללשון הקודש זה לשון שהשתבש, משא"כ לשונות אחרים הם כן מקבלים, ולכן לשון ערבית שגם כן מקורה מלשון הקודש, והרמב"ם אמר ע"כ שזה לשון משובש מלשון הקודש, לכן לפי הרא"ש לא יתפלל גם בלשון ערבית, ולכן מסביר המ"ב אנו אומרים יקום פורקן וברוך שמה וכו' בארמית כיון שאומרים בציבור, לכל הדעות זה טוב, אבל ביחידות לא אומרים ע"פ המ"ב יקום פורקן. [הגה"מ זילבר שליט"א]

וע"ש בתוס' דהכי קאמר כל הסומך גאולה לתפילה כוונתו. ושאל מרן הגר"א שטיינמן זצוק"ל, מה שאמרו אינו ניזוק כל היום כולו, האם הכוונה עד שקיעת החמה או עד שעולה על יצועו בלילה. ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר דבפשטות זה עד שקיעת החמה. וסיפר מרן הגר"א שטיינמן זצ"ל שכאשר ניחם את בניו של הגר"י פישר זצ"ל סיפרו שאביהם אמר כי הוא עוכב אחר כל אלו שהתפללו וותיקין, שמתו קודם התפילה, כי לא ניזוקו כל היום, וגם הסתלקותו של הרב פישר היה כך. עוד אמר מרן הגר"ח קנייבסקי כי גם אם ימות ביום, אין זו ראייה שניזוק, מפני שלפעמים מיתה היא טובה לנפטר, יש אמנם

הקשה הגר"א ל שטיינמן זצוק"ל: ויש להבין מה הראיה מהפסוק הא קרא איירי במלאכים, ומנלן דגם אנחנו צריכים להיות ברגל ישרה? אלא בהכרח דזה היה פשוט לגמ' דבשעת התפילה אנו כמלאכים. והנה בשבת דף ק"ב: אמר ר' זירא אמר רבא בר זימנא אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ע"ש. הרי מבואר דאותו חילוק ומרחק שיש בין חמור לבן אדם יש בין מלאך לאדם. וזה וודאי דדברי הגמ' דרגליהם רגל ישרה קאי נמי על הדור שלנו, ואם אנו כחמורים איך נהיה בתפילה כמלאכים דרגליהם רגל ישרה,

הרי"ף אומר שזה שתפילה נאמרת בכל לשון דווקא בציבור אבל ביחיד לא, הגמ' במס' שבת יב: אומרת לעולם לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית וא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי השרת ניזוקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמית. מסבירים הראשונים מה טעם החילוק בין יחיד לרבים, שתפילת צבור הקב"ה מקבל בעצמו ומכניסה תחת כסא הכבוד והקב"ה הרי מבין כל לשון, לכן יכול להתפלל בכל לשון, ואילו תפילת יחיד צריך שמלאכי השרת יעבירו וימליצו עבורו והם הרי לא מבינים ארמית. וכל זה מסבירים תלמידי ר"י לגבי תפילה שאדם שואל צרכיו באופן אישי בנוסח דברים שלו, משא"כ כשאדם מתפלל נוסח של הציבור שתיקנו חז"ל, תפילה כזו אין צורך שמלאכי השרת יעבירו אלא הקב"ה מקבלה בעצמו, לכן יכול להתפלל בכל לשון.

* * *

אוצר הספרים

הבמה של מחברי הספרים
מבית קובץ גליונות

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

מצא חז

דני ומנהגי שליח ציבור
הרה"ג רבי יצחק אייזיק ברוך גולדברג שליט"א

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם
מחבר ספר
במה זו בשבילך!

קובץ גליונות מביא מידי שבוע מתורתם של מרנן ורבנן,
ראשי הישיבות, ויושבי על מדין, ומתורתם של בנים ח"ה
אברכי הכוללים שליט"א בכל מקצועות התורה.
זכינו ובדור האחרון הרבה תלמידי חכמים מעלים מתורתם
על הכתב, ומלבד הוצאות הדפוס גם הוצאות הפרסום רבות
מאד, ואין ביכולת כל מחבר לעמוד בהוצאות אלו.
ע"כ ראינו לנכון להקדיש מדור מיוחד אשר בשם 'אוצר
הספרים' יקרא בו יסקרו ספרים חדשים בכל מקצועות התורה
וההלכה. לפרטים יש לפנות למערכת 'קובץ גליונות'

זאת ועוד – בשיתוף עם קרן 'תומכיה מאושר' בארה"ק
ינתן בל"ג שירות ללא כל עלות של הכוונה ועצה נכונה
לקראת הוצאת ספר לאור.

היעוץ ינתן במייל בלבד - דרך מערכת קובץ גליונות
אין לפנות בעניין זה דרך הטלפון בשופו"א

וזאת למודעי כי בשוק הדפסת הספרים ניתן בקלות ליפול
להוצאות מיותרות, ובכדי להקל את ההוצאות ככל הניתן יש
לפנות למערכת מבעוד מועד לפני שליחת הספר לעימוד.
והתורה חסה על מזונם של ישראל.

מחבר ספר פנה עוד היום למערכת 'קובץ גליונות'

בכתובת k.gilyonot@gmail.com

או בטלפון 05331-459-000

בברכת התורה

מערכת קובץ גליונות

מצא חז

דיני ומנהגי שליח ציבור

ונלווה עליו קונטרס תשובות בעניינים הנוגעים למעשה

עוד לא בא כבשם הזה – ספר מקיף ויסודי על דיני
שליח ציבור והמסכת
ייחודו של ספר זה – שהורתו ולידתו מתוך שימוש
תלמידי חכמים כדבעי, כשהמחבר שליט"א שימש
כשליח ציבור בשנת האבל על פטירת אביו הרב
מנחם צבי אלימלך זצ"ל, בירר וחקר עד היסוד
הלכות שליח ציבור ותפילת הציבור, כשאת
ספיקותיו החמורות הוא שומח לפני גדולי מורי
התורה.

שנת עמל זו, העלה המחבר שליט"א על גבי הכתב
והדפיסו בספר מכורך ונאה, בנוי לתלפיות הלכה
הלכה במקומה, ותחתיה גילה יסודותיה להבין מבטן
מי יצאו הפנינים, ולהראות כי הכל מיוסד על אדני
פז גמרא וראשונים עד אחרוני זמנינו, דבר לא
נעלם.

וכתפילת נדבה גם קיים הדין שצריך שיחדש בה
דבר, הרבה חידושים מופלאים נתחדשו להרב
המחבר שליט"א במשאו ומתנו בהלכות אלו, וממה
שהעירו מורי התורה איתם בירר את הצריך בירור.
סוף דבר העלה בידו ספר ערוך כשולחן, ברור
ומבורר כסולת נקיה, אשר כל החפת ימצא את
מבוקשתו בעניינים אלו.

על זאת שבחו אחובים – הספר מעוטר בהסכמת
גדולי מורי התורה ח"ה הגאונים הרבנים רבי יצחק
שמואל ברקוביץ רז"כ לינת הצדק. רבי זלמן
נחמיה גולדברג שליט"א אב"ד הישר והטוב. רבי
אשר זעליג ווייס – רב קהילת טשכנוב רמות
ירושלים. רבי דניאל יעקב טרביס – רז"כ תורת
חיים. רבי משה מאיר ידלר – מח"ם מאור השבת.
אשר לא נתעצלו מלדבר בשבח המחבר וחיבורו,
קלסוהו וחיללוהו, ומצאוהו ראוי לעלות על שולחן
מלכים, מאן מלכי רבנן, ולהורות על פיו הלכה
למעשה.

אין ספק כי ספר זה יעמיד הלכות אלו לקובען
כמסמרות בקרב בית ישראל, ויה"ר שיתקבלו דבריו
בבי מדרשא, ויתקבלו תפילותינו ברצון לפני אדון
כל.

ניתן להשיג את הספר: ירושלים רח' ים סוף 10/7 משפ' גולדברג
ובמייל: mgoldberg@qish.com וכן בחנויות הספרים המובחרות.